

Матеріали Міжнародної
науково-практичної
інтернет-конференції
молодих дослідників

2024

ІННОВАЦІЇ В НАУЦІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

Суми

Міністерство освіти і науки України
Департамент освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації
КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Запорізький національний університет
Мукачівський державний університет
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Національний університет «Чернігівська політехніка»
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Сумський державний університет
Сумський національний аграрний університет
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Казахський національний університет імені аль-Фарабі (Алмати, Казахстан)
Gdacska Wyższa Szkoła Humanistyczna (Gdansk, Polska)
University of Cape Coast (Cape Coast, Ghana)
Telavi State University named after Jacob Gogebashvili (Telavi, Georgia)

ІННОВАЦІЇ В НАУЦІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

INNOVATIONS IN SCIENCE: MODERN DIMENSION

*Матеріали Міжнародної
науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників*

*Proceedings of International
Scientific and Practical Internet Conference of Young Researchers*

Суми – 2024

УДК 001.895(082)

I-66

*Рекомендовано до друку Вченою радою КЗ Сумський інститут
післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 4 від 2 травня 2024 року)*

Редакційна колегія:

- М. Бойченко – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
- С. Грицай – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
- О. Гузенко – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
- Г. Єфремова – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
- І. Кежковська – кандидат педагогічних наук (Польща)
- С. Коваленко – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
- Ю. Кузьменко – доктор педагогічних наук, доцент (Україна)
- А. Минбаєва – доктор педагогічних наук, професор (Казахстан)
- Т. Мчедлурі – доктор біологічних наук, професор (Грузія)
- С. Овусу – доктор філософії зі здоров'язбереження (Гана)
- О. Огієнко – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
- Н. Осьмук – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
- Л. Сущенко – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
- Т. Тамарашвілі – доктор історичних наук, професор (Грузія)
- К. Пасько – кандидат філософських наук, доцент (Україна)

I-66 **Інновації в науці: сучасний вимір:** матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників (4 квітня 2024 року, м. Суми). – Суми: ФОП Цьома С.П., 2024. – 207 с.

У збірнику представлені матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників «Інновації в науці: сучасний вимір», що розкривають теоретичні та практичні основи розвитку інноваційних процесів в науці.

Конференція проводиться за ініціативою кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ Сумський ОІППО з метою обговорення результатів інноваційного наукового пошуку молодих дослідників.

The collection presents the proceedings of the International Scientific and Practical Internet Conference of Young Researchers «Innovations in Science: Modern Dimension», which reveals the theoretical and practical foundations of the development of innovative processes in science.

The conference is held on the initiative of the Department of Pedagogy, Special Education and Management of Sumy RIPPE to discuss the results of innovative research of young scientists.

Матеріали конференції подано в авторській редакції / The conference proceedings are presented in the author's edition

УДК 001.895(082)

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I СУСПІЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ ІННОВАЦІЙ

PART I SOCIAL AND HUMANITARIAN DIMENSIONS OF INNOVATIONS

Арич Наталія <i>РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ</i>	9
Бавикін Денис <i>ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ</i>	12
Бигар Ганна <i>ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ</i>	14
Вітвицька Світлана <i>АДАПТИВНА СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТА ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	16
Гуніна Альона <i>ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ</i>	19
Дідух Віталія <i>ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ У РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ</i>	21
Зенченко Антон <i>ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В ОНОВЛЕННІ СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ</i>	23
Єфремова Галина, Коханий Олексій <i>КОМПОНЕНТИ МОТИВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА</i>	26
Йовбак Анастасія, Фенчак Любов <i>МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ</i>	28
Капленко Анна <i>ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ</i>	30
Кищик Юлія <i>ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ</i>	33
Кондрашкін Максим <i>ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ІЗРАЇЛІ</i>	35

Кондрашкін Максим ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В США	37
Кононова Олена ОЦІНЮВАННЯ ТА САМООЦІНЮВАННЯ ЯК ВАЖЛИВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ	39
Корнійчук Михайло ВИЩА ОСВІТА У ПОЛЬЩІ	42
Костащук Оксана ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	45
Котелевський Іван ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США	48
Котяхова Наталія ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ	50
Кубрак Олег ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ – ШЛЯХ В МАЙБУТНЄ.....	53
Кузьменко Юлія, Мартинова Діана ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ ПОВІДОМЛЯЮТЬ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	55
Мартиненко Лариса ЗАРУБІЖНА ШКОЛА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ	58
Мафтин Лариса ІНТЕЛЕКТ – КАРТИ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ	62
Назиров Родіон АНГЛОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ВИМОГА ЧАСУ.....	64
Невмержицька Тетяна НАВЧАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРА	66
Нурай Жамбул THE INFLUENCE OF INTERPERSONAL DEPENDENCE AND CONFLICT ON THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF STUDENTS.....	68
Опанасенко Віталій РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	71
Павленко Віта ПОНЯТТЯ «КРЕАТИВНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	73

Попов Володимир ПІДРУЧНИК ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ	76
Предик Аліна, Москаль Настасія АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ ТАЛАНТІВ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	78
Прокопенко Дар'я ІЗОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПРОБЛЕМ У ДІТЕЙ.....	81
Ревенко Катерина ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ	83
Рудник Сніжана, Харламенко Валентина ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ КОНЦЕПТ УРОКІВ ТЕХНОЛОГІЙ	86
Самусь Тетяна РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ	88
Смаїлова Таміла ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО.....	90
Сущенко Мілана SLANG AND EVERYDAY LANGUAGE: THE USE OF SLANG IN ENGLISH-SPEAKING COMMUNITIES AND HOW IT CONTRIBUTES TO THE CREATION OF NEOLOGISMS.....	93
Теміров Набіжон, Болоболова Антоніна РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВУЗУ	95
Тимошенко Наталія ФОРМУВАННЯ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСАМОТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ, ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	98
Черкашина Анна ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ МАТЕМАТИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ТРУДНОЩІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ	101
Шевчук Ганна, Шевчук Кристина ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ	103
Шкурак Валентина ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ В ЗЗСО: ПЕРЕВАГИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ.....	105
Юань Веньцзін ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ГАЛУЗІ «ОСВІТА/ПЕДАГОГІКА» НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ.....	108

Юдіна Наталія <i>ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ</i>	110
Jikia Ana <i>INTELLIGENCE CHARACTER OF INFORMATION WAR IN THE DIGITAL AGE</i>	112
Sabanadze Oto <i>«МУНАЖИРОВА» IN ADJARA</i>	114
Somkhishvili Otar <i>THE IMPACT OF INTELLIGENCE LOBBYING ON INTERNATIONAL POLITICAL SECURITY</i>	118

РОЗДІЛ II
СТРАТЕГІЇ УСПІХУ: ІННОВАЦІЇ У БІЗНЕСІ, ЕКОНОМІЦІ ТА
МЕНЕДЖМЕНТІ

PART 2
SUCCESS STRATEGIES: INNOVATIONS IN BUSINESS, ECONOMICS
AND MANAGEMENT

Бардаков Андрій <i>ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	121
Величко Павло <i>ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ</i>	123
Вовк Богдан <i>ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ</i>	126
Глюза Владислав <i>ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ</i>	129
Голото Сергій <i>ПОТРЕБИ ТА ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ Й РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ</i>	131
Горевий Андрій <i>ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ</i>	134
Гриценко Олексій <i>ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ</i>	137
Кваша Арсеній <i>ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ІЗРАЇЛЮ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ</i>	139

Кропова Катерина, Цебро Яна ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ	142
Крючко Володимир АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	144
Кучер Олег СПІВПРАЦЯ МІЖ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ І РОБОТОДАВЦЕМ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ	147
Ляшенко Андрій, Цебро Яна СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	149
Мартолїс Михайло, Цебро Яна УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ.....	151
Медведь Валентина УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ	153
Музиченко Вадим КРЕАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ФАКТОР УСПІШНОСТІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	155
Нестеренко Володимир РОЗВИТОК ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СВІТУ	158
Ніколаєнко Павло УПРАВЛІННЯ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ	161
Пахомов Михайло ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	163
Пінчук Ігор УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	165
Пісоцька Віталіна, Цебро Яна УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА.....	168
Сахно Віталій СКЛАДОВІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КЕРІВНИКА.....	171
Середа Дмитро УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЛОГІСТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	173
Харитонова Наталія СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ	176

Харченко Тетяна, Вовк Богдан <i>РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ВДОСКОНАЛЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ В АГРОБІЗНЕСІ</i>	178
---	-----

**РОЗДІЛ III
ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ
У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ**

**PART 3
TECHNOLOGICAL CHALLENGES AND OPPORTUNITIES
IN THE GLOBAL WORLD**

Беспаль Тамара <i>ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАССР: НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ</i>	181
Комарова Дар'я <i>ЗИМОВИЙ САД У ВІКТОРІАНСЬКОМУ СТИЛІ: КОНЦЕПЦІЯ ОФОРМЛЕННЯ РЕСТОРАНУ</i>	184
Пернак Сергій <i>ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ НА АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯХ</i>	186
Строганов Олексій <i>FUNDAMENTALS ON DESIGNING A GENETIC VECTOR FOR MICROALGAE BIOFUEL PRODUCTION</i>	188
Сущенко Павло <i>THE IMPACT OF 5G TECHNOLOGY ON COMMUNICATION NETWORKS</i>	190
Ткаченко Іванна <i>РОЗРОБКА МОДЕЛЕЙ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЗАГРОЗ СТАЛОМУ РОЗВИТКУ КРАЇН ЄВРОПИ</i>	192
Mchedluri Tea, Kartlelishvili Nana, Khokhobashvili Tinatin <i>CONTENT OF COMBINED PESTICIDES IN WATER, SHORELINE, AND BOTTOM SEDIMENTS OF THE RIVER ALAZANI</i>	196
НАШІ АВТОРИ	199

РОЗДІЛ I
СУСПІЛЬНІ ТА ГУМАНІТАРНІ ВИМІРИ ІННОВАЦІЙ

PART I
**SOCIAL AND HUMANITARIAN DIMENSIONS
OF INNOVATIONS**

Арич Наталія

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

**РОЗВИТОК ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ГЕЙМІФІКАЦІЇ**

Дане дослідження спрямоване на вивчення можливостей використання гейміфікації для розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів. Гейміфікація, як інноваційний метод, що використовує елементи гри у неігровому контексті, має значний потенціал для розвитку зв'язного мовлення учнів молодшого шкільного віку. Використання гейміфікації може зробити навчання молодших школярів більш цікавим, ефективним та захоплюючим, що позитивно вплине на розвиток їхнього зв'язного мовлення. Зазначені методи гейміфікації, спрямовані на покращення комунікативних навичок молодших школярів.

Ключові слова: *гра, ігрова діяльність, гейміфікація, зв'язне мовлення.*

Одним із ключових аспектів НУШ та провідною її компетентністю у навчанні молодших школярів є розвиток їх зв'язного мовлення. Адже із розширенням комунікацій, зв'язків, освоєння нових соціальних ролей актуальна проблема розвитку мовленнєвої компетенції, мовного кругозору молодших школярів вміння користуватися різними виражальними засобами.

Унікальним методом навчання на сучасному етапі є гейміфікація— це використання ігрових практик та механізмів у неігровому контексті для «залучення користувачів до вирішення проблем» (Гейміфікація, 2024). Вона дозволяє зробити процес вивчення мови захоплюючим та цікавим, а також сприяє активному залученню дітей до навчального процесу.

Окреслену проблематику гейміфікації розглядали такі вчені: С. Воробйова, Н. Кудикіна, І. Мамчур, А. Мельничук, В. Рижук, О. Жорник, та інші.

Наголошуємо, що ефективність застосування гейміфікації в освітньому процесі початкової школи пояснюється тим, що вона: стимулює пізнавальну активність здобувачів початкової освіти; розвиває психічні процеси молодших школярів; спонукає до роботи в інтерактивному середовищі; формує практичні вміння та навички роботи у групах із закріпленням навчального матеріалу; сприяє організації самостійної роботи учнів молодшого шкільного віку тощо (Карабін, 2019).

Варто зазначити, що в ході розвитку зв'язного мовлення в учнів початкової школи завдяки гейміфікації на уроках української мови формуються такі вміння і навички: опанування норм української мови: акцентуаційних, фонетичних, лексичних, морфологічних, фразеологічних, синтаксичних та стилістичних; переказ та створення тексту в усній та писемній формах; збагачення та активізація словникового запасу під час мовно-мовленнєвої діяльності; налаштування до інтелектуального розвитку, творчого потенціалу особистості; заохочення до інноваційних ігрових технологій під час вивчення різних тем; застосування полілогічного, діалогічного, монологічного мовлення під час ігрової діяльності тощо (Мироненко, 2022).

Аналізуючи наукові джерела та особливості досвіду можемо стверджувати, що застосування гейміфікації на уроках української мови налаштовує до всестороннього особистісного розвитку учня. Навчальний матеріал взаємопов'язаний з ігровою специфікою, яка вимагає майстерного педагогічного потенціалу з боку вчителя. Одним з ефективних методів, які слугують мовленнєвому розвитку молодших школярів, є ситуативні завдання. Основна їх мета полягає в стимулюванні мислення і підвищенні інтересу учнів початкової школи до програмового матеріалу, пробудження їхньої пізнавальної активності (Дідук, 2000).

Гейміфікація є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення в учнів молодшого шкільного віку. Вона створює стимулююче середовище, де молодші школярі можуть навчатися та вдосконалювати свої комунікативні навички, відчувачи себе в ролі учасників цікавої гри.

Серед ефективних методів гейміфікації, які спрямовані на розвиток мовлення, можна виокремити наступні:

1. Словники та карточки: Створіть гру, де молодші школярі можуть використовувати нові слова та фрази у реченнях або історіях. Кожен раз, коли дитина використовує слово правильно, вона може отримати бонусні бали або нагороди.

2. Рольові ігри: Організуйте ситуації, де молодші школярі виступають у ролі різних персонажів та застосовують елементи діалогічного мовлення. Наприклад, вони можуть грати у магазин, ресторан або лікарню, де вони повинні спілкуватися та вирішувати проблеми за допомогою мовлення.
3. Мовні конкурси та вікторини: Проводьте змагання, де учні початкової школи будуть відповідати на питання, складати речення або розповідати історії. За кожну правильну відповідь вони можуть отримувати бали.
4. Мовні завдання в формі квестів: Створіть квести або головоломки, які молодші школярі повинні розв'язати, використовуючи мовлення. Наприклад, вони шукатимуть певну кількість слів на задану тему або складати речення з заданими словами.
5. Мовні ігри на дошці: Використовуйте дошку для створення мовних ігор, таких як «Вгадай слово», «Створи речення», «Доповни речення» тощо. Запропоновані методи гейміфікації можуть стати важливим інструментом вчителя для стимулювання розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.

Отже, гейміфікація є ефективним та цікавим засобом розвитку зв'язного мовлення у молодших школярів в контексті сучасних трансформацій. Вона створює сприятливе навчальне середовище, де молодші школярі можуть активно розвивати зв'язне мовлення через ігрові форми діяльності. Граючи в різноманітні мовні ігри, молодші школярі не лише покращують свої комунікативні навички, але й збільшують мотивацію до навчання та підвищують зацікавленість у процесі вивчення мови.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гейміфікація, (2024). Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Гейміфікація> .
2. Дідук, Г.І. (2000). Система роботи з розвитку зв'язного мовлення відповідно до нових концепцій викладання рідної мови. *Українська мова і література в школі*, 5, 24–28.
3. Капп, К. М. (2018). Гейміфікація навчання та навчання: ігрові методи та стратегії навчання та виховання. John Wiley & Sons.
4. Карабін, О.Й. (2019). Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 67, Т. 1, 44-47.
5. Мироненко, О.В., Видахвевич, Т. І. (2022). Розвиток зв'язного мовлення молодших школярів шляхом гейміфікації на уроках української мови. *Інноваційна педагогіка*, 44, Т. 1, 154-157.

Бавикін Денис

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ КЕРІВНИКА МЕДИЧНОГО ЗАКЛАДУ

Здійснено обґрунтування процесу трансформації управлінської культури керівника. Розглянуті трансформації управлінської культури засвідчують необхідність переорієнтації на суб'єктно-суб'єктний тип відносин, а також системне перетворення ціннісно-цільових орієнтирів та управлінської поведінки суб'єкта управління.

Ключові слова: *управлінська культура, процес управління, рефлексія керівника.*

В даний час в Україні відбувається процес трансформації управлінської культури. Це потребує розвитку та вдосконалення культури управлінських відносин та правил міжособистісної взаємодії. Актуальність теми зумовлена переходом українського суспільства до людино-орієнтованої та інноваційної економіки (Безгін, 2019; Лугова, 2020).

Значущість культури як фактору, що визначає вирішення сучасних проблем управління неухильно зростає. Суспільство стоїть сьогодні перед найгострішою проблемою, обумовленою наростаючим протиріччям. З одного боку, відбувається накопичення інтелектуального потенціалу, зростають можливості його використання в управлінській діяльності, а з іншого – помітно знижується рівень керованості. Тому слід всебічно осмислити феномен управлінської культури, дати оцінку її стану.

Поняття «управлінська культура» близьке до поняття «культура управління». Однак вони не тотожні. Перше характеризує професійно особистісні якості керівника, друге – його діяльність (Маркова, 2016). Управлінська культура є найважливішою передумовою культури управління, хоча слід визнати, що такий розподіл є відносним. Як специфічно професійне явище, управлінська культура являє собою певний ступінь оволодіння фахівцем управлінським досвідом людства, ступінь його досконалості в управлінській діяльності, досягнутий рівень розвитку його особистості саме як керівника та, нарешті, його прагнення до безперервного вдосконалення своєї діяльності. У ній виражається ставлення керівництва до своєї діяльності, розуміння її суті, своєї ролі та свого місця в управлінні установою, характер управлінської підготовки, стиль управлінської діяльності, спілкування, поведінки, ставлення до самовдосконалення.

Пропонується розглядати процес управління, як суб'єкт-суб'єктний діалог між керованою та керуючою підсистемами, яке пропонується

визначати наступним чином: «цілеспрямована взаємодія керуючої і керованої підсистем для ефективного функціонування та адаптивного розвитку». Це авторське трактування більшою мірою відповідає реаліям екологічної управлінської культури. Взаємодія передбачає нерозривність прямого і зворотного впливів, органічного і постійного поєднання комплексних змін суб'єктів, що впливають один на одного, через комунікацію і поведінку. Таке розуміння взаємодії, передає суть управління, узгоджену з поведінковою природою людини, передбачає взаємну зміну керуючих і керованих суб'єктів,

Основним завданням сучасної управлінської культури є забезпечення кооперативної групової поведінки персоналу організації. Як можна побачити, у запропонованому формулюванні основного завдання управлінської культури, проглядається необхідність зміни суб'єктно-об'єктного типу управлінської взаємодії, що традиційно використовується в більшості сучасних організацій на суб'єктно-суб'єктний, що обумовлює необхідність їх зіставлення.

Розглянуті трансформації управлінської культури засвідчують необхідність переорієнтації на суб'єктно-суб'єктний тип відносин, а також системне перетворення ціннісно-цільових орієнтирів та управлінської поведінки суб'єкта управління. Застосовність подібних управлінських практик – універсальна. Це передбачає вироблення відповідного рефлексивного управлінського інструментарію, що дозволяє враховувати вплив умов реальної ситуації на мислення і поведінку ключових суб'єктів процесу управління, як їх закономірний наслідок. При цьому проводиться врахування ситуаційних, когнітивних і поведінкових факторів для вироблення відповідних цілей діяльності або певного простору рішень організаційної проблематики, основні положення якого повинні бути використані і в практиці підготовки сучасних керівників.

За результатами аналізу комплексного поняття «управлінська культура», сформульована авторська дефініція – сукупність ціннісно-цільових орієнтирів, екологічної поведінки у соціальному оточенні та рефлексивно-активний стиль діяльності керівника, що орієнтовані на забезпечення кооперативної поведінки персоналу. У сучасних умовах інтелектуалізації персоналу слід акцентувати увагу на утриманні балансу між поведінковими закономірностями та управлінським контекстом.

Структурна схема управлінської культури керівника синтезує класичні компоненти: світоглядний, аксіологічний, практичний, творчий, рефлексивно-проектувальний, так і посткласичні, властиві для екологічної

управлінської культури, що трансформує ролі та функції менеджменту.

Таким чином, розглянуті трансформації управлінської культури засвідчують необхідність переорієнтації на суб'єктно-суб'єктний тип відносин, а також системне перетворення ціннісно-цільових орієнтирів та управлінської поведінки суб'єкта управління. Це передбачає вироблення відповідного рефлексивного управлінського інструментарію, що дозволяє враховувати вплив умов реальної ситуації на мислення і поведінку ключових суб'єктів процесу управління

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безгін, К.С. (2019). Управління інноваціями. Вінниця: ДонНУ.
2. Лугова, В.М. (2020). Формування позитивної професійної Я-концепції працівника як умова його професійного розвитку. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (175-176). 3-4 березня 2020 р., Харків-Торунь.
3. Маркова, Н.С. (2016). Ланцюг сталого професійного розвитку працівників. *Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (212-213.). 10-11 червня 2016 року. Кіровоград: Ексклюзив-Систем.

Бигар Ганна

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО УРОКУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дана стаття присвячена вивченню здоров'язбережувальних аспектів на уроках в початковій школі. У контексті сучасної освіти здоров'я учнів стає невід'ємною складовою процесу навчання. У статті розкрито різноманітні аспекти, які впливають на здоров'я учнів, такі як фізична активність, правильне харчування, особиста гігієна, соціальна взаємодія та профілактика захворювань. Виділено важливість інтеграції цих аспектів у навчальний процес з метою формування здорового способу життя серед учнів. Визначено роль вчителя у сприянні збереженню здоров'я учнів, та запропоновано практичні підходи до впровадження здоров'язбережувальних аспектів на уроках в початковій школі.

Ключові слова: *здоров'я, здоров'язбереження, здоровий спосіб життя, розвиток особистості, ігрові методи.*

Актуальність даної проблеми обумовлена тим, що кожен рік спостерігається зменшення кількості абсолютно здорових дітей, а також погіршення стану фізичного та розумового розвитку у підростаючого покоління. За останні десятиріччя чітко прослідковуються фактори, які впливають на стан здоров'я учнів, такі як недосконалість навчальних програм і технологій, інтенсифікація навчального процесу, відсутність індивідуального

підходу до учнів та недостатня рухова активність школярів.

Теоретико-методологічні засади та психолого-педагогічні аспекти питань здоров'я і здорового способу життя учнівської молоді та умови їх оптимізації сформульовані в працях О.Ващенко, С.Свириденко, Т.Бойченко, В.Оржеховської та інших.

У новій українській школі визначено десять ключових компетентностей, серед яких важливе місце відводиться компетентності здоров'язбережувальної. Це пояснюється, насамперед, тим, що стан здоров'я відображає добробут населення з позицій духовного, соціально-економічного та біологічного розвитку, а також рівня цивілізованості країни.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності школи є збереження та зміцнення здоров'я дітей. Школа, як ключова складова національної системи освіти, може забезпечити учнів необхідною теоретичною підготовкою, сформулювати позитивне ставлення щодо здоров'я, розвинути соціально-психологічні здоров'язбережувальні компетентності та стиль життя, сприятливий для саморозвитку особистості. Це включає ознайомлення з сучасними методами оздоровлення, володіння руховими навичками, уміння приймати рішення щодо запобігання шкідливим звичкам та небезпечній поведінці.

В сучасній загальноосвітній школі основною формою організації навчального процесу є урок. Він має значний вплив на здоров'я дітей, може бути як позитивним, так і негативним фактором освітнього середовища. Збереження здоров'я дітей повинно відбуватися без втрати вирішення навчальних, виховних та розвивальних завдань уроку. Більше того, організація уроків з валеологічною складовою повинна сприяти загальному підвищенню ефективності навчання.

Для досягнення цього мети необхідно:

- забезпечити дотримання санітарно-гігієнічних умов проведення уроку, таких як провітрювання, забезпечення чистоти та налагодження належного освітлення;
- враховувати валеологічні аспекти при підготовці та проведенні уроку;
- використовувати методи та форми роботи, які відповідають віковим особливостям учнів;
- адаптувати темп та ритм уроку до індивідуальних потреб учнів;
- дотримуватися регламенту тривалості основних видів навчальної діяльності на уроці;

- змінювати види діяльності для збереження інтересу та активності учнів;
- стимулювати позитивну мотивацію до навчання та підтримувати пізнавальний інтерес;
- створювати умови для розвитку творчості під час навчальної діяльності;
- враховувати емоційний аспект під час навчання;
- враховувати питання, пов'язані зі здоров'ям та здоровим способом життя, у змісті уроку.

У арсеналі кожного вчителя повинні бути засоби та методики, які одночасно з навчанням дозволяють вирішувати проблеми збереження та зміцнення здоров'я учнів, зберігати їхню нервову систему, знімати стрес та напругу, сприяти емоційному розслабленню. Якщо учасникам освітнього процесу будуть створені оптимальні умови – гуманізація змісту уроку, ефективні методи навчання, доцільні форми організації навчання, різноманітні способи підтримки учнів, комфортне середовище, право на вільний вибір, – це сприятиме успішній адаптації учнів до уроку. Здоров'я-збережувальні аспекти сучасного уроку в початковій школі включають різноманітні заходи, спрямовані на підтримку фізичного, психологічного та соціального благополуччя учнів. Першочерговою метою є створення сприятливого середовища для здорового розвитку та навчання.

Отже, урок в сучасному контексті повинен сприяти збереженню здоров'я, його формуванню та зміцненню, а також спрямовуватися на розвиток позитивної мотивації до здорового способу життя та навчання культурі здоров'я на основі розвитку життєвих навичок.

Вітвицька Світлана

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

АДАПТИВНА СИСТЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ТА ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізовано сутність ключових понять, їх взаємозв'язок; основні напрями наукових досліджень означеної проблеми; охарактеризовано складові адаптивної системи педагогічної підготовки здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти – майбутніх викладачів закладів вищої та передвищої фахової освіти; сучасні аспекти її удосконалення.

Ключові слова: адаптація, адаптивна система, педагогічна підготовка, адаптивне навчання, магістр освіти, майбутній викладач закладу освіти.

Сучасний рівень освіти й науки, процеси інформатизації суспільства, суспільні зміни потребують якісної підготовки майбутніх фахівців вищої освіти, здатних відповідати вимогам ринку праці та адаптуватися до постійних змін у суспільному житті. Забезпечення якості вищої освіти конкурентоспроможності і мобільності випускників магістратури зумовлюють необхідність пошуку нових адаптивних систем, моделей навчання, які б враховували сучасні умови життя і відповідали потребам особистості й держави.

Аналіз наукової літератури з проблем адаптації освіти засвідчує, що українські та зарубіжні вчені зосередили свою увагу на таких аспектах: теоретико-методологічних основах створення адаптивної освітньої системи (Г. Єльнікова, Н. Капустін, В. Костюк, М. Росток, Т. Шамова, Р. Макгуайр, Х. Пен, Дж. Спектор та ін.); адаптивного навчання (В. Пішванова, С. Курт, М. Радмон, К. Сталл та ін.), адаптованого освітнього середовища (О. Кондрашова, Ю. Дзекун та ін.), адаптованого управління в освіті (О. Галус, Ю. Машбіць, В. Кучеренко, Г. Полякова та ін.).

Адаптація (від лат. *adaptatio* – пристосування, прилагодження. Адаптація – настроювання системи на умови застосування. (Бусел, 2009. С. 11).

Науковці розглядають термін «адаптація» в трьох аспектах: адаптація як властивість системи до можливих змін функціонування – система адаптації; адаптація як процес пристосування адаптивної системи – власна адаптація; адаптація як метод, заснований на обробці інформації та пристосований для досягнення певних критеріїв оптимізації – адаптаційні алгоритми (Сорока, 2022. С. 224.).

Ми ставимо за мету охарактеризувати адаптацію як систему.

Система – порядок зумовлений планомірним розташуванням і взаємозв'язком частин чого-небудь (Бусел, 2009. С. 1320.). Педагогічна система – цілісна єдність всіх факторів, які сприяють досягненню поставленої мети навчання, виховання і розвитку людини (Гончаренко, 2011. С. 350). Адаптивність системи освіти – її відповідність сучасним вимогам і тенденціям його розвитку (Гончаренко, 2011. С. 17.).

Отже, освітня адаптивна система – це система здатна до гнучкої переорієнтації, цілей, змісту, форм, методів, технологій навчання, їх оновлення з метою підвищення її ефективності. Педагогічна підготовка магістрів як система – це інтегрована єдність освітніх цілей і змісту освіти людського фактору (викладачів і магістрантів), їх продуктивної взаємодії, застосування інноваційних засобів навчання. (Вітвицька, 2015. С. 20).

Важливою складовою адаптивної системи підготовки майбутніх викладачів вищої і передвищої фахової освіти є адаптивне навчання, яке можна трактувати як інтерактивне, персоналізоване, що задовольняє потреби здобувачів освіти, забезпечує постійний зворотній зв'язок (здобувач – викладач) побудову індивідуальних освітніх траєкторій, сприяє розвитку здібностей здобувачів освіти.

Складовими адаптивного навчання є адаптивний зміст, адаптивні форми і методи технологій, адаптивне оцінювання.

Адаптивний зміст враховує індивідуальні особливості та потреби здобувачів вищої освіти. Адаптивний контент забезпечує зворотній зв'язок зі здобувачами (створення алгоритму педагогічних понять). Адаптивна послідовність аналізу засвоєння матеріалу здобувачами дозволяє змінювати логіку його подання. Адаптивне оцінювання дає можливість змінювати запитання на основі відповіді здобувачів, збільшуючи їх складність, враховуючи труднощі засвоєння.

Адаптивне управління забезпечує зворотній зв'язок з конкретними здобувачами, корекцію змісту, методів, форм спілкування без зміни загальної послідовності викладу педагогічних дисциплін.

Забезпечення ефективності адаптивного навчання безпосередньо залежить від створення у закладі вищої освіти адаптивного освітньо-розвивального середовища, яке структурно можна представити у вигляді соціального, предметно-змістового, організаційно-методичного, матеріально-технічного та просторово-предметного компонентів. Створення і функціонування адаптивної системи педагогічної підготовки майбутніх викладачів закладів вищої та передвищої фахової освіти перебувають в Україні на стадії експериментального вивчення і лише починають впроваджуватися у закладах вищої та передвищої фахової освіти.

Ця проблема займає одну з ключових позицій у системі вищої освіти й особливого значення набуває в контексті сучасної інтенсивної трансформації українського суспільства. Вона є складною, але перспективною в контексті вимог освіти майбутнього.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бусел, В. Т. (ред.) (2009). Великий тлумачний словник сучасної української мови. (с. 1320); К. Ірпінь: ВТФ «Перун».
2. Вітвицька, С. С. (2015). Теоретичні і методичні засади педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти. Монографія. (с. 20). Житомир.
3. Гончаренко, С. У. (2011). Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2. (с. 17, с. 350). Рівне: Волинські обереги.
4. Peng H., Ma Sh., Spector J. M. (2019)/ Personalized adaptive learning: an emerging pedagogical approach enabled by a smart learning environment/ Smart learning Environments.

5. Сорока, О. В. (2022). Тренінг як адаптивна технологія у підготовці майбутніх менеджерів. *Адаптивні процеси в освіті: збірник матеріалів (тез доповідей) 1-го Міжнародного наукового форуму* (с. 223-225). 7-8 лютого, 2022, Київ-Харків. 1(4).

Гуніна Альона

*Сумський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №26
Сумської міської ради, м. Суми, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА УРОКАХ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ГАЛУЗІ

У публікації розкрито поняття «штучний інтелект» як ефективного інструменту в розвитку освітнього простору, визначено роль штучного інтелекту в навчанні, розглянуто переваги використання штучного інтелекту, зокрема ChatGPT, на уроках мовно-літературної галузі.

Ключові слова: *цифрова трансформація освіти, ключові компетентності, штучний інтелект, ChatGPT, мовно-літературна галузь.*

На сучасному етапі відбуваються кардинальні зміни у використанні інформації, що зумовлюють еволюцію освітніх технологій, сприяють активному впровадженню дистанційного та змішаного навчання як ключових напрямків реформування системи загальної середньої освіти України.

Освітня система, яка зорієнтована на майбутнє, зазнає цифрових трансформацій, що проявляються у форматі цифрового навчального середовища нового покоління. Сучасні здобувачі освіти потребують цифрової грамотності, уміння вести діалог з технологіями, які стають невід'ємною частиною екосистеми сучасного суспільства. Творче мислення, винахідливість, використання оригінальних ідей та прагнення втілювати їх, бажання постійно вчитися новому – ключові принципи майбутнього. Одним із засобів навчання для розвитку ключових компетентностей учнів закладів загальної середньої освіти може стати методично виважене використання штучного інтелекту.

Явище штучного інтелекту стало об'єктом дослідження як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі. Це праці Андрощук Г., Довженко І., Грицишина В., Загородньої О., Новохатської Н., Шевченка А., M. Byram, D. Crystal, M. Dooly, C. Kirsch, Y. Lam, R. Stannard, M. Pegrum, M. Wild та інших. Проте тема визначення ролі штучного інтелекту на уроках мовно-літературної галузі розкрита не достатньо, що й визначає актуальність нашого дослідження.

Мета публікації – визначити переваги використання штучного інтелекту на уроках мовно-літературної галузі в закладах загальної середньої освіти.

Штучний інтелект – здатність інженерної системи обробляти, застосовувати та вдосконалювати здобуті знання та вміння; це здатність машин симулювати розум та імітувати людські когнітивні здібності.

Штучний інтелект може бути корисним для педагогів, які мають багато завдань та обов'язків. Завдяки використанню штучного інтелекту педагогічні працівники матимуть можливість працювати більш ефективно, зокрема на уроках мовно-літературної галузі.

Одним із сервісів штучного інтелекту, який нещодавно з'явився в Україні, є ChatGPT. Це чат-бот від компанії OpenAI, який дозволяє користувачам спілкуватися зі штучним інтелектом. Бот може вести діалог з людиною різними мовами, створювати та перекладати текст і вирішувати інші текстові завдання. З моменту своєї появи наприкінці листопада 2022 року ChatGPT стрімко набирає популярності. Він складається з набору інноваційних інструментів на основі штучного інтелекту, який допомагає оптимізувати щоденну роботу педагогів.

Використання ChatGPT на уроках української мови має такі переваги: як автоматизована мовна модель, ChatGPT може створювати приклади речень, творів або есе на різні теми, пов'язані з граматикою, синтаксисом, лексикою чи літературою; допоможе учням згенерувати ідеї для письмових завдань, а також надавати відгуки про роботу; може відповісти на типові запитання, пов'язані з вивченням або викладанням мови, наприклад, як покращити розуміння на слух, як використовувати ідіоматичні вирази чи як ефективно навчити писати.

На уроках української та зарубіжної літератури використання ChatGPT має також ряд переваг, а саме: надати учням рекомендації щодо художніх творів для читання, що можуть сподобатися їм згідно їх смаків та інтересів; створити вправи, які можуть бути використані для перевірки знань та підготовки до контрольних робіт або іспитів, надати відповіді на запитання про твори, авторів або епохи літератури; організувати групові дискусії про різні літературні твори та авторів; використати для аналізу зміст літературних творів та визначити ключові теми та ідеї; створити інтерактивні можливості для здобувачів освіти, щоб дати їм змогу побачити життєві історії авторів, продемонструвати творчість, підготувати документи для представлення наукових досліджень або наукових статей про літературу.

За допомогою штучного інтелекту учні розвивають інформаційну грамотність, вчать розпізнавати правдиву чи фейкову інформацію, довіряти лише надійним джерелам, використовувати технології для доступу до інформації та її аналізу.

Отже, на сьогодні технологія штучного інтелекту ChatGPT стала новим інструментом в діяльності педагогів і має ряд переваг на уроках мовно-літературної галузі в закладах загальної середньої освіти. Її можна використовувати як помічника вчителя для створення персоналізованого навчального середовища та забезпечення зворотного зв'язку з учнями. Але існують і ризики, що можуть бути спричинені використанням штучного інтелекту: відсутність в учнів мотивації вчитися та критично мислити, згенеровані штучним інтелектом тексти часто містять вигадані факти. Таким чином, штучний інтелект в освіті відкриває чудові можливості, але всі учасники освітнього процесу повинні ретельно підходити до його впровадження, враховуючи всі можливі ризики та наслідки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бердо, Р. (2023). Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні візії* Випуск 22. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/469/445>
2. Карташова, Л., Сорочан, Т., Шеремет, Т. (2022). Штучний інтелект як засіб формування освітнього досвіду майбутнього. URL: http://elar.khmnu.edu.ua/bitstream/123456789/11333/1/SE-2022_Kartashova.pdf.
3. Мар'єнко, Майя, (2023). Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/734475/1/2023-381-marienkokovalenko.pdf>

Дідух Віталія

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО КОУЧИНГУ У РОЗВИТОК ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ

Подані матеріали присвячено вивченню особливостей впровадження педагогічного коучингу в розвиток організаційної культури суб'єктів взаємодії. Розглянуто роль педагогічного коучингу як інструменту ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. В матеріалах зазначено та обґрунтовано особливості впровадження педагогічного коучингу в організаційну культуру в закладах освіти, такі як: розвиток лідерських якостей, збільшення ефективності комунікації, стимулювання саморозвитку, культура взаємопідтримки та відкритості, зміна підходу до вирішення проблем. Висвітлено позитивний вплив коучингу на формування організаційної культури, що сприяє підвищенню ефективності та успішності освітнього процесу в цілому.

Ключові слова: коучинг, педагогічний коучинг, організаційна культура, взаємодія, взаємодія в освітньому процесі.

Організаційна культура є ключовим аспектом ефективності та успішності будь-якої установи чи організації. Вона формується на основі

цінностей, переконань, норм та звичаїв, які прийняті у колективі. Впровадження педагогічного коучингу може стати важливим інструментом у формуванні та розвитку організаційної культури, забезпечуючи підтримку та розвиток суб'єктів взаємодії під час освітнього процесу. Бородієнко О. В., Музичко Л. В. (2014) вважають, що педагогічний коучинг – це інструмент розвитку організаційної культури в закладах загальної середньої освіти.

Романова С. М. (2020) зазначає, що педагогічний коучинг - це процес співпраці, спрямований на особистісний та професійний розвиток учасників освітнього процесу. Впровадження педагогічного коучингу дозволяє змінювати ставлення до взаємодії, створюючи умови для відкритого спілкування, підтримки та взаємного зростання (Шевчук, 2016).

Вважаємо, за потребу зазначити та обґрунтувати особливості впровадження педагогічного коучингу в організаційну культуру в закладах освіти:

- розвиток лідерських якостей. Педагогічний коучинг стимулює розвиток лідерських якостей учасників, що сприяє формуванню культури взаємодії та співпраці в організації;
- збільшення ефективності комунікації. Коучинг надає можливість підтримки та конструктивного зворотного зв'язку, що поліпшує якість комунікації між учасниками організації;
- стимулювання саморозвитку. Процес коучингу сприяє особистісному зростанню та самопізнанню, що є важливим елементом формування організаційної культури;
- культура взаємопідтримки та відкритості. За допомогою педагогічного коучингу створюється атмосфера довіри та підтримки, що сприяє відкритому обміну думками та ідеями між колегами;
- зміна підходу до вирішення проблем. Коучингові техніки допомагають учасникам організації переглянути та змінити свій підхід до вирішення проблем, що сприяє розвитку та покращенню організаційної культури.

Отже, вважаємо, що впровадження педагогічного коучингу у розвиток організаційної культури є важливим кроком у формуванні позитивного та сприятливого середовища для ефективної взаємодії між учасниками освітнього процесу. Використання коучингових технік сприяє розвитку лідерських якостей, покращенню комунікації та сприяє створенню культури взаємопідтримки та відкритості, що сприяє підвищенню ефективності та успішності організації в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бородієнко, О.В., & Музичко, Л.В. (2014). Методологічні засади використання інструментів коучингу в сучасній професійній освіті. *Молодий вчений*, 2, 22-25.
2. Романова, С.М. (2020). Коучинг як нова технологія в професійній освіті. *Вісник національного авіаційного університету: збірник наукових праць: Педагогіка. Психологія*, 20, 83-87.
3. Шевчук, С.П., & Шевчук, О.С. (2016). Коучинг як метод навчання студентів у контексті реформування вищої освіти України. *Наукові праці. Педагогіка*. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2016/269-257-10.pdf>

Зенченко Антон

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка;
Сумський державний університет
м.Глухів, м.Суми, Україна*

ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ В ОНОВЛЕННІ СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРІЯ ТА СЬОГОДЕННЯ

Розглянуто роль політичних партій у формуванні сучасного українського суспільства, починаючи з їхнього зародження в період незалежності від Радянського Союзу, акцентовано на еволюції політичної системи та партійних структур, відображаючи їхній вплив на сучасні політичні та соціальні процеси. Звернуто увагу на важливість партій у розв'язанні соціальних проблем, розвитку ефективного управління, потребі в розвитку демократії та громадянського суспільства. Наголошено на сучасних викликах, які стоять перед партіями, зокрема поширення фейкових новин, боротьби з корупцією та покращення якості управління державою, необхідності розвитку технологічних інновацій у політичному процесі та активної участі громадян у партійних структурах для формування ефективних демократичних процесів.

Ключова слова: *політичні партії, політичні системи, демократія, громадянське суспільство.*

Політичні партії відіграють ключову роль у формуванні сучасного суспільства. Вони визначають політичні пріоритети та спрямовують суспільний розвиток. Розглядаючи історію та їх вплив на сьогодення, ми розуміємо сутність та актуальність цієї теми.

Розвиток багатопартійності в Україні розпочався ще за часів існування СРСР: 24 жовтня 1990 року Верховна рада УРСР скасувала шосту статтю конституції, яка закріплювала всю владу в Україні за комуністичною партією, що стало основоположним підґрунтям розвитку багатопартійності в Україні та остаточно закріпилася в 1991 році, а відтак наша держава стала багатопартійною країною з різноманітними політичними рухами. Значна еволюція політичних сил відбулася на початку 2000-х років: розпочалося різке перетворення політичної системи та партійних структур на основі їх поляризації за критерієм зовнішньо-політичного руху країни в

західному та східному напрямках (Трансформація партійної системи, 2017).

Формування політичних партій в Україні починається з декількох кроків, першим із яких є створення ідей партії та обговорення майбутнього спрямування партії. Далі відбувається мобілізація симпатиків та залучення перших прихильників через збір не менше 10 тисяч підписів громадян України про підтримання рішення про створення політичної партії. Останнім етапом є початок політичних дій, остаточна реєстрація, оголошення цілей та перші публічні акції. У нашій країні на сьогоднішній день зареєстровано 370 політичних партій (Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громад», 2003).

Після отримання незалежності в 1991 році, Україна стала сценою активного становлення та розвитку партійної системи. Нові політичні партії виникали, а сучасні перетворювалися, адаптувалися до змін у суспільстві. Велика частина членів партій переходили до нових партій під час репутаційних втрат початкових політичних сил. Приклад цього ми спостерігаємо з депутатами з партії Регіонів та ОПЗЖ, які після кардинальних політичних подій у країні втрачали репутацію та підтримку населення, але після переходу до нових політичних сил відновлювали свій вплив на політику України (Трансформація партійної системи, 2017).

Політичні партії відіграють ключову роль у формуванні кращого суспільства, сприяють вирішенню соціальних проблем та розвитку ефективної системи управління. Через участь у політичних партіях громадяни можуть впливати на прийняття важливих рішень та просувати свої ідеї. Вони відіграють важливу роль у формуванні громадянського суспільства та культури політичної участі, стимулюють обговорення та розвиток демократії, що є важливими компонентами стабільного та прогресивного сучасного суспільства. Розуміння ролі політичних партій у формуванні суспільства допомагає краще осмислити їх вплив на політичні та соціальні процеси. Важливо підтримувати та розвивати діалог про їхню роль та відповідальність перед суспільством.

Політичні партії є важливими агентами змін у суспільстві та сприяють розвитку кращого, більш гармонійного й стійкого соціуму. Їх вплив на політичні процеси насамперед відбувається за рахунок законодавчої роботи, визначаючи порядок ухвалення законів та нормативно-правових актів у державі. Також політичні сили формують уряд та визначають його склад та ключових посадовців. Окремо треба зазначити про керування публічними програмами та процесами реформ відповідно до партійних стратегій.

Серед сучасних викликів для політичних партій треба виділити поширення фейкових новин та маніпуляційна інформація у соцмережах, поляризація суспільства на групи із суперечливими поглядами, необхідність прийняття рішень і реалізації заходів для захисту країни та боротьби за існування української нації. Okремо треба наголосити про необхідність боротьби з корупцією та покращення якості управління державою. Важливість участі громадян у політичних партіях полягає у розширенні свідомості про політичні процеси. Активна участь у них громадян формує політичні рішення відповідно до актуальних потреб суспільства, що впливає на створення демократичних процесів через участь у партійних структурах. Саме тому таким чином кожен громадянин може активно просувати та підтримувати свої інтереси.

Перспективи розвитку політичних партій в майбутньому полягають у технологічному оновленні через використання штучного інтелекту та онлайн-голосування, за приклад чого може виступити існуюча система електронних виборів та референдумів у Естонії, підрахунок голосів на яких відбувається протягом двох годин. Також можлива зміна політичної орієнтації суспільства у бік націоналістичних політичних сил, що відбудеться на фоні повномасштабного вторгнення та консолідації українського народу навколо ідей незалежності та національної ідентичності.

Політичні партії відіграють значущу роль у формуванні та розвитку сучасного суспільства та його змін, визначають політичні процеси, репрезентують інтереси громадян та сприяють соціальній згуртованості. Роль партій необхідно розглядати в контексті політичної стабільності, економічного розвитку та захисту прав людини. Вони є важливою ланкою в системі сучасного українського суспільства та основоположним підґрунтям для створення ефективного демократичного механізму в форматі державного утворення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Задорожній, О. В. (2014). Генеза міжнародної правосуб'єктності України. Київ : К.І.С.
2. Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громад», (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.
3. Закон України «Про політичні партії в Україні», (2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2365-14#Text>.
4. Трансформація партійної системи: український досвід у європейському контексті (2017). / За ред. Ю. Якименка. Київ : Центр Разумкова.
5. Шведа, Ю., (2004). Теорія політичних партій та партійних систем. Л.: Тріада плюс.

Єфремова Галина, Коханий Олексій

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

КОМПОНЕНТИ МОТИВАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО МЕНЕДЖЕРА

У публікації розглянуті особливості мотиваційної структури особистості сучасного менеджера, визначено компоненти мотиваційної сфери особистості керівника.

Ключові слова: *мотиваційна структура, потреби, зовнішні умови управлінської діяльності, компоненти мотиваційної сфери особистості.*

В сучасній науці значного поширення набули розробки теорій мотивації, в основі яких були різні підходи, але більшість з них вивчають потреби людини і пропонують їх ієрархічну класифікацію, що дозволяє робити висновки про механізм мотивації людини. Згідно з ними мотивація є сукупністю доказів і мотивів для обґрунтування певної поведінки людини чи її дій. Вона зумовлена потребами і цілями індивіда, діяльністю, світоглядом, переконаннями, рівнем амбіцій, ідеалами тощо.

Слід зазначити, що більшість наукових праць в сфері мотиваційних теорій, розглядають лише окремі аспекти впливу мотиваційних факторів на ефективність трудової діяльності трудових ресурсів. Для успішного ж функціонування мотиваційного механізму необхідно, щоб був врахований передовий вітчизняний і закордонний досвід в цій галузі та сучасний стан економічних відносин в країні. При розробці дійсно дієвого механізму стимулювання потрібно дотримуватися принципів комплексності та гнучкості, результатом впровадження яких повинно стати підвищення ефективності діяльності підприємства в цілому, чого можливо домогтися лише за рахунок покращення результативності та якості праці кожного працівника.

Найпоширенішою для цілей мотивації є класифікація потреб, запропонована А. Маслоу, який розрізняє п'ять типів потреб: фізіологічні; безпеки та захисту; соціальні; поваги; самовираження. Дамо коротку характеристику кожній із зазначених груп потреб.

- 1. Фізіологічні потреби.* До цієї групи відносять потребу в їжі, в одязі, повітрі, житлі і т. д. – ті, які людина повинна задовольнити, щоб вижити. Люди, які працюють в основному через необхідність вижити, мало зацікавлені у змісті роботи, вони концентрують свою увагу на оплаті, умовах праці, можливості уникати втомленості і т. п.
- 2. Потреби в безпеці і захищеності.* Потреби цієї групи пов'язані з бажанням людей знаходитися в стабільному й безпечному стані; мати

якісні житлові умови, бути захищеними від страху, болю, хвороби.

3. *Потреби приналежності до певної соціальної групи.* Працюючий хоче бути членом певної групи людей, брати участь у громадських заходах. Ставлення до таких працівників з боку керівників повинно носити форму дружнього партнерства, таким людям потрібно створити умови для спілкування на роботі.

4. *Потреби визнання й поваги.* Ця група потреб відображає бажання людей бути компетентними, сильними, здібними, впевненими в собі, а також такими, що бачать, як оточуючі визнають їх і поважають за це. При управлінні такими працівниками потрібно використовувати різні форми морального заохочення, визнавати їх заслуги.

5. *Потреби у самовираженні.* Ця група об'єднує потреби, що виражаються в бажанні людини до нового використання своїх знань, здібностей, умінь для самовираження в бізнесі, менеджменті, політиці, науці. Ці потреби мають, як правило, індивідуальний характер (*Дмитренко, 2006*).

Відповідно, вивчення мотиваційної сфери особистості керівника детерміноване як соціально-економічними умовами, вимогами науково-технічного і загальнокультурного прогресу, так і назрілою потребою пошуку досконаліших форм, методів, технологій підготовки, формування та розвитку кадрів управління. Знання *мотивації* – сукупності причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її початок, спрямованість і активність – розкриває причини вибору керівником певної тактики поведінки при розв'язанні управлінського завдання, дає змогу зрозуміти, чому один управлінець діє, спираючись на матеріальні стимули, інший – на моральні спонуки (*Карамушка, 2003*).

Слід зазначити, що діяльність керівника, як і будь-який інший вияв активності людини, може бути обмеженою як зовнішніми, так і внутрішніми умовами.

Зовнішні умови управлінської діяльності постають як стимули. Заохочують керівника до праці матеріальна винагорода (діє тільки тоді, коли постійно зростає), схвалення діяльності колегами або вищим керівництвом, можливість придбання акцій підприємства, просування по службі, здобуття самостійного статусу тощо.

Внутрішні умови – психологічні властивості суб'єкта поведінки, мотиви, потреби, цілі, бажання, інтереси тощо, тобто особистісні диспозиції.

З нашої ж точки зору, найважливіший *компонент мотиваційної сфери особистості сучасного менеджера* – потреби. Оскільки здебільшого управлінська діяльність керівників відбувається під впливом таких потреб:

- досягнення успіху, влади;
- відчуття соціальної значущості своєї діяльності, участі у вирішенні загальнонаціональних завдань, в доведенні цінності власної особистості;
- самоствердження через власну справу;
- розвитку (Крушельницька, 2005).

Отже, потреба у розвитку є однією з найважливіших для сучасного менеджера, а інтерес до управлінської діяльності – вагомим мотивуючим засобом її реалізації. Задоволення цієї потреби змістовно збагачує його роботу. У свою чергу, незадоволеність управлінською діяльністю також може спричинити формування потреби розвитку, оскільки незадоволеність співвідноситься із самооцінкою, внаслідок чого виникає потреба в конкретних змінах, пов'язаних із розвитком особистості. Таким чином, сукупність потреб керівника зумовлює мотивацію його посадового зростання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитренко, Г.А. (2006). Стратегічний менеджмент. Цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу: навч. посібник. К. ІЗМН.
2. Карамушка, Л.М. (2003). Психологія управління. К. Міленіум.
3. Крушельницька, О.В. (2005). Управління персоналом: навч. посібник. Видання друге, перероблене і доповнене. К. Кондор.

Йовбак Анастасія, Фенчак Любов

*Мукачівський державний університет
м. Мукачево, Україна*

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ РЕФОРМ

У публікації розкрито сутність освітнього моніторингу та розглянуті складові механізми встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності заявленим цілям. Обґрунтовано, що для прийняття обґрунтованих управлінських рішень необхідно мати інформацію про хід освітнього процесу в закладах освіти. Від об'єктивності, достовірності, оперативності та повноти інформації залежать своєчасність і правильність прийнятого рішення. Отримання такої інформації можливо при проведенні освітнього моніторингу.

Ключові слова: Моніторинг освіти, якість освіти, моніторингове дослідження, початкова школа.

Моніторинг якості освіти проводиться з метою виявлення та відстеження тенденцій розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти або інших суб'єктах освітньої діяльності. Моніторинг може проводитися в закладах освіти незалежно від їх підпорядкування, типу й форми власності. Моніторинг передуює плануванню й прийняттю рішень. Він

має комплексний, системний характер і створює умови для планування - річного, перспективного, стратегічного. Моніторинг реалізується за допомогою комплексу методів і чітко розроблених процедур. Освітній моніторинг – форма організації, збору, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, яка забезпечує безперервний аналіз стану системи і прогнозування її розвитку відповідно до запланованих результатів (Боднар, 2014). Складність визначення поняття «моніторинг» пов'язана також із належністю його як до сфери науки, так і до сфери практики. Поняття «моніторинг» викликає зацікавленість з точки зору його теоретичного аналізу, бо не має однозначного тлумачення, оскільки його вивчають і використовують у межах різноманітних сфер науково-практичної діяльності. (Боднар, 2014; Мельник, 2006). Відповідно до визначеної мети організації моніторингу якості шкільної освіти передбачається формулювання основних завдань, що полягають у такому: вивчення особливостей педагогічного, учнівського, батьківського колективу напередодні проведення дослідження; збір інформації за напрямками дослідження; визначення об'єктів дослідження; підготовка діагностичного інструментарію; підготовка щорічних звітів з висвітленням результатів моніторингу (Єрмола, 2008).

У організації моніторингу важливим є питання періодичності проведення вимірів і циклічність, оскільки не всі показники мають однакову динаміку. Для покращення організації освітнього процесу педагог повинен володіти комплексним підходом до вивчення особистості школяра. Реалізувати в початковій школі такий комплексний підхід допоможе моніторинг якості освіти, в основі якого лежать наступні показники: якість знань учнів; рівень розвитку пізнавальної сфери учнів; рівень сформованості основних освітніх компетенцій; професійно-педагогічні досягнення вчителів; рівень розвитку здоров'язберігаючої функції навчання; адаптація здобувача освіти до нового ступеня навчання; ефективність освітнього процесу; рівень розвитку соціокультурної компетентності, тощо (Мельник, 2006). Моніторинг проводиться шляхом обстеження об'єктів освітньої діяльності, встановлення показників і проведення аналізу стану функціонування системи освіти. Моніторинг проводиться у такі етапи: підготовка моніторингу (формулювання проблеми, що досліджуватиметься; визначення мети та завдань моніторингу; розрахунок і формування вибірки, оцінка її репрезентативності тощо); розробка Програми; проведення моніторингового дослідження (відповідно до форм і методів); збір та оброблення результатів моніторингового дослідження; аналіз та інтерпретація результатів моніторингового дослідження; оприлюднення результатів моніторингу.

Під час моніторингового дослідження можуть використовуватися фронтальна, групова або індивідуальна робота учасників дослідження. Методами моніторингового дослідження можуть бути: опитування різних груп респондентів, тестування, аналіз статистичних даних про стан системи освіти за встановленими формами; статистичний аналіз даних; аналіз документів закладів освіти; спостереження за освітнім процесом та освітньою діяльністю у закладах освіти; інші методи. Результати моніторингу зазначаються у звіті, де обов'язково вказуються критерії, показники та індикатори використані для визначення результатів моніторингу, а також методика, застосована для їх обрахунків. Звіт може містити таблиці, діаграми, графіки та інші форми узагальнення інформації (Мельник, 2006).

Отже, освітній моніторинг - форма організації, збору, зберігання, обробки і розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, яка забезпечує безперервний аналіз стану системи і прогнозування її розвитку відповідно до запланованих результатів. Аналіз результатів моніторингових досліджень дозволяє виявити тенденції розвитку освіти, проблеми у формуванні відповідних рівнів навчальних досягнень та життєвих компетентностей у здобувачів освіти. І, як наслідок, це допомагає скоординувати і спланувати педагогічну роботу. Таким чином, моніторинг є складним феноменом, що знаходиться в процесі формування, який має міждисциплінарний характер.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Боднар, О. (2014). Моніторинг та самоекспертиза освітнього середовища навчального закладу URL: http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/136/1/05_monitorung_osvitnogo_seredovuscha.pdf
2. Єрмола, А.М., (2008). Технологія моніторингу якості освіти : навчально-методичний посібник. К. : Курсор.
3. Мельник, Н. (2006). Впроваджуємо моніторинг освіти Видавництво Плеяди. URL: <http://www.pld.org.ua/index.php?go=Pages&in=view&id=84>.

Капленко Анна

*Сумський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №26 Сумської міської ради
м. Суми, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ

У статті розкрито можливості формувати компетентність «уміння вчитися упродовж життя» способом самостійної роботи з Інтернет-сервісами, насамперед, картографічного змісту під час вивчення географії у закладах загальної середньої освіти. Запропоновано Інтернет-сервіси, що допоможуть учням самостійно здобути географічну інформацію, сформувати здатність застосовувати її під час виконання практичних завдань у різних життєвих ситуаціях.

Ключові слова: організація навчання; дистанційне навчання; змішане навчання; інтернет ресурси; Інтернет-сервіси; освітні платформи.

В освітньому процесі на сьогодні особлива увага приділяється самостійній роботі з Інтернет-ресурсами. Це відіграє важливу роль в оновленні світогляду людини на глобальному й особистісному рівнях. Використовуючи Інтернет-ресурси, можна модернізувати заняття з географії, відійти від традиційних методів навчання. Інноваційні комп'ютерні технології пробуджують у дітей інтерес до вивчення географії, навіть найскладніших її тем. Використання в освітньому процесі соціальних сервісів сприяє засвоєнню таких важливих навичок, як критичне мислення та колективна творчість.

Корисними для уроків географії є велика кількість Інтернет-сервісів, насамперед, картографічного змісту (Воропай, 2013) :

GoogleMaps (Карти) – набір додатків, побудованих на основі безкоштовного картографічного сервісу та технологій, що надає компанія Google. Сервіс становить собою карту та супутникові знімки планети Земля. Для багатьох регіонів доступні високодеталізовані аерофотознімки, для деяких – з можливістю перегляду під кутом 45° з чотирьох сторін світу. Додатково пропонуються знімки Місяця та Марсу (Гурняк, 2018).

GoogleEarth (Планета Земля) – безкоштовний проєкт компанії Google, у рамках якого в мережі Інтернет було розміщено супутникові (або в деяких точках аерофото) зображення всієї земної поверхні. Фотографії деяких регіонів мають безпрецедентно високий дозвіл. Користувачі можуть створювати свої власні мітки та накладати свої зображення поверх супутникових (це можуть бути карти чи більш детальні знімки, отримані з інших джерел) (Дронь, 2013).

Онлайн-ресурс Seterra.com, на якому зібрані десятки різноманітних ігор з географії. З їхньою допомогою будь-який охочий (і дитина, і дорослий) може вивчати країни, столиці, прапори, океани, річки тощо. На платформі зібрано понад 200 географічних завдань різного ступеня складності та відмінної тематики, що відображуються на зручно влаштованому інтерфейсі. Граючись, можна в цікавий спосіб запам'ятати розташування країн та їх столиць, пам'ятки, прапори, номенклатуру від найбільш визначних географічних об'єктів до найдрібніших. Використання цього ресурсу доречно як для контролю знань, так і в якості пізнавальної гри чи самоперевірки рівня знань.

«Mapillary» – сервіс, де можна подивитися точкові панорамні фотографії з певного куточку світу й розглядати панораму лінійно.

Функціонал сайту передбачає можливість додавати власні світлини з прив'язкою до місцевості, побачити на власні очі, здійснивши віртуальну подорож (Горбатюк, 2013).

StudyGe – кишеньковий глобус, що допоможе здобувачам освіти запам'ятати, де знаходиться та чи інша країна, який у неї прапор, яка столиця. Дуже корисно та продуктивно буде потренувати свою пам'ять, запам'ятовуючи інформацію про країни. Гра обов'язково сприятиме поліпшенню знань з географії. Можна просто використовувати ці додатки як настільний глобус, де знайдеться багато інформації про країни, наприклад, їх прапори і столиці.

Windy – незвичайний інструмент для візуалізації прогнозу погоди. Учитель має пояснити учням, що коли вони спостерігають тропічний шторм або можливу сувору погоду, планують поїздки, займаються спортом на відкритому повітрі або їм просто потрібно знати, чи буде дощ у ці вихідні, Windy надасть найбільш актуальний прогноз погоди. Унікальність Windy полягає в тому, що він надає правдиву інформацію. Потужна плавна презентація робить прогноз погоди справжнім задоволенням.

Таким чином, із застосуванням електронних освітніх ресурсів на уроках географії можна розширити кругозір учнів і підвищити їх інтерес до предмету. Учні на таких уроках працюють активніше: здійснюють пошук інформації, самостійно аналізують, порівнюють, вибирають істотне, описують, виконують практичні роботи, розв'язують ребуси, грають у тематичні електронні ігри, здійснюють віртуальні подорожі, стають учасниками проєктів, набувають досвіду роботи з новими інформаційними засобами, що дає можливість формувати ключову компетентність – «уміння вчитися впродовж життя» (Вукіна, 2007).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воропай, Н. (2013). Інформаційно-комунікаційні технології як засіб формування самоосвітньої компетентності майбутнього вчителя початкової школи. *Інформаційні технології в освіті*. 15, 119–128.
2. Вукіна, Н., Дементієвська, Н., Сущенко, І. (2007). Критичне мислення: як цьому навчати. URL: <https://www.bukinist.in.ua/books>
3. Горбатюк, Р., Тулашвілі, Ю. (2013). Мобільне навчання як нова технологія вищої освіти. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2013_27_10
4. Гурняк, І. (2018). Використання googleforms і microsoftforms у процесі навчання. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/fmo_2018_2_10
5. Дронь, В. (2017). Google-сервіси в навчальній діяльності викладачів: методичні рекомендації. *Економіка в школах України*, 4, 2–7.

Кищик Юлія

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У публікації проаналізовано сучасний стан та перспективи розвитку волонтерської діяльності в умовах закладів вищої освіти в Україні. Розглянуто основні форми волонтерської діяльності, їхній вплив на розвиток громадянського суспільства та соціальну відповідальність університетів. Досліджено переваги волонтерства для студентів, закладів вищої освіти та суспільства загалом. Розглянуто основні труднощі, які стикаються університети під час реалізації волонтерської діяльності та запропоновано шляхи їх подолання.

Ключові слова: волонтерство, громадянське суспільство, соціальна відповідальність, заклади вищої освіти, студенти, військовий стан.

Волонтерство є однією з найважливіших складових громадського життя, а його роль у розвитку громадянського суспільства в Україні набуває все більшої актуальності (Сардак, 2019, с. 69). Волонтерська діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги. Таким чином, волонтером може бути будь-яка людина, що бажає присвятити свій вільний час добровільній праці (Закон України «Про волонтерську діяльність», ст.1).

Заклади вищої освіти, які відіграють важливу роль у формуванні майбутніх лідерів та активних громадян, мають великий потенціал для залучення студентів до волонтерської діяльності.

Однією з основних форм волонтерства студентів закладів вищої освіти є соціальна підтримка, тобто волонтери працюють з людьми, які потребують допомоги, такими як малозабезпечені сім'ї, бездомні, люди похилого віку або з інвалідністю і також вони можуть надавати емоційну підтримку, допомагати в побутових справах, організовувати соціальні заходи або займатися іншими формами допомоги. Також, студенти-волонтери займаються екологічною діяльністю. Вони займаються доглядом за природними резерватами, парками, лісами, річками тощо. Вони беруть участь у висаджуванні дерев, очищенні територій від сміття, організовують екологічні кампанії та навчальні заходи щодо збереження природи. Волонтерська діяльність допомагає студентам розвивати навички лідерства, співпраці та взаємодії з громадою. (Грига, 2000, с.145). Волонтерство надає студентам можливість розвивати різноманітні навички, які можуть бути

корисними в майбутньому. Вони можуть отримати досвід управління проектами, комунікації, роботи в команді, лідерства та інших сферах. Це може покращити їх шанси на працевлаштування та подальший професійний розвиток. Волонтерство надає можливість створити нові знайомства та збільшити свою соціальну мережу (Біла, 2018, с. 32).

Студенти можуть брати участь у різноманітних проектах, спрямованих на покращення якості життя місцевих громад. Наприклад, вони можуть брати участь у благоустрої місцевих парків та скверів, організації заходів для дітей з малозабезпечених сімей, або ж допомагати людям з обмеженими можливостями.

Сьогодні в зв'язку з воєнною агресією Російської Федерації волонтерська діяльність в Україні стає надзвичайно актуальною. До неї залучається все більше людей. У нелегкий для держави час студенти різноманітними способами сприяють соціальній підтримці українців, які постраждали внаслідок воєнних дій. Студенти ВНЗ активно долучаються до волонтерської діяльності, таких як плетіння сіток, закупівля амуніції, приготування їжі, вони збирають кошти й закупають товари для потреб фронту та цивільних, координують роботу центрів допомоги для внутрішньо переміщених осіб, здійснюють підготовку потенційних місць розміщення людей, надають психологічну допомогу для дітей та підлітків, здають кров на донорство, організують допомогу людям похилого віку, здійснюють авто-волонтерство тощо. Саме ці напрями волонтерської діяльності є найпотужнішими в умовах війни .

Крім того, університети також співпрацюють зі школами та викладацьким персоналом, щоб підвищувати рівень освіти та громадянської свідомості серед молоді. Багато університетів проводять різноманітні тренінги та семінари для студентів та викладачів з питань прав людини, громадянської активності та демократії. Такі заходи є важливими для формування громадянської свідомості та підвищення рівня культури серед студентів та молоді в цілому (Лисенко, 2019, с.7-8).

Проте, на жаль, у реалізації волонтерської діяльності закладів вищої освіти є деякі труднощі. Однією з найбільших проблем є брак фінансування та ресурсів, що може призвести до недостатнього розвитку програм волонтерства та обмеження їхнього впливу. Крім того, деякі студенти можуть мати обмежений доступ до волонтерських можливостей через різні фактори, такі як фінансові труднощі чи зайнятість. Необхідно підтримувати студентську активність та розробляти нові програми для залучення ширшого кола студентів до волонтерської діяльності.

Отже, волонтерство в закладах вищої освіти в Україні має значний потенціал для розвитку суспільства та підготовки майбутніх лідерів. Це дає студентам можливість отримати цінний життєвий досвід, розвивати соціальні та професійні навички та стати активними громадянами. Таким чином, можна зробити висновок, що волонтерська діяльність закладів вищої освіти в Україні є важливою складовою розвитку суспільства та підготовки майбутніх лідерів. Це дає студентам можливість здобувати цінний досвід, розвивати соціальні та професійні навички та стати активними громадянами. Університети, з свого боку, мають можливість залучити нових студентів, збільшити рівень соціальної відповідальності та популяризувати свій заклад в громаді. Таким чином, розвиток волонтерської діяльності в закладах вищої освіти може стати важливим інструментом для зміни суспільства та підготовки майбутніх лідерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Біла, К.Ю. (2018). Інноваційна діяльність в ЗВО: Методичний посібник. Миколаїв, ТЦ Сфера.
2. Грига, І., Брижовата, О., Дума, Л., Лисенко, О. (2000). Досвід волонтерської роботи та напрями її вдосконалення. *Соціальна робота в Україні: перші кроки*, В. Полтавець (ред.) (с. 145-172). К.: КМ Academia.
3. Андрющенко, І., Малюк, В. (2020). Громадськість і волонтерство: досвід розвитку в Україні. Київ: Видавничий дім «КМ Академія».
4. Закон України «Про волонтерську діяльність» (2011). URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>
5. Лисенко, О. (2019). Волонтерство як механізм формування громадянського суспільства в Україні. *Економіка України*. С.7-8.
6. Сардак Ю. (2019). Особливості розвитку волонтерства в Україні. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка*. 32, 69–75.

Кондрашкін Максим

*Українська-інженерно-педагогічна академія
м. Харків, Україна*

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В ІЗРАЇЛІ

У публікації розглянуто систему військово-патріотичного виховання молоді в Ізраїлі. Підхід Ізраїлю до військово-патріотичного виховання молоді, формуванні цінностей, пов'язаних із любов'ю до батьківщини та готовністю захищати її інтереси. А також важливі аспекти військово-патріотичного виховання молоді в різних вікових категоріях.

Ключові слова: *військово-патріотичне, виховання, система виховання, молодь, патріотизм.*

Військово-патріотичне виховання молоді є однією з ключових

складових будівництва сильної та відповідальної нації. Це не лише набір знань про військову справу, але й глибоке усвідомлення індивідуальної та колективної відповідальності перед батьківщиною. У контексті сучасних викликів та загроз, військово-патріотичне виховання стає запорукою не лише безпеки держави, але й розвитку її громадянськості та моральності. Це процес, який заснований на розвитку патріотичних почуттів, любові до своєї країни та поваги до історії та традицій. Виховання в дусі патріотизму допомагає формувати в молоді цінності справедливості, відданості, сприяючи становленню гідних громадян, готових служити своїй державі.

Нинішні військові дії на території України вимагають вивчити досвід іноземних держав, зокрема Ізраїлю, де система виховання патріота-воїна-громадянина є питанням загальнодержавного масштабу та виживання нації. Як зазначає В. Гарнійчук – сучасна система освіти поліетнічного Ізраїлю спрямована на підготовку підростаючого покоління «до гідного і відповідального життя в демократичному суспільстві, де пліч-о-пліч живуть люди, що різняться між собою за етнічним походженням, релігією, культурою і політичними поглядами» (Гарнійчук, 2015, с. 146). Дана практика заснована на єврейських цінностях, на любові до своєї землі, на принципах свободи і терпимості. Ізраїльські педагоги прагнуть прищепити дітям фундаментальні наукові знання й технічні навички, без яких неможливий розвиток країни (Карпенко, 2016).

Важливе значення в системі патріотичного виховання Ізраїлю належить допризовній підготовці зростаючої особистості, яку здійснюють у межах молодіжної воєнізованої організації ГАДНА «Молодіжні батальйони» (Gadna).

Ця служба організовує щорічні двотижневі літні військові збори для юнаків та дівчат. Програма включає заняття зі стрілецької, фізичної та військової підготовки, також включаючи рукопашний бій, фізичні вправи на витривалість, стрільбу зі стрілецької зброї та вартову службу. Учасники авіаційної та військово-морської секцій отримують основи флотських і льотних спеціальностей, навчаються пілотуванню планерів і легких розвідувальних літаків, а також беруть участь у морських походах. Кожен учасник отримує армійську форму та спорядження, дотримується армійського способу життя, включаючи проживання в наметах та казармах, харчування в солдатських їдальнях. Навчальні заходи проводяться на свіжому повітрі, створюючи умови, що відповідають реальним бойовим ситуаціям (у полі). Ізраїльське суспільство вважає, що такий спосіб життя для підлітків, віддалений від батьків та пов'язаний з подоланням труднощів, розвиває у

них важливі почуття товариства і взаємодопомоги, які є ключовими для армійської служби (Івегеш, 2023, с. 19).

Після завершення військових зборів учень-патріот проходить атестацію, на основі якої визначається його рівень підготовки, і надаються рекомендації щодо подальшого вибору військової кар'єри. Навіть у віці підлітків (13-15 років) школярі можуть отримати професійну підготовку в армійській спеціальності, оскільки в Ізраїлі діє велика мережа аналогів кадетських корпусів. Це правило стосується як юнаків, так і дівчат, оскільки всі громадяни Ізраїлю проходять військову службу.

Оскільки країна перебуває в стані війни, їй необхідно постійно бути готовою до агресії ззовні. Довійськова підготовка – це один із найважливіших елементів навчання. Служба в армії для кожного громадянина країни є обов'язковою. Військовозобов'язані громадяни свідомо укладають контракт, і навіть якщо потрібно віддати життя, вони впевнені, що держава про них та їхніх рідних подбає. Після завершення військової служби перше питання, яке формулюють на співбесіді, коли приймають на роботу, – «Що ти робив в армії?». Якщо не здатний відповісти на це запитання, суспільство тебе засудить та не зрозуміє (Когут, 2020).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гарнійчук, В. М. (2015). Досвід провідних країн світу щодо виховання патріотизму підростаючого покоління. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Збірник наукових праць / Ін-т проблем виховання НАПН України/. Київ, Випуск 19. 138-150.
2. Івегеш, А. В. (2023). Військово-патріотичне виховання учнів у закладі спортивного типу в умовах війни: історія та сучасність. *Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. Педагогічний альманах*. Випуск 54. 17-25.
3. Карпенко, О. В. (2016). Децентралізаційні процеси сфери надання освітніх послуг в Ізраїлі. URL: <https://dnppb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/309130028>.
4. Когут, Ю., Юрченко, О. (2020). Як прищепити молоді «ген відповідальності» за країну: досвід Ізраїлю. *Освіторія Медіа*. URL: <https://osvitoria.media/experience/yak-pryshhepyty-molodi-gen-vidpovidalnosti-za-krayinu-dosvid-izrayilya/>.
5. Gadna. URL: <https://zionism-israel.com/dic/Gadna>.

Кондрашкін Максим

Українська інженерно-педагогічна академія
м. Харків, Україна

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ В США

У статті висвітлено й проаналізовано досвід військово-патріотичного виховання молоді в США. Підхід США до військово-патріотичного виховання молоді, формуванні цінностей, пов'язаних із любов'ю до батьківщини та готовністю захищати її інтереси. А також важливі аспекти військово-патріотичного виховання

молоді.

Ключові слова: патріотизм, молодь, військово-патріотичне виховання, мета, завдання.

Реформування системи освіти, формування громадянської культури, захист національної гідності та зміцнення патріотизму є пріоритетами розвитку демократичної України. У зв'язку з останніми подіями що відбуваються в нашій країні існує нагальна потреба у підвищенні рівня патріотизму серед молоді з метою захисту України. Вивчення досвіду військово-патріотичного виховання у провідних країнах світу має велике значення зараз як ніколи раніше.

Нинішня ситуація на території України потребує вивчення досвіду провідних країн світу що до військово-патріотичного виховання молоді, особливо такої потужної державі, як США, для якої система виховання патріотично налаштованих громадян є справою державного значення.

Розглядаючи досвід військово-патріотичного виховання в США, слід зазначити, що патріотичні цінності формуються в американців з раннього віку завдяки активній пропаганді національної символіки в засобах масової інформації, культурі та закладах соціального виховання молоді.

Державна система військової підготовки молодів США була створена в далекому 1916 році. Під час Першої світової війни уряд США визнав Національну асоціацію бойскаутів і включив її в пакет соціально значущих громадських організацій. А в рамках Закону про національну оборону було започатковано програму «Корпус підготовки молодших офіцерів запасу» (Гарнійчук, 2015).

Відповідно до даного закону, метою програми є прищеплення учням середніх шкіл громадянських цінностей, служіння нації та почуття особистої відповідальності. По всій країні діє понад 3000 спеціалізованих військових класів. Вони розташовані у звичайних школах для учнів 9-12 класів. Загалом вони обслуговують понад 500 тисяч дітей. Більшість вчителів даних шкіл- ветерани, які мають багаторічний досвід військової служби та бойових дій.

Здобувачі освіти носять військову форму та мають власну систему нагород і медалей. Щоб потрапити до цих класів, учні повинні пройти жорсткий конкурс. Це пов'язано з тим, що оцінки учнів цих класів зазвичай вищі, ніж у звичайних шкільних класах (Афанасьєва, 2020).

Близько 40-50% випускників цих корпусів стають офіцерами, більшість випускників йдуть добровольцями в різні силові структури. Решта вихованців зміцнюють патріотичні цінності громадянського суспільства, бізнесу, влади та державних структур (Бахов, 2018, с. 21).

Крім того, надзвичайно важливу роль у системі патріотичного виховання США відіграє Кадетський корпус оборони, що фінансується громадою. Компоненти програми базуються на концепції Корпусу підготовки офіцерів запасу, з тією різницею, що в ній беруть участь учні віком від 11 років і старше. Існують також десятки приватних і державних військових коледжів (Івегеш, 2023, с. 15).

Досвід США у військово-патріотичному вихованні молоді активно вивчається і застосовується в інших країнах світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афанасьєва, Ю.В. (2020). Закордонний досвід патріотичного виховання. URL: <https://cutt.ly/IXIL6Yp>.
2. Бахов, І.С. (2018). Тенденції розвитку полікультурної освіти у професійній підготовці фахівців Канади і США Видавництво: Центр навчальної літератури. 20-22.
3. Івегеш, А. В. (2023). Військово-патріотичне виховання учнів у закладі спортивного типу в умовах війни: історія та сучасність. *Педагогічний альманах*. Вип. 54, 10-16.
4. Гарнійчук, В. М. (2015). Досвід провідних країн світу щодо виховання патріотизму підростаючого покоління. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Вип. 19, 130-138.

Кононова Олена

*Херсонський державний університет / ВСП «Морський фаховий коледж
Херсонської державної морської академії»
м. Херсон, Україна*

ОЦІНЮВАННЯ ТА САМООЦІНЮВАННЯ ЯК ВАЖЛИВІ ЕЛЕМЕНТИ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

У публікації розглянуто роль оцінювання у визначенні знань та навичок здобувачів освіти, вплив на їхню мотивацію та активність. Підкреслено значимість самооцінки як особистісне досягнення та впливовість потенційних можливостей самореалізації в освітньому середовищі. Наголошено, що оцінювання та самооцінювання взаємодіють, щоб створити збалансований підхід до оцінки навчального прогресу та сприяти самовдосконаленню Мета тез є обґрунтувати взаємозв'язок оцінювання та самооцінювання здобувача.

Ключові слова: *оцінювання, регулятивна самооцінка, здобувач освіти, навчальний процес.*

Розуміння змісту оцінки знань здобувача освіти викликає різноманітні тлумачення в науковій літературі. Навіть при значній кількості досліджень з цієї проблеми, система оцінювання знань залишається не до кінця розробленою, оскільки різні соціальні групи, які пов'язані з освітнім процесом (здобувачі, викладачі, керівники ЗВО), мають власні уявлення про критерії якості та оцінки успішності.

Оцінка представляє собою системне утворення, яке відображає судження педагога про здобувача освіти з урахуванням основних педагогічних функцій та індивідуально-особистісних характеристик, таких як ставлення до навчання, дисциплінованість, комплекс сформованих компетенцій тощо. Сучасне тлумачення цього поняття відповідає поняттю «відзнака», яка має бальний характер і залежить від прийнятої системи оцінювання, коливаючись від 5 до 100 балів.

Для досягнення максимальної об'єктивності оцінювання, важливо приділяти увагу особистісно орієнтованому підходу, оскільки кожен здобувач освіти – унікальна особистість і має свій власний психотип, що вимагає індивідуального підходу. Тому, процес оцінювання повинен бути спрямований на те, щоб оцінка не була заключним етапом навчання, а стимулювала подальший саморозвиток та самосвідомість здобувача.

Нерідко оцінка не відображає індивідуальний розвиток та зростання освітніх результатів. Здобувачам часто не вистачає досвіду планування та реалізації власного навчання, а також навичок адекватного самооцінювання та взаємного оцінювання. Розвиток цих навичок є ефективним, оскільки саме в цих умовах здобувачі освіти здатні усвідомлювати себе як суб'єкт навчального процесу, брати відповідальність за результати та контролювати якість своєї навчальної діяльності.

Ідею про психологічне значення педагогічної оцінки для формування адекватного самооцінювання вперше висловив В. Джеймс на початку ХХ століття. У своїй праці «Педагогічна психологія» він наголошував на важливості того, щоб здобувачі освіти розуміли кінцевий результат своїх дій, оскільки це є необхідною умовою для їхнього подальшого психічного розвитку.

Здобувач освіти оцінює свою власну діяльність на різних етапах виконання завдань. Впевненість у собі, ставлення до помилок і сприйняття навчальної роботи – всі ці аспекти тісно пов'язані і визначаються його самооцінкою. Сприйняття власної компетентності впливає на активність, успішність та самостійність здобувача освіти.

Однією з найважливіших функцій самооцінки є регулятивна. Ця функція визначає відповідність чи невідповідність результатів навчання по відношенню до поставлених завдань. Наприклад, позитивна самооцінка вказує на те, що здобувач освіти засвоїв матеріал і готовий переходити до нового. З іншого боку, негативна самооцінка може вказувати на необхідність додаткового вивчення, розвитку певних навичок чи отримати додаткову допомогу.

Оцінювання та самооцінювання взаємодоповнюють один одного і мають важливий взаємозв'язок у процесі навчання. Під час оцінювання вчителі визначають навчальний прогрес здобувачів освіти на основі об'єктивних критеріїв. Після отримання зовнішньої оцінки здобувачі можуть використати цю інформацію для самооцінювання, порівнюючи свої результати з очікуваннями та власними цілями.

Самооцінювання сприяє розвитку метакогнітивних навичок, таких як планування, моніторинг і регулювання навчальної діяльності. Здобувачі вчаться самостійно оцінювати свої знання, розуміння і навички, а також визначати стратегії для покращення результатів.

Обидва процеси сприяють розвитку навичок саморефлексії. Оцінка дозволяє здобувачам зазирнути у свій навчальний досвід, а самооцінювання допомагає їм зрозуміти, як цей досвід впливає на їхній навчальний прогрес та особистісний розвиток.

Будь-яке оцінювання справляє серйозний емоційний вплив на того, кого оцінюють. П. Ленц і Р. Бертел зазначають, що оцінювання впливає «на обставини життя і кар'єрні перспективи особи, чия компетентність підлягає оцінюванню» (Lenz, Berthele, 2010). Цей процес може вплинути на подальші освітні та професійні можливості здобувачів освіти, адже високі оцінки «відкривають двері» до престижних навчальних закладів, що в подальшому може значно вплинути на можливі перспективи кар'єри.

Оцінювання може слугувати мотивацією для саморозвитку та постійного удосконалення, стимулом працювати над собою, щоб досягти вищих результатів, а також дає можливість здобувачам отримати відгук про свої досягнення (Sithy Rifa Mahroof, 2013).

Отже, оцінювання та самооцінювання становлять важливі складові процесу навчання. Вони допомагають зрозуміти рівень засвоєння матеріалу, виявити сильні та слабкі сторони у навчанні, а також сприяють вдосконаленню навчальних стратегій. Під час оцінювання вчителі визначають, наскільки успішно здобувачі засвоюють матеріал, а також виявляють необхідність коригування методів навчання. Самооцінювання, з свого боку, дає здобувачам можливість оцінити свій власний прогрес, визначити потрібність у покращенні, а також розвиває в них вміння аналізувати власну роботу та виявляти шляхи покращення. Обидва ці елементи сприяють ефективному навчанню та розвитку здобувачів освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мося, І. (2021). Принципи оцінювання якості підготовки фахівців у коледжі. *Вісник психології і педагогіки*. 244-247.
2. Lenz, P., Berthele, R. (2010). Assessment in Plurilingual and Intercultural Education. URL: <https://rm.coe.int/16805a1e55>

3. Sithy Rifa Mahroof, F. (2013). The Role of Assessment in the Teaching and Learning Process. URL: <https://www.seu.ac.lk/researchandpublications/symposium/3rd/languages/The%20Role%20of%20Assessment.pdf>.

Корнійчук Михайло

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ВИЩА ОСВІТА У ПОЛЬЩІ

Розглянуто особливості становлення системи вищої освіти Польщі. А також охарактеризовано фактори (якість, доступність, перспективність та престиж), які впливають на розвиток польської вищої освіти. Визначено негативні сторони становлення вищої освіти Польщі.

Ключові слова: *заклади вищої освіти, вища освіта, державні та приватні університети.*

За останні двадцять років система вищої освіти в Польщі повністю змінилася. Наприкінці 1980-х років Польща займала одне з останніх місць за рівнем освіти серед європейських країн, сьогодні ж польські заклади вищої освіти включені як у болонський процес, так і до міжнародних студентських програм, і продовжують успішно співпрацювати з європейськими університетами (Ільченко, 2014).

Державні університети складають основу вищої освіти і науки у Польщі, оскільки в них навчається дві третини студентів, причому більш ніж половини – це студенти денних відділень.

Заклади вищої освіти Польщі неоднакові за своїм потенціалом і можливостями. У Постанові міністра національної освіти Польщі (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej, 1991) було зазначено принципи, яким повинні відповідати положення державних університетів, які не відповідали вимогам, зазначеним у статті 12 розділів 1 і 2 Закону про вищу освіту (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej, 1991).

Після вступу Польщі до Євросоюзу у 2005 році та після впровадження в цьому ж році нового Закону «Про вищу освіту» Польщі (Prawo o szkolnictwie wyższym), який надав усім вузам право отримати повну автономію до 2012 року (Ustawa z dnia 27 lipca, 2005). Університет повинен мати такий бюджет, який дав би змогу не лише мати кошти на забезпечення освітнього процесу університету, а й здобути фінанси на його розвиток. Для цього їм необхідно було створити потужний науковий потенціал, в іншому випадку вони стануть вузами з обмеженими правами і зменшеною дотацією коштів з центрального бюджету. З цим пов'язане

також право називатися університетом, гуманітарні вузи з обмеженими можливостями повинні були вживати назву «університет» з додатком, наприклад, «педагогічний». Крім того, в Польщі на початку XXI століття з'явилися державні професійні вузи, що пропонують трирічне професійне навчання. Вони виникли в містах, які в результаті адміністративної реформи 1998 втратили статус воєводських центрів і прилучилися до приватних ЗВО, що пропонують навчання на I ступені вищої освіти.

З 2005 – 2006 років Польща включилася в болонський процес, приймаючи систему двох ступенів основного навчання з додаванням третього ступеня – аспірантури. Лише деякі дисципліни (право, медицина) залишилися в системі єдиного 5-річного навчання. При цьому для кожного ступеня визначені мінімуми, що стосуються наукового потенціалу вузу і програмного забезпечення навчального процесу. За цим стежить Державна акредитаційна комісія при Міністерстві вищої освіти, створена у 1997 році, яка має право обмежити або позбавити права у даного закладу освіти право здійснювати підготовку за спеціальністю. Але існують також аналогічні комісії для окремих типів вузів, наприклад, університетська, завданням якої є визначення реального рівня навчання окремих спеціальностей. У рамках Європейського союзу передбачається акредитація польських закладів вищої освіти.

Трансформація системи вищої освіти в Польщі перебуває на етапі становлення. Випускники вузів активно включилися в життя країни, витримуючи труднощі економічних, політичних і цивілізаційних перетворень. Вони непогано проявили себе також за кордоном, де польські фахівці в деяких галузях цінуються досить високо (наприклад, лікарі), і на них є постійний попит в Європейському союзі.

Всі ці процеси мають також і *негативні* сторони. Приватні вузи в невеликих містах не завжди пропонують високий рівень навчання, в них не вистачає бібліотек і наукового середовища. Останнім часом це починає згладжуватися завдяки Інтернету і порівняно великій рухливості польської молоді.

З деякою насторогою університетські центри ставляться до відходу від єдиного 5-річного навчання на магістерському рівні, побоюючись, що молодь у своїй більшості з економічних причин може завершити освіту на рівні бакалаврату. Виникли також побоювання, що зі вступом до Європейського союзу в Польщі з'являться філії великих західноєвропейських університетів і зможуть перехопити більшість абітурієнтів, а польська молодь вважатиме за краще навчання в Європі, але поки ці очікування не

виправдалися. Польські вузи, долучились ще раніше до міжнародних програм типу Socrates / Erasmus+, продовжують співпрацювати з європейськими університетами і навіть беруть європейських студентів на короткострокове навчання.

Перспективи польського вищої освіти залежать від багатьох факторів, насамперед від фінансових умов. Успішно діє польсько-українська програма «ОсвітаПоль», яка передбачає вступ українських студентів до закладів вищої освіти Варшави. Освіта в Польщі стала дуже популярною серед української молоді:

Перший фактор – якість. Система освіти в Польщі повністю інтегрована з європейською, що має високі стандарти та сучасну методику навчання, а також адекватність до сьогоденних вимог ринку праці, що постійно змінюються.

Друга причина – доступність. Вартість навчання в престижних ЗВО Варшави та проживання в гуртожитку, стандарти якого не поступаються стандартам багатьох тризіркових українських готелів доступна.

Третя причина – перспективність та престиж. Диплом польського ЗВО є дійсним у країнах-членах Євросоюзу, а також в Україні та ін. Це дає реальну можливість працевлаштування в Європі та різко збільшує конкурентоспроможність на вітчизняному ринку праці, оскільки випускники закордонних університетів є особливо потрібними у фірмах та організаціях із закордонним капіталом, а також у секторах середнього та великого бізнесу. Потрібно також згадати про те, що в Європі навчання за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр триває 3 роки, а ступінь магістра можна здобути за 5 років. Отже, беручи до уваги усі складові, зрозумілим стає факт різкого зростання популярності серед української молоді освіти в Польщі.

Безперечним є факт, що у сьогоденних реаліях освіта має велике значення для майбутньої кар'єри людини. У цих умовах, питання вибору навчального закладу є вирішальним, тому належить до нього поставитися із неабиякою далекоглядністю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ільченко, А.М., Шейко, С.В. (2014). Вища освіта і Болонський процес: навчально-методичний посібник. Полтава: РВВ ПДАА.
2. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20051641365>
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 października 1991 r. w sprawie zasad, jakim powinny odpowiadać postanowienia regulaminu studiów uczelni państwowych nie spełniających wymagań określonych w art. 12 ust. 1 i 2 ustawy o szkolnictwie wyższym. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910980432>

Костащук Оксана

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У публікації розглянуті особливості використання проектних технологій в освітньому процесі як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Подано характеристику проектних технологій як основного засобу налагодження взаємодії учнів, що ґрунтується на урахуванні їхніх пізнавальних інтересів. Представлено дидактичні можливості проектних технологій, що сприяють розвитку пізнавальної сфери молодших школярів та полягають у: забезпеченні оптимальних умов для розуміння учнями мотивів навчання; активності та цілеспрямованості пізнавальних інтересів; використання пізнавального досвіду тощо.

Ключові слова: *проектні технології, проект, пізнавальні інтереси.*

Одним з провідних завдань сучасної педагогічної практики сьогодні є розвиток пізнавальних інтересів в учнів молодшого шкільного віку. Залученість молодших школярів до пізнавальної діяльності, підбір оптимальних засобів забезпечення цього процесу, тісно пов'язаний із соціальними запитами, процесом гуманізації освіти, і, як результат, - відбувається вирішення ключових завдань, а саме: підготовка підростаючого покоління до життя у нових умовах; вміння динамічно реагувати на виклики сьогодення; здатність легко орієнтуватися в інформаційному просторі та інтерпретувати інформацію – тобто – формування особистості з пізнавальною активністю як стійкою якістю.

Система освіти, як зазначено у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021, повинна сприяти формуванню у молодших школярів творчого потенціалу, навичок активності та пізнання (Національна стратегія розвитку освіти в Україні, 2013). Відповідно, пізнавальні інтереси є основним чинником, що сприяють підвищенню ефективності навчання, яке сьогодні носить особистісний характер та зорієнтоване на розкриття потенційних можливостей особистості кожного учня. Застосування ж вчителем у своїй професійній діяльності елементів дослідницької діяльності через педагогічні технології дозволяє не просто навчати, але й допомагати молодшим школярам вчитися, спрямовувати їхню пізнавальну діяльність (Державний стандарт початкової загальної освіти: станом на 16 листопада 2000 р, 2006).

Серед найбільш дієвих та поширених способів дослідницької діяльності школярів виступають проектні технології навчання, що сприяють розвитку їх пізнавальних інтересів. Наразі, можемо констатувати про досить активне включення проектних технологій в освітню практику, які застосовуються не лише на уроках, але й позаурочній діяльності тощо. Використання проектних технологій навчання зорієнтоване на вироблення в учнів бажання до створення власного інтелектуального продукту, а не тільки вивчення навчального матеріалу. Молодші школярі повинні навчитися акумулювати необхідні знання, сприймати поради з боку вчителя та інших учасників освітнього процесу, активно долучатися до виконання завдань індивідуальної, групової пізнавальної діяльності (Нова українська школа: порадник для вчителя, 2017).

На нашу думку, використання проектних технологій дозволяє учням досягнути більш високих результатів у навчанні, та, є оптимальним засобом розвитку пізнавальних інтересів, що призводить до вияву самостійності та ініціативності на етапі пізнання навколишньої дійсності. Тут мова йде про те, що навчання молодших школярів повинно відбуватися з урахуванням усіх необхідних вимог щодо модернізації освіти, ключовим аспектом якої є особистісно-орієнтований підхід, що базується на засадах формування соціально активної позиції особистості, прищеплення навичок самостійної, інтелектуальної діяльності та розвиток пізнавальних інтересів протягом всього періоду навчання в школі. З метою забезпечення цього процесу необхідні спеціальні засоби – проектні технології, які вважаємо одним з основних засобів розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів.

Розкриваючи роль та особливості використання проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів, слід окремо зупинитися на ролі вчителя, який залучає учнів до такого виду діяльності. Саме вчитель, під час застосування проектних технологій навчання, переходить з ролі носія теоретичних знань на консультанта, що надає допомогу. Завдання вчителя полягає в тому, щоб обрати цікавий та дієвий засіб навчання, саме таким, є проектні технології, основним аспектом яких є розвиток пізнавальних інтересів учнів, вміння самостійно приймати рішення, орієнтуватися в інформаційному полі. Педагог заохочує учнів до активного осмислення знань та навколишньої дійсності, організовує проектну діяльність, консультує при потребі. Під час застосування проектних технологій, процес пізнання для учнів виходить на перший план, відбувається пробудження емоційних, розумових, психологічних процесів,

що забезпечують розвиток пізнавальних інтересів.

Зазначимо, що проектні технології сприяють розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів через:

- поєднання індивідуальної та групової форм роботи (працюючи над проектом учні вчаться вирішувати життєві важливі завдання, взаємодіяти з соціумом, відбувається накопичення особистісного досвіду, і, як результат, відбувається розвиток пізнавальних інтересів;
- варіативність методів, засобів навчання, які застосовують на всіх етапах роботи над проектом з урахуванням індивідуальних, психологічних характеристик учнів та завдань проекту, через що й відбувається процес розширення пізнавальних інтересів школярів (Онопрієнко, 2004).

Отже, проведений теоретичний аналіз проблеми дослідження, дозволяє зробити припущення, що використання проектних технологій в освітньому процесі інтегрує запити щодо змісту навчання, організації пізнавальної діяльності, взаємодії вчителя та учнів, що сприяє розвитку пізнавальних інтересів.

Таким чином, підсумуємо: педагогічні можливості використання проектних технологій як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів реалізуються на етапі залучення учнів до різноманітних типів проектів, що сприяють збагаченню суб'єктного досвіду, вміння адаптуватися у нових соціальних, інформаційних, економічних життєвих ситуаціях. Проектні технології дозволяють учням правильно аналізувати навчальну інформацію, творчо її інтерпретувати, моделювати та розв'язувати різноманітні життєві ситуації, що й призводить до розвитку пізнавальних інтересів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти: станом на 16 листопада 2000 р. / Кабінет Міністрів України. (2006). *Початкова освіта*. 2 (338). 8–31.
2. *Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року*, затв. указ Президента України №344/2013 від 25.06.13 року URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>
3. *Нова українська школа: поради для вчителя (2017)*. / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди».
4. Онопрієнко, О.В. (2004). Метод проектів у сучасній початковій школі. *Panstvo i spoleczenstwo w XXI wieku*. Krakow, 337–344.

Котелевський Іван

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка
м. Суми, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

У публікації розкривається сутність інноваційного підходу до організації освітнього процесу майбутніх учителів музичного мистецтва у США; обґрунтовується його значення у забезпеченні формування не тільки професійних компетентностей та професійно-особистісних якостей, а й розвитку індивідуального стилю професійної діяльності, готовності до інноваційної діяльності; розкриваються особливості застосування інноваційних технологій, зокрема, мультимедійних технологій, у підготовці американських учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: *музично-педагогічна освіта, професійна підготовка вчителя музичного мистецтва, інноваційні підхід, інноваційна діяльність, мультимедійні технології, США.*

В умовах інтеграції освітньої системи України до міжнародного освітнього простору, розвиток педагогічної освіти, взагалі, та педагогічної музичної освіти, зокрема, відбувається у контексті модернізації системи професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва. У зв'язку з цим актуальним стає вивчення зарубіжного досвіду, зокрема, американського, з означеної проблеми. У цьому контексті розглянемо інноваційні підходи до організації освітнього процесу майбутніх учителів музичного мистецтва в освітніх закладах США.

Заактуалізуємо на тому, що інноваційна діяльність розглядається як цілеспрямована педагогічна діяльність, заснована на осмисленні власного педагогічного досвіду за допомогою порівняння і вивчення навчально-виховного процесу з метою досягнення вищих результатів, одержання нового знання, впровадження нової педагогічної практики; це творчий процес планування і реалізації педагогічних нововведень, спрямованих на підвищення якості освіти (Мережко, 2016).

Оскільки музично-педагогічна освіта США характеризується поліструктурністю освітніх закладів та поліпрограмністю навчання, то інноваційний підхід до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у США стає своєрідною методологічною стратегією, яка спрямована на об'єднання всіх ланок освітнього процесу, вихід на більш високий рівень якості (Keen, 2009).

Інноваційний підхід до підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва у США, перш за все, полягає у широкому впровадженні

мультимедійних технологій, складовими якої є: інтерактивна робота студентів засобами мультимедіа в процесі пізнавально-самостійної діяльності, методи сугестивного впливу засобами мультимедіа, що проєктується в інноваційну фахову діяльність майбутнього вчителя музичного мистецтва (Бондаренко, 2011; Music Teachers National Association).

Зауважимо, що у підготовки американського вчителя музичного мистецтва важливе місце займають музично-теоретичні дисципліни, які спрямовані на засвоєння знань з правил музичної грамоти, оволодіння методикою аналізу музичних творів, засобів виразності, розуміння стилю та жанру тощо. Інноваційний підхід до вивчення музично-теоретичних дисциплін передбачає застосування таких форм як метод проєкту, інтерв'ю, брейн-ринг та інших, що сприяють посиленню самостійної роботи студентів, дослідницьких та комунікативних здібностей, посилюють інтерес до навчання. Отже, інноваційні методи навчання реалізують поставлені сучасністю вимоги підвищення професійного рівня (Теплова, Мозгальова, Мартинюк, 2022; Keen, 2009).

На думку науковців, інноваційний підхід до організації освітнього процесу майбутніх учителів музичного мистецтва сприяє формуванню індивідуального стилю вчителя, формує вміння проєктування, цілепокладання, визначенню мети, змісту та технологій мистецького інноваційного навчання (Бондаренко, 2011; Music Teachers National Association).

Проведене дослідження дозволило зробити висновок, що інноваційний підхід до організації освітнього процесу майбутніх учителів музичного мистецтва у США забезпечує більш ефективному формуванню не тільки професійних компетентностей та професійно-особистісних якостей, а й створює основи для розвитку індивідуального стилю професійної діяльності, його готовності до інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко, А. В. (2011). Інтерактивні технології в контексті професійної підготовки майбутніх учителів музики засобами мультимедіа. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*, 36, 83–87.
2. Мережко, Ю.В. (2016). Інноваційна діяльність як складова професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*, 1, 76-79.
3. Теплова, О.Ю., Мозгальова, Н.Г., Мартинюк, А.А. (2022). Інноваційні підходи до вивчення музично-теоретичних дисциплін в системі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, 32, 308-317.
4. Keen, J. (2009). *A History of Music Education in the United States*. 2d ed. Centennial, CO: Glenbridge Publishing Ltd.
5. Music Teachers National Association. URL: <https://www.mtna.org/>

Котяхова Наталія

*Школа I-III ступенів №284 Дарницького району м. Києва
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В УЧНІВ

Визначено ключові характеристики критичного мислення: індивідуальний характер, створення проблемної ситуації, переконлива аргументація, соціальне мислення та ін. Зроблено спробу проаналізувати поняття «критичне мислення».

***Ключові слова:** критичне мислення, проблемне навчання, проблемна ситуація, соціальне мислення.*

Формування критичного мислення в період розширення інформаційного простору набуває особливої актуальності. Навчити учнів мислити критично є одним із наскрізних завдань освітнього процесу. Критичне мислення – це навичка, яка дозволяє школярам успішно справлятися з вимогами ХХІ століття, допомагає глибше зрозуміти те, що вони вивчають.

У літературі зустрічається багато визначень поняття «критичне мислення».

По-перше, критичне мислення є самостійним мисленням. На уроці, спроектованому за принципами критичного мислення, кожен учень формулює свої ідеї, оцінки та переконання незалежно від інших. Ніхто не може критично думати за учня, школярі роблять це виключно для самих себе. Отже, мислення може бути критичним лише тоді, коли воно має *індивідуальний характер*. Учні повинні мати достатньо свободи, щоб думати та самостійно розв'язувати навіть найскладніші задачі. Самостійність є першою і, можливо, найважливішою характеристикою критичного мислення.

По-друге, інформація є стартовою. Знання створюють мотивацію до критичного мислення («важко думати з порожньою головою»). Щоб згенерувати нову думку, потрібно переробити багато фактів, ідей, текстів, теорій, даних, концепцій та ін.

Педагогічна діяльність не зосереджується лише на критичному мисленні: ми вчимо учнів сприймати найскладніші поняття та пам'ятати найрізноманітніші відомості. Критичне мислення – це лише частина багатогранної роботи педагога.

Думати критично можна у будь-якому віці: не лише у студентів, але навіть у першокласників накопичено для цього достатньо життєвого досвіду та знань. Розумові здібності дітей будуть вдосконалюватися під час навчання, але навіть першокласники здатні думати критично і цілком самостійно. У своїй пізнавальній діяльності учні та вчителі піддають кожний новий факт критичному обмірковуванню.

Саме завдяки критичному мисленню традиційний процес пізнання набуває індивідуальності і стає осмисленим, безперервним та продуктивним.

По-третє, критичне мислення починається з постановки питань та з'ясування проблеми, яку необхідно розв'язати. Слід замінити традиційну «накопичувальну» освіту на освіту «проблемно-пошукову», коли учні розв'язують реальні, взяті з життя проблеми. Навчання відбуватиметься набагато успішніше, якщо учні будуть формулювати проблеми – у тому числі економічні, суспільні та політичні – на основі власного життєвого досвіду і потім розв'язувати їх, використовуючи при цьому всі можливості, які надає їм школа.

Дж. Дьюї у праці «Демократія і освіта» зазначає, що критичне мислення виникає тоді, коли учні починають працювати над конкретною проблемою (Дьюї, 1919, С.182).

На думку Дьюї, фокусування на проблемних ситуаціях стимулює природну допитливість учнів і спонукає їх до критичного мислення. «Лише розв'язуючи конкретну проблемну ситуацію, учень шукає свій вихід із складної ситуації і насправді думає» (Дьюї, 1919, С.188).

Проблемна ситуація – це така ситуація, при якій суб'єкт хоче розв'язати складні для себе задачі, але йому не вистачає відповідної інформації (знань) і він самостійно повинен її відшукати. Головний елемент проблемної ситуації – невідоме, нове, те, що повинно бути відкрите, пізнане для правильного виконання завдання, для виконання потрібної дії (Павленко, 2013, С. 130).

Під час підготовки до уроку вчитель повинен визначити проблеми, які стоять перед учнями, а надалі, коли учні будуть готові до цього, допомогти їм сформулювати ці проблеми самостійно. Завдяки критичному мисленню навчання перетворюється на цілеспрямовану, змістовну діяльність, у ході якої учні роблять реальну інтелектуальну роботу і здійснюють розв'язання реальних життєвих проблем.

Збираючи дані, аналізуючи тексти, зіставляючи альтернативні точки зору та використовуючи можливості колективного обговорення, учні шукають і знаходять відповіді на питання, що їх хвилюють.

Отже, критичне мислення – це особливий вид розумової діяльності, що дозволяє людині винести адекватне судження про запропоновану йому точку зору чи модель поведінки.

По-четверте, критичне мислення прагне *переконливої аргументації*. Критично мисляча людина знаходить власне розв'язання проблеми та підкріплює це рішення розумними, обґрунтованими доводами.

Учені усвідомлюють, що можливі різні розв'язання проблеми, і намагаються довести, що обране ними рішення логічніше і раціональніше за інші. Будь-яка аргументація містить у собі три основні елементи. Центром аргументації, головним її змістом є твердження (теза, основна ідея).

Кожен із аргументів, у свою чергу, підкріплюється доказами. Як докази можуть використовуватися статистичні дані, витяги з тексту, особистий досвід – все, що може стати корисним для даної аргументації та може бути визнано іншими учасниками обговорення.

Під усіма названими елементами аргументації – твердженням, аргументами та доказами – лежить четвертий елемент: основа.

Основа – це точка відліку, яка є спільною для вчителя та його учнів і яка дає обґрунтування всієї аргументації.

Отже, критичне мислення – це прийняття обдуманих рішень у тому, як слід чинити і у що вірити.

По-п'яте, критичне мислення є соціальне мислення.

Будь-яка думка перевіряється і відточується, коли нею діляться з іншими. Коли ми сперечаємося, читаємо, обговорюємо, заперечуємо та обмінюємося думками з іншими людьми, ми уточнюємо та поглиблюємо свою власну позицію. Тому педагоги, які працюють над проблемною критичного мислення, завжди намагаються використати на своїх уроках різні види парної та групової роботи, включаючи проведення дебатів та дискусій, і навіть різні види публікацій письмових робіт учнів.

Учителям слід приділяти велику увагу для формування у дітей якостей, необхідних для продуктивного обміну думками: терпіння, уміння слухати інших, відповідальність за власну думку. Таким чином, педагогам вдається значно наблизити навчальний процес до реального життя. Будь-яка педагогічна діяльність у результаті спрямована на побудову ідеального суспільства, і в цьому значенні навіть один шкільний клас, учні якого опанували основи критичного мислення, є кроком до досягнення великих цілей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Джон, Д'юї. (1916). *Democracy and Education*. New York: Macmillan.
2. Павленко, В.В. (2013). Проблемне навчання: становлення, сутність, перспективи. *Цілі та результати освітніх реформ: українсько-польський діалог: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.* (с. 126-134.). Київ: Київ. ун-т Б. Грінченка.

Кубрак Олег

*Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ – ШЛЯХ В МАЙБУТНЄ

У публікації автор показує, що в сучасному світі гуманітарні науки є не лише плідним середовищем для впровадження інновацій, але й для розвитку інноваційного мислення, що є основою постіндустріальної епохи, що ґрунтується на прагненні до генерації нових ідей. Впровадженню інновацій заважає опір із боку традицій, відмова у фінансуванні, заснована на тому, що гуманітарні інновації не дають швидкого результату. Інновації можуть не мати абсолютної новизни і повинні ґрунтуватися на принципі зворотного зв'язку, не створюючись виключно «зверху».

Ключові слова: *освітня політика, педагогічні технології, мотивація до навчання, рейтингова система, принцип інтерактивності у навчанні.*

Конкуренція на ринку освітніх послуг зростає: середня та вища вітчизняна освіта інтегруються у простір міжнародної освіти: на це націлена вся сутність процесу. Освітня політика має на меті підвищення інноваційної складової. Для підготовки висококваліфікованих кадрів потрібні нові технології та розробка нових моделей навчального процесу. У центрі процесу навчання стоїть самостійна пізнавальна діяльність учня: вчення, а не викладання. Організація самостійної (індивідуальної чи груповий) діяльності учнів передбачає використання нових педагогічних технологій, адекватних специфіці цієї форми навчання, стимулюючих розкриття внутрішніх резервів кожного студента і водночас що сприяють формуванню соціальних якостей особистості. Саме тоді освітній процес у навчальному закладі може гармонійно доповнюватись навчанням, спрямованим на «зовні». Такий варіант можливий лише за наявності високої мотивації до навчання, коли воно стає органічним, природним, а не якоюсь «штучною надбудовою». Націленість на результат як такий може бути гідною метою, коли мають на увазі інвертоване берштейнство: «Кінцева мета – все, рух – ніщо».

Мотивація може знижуватися в тому випадку, коли той, хто навчається, не встигає виконувати поставлені завдання, або, можливо, наданий матеріал є надто складним. Рейтингова система є визнаним способом підтримки мотивації до навчання на прийнятному рівні, коли зусилля студентів розподіляються рівним чином на весь період навчання і неможливо «пройти повз» досліджуваного матеріалу, не прозвітуючи по ньому. При цьому бально-рейтингова система має бути сконструйована таким

чином, щоб підсумкова кількість балів досягалася поступово та порційно. В іншому випадку, при наборі бажаної кількості балів, той, хто навчається, може стати апатичним по відношенню до предмета. Ще одна проблема рейтингової системи полягає в тому, що студенти не завжди мають змогу відвідувати заняття. У такому разі хорошим варіантом могла б бути можливість альтернативної проміжної атестації, наприклад, в електронно-освітньому середовищі. У дистанційному навчанні є свої плюси та мінуси, наприклад, безперечно «мінусом» буде можливість «обійти» систему шляхом проходження тесту однією людиною, після чого вся група студентів отримує доступ до правильних відповідей. Таким чином, ми приходимо до висновку, що не всі види робіт можна виконувати в дистанційному форматі, оскільки є небезпека перетворити навчання на фікцію.

Особлива увага має приділятися принципу інтерактивності у навчанні. Матеріали, оформлені як презентації, є легшими для розуміння, так як комбінують текстову та графічну складову, будучи підібраними залежно від аудиторії. Викладач також має застосовувати гнучкість, працюючи зі студентами різних напрямів. Так, у разі роботи з представниками технічних спеціальностей корисним є прийом схематизації інформації, оскільки в такому вигляді остання легше сприймається такими студентами. Однією з найпоширеніших скарг учнів є нарікання на «непотрібність» «непрофільного» предмета, що вивчається. На жаль, студенти не завжди усвідомлюють, що освітні програми спрямовані, крім іншого, на розширення кругозору і в такому контексті не містять «зайвих» дисциплін.

Нині є перспективні інноваційні проекти, наприклад, Global Education Futures (GEF). Учасники цієї платформи є колаборативною антиконференцією, які формують та заявляють порядок денний, залучають до роботи високопрофесійних експертів, які разом розміщують на карті «майбутнє» освіти та пропонують реалізовані ініціативи через особливий метод прогнозування під назвою «Rapid Foresight». Інновації дорікають тим, що вони ліквідують культурну самотність народів. Однак гуманітарні технології, наприклад Японії, показують приклад того, як можна бути лідером у сфері високих технологій і при цьому зберігати національну ідентичність. Отже, спроба поділу інновацій на технічні та гуманітарні є рудиментом ХХ століття: входження до технологічних ринків можливе на базі нестандартних ходів, що потребують оригінальності мислення, та популярної нині роботи на стику наукових дисциплін.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дичківська, І. М. (2004). Інноваційні педагогічні технології: підручник. 2-ге вид., допов. Київ, Академвидав.

2. Кремень, В.Г. (2012). Філософсько-освітня діяльність: інноваційні аспекти. *Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи*: зб. наук. праць. / за ред. В. Кременя та Т. Левовицького. Житомир, вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
3. Савченко, В. Г. (2008). Індивідуалізація навчання як основа нової парадигми освіти у контексті Болонського процесу / В. Г.Савченко, Л. Л. Андрюшина, Ю. Д. Родіна. *Модернізація вищої освіти України в умовах Болонського процесу: аналіз вітчизняного досвіду і перспективи розвитку*: матеріали VII Міжнародної наукової конференції. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал».
4. Кремень, В. Г. (ред.) (2008). *Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура*. Київ: Педагогічна думка.

Кузьменко Юлія, Мартинова Діана

*Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Херсон, Україна*

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ОСІБ, ЯКІ ПОВІДОМЛЯЮТЬ ПРО КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Захист інформаторів, які повідомляють про корупційні правопорушення, є одним із дієвих шляхів боротьби з корупцією та актуальна проблема для наукових пошуків. Створене нормативно-правове поле щодо захисту викривачів є достатніми гарантіями захисту прав цих осіб, проте сам механізм потребує реагування на сучасні виклики часу та постійного свого удосконалення.

Ключові слова: *корупція, корупційні правопорушення, законодавство, викривач, механізм захисту викривачів.*

В сучасній Україні ми можемо спостерігати за тим, що суспільство стикається зі складними етично-правовими викликами, пов'язаними з корупцією та недобросовісною поведінкою у різних сферах життя. Корупційні правопорушення, які здійснюються як у сфері державного управління, так і в приватному секторі, негативно впливають на економічний розвиток країни, рівень довіри громади до влади та державних інституцій, а також є фактором небезпеки для рівні національної безпеки.

Механізм боротьби з корупцією передбачає розкриття та реагування на корупційні діяння. Проте виявлення таких порушень дуже часто пов'язано з великими ризиками безпосередньо для осіб, які є свідками чи викривачами корупційних схем. У більшості випадків дії цих осіб можуть призвести до репресій та осудження в трудовому колективі, психологічних травм, залякуванням звільненням керівництвом, втрати робочого місця, інших негативних наслідків. А тому, проблема захисту осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення, на сьогодні є достатньо актуальною. Стає об'єктом зростаючого інтересу науковців, правозахисних організацій і міжнародних установ. Повне правове забезпечення захисту осіб-

викривачів необхідна вимога сьогодення, зокрема щодо створення умов, в яких корупційні схеми можуть бути виявлені та припинені, а українське суспільство зможе розвиватися на основі публічності, прозорості, відповідальності.

Мета нашого дослідження – дослідити питання захисту осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення в українському законодавстві.

У світовому правничому просторі з'явилося нове поняття «whistleblower». Відмітимо, що «за загальним правилом, до категорії «whistleblowers» належать особи, які розголошують інформацію про шахрайські або інші незаконні дії всередині урядових установ, громадських або приватних організацій. Інформатори повідомляють про відомі (або підозрювані) порушення або в межах самої організації, або за її межами (до правоохоронних органів, засобів масової інформації, контролюючих органів і т.п.)» (Смірнов, 2019). Разом з тим, варто й відзначити, що на практиці інформатори можуть виступати як особисто у ролі ініціаторів внутрішнього розслідування, так і передавати інформацію через посередників, які мають канали для розголошення (передачі) подібної інформації. При цьому вони часто бояться бути ідентифікованими, тому для них важливо мати можливість представляти звіти анонімно у випадках, де така практика є юридично допустимою.

Щодо вітчизняного законодавства, то це явище та юридична категорія є достатньо новим, проте у світовому форматі воно давно вже є широко використовуваним у роботі правоохоронних органів, з відповідним правовим врегулюванням як на рівні держави, так і організацій. Одним із світових лідерів у цьому напрямку та з конструктивним досвідом захисту викривачів є США. Там діють різні законодавчі акти, що напряду захищають інформаторів-викривачів від можливого переслідування як з боку роботодавця так із боку корпорації, щодо яких було надано інформацію про корупційні правопорушення. Так, як приклад, можна назвати «Закон Додда-Франка про реформу Уолл-стріт і захист споживачів (Dodd-Frank)», що врегульовує питання захисту викривачів. Паралельно було створено спеціальні програми (whistleblower program) та відповідні державні органи контролю, що мають достатньо широкі повноваження, до яких інформатор-викривач має можливість звернутися напряду з метою для надання інформації про корупцію що їм відома. Серед таких органів найбільш потужним є Комісія з цінних паперів та бірж, у структурі якого є підрозділ для роботи з інформаторами (The Office of the Whistleblower) (Смірнов, 2019). Також в США розмежовано надання інформаторами інформації напряду контро-

люючим органам або ж інформування безпосередньо керівників усередині самої організації. Законодавством передбачено, що компанії не мають права втручатися у дію співробітника щодо надання ним інформації контролюючим органам з наряду боротьби із корупцією.

В Україні цей термін, як і практика застосування системи інформування (whistleblowing system), спочатку були елементом глобалізації та входження в простір нашої країни міжнародних корпорацій. Проте, останнім часом значна кількість як держаних так і приватного сектору економіки організацій запроваджують ці системи, оскільки завдяки такому підходу викривається все більше випадків корупційних дій чи інших правопорушень в компанії.

Д. Шкаровський визначає, що «whistleblowing system складається з таких елементів:

- інтерфейс отримання повідомлення (як правило, сайт або e-mail, рідше – телефон);
- система обробки повідомлення (у разі правильної побудови – незалежний провайдер, непов'язаний з компанією);
- відділ розслідування (який не залежить від особи, щодо якої проводиться розслідування);
- підрозділ, відповідальний за прийняття рішень за результатом розслідування (закрити, ініціювати притягнення до відповідальності тощо)» (Шкаровський, 2020).

В Україні з 2014 р. з набранням чинності Закону України «Про запобігання корупції» відбувається поступове підвищення уваги до питання захисту викривачів. 2020 р. було внесено суттєві зміни до цього закону, зокрема у чинному законодавстві подано юридичне трактування категорії викривач – це «фізична особа, яка за наявності переконання, що інформація є достовірною, повідомила про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень цього Закону, вчинених іншою особою, якщо така інформація стала їй відома у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням нею служби чи навчання або її участю у передбачених законодавством процедурах, які є обов'язковими для початку такої діяльності, проходження служби чи навчання» (Про запобігання корупції: Закон України, 2014). У статтях 53 – 53⁸ Закону України «Про запобігання корупції» деталізовано гарантії державного захисту викривачів; забезпечення умов для повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; порядок здійснення перевірки

за повідомленням викривача; права та гарантії захисту викривача; захист трудових прав викривача; право викривача на конфіденційність та анонімність; право викривача на отримання інформації; винагорода викривачу; юридична відповідальність викривача. Викривач-інформатор має право на звернення до Національного агентства з питань запобігання корупції з метою захисту своїх прав.

Підводячи підсумки, зазначимо, що захист інформаторів, які повідомляють про корупційні правопорушення, є одним із дієвих шляхів боротьби з корупцією. Створене нормативно-правове поле та вироблений механізм практики їх захисту є достатніми гарантіями захисту прав викривачів в Україні. Чинне законодавство дає юридичне трактування поняття викривача – особа, яка повідомляє про корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, надаючи широкий спектр ситуацій, в яких може виникнути інформація про корупцію; передбачає та деталізує гарантії та права для інформаторів-викривачів (конфіденційність, захист трудових прав, анонімність, захист від репресій та психологічного тиску); створює процедуру та механізми захисту викривачів через проведення перевірок за повідомленням викривача, захисту права на отримання інформації, встановленню винагороди, а також визначено законом юридичну відповідальність викривача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Смірнов Сергій (2019). Whistleblowers та їхня роль при проведенні форензік розслідувань. Світова практика та український досвід. *Юрист&Закон*. 7 березня 2019 URL: <https://sk.ua/uk/whistleblowers-ta-ihnja-rol-pri-provedenni-forenzi/>
2. Шкаровський Денис. (2020). Whistleblowing system – важливий інструмент викриття шахрайства та інших порушень. *Юридична газета online*. 12 червня 2020 р. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/whistleblowing-system--vazhliivy-instrument-vikrittya-shahraystva-ta-inshih-porushen.html>
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

Мартиненко Лариса

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ЗАРУБІЖНА ШКОЛА ХХІ СТОЛІТТЯ: ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Проаналізовано досвід розвинених країн та встановлено, що система освіти є вирішальним фактором розвитку економічного потенціалу країни. Визначено провідні тенденції розвитку зарубіжної школи розвинених країн та виокремлено завдання.

Ключові слова: тенденції, повна загальна середня освіта, досвід розвинених країн.

Проведення в Україні соціально-економічних реформ, що зумовлено переходом до ринкових механізмів господарювання, вимагають вивчення зарубіжного досвіду розвинених країн у сфері економіки, професійної підготовки та освіти.

Економісти наголошують на тому, що у 60-ті роки рівень розвитку економіки оцінювався за наявністю в країні *корисних копалин*, у 70-ті роки – за наявністю *енергоресурсів*, то нині розвиток країни залежить від інтелектуального потенціалу працівників.

Досвід розвинених країн показує, що система освіти є вирішальним фактором розвитку економічного потенціалу країни. Зазвичай у державах, де уряд проводить економічні реформи (Франція, Німеччина, США, Великобританія, Японія), пріоритетним напрямком стає розвиток системи освіти.

У таких країнах світу, як США, Великобританія, Франція, Німеччина, Японія чітко спостерігається тенденція подовження обов'язкової школи до 12-13 років навчання (тобто отримання повної загальної середньої освіти). Ставши ланкою безперервної освіти, школа виконує такі завдання:

- готує до подальшої освіти, розвиваючи інтелектуальні та комунікативні здібності дитини;
- розвиває бажання та вміння до самоосвіти;
- розвиває здібності соціальної та професійної адаптації.

Пріоритетним завданням є всебічний розвиток особистості.

У сучасному світі нових технологій знання швидко стають неактуальними, тому важливо не їхнє накопичення, а готовність і здатність постійно набувати нові знання. Заклад загальної середньої освіти має навчити здобувати знання. Тому, наприклад, у Великобританії приділяють велику увагу розвитку умінь самостійно знаходити інформацію, використовуючи різні засоби, у тому числі комп'ютер, аналізувати її, узагальнювати, логічно викладати, робити відповідні записи та ін. При цьому в процесі пошуку та обробки інформації формується досить високий рівень відповідних знань (Мартиненко, 2024).

Велике значення надається в школі розвитку комунікативних здібностей, а саме: вмінню спілкуватися з колегами, людьми різного віку, вмінню працювати в групі, в колективі, виконуючи різного типу завдання. Вчителі звертають особливу увагу на розвиток критичного мислення учнів.

У школах Великобританії приділяється увага розвитку пізнавального інтересу. Початкова школа організована згідно з концепцією «повільного і поступового занурення в процес пізнання». Учні меншою мірою здобувають теоретичні знання в порівнянні з українськими школярами.

Головне завдання для вчителя – пробудити та підтримувати інтерес до навчання. У середній школі створюються групи за інтересами, групи підтримки, вирівнювання. Пішло у минуле розподіл дітей на класи за здібностями (навіть в англійській школі, де це існувало майже століття). Діти з різними здібностями, різного рівня підготовки навчаються в одному класі, але діляться на групи з окремих предметів, вивчаючи різнорівневі програми.

Розподіл на групи відбувається за бажанням учнів та їхніх батьків. У скандинавських країнах поширюється форма безкласного навчання. Численні курси на вибір (латина, друга та третя іноземні мови, економіка та ін.) сприяють розвитку особистісно-орієнтованого навчання.

Слід зазначити, що творча діяльність вчителя поєднується з відносною свободою вибору самими учнями змісту, форм і методів навчання. Учень перебуває у центрі педагогічної системи. Він дає згоду на затвердження загального педагогічного плану і створює свій індивідуальний план. Його індивідуальні потреби та здібності враховуються у всіх дисциплінах шляхом поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи. Американська та англійська школи характеризуються можливістю широкого вибору навчальних курсів за інтересами та рівнем підготовки.

Дослідницькі методи – основа всієї системи навчання за кордоном. До самостійного пошуку розв'язання проблеми, її аналізу, пояснення, прийняття власного рішення, власних коментарів і міркувань діти вчать вже в початковій школі. Під дослідницькою діяльністю О. Антонова розуміє «діяльність учнів, пов'язану з рішенням творчої, дослідницької задачі з заздалегідь невідомим рішенням. Вона передбачає наявність основних етапів, характерних для дослідження в науковій сфері: постановку проблеми, вивчення теорії, присвяченій даній проблематиці, відбір методик дослідження та практичне оволодіння ними, збір власного матеріалу, його аналіз і узагальнення, власні висновки. Такий ланцюжок є невід'ємною приналежністю дослідницької діяльності, нормою її здійснення» (Антонова, 2013, С. 7).

Необхідно відзначити, що за кордоном широко застосовуються і традиційні методи і форми навчання. Це вважається виправданим на тому ступені навчання, коли ведеться інтенсивна підготовка до випускних іспитів, які вимагають досить високого рівня інформативних знань учнів. Тому поширені пояснення вчителів у формі лекцій, виконання аналітичних письмових робіт.

Зарубіжна школа досить добре оснащена спеціальною навчальною літературою і завжди передбачає свободу вибору вчителем підручників та додаткової літератури для самоосвіти учнів. Щорічно оновлюється серія книг для самостійної роботи з різних предметів. У них рекомендується, як краще підготуватися до екзамену, наводяться завдання з питаннями та контрольні відповіді для самоперевірки. Крім власне навчальної літератури видається цикл книг, методичних матеріалів на допомогу учням і батькам з організації успішного навчання. Вони відзначаються вивченням методів і прийомів роботи, що стало важливішим, ніж репродуктивні знання учнів.

Тому для успішного навчання слід навчитися основним прийомам розумової праці. У книгах даються рекомендації з тренування пам'яті, уваги, аналізуються можливі навчальні труднощі та шляхи їх подолання. Посібники для батьків включають навчальні програми з предметів та рекомендації на допомогу дітям.

Отож, необхідно виділити такі тенденції розвитку сучасної зарубіжної школи розвинених країн:

- реорганізація освітнього процесу у школі з урахуванням створення системи безперервної освіти;
- продовження обов'язкової шкільної освіти від 9 до 12 років навчання;
- розвиток педагогічних технологій навчання, заснованих на самодіяльній діяльності учнів;
- подальша демократизація системи освіти: створення умов, щоб якомога більше учнів отримало повну загальну середню освіту.

Якісна освіта для всіх – ось гасло сучасної школи розвинених країн світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антонова О.Є. (2013). До історії становлення дослідницького навчання. *Дослідницький компонент у діяльності загальноосвітніх навчальних закладів та позашкільних закладів освіти: ретроспектива і перспектива*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ. К.: Інститут обдарованої дитини, 6–13.
2. Мартиненко Л. А. (2024). Розвиток системи шкільної освіти у Великій Британії. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку*: зб. наук. праць. Полтава: в-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Т. II, 16–19.

Мафтин Лариса

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ІНТЕЛЕКТ – КАРТИ ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ

У публікації обґрунтовано актуальність технології мейндмепінгу як інноваційної технології навчання, розкрито її зміст. Наголошено на тому, що застосування інтелект-карт є ефективним засобом оптимізації навчально-пізнавальної діяльності. Висновки констатують як багато важать інтернет-карти у процесі засвоєння знань.

Ключові слова: *технологізація освіти, інтерактивне навчання, інноваційні технології, інтелект-карта, карти пам'яті, мейндмепінг, асоціативне мислення.*

Сучасні освітні трансформації, пошук нових стратегій розвитку актуалізують проблему впровадження і застосування інноваційних педагогічних технологій, отримання високих результатів від їх використання. «Рівень реалізації технологічного підходу є одним із найважливіших критеріїв, за яким визначаються конкурентоспроможність та престиж закладу освіти, оскільки освітні технології забезпечують системність, цілеспрямованість, ефективність, результативність його діяльності. Завдяки технологізації освіти підвищується мотивація учасників освітнього процесу до навчання, відстежується зв'язок навчального матеріалу з реальними викликами сьогодення» (Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія, 2020, С.5).

Одним із ефективних засобів інтенсифікації навчального процесу є застосування інтелект-карт. Термін «ментальна карта», або ж «карта розумових дій» у науковий обіг ввів американський психолог Девід Осубел. Методика використання карт розуму/пам'яті, (Mind Mapping), як така, що показала високу результативність, удосконалена британськими вченими Тоні та Барі Б'юзенами у сімдесятих роках минулого століття. Детально вона описана у працях «Супермислення. Змініть своє життя за допомогою інтелект-карт», «Думайте ефективно». Автори стверджують, що інтелект-карта – це своєрідний інструмент для асоціативного мислення, удосконалення процесу обробки інформації, її візуалізації: «Кожен біт інформації, що надходить у мозок, кожне відчуття, спогад або думка може бути представлений у вигляді центрального сферичного об'єкта, від якого розходяться десятки, сотні, тисячі й мільйони променів. Кожен промінь є асоціацією, і кожна асоціація, насамперед, має у своєму розпорядженні практично безліч зв'язків з іншими асоціаціями. І це те, що ми називаємо пам'яттю, тобто базою даних або архівом. У результаті використання цієї

багатоканальної системи обробки та зберігання інформації мозок у будь-який момент часу містить «інформаційні карти», складності яких позаздрили б найкращі картографи всіх часів, якби вони змогли б ці карти побачити» (Б'юзен, 2003, С.54).

Технологія інтелект-карт набула популярності в сучасних умовах реформування освіти. Проблему створення та особливості використання інтелектуальних карт у процесі навчання досліджували такі вітчизняних вчені, як В. Вітюк, В. Гриньова, М. Дроботенко, О. Литвиненко, А. Лякішева, Н. Оксентюк, О. Романовський, Н. Терещенко, Н. Копняк та ін. Вчені наголошують на тому, що відмітною рисою цієї технології є залучення у процес обробки і засвоєння інформації обох півкуль головного мозку, завдяки чому інформація зберігається як у вигляді цілісного образу, так і у словесній формі, що забезпечує ефективність цього процесу.

Інтелект-карта – це своєрідне графічне вираження процесу мислення; для неї характерні такі властивості, як: наочність (проблему можна окинути одним поглядом); привабливість (яскравість, привернення уваги, зацікавлення); закарбованість у пам'яті (завдяки синхронній роботі обох півкуль головного мозку, асоціацій, використанню яскравих кольорів інтелект-карта легко запам'ятовується); інформативність (допомагає виявити брак інформації), креативність (інтелект-карта стимулює творчість, допомагає знайти нестандартні підходи до вирішення проблеми).

При створення інтелект-карт потрібно дотримуватися певних правил, які були запропоновані Тоні Б'юзеном: для роботи потрібен аркуш паперу, кольорові олівці, ручки чи фломастери; аркуш потрібно розмістити горизонтально, по центру малюнком або ж одним-двома словами позначити ключове поняття, взяти його у рамку; малюючи інтелект-карту, застосовувати якнайбільше кольорів, бажано використовувати малюнки, картинки, лінії, асоціації про кожне слово; над кожною лінією – гілочкою пишеться лише одне асоціативне слово; зв'язки між елементами інтелект-карти показуємо стрілочками різної товщини та кольору; розгалуження можна укласти в контури, аби вони не переплуталися одне з одним (Б'юзен, 2021, С.59). Отже, створення інтелект-карти ще називають візуалізацією мислення.

Для того, аби логічна схема інтелект – карти була заповнена правильно, перед початком роботи потрібно дати алгоритм її створення стосовно тієї чи іншої теми: визначення ключового поняття; знайомство з поняттями теми, що вивчається, які повинні бути включені у заповнення інтелект-карти; визначення кількості секторів у співвідношенні до понять першого рівня; наповнення першого сектора змістом першого, другого,

третього порядку за планом теми, що вивчається.

Дослідники зазначають, що використання інтелектуальних карт доцільне на різних етапах навчальної діяльності, адже це поліпшує процес структурування інформації, її запам'ятовування, а також сприяє розвитку креативності, творчого мислення, глибинному підходу до вирішення проблемної ситуації, пошуку нестандартного рішення завдання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Б'юзен, Тоні. (2021). Мапа думок. Докладний посібник із вивчення і застосування найпотужнішого інструмента мислення у світі / Переклад з англ. Олени Замойської. Львів: Видавництво Старого Лева.
2. Б'юзен, Тоні. (2003). Супермислення/ переклад з англ. В.А. Самсонов. 2-е вид. Мінськ: Попурі.
3. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія (2020) / За заг. редакцією Г.Л. Єфремової. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка.

Назирів Родіон

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

АНГЛОМОВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ ЯК ВИМОГА ЧАСУ

У публікації окреслено сучасні виклики, які постали перед закладами вищої освіти, і полягають у необхідності пошуку ефективних шляхів формування англomовної компетентності майбутніх викладачів закладів системи військової освіти, здатних забезпечити належну англomовну підготовку майбутніх військових фахівців.

Ключові слова: *англomовна компетентність, викладач закладу системи військової освіти, мовна підготовка, майбутній військовий*

Реалізація стратегічного курсу України на набуття повноправного членства в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору (НАТО) потребує досягнення у максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних Сил та інших складових сил оборони з відповідними структурами держав – членів НАТО, що потребує вільного володіння англійською мовою.

На належному рівні мовної підготовки військовослужбовців наголошено в низці нормативних документів, зокрема, Постанові КМУ «Про трансформацію системи військової освіти» (1997), «Основних засадах мовної підготовки особового складу у системі Міністерства оборони України» (2019), «Дорожній карті удосконалення мовної підготовки у Збройних силах України (на 2021-2025 роки)» (2021) тощо. На законодавчому рівні визна-

чено перелік посад та встановлено вимоги до володіння англійською мовою особами, які претендують на їх обіймання («Про застосування», 2023). Серед таких посадовців є, зокрема, військовослужбовці офіцерського складу, які проходять військову службу за контрактом.

Проте, наявна система військової освіти не повною мірою забезпечує набуття майбутніми військовими фахівцями англомовної компетентності, яка уможлиблювала б належне виконання професійних завдань, ефективну участь в заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, впровадження стандартів та процедур НАТО. Реалізація окреслених завдань покладається на викладачів закладів системи військової освіти, які мають формувати майбутнє покоління військових, що є можливим лише за умови власного належного рівня мовної підготовки, що актуалізує проблему розвитку англомовної компетентності майбутніх викладачів закладів системи військової освіти.

Зазначимо, що підготовка кадрів для заміщення посад професорсько-викладацького складу у військових університетах та інститутах, а також військових відділеннях, факультетах і кафедрах цивільних ЗВО, здійснюється на третьому рівні вищої освіти (в ад'юнктурі та аспірантурі). З огляду на зазначене, основним пріоритетом системи вищої освіти сьогодні має стати пошук інноваційних шляхів формування англомовної компетентності майбутніх викладачів для системи військової освіти, розроблення навчально-методичного забезпечення змісту англомовної освіти на третьому рівні, що забезпечить подолання сучасних викликів.

Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатами, їх запровадження дозволяє вирішити суперечності між традиційною системою і потребами в якісно нових результатах, а саме: готовності курсантів до успішного складання мовного тестування за стандартом НАТО STANAG 6001 (Станаг 6001, 2014), яким визначаються стандартизовані мовленнєві рівні (СМР) для військовослужбовців: СМР 0 (Відсутність практичного вміння); СМР 0+ (Завчений мінімум); СМР 1 (Вживання); СМР 1 + (Вживання +); СМР 2 (Функціональний); СМР 2+ (Функціональний +); СМР 3 (Професійний); СМР 4 (Експертний). Успішне складання мовного тесту засвідчує володіння військовим фахівцем іноземною мовою на рівні, достатньому для іншомовного спілкування у професійній сфері.

З огляду на зазначене підготовка викладачів для системи військової освіти має також зорієнтовуватися на мовні стандарти НАТО.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дорожня карта удосконалення мовної підготовки у Збройних силах України (на 2021-2025 роки) (2021). URL: https://www.mil.gov.ua/content/education/doroznya_karta_2021.pdf
2. СТАНАГ 6001. Мовний стандарт» (2014). URL: https://nuou.org.ua/assets/documents/dodb_stanag_6001.pdf
3. Основні засади мовної підготовки особового складу у системі Міністерства оборони України (2019). URL: <https://nuou.org.ua/assets/documents/osn-zas-mp.pdf>
4. Про трансформацію системи військової освіти. Постанова КМУ від 15 грудня 1997 р. № 1410 (1997). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1410-97-%D0%BF#Text>
5. Про застосування англійської мови в Україні. Проект закону України (2023). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/ji09534b>

Невмержицька Тетяна

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

НАВЧАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ШКОЛЯРА

У публікації розглянуті особливості навчальної компетентності як ключової компетентності школяра. Охарактеризовано необхідність переосмислення ролі шкільної освіти в умовах інформаційного суспільства, а також розвитку учнівської здатності до самостійного навчання, пошуку та аналізу інформації. Зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: *компетенція, навчальна компетентність, уміння вчитися, початкова школа, здобувач освіти.*

Реформування сучасної української школи передбачає її переорієнтацію на формування в учнів життєвих компетентностей, необхідних для успішної реалізації в суспільстві як особистості, громадянина, фахівця. Одним із наскрізних умінь десяти ключових компетентностей для життя, визначених Концепцією Нової української школи, є вміння здобувача освіти усвідомлювати й розуміти важливість навчальної компетентності, яка у педагогіці завжди була і є одним з найважливіших компонентів навчання, фундаментом для здійснення всебічного розвитку особистості.

Навчальна компетентність є однією з ключових компетентностей в зв'язку з тим, що вона є універсальним інструментом сучасної системи безперервної освіти, без якої самореалізація людини в мінливому світі неможлива. Прискорене накопичення інформаційних ресурсів і засобів навчання зумовлює переосмислення функцій і результатів шкільної освіти. В школу приходять покоління дітей, які живуть в інформаційному суспільстві, у цифровому середовищі і щоб скористатися його перевагами необхідно переосмислити самоцінність знань і роль учня в їх засвоєнні.

Необхідність поєднання актуальних і перспективних потреб розвитку школярів у навчальному процесі об'єктивно зумовлює цілісне оновлення змісту й відповідних змін в організації і методиках, забезпечуючи поєднання адаптивних та випереджувальних функцій шкільної освіти. Умовою й результатом інноваційного типу навчання має бути сформованість в учнів бажання та здатності самостійно вчитися, шукати у різних джерелах інформацію, переробляти її, виокремлювати нове, істотне, освоювати уміння діяти, прагнути до творчості й саморозвитку не лише в інтелектуальній, а й у мистецькій, трудовій і соціальній сферах.

Автори бестселера «Революція в навчанні. Навчити світ вчитися повновому» американські педагоги Гордон Драйден і Джанет Вос, аналізуючи шкільну справу з позицій глобалізації, пишуть: «Справжня революція у навчанні полягає не лише у змісті шкільної системи. Вона полягає у навчанні того, як вчитися, у навчанні того, як думати, у вивченні нових методів, які ви можете використати для розв'язання будь-якого завдання, що виникає перед вами у будь-якому віці» (Драйден, 2005, С. 122).

Наявність цього вміння дозволяє планувати особистий досвід успішної роботи учня, запобігати перевантаженням, сприяти пізнавальній активності, ініціативності, раціонально використовувати час і навчальні ресурси. Важливо і те, щоб людина, яка звикла до самонавчання, не губився в нових пізнавальних і життєвих ситуаціях, не зупиняється без готових рішень, не чекає підказок, а самостійно шукає джерела інформації і рішення. Тому розвиток здатності до навчання змінює спосіб мислення і спосіб життя людини.

Зокрема, О. Савченко підкреслювала, що «уміння навчатися» є основною з навчальних компетентностей (Савченко, 2004. С.37). Актуальність цього питання підкріплюється тим, що серед ключових компетентностей, прийнятих Радою Європи, зокрема тих, що безпосередньо пов'язані з навчальними компетентностями:

- компетентності, пов'язані з розвитком соціальної інформатизації; оволодіння цими технологіями, розуміння їх застосування, слабких і сильних сторін, методів критичного судження інформації, що поширюється засобами масової інформації та рекламою;
- здатність вчитись упродовж усього життя, як основа неперервного навчання в контексті особистого, професійного й соціального життя (Трубачева, 2004, С. 56).

Таким чином, із вище зазначеного, можемо зробити висновок, що даний перелік характеризує добре розвинену здатність до навчання. Як пока-

зують результати психологічних досліджень і нашого матеріалу, вона не буде достатньо розвинена в учнів без цілеспрямованого взаємопов'язаного формування кожного з компонентів даної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бобро А.А. (2018). Коваль Т.В. Дидактичні умови організації самостійної роботи молодших школярів. *Психолого-педагогічні науки*, 3, 78–82.
2. Драйден Г. (2005). Революція в навчанні. Навчити світ вчитися по-новому / Гордон Драйден, Джанет Вос; пер. з англ. М. Олійник. Львів: Літопис.
3. Енциклопедія освіти (2008) / Акад. пед. Наук України; головний ред. В.Г. Кремень. Київ.
4. Педагогіка вищої школи (2007) : навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р.І. Хмельюк, А.В. Семенова та ін.; за ред. З.Н. Курлянд. 3– те вид., перероб. і доп. Київ: Знання.
5. Савченко О.Я. (2004). Уміння вчитися як ключова компетентність загальної середньої освіти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 34–46.
6. Трубачева С. В. (2004). Умови реалізації компетентнісного підходу в навчальному процесі. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики* / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 53–58.

Нурай Жамбул

*Казахський національний університет імені Аль-Фарабіт
Алмати, Казахстан*

THE INFLUENCE OF INTERPERSONAL DEPENDENCE AND CONFLICT ON THE PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF STUDENTS

This publication examines a small study of the influence of interpersonal dependence and conflict on the psychological well-being of students in Almaty. The descriptions of the basic concepts are given, as well as the theoretical model of R. Bornstein is considered. Also the results of a small sample of students were presented. Relevant conclusions have been drawn

Key words: *interpersonal dependence, conflict, psychological well-being, the cognitive/interactionist (C/I) model, small research.*

Our research was aimed at identifying the impact of interpersonal dependence and conflict on the psychological well-being of students. So the main purpose of the study is to identify (reveal) the influence of interpersonal dependence and conflict situations on the psychological state of students.

The main hypothesis of the study is: interpersonal dependence and conflict of a student negatively affect their mental well-being

Methods which we used in our research: Codependency Self-Inventory Scale, CSIS (B. Weinhold, J. Weinhold); Interpersonal Dependency Inventory,

IDI(R. Hirschfeld); Subjective assessment of interpersonal relationships SOMO (С. В. Духновский); The scale of subjective well-being(A. Perrudet-Badoux, G. Mendelsohn, J. Chiche).

Particular hypotheses:

1. There is a correlation between psychological well-being and interpersonal dependence, conflict
2. A strong correlation between self-doubt and interpersonal addiction
3. A negative correlation between codependency and tension and aggression in relationships, as well as the desire for autonomy

We searched for the characteristics of each concept by various authors, including foreign ones and in one of the sub-chapters, we describe the five definitions for interpersonal dependence, six for conflict, eight for psychological well-being.

In our work, we used one of the descriptions of the concepts we described.

Interpersonal dependence- a person's strong dependence on a partner, and his personal lack of independence in relation to another person (R. Kraft-Ebing)

Conflict- an integral property of a personality that reflects the frequency of its entry into interpersonal conflicts. This is a person's willingness to conflict, the degree of his involvement in the development of conflicts. (V.I. Kurbatov)

Psychological well-being- part of the subjective, which consists of three main components: pleasant and unpleasant emotions, satisfaction (emotional and cognitive sides of self-acceptance). (E.Dinner)

The main theory about interpersonal dependence is the cognitive/ interactionist (C/I) model of interpersonal dependency (Robert F. Bornstein).

R. Bornstein's model includes 4 main components:

1. Cognitive (the specifics of self-perception, a person's idea of himself);
2. Motivational (the desire to maintain relationships with potential defenders and patrons);
3. Affective (fear of being abandoned, fear of negative evaluation);
4. Behavioral (self-presentation strategies that promote the development of relationships and strengthen ties with others).

This model provides the basis for analyzing contextual reactions of a person that are related to the characteristics of his addiction. Despite the fact that dependent behavior may change, the basic attitudes of the dependent and his motives related to the merger remain unchanged.

The results on a small sample showed the following results:

- 1) Codependency Self-Inventory Scale, CSIS (B. Weinhold, J. Weinhold)

70% a high degree of codependent models;

30% the average degree of codependent and/or counter-dependent models.

2) Interpersonal Dependency Inventory, IDI(R. Hirschfeld)

57% of men showed an average degree of interpersonal dependence

46% of women also showed an average degree of interpersonal dependence

3) Subjective assessment of interpersonal relationships SOMO (S.V. Duhnovski)

65% of people showed medium scores on the conflict scale

4) The scale of subjective well-being(A. Perrudet-Badoux, G. Mendelsohn, J. Chiche)

85% of the sample showed an average value of subjective well-being

Conclusions:

- There was a weak correlation between interpersonal dependence and conflict with psychological well-being.
- It was revealed that interpersonal dependence is influenced by self-doubt and emotional reliance on others, the analysis showed a strong correlation.
- There is a strong correlation between aggression and conflict in a relationship;
- All of particular hypotheses have been confirmed.

REFERENCES:

1. Цыбур, Е.Н. (2003). Теоретические подходы к исследованию феномена любовных аддикций (зависимостей) в зарубежной и отечественной психологии и психотерапии. *Практична психология и социальная работа*, 5, 17-22.
2. Курбатов В.И. (2007). *Конфликтология*. Ростов-на-Дону.
3. Diener E., Seligman M. E. P. (2004). Beyond Money: Toward an Economy of Well-Being. *Psychological Science in the Public Interest*, 5, 1–31.
4. Bornstein B. H., Rajki M. (1994). Extralegal-legal factors and product liability: The influence of mock jurors' demographic characteristics and intuitions about the cause of an injury. *Behavioral Sciences and the Law*, 12, 127-147.

Опанасенко Віталій

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Автором розкрито реалізацію педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання під час вивчення ними дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини». Педагогічними умовами визначено: спрямованість на формування стійкої професійно-орієнтованої мотивації до формування професійної компетентності з дисципліни; забезпечення міжпредметних зв'язків дисципліни зі змістом загальнотехнічних та фахових дисциплін; використання в освітньому процесі активних форм, методів та інноваційних засобів навчання.

Ключові слова: професійна компетентність, педагог професійного навчання, педагогічні умови, сільськогосподарські машини, реалізація умов.

Під педагогічними умовами ми розуміємо сукупність обставин, що сприяють формуванню відповідного рівня професійної компетентності через відповідну організацію освітнього процесу з урахуванням потреб, інтересів, можливостей особистості.

Для забезпечення формування у майбутніх педагогів професійного навчання мотивації до вивчення сільськогосподарських та меліоративних машин викладачі повинні стимулювати їх до активної діяльності під час освітнього процесу, формувати в них суб'єктну позицію щодо власного професійного становлення. З цією метою доцільно організовувати з ними бесіди та диспути з тем робочої програми дисципліни запрошуючи фахівців, або організовуючи екскурсії на виробництво. Одним з дієвих методів підвищення мотивації студентів є залучення їх до написання творчих праць, різних видів навчально- та науково-дослідницької роботи результати яких потім висвітлюють на науково-практичних конференціях.

Викладачу потрібно постійно насичувати зміст навчального матеріалу дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини» актуальною технічною інформацією, забезпечуючи реалізацію принципу зв'язку теорії з практикою та враховуючи те, чому повинні навчати майбутні педагоги професійного навчання майбутніх кваліфікованих фахівців. З цією метою ми пропонуємо на лекційних заняттях виокремлювати ту частину навчального матеріалу яка має беззуперечний зв'язок із матеріалом загальнотехнічних та інших фахових дисциплін. Тобто, нами було переглянуто програми дисциплін з метою формування комплексу міжпредметних зв'яз-

ків які забезпечують професійну підготовку майбутніх педагогів професійного навчання (Опанасенко, 2018, С. 91).

Звертаємо увагу на те, що зміст зазначеної дисципліни характеризується поєднанням нормативного та фактологічного матеріалу. Це обумовлює використання під час навчання переважно методів спостереження, практичних та лабораторних робіт, самостійної роботи, тощо. Але, ми підтримуємо думку дослідників (Самусь, 2016; Ігнатенко 2017), що для забезпечення ефективності процесу формування всіх компонентів професійної компетентності необхідно застосовувати методи активного навчання які дозволяють економити час, засоби, надають можливість моделювати майбутню самостійну професійну діяльність та розвивати творчий потенціал.

Тож, з метою формування мотиваційно-ціннісного компонента професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в процесі вивчення дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини» нами надається перевага проблемним, дослідницьким та ігровим методам навчання. Щоб сформувати когнітивно-рефлексивний компонент професійної компетентності ми використовуємо такі методи і форми організації навчальних занять, як: підготовка творчих проектів, що спрямовані на вивчення технологій сільськогосподарського виробництва, комп'ютерне навчання – виконання тестів, моделей технологічних процесів та машин, активні методи навчання (проблемне навчання, ділові ігри, наукові конференції, тощо, а також самостійну роботу з інформаційними джерелами професійного спрямування). Під час формування практично-діяльнісного компонента професійної компетентності передбачено використовувати методи навчання які дозволяють застосовувати інформаційно-комп'ютерні технології та навчальні засоби нового покоління: ситуаційний метод навчання, метод дискусії, виконання проблемно-пошукових завдань на сільськогосподарську тематику; використання тестових завдань із самоперевіркою та самоконтролем.

Таким чином, беручи до уваги дидактичні принципи, різні підходи сучасних педагогів-дослідників, нами забезпечується виконання трьох педагогічних умов формування професійної компетентності у майбутніх педагогів професійного навчання спеціальності 015.37 Професійна освіта. (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології): спрямованість на формування у студентів стійкої професійно-орієнтованої мотивації до формування професійної компетентності з дисципліни; забезпечення міжпредметних зв'язків дисципліни зі

змістом загальнотехнічних та фахових дисциплін; використання в освітньому процесі активних форм, методів та інноваційних засобів навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ігнатенко, Г. В., Опанасенко, В. П., Самусь, Т. В. (2017). Формування методичної компетентності педагогів професійного навчання в процесі педагогічних практик: навчально-методичний посібник. Суми.
2. Опанасенко, В. П., Самусь, Т. В. (2023). Міждисциплінарний підхід як основа компетентнісного підходу в закладах вищої освіти. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 9(27), 337-347.
3. Опанасенко, В. П. (2018). Проблемний підхід під час викладання дисципліни «Сільськогосподарські та меліоративні машини» *Актуальні проблеми технологічної та професійної освіти: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (с. 89-91). 22-23 травня 2018 р.* Глухів.
4. Самусь, Т. В. (2013). Теоретичні підходи до проблеми формування здоров'язбережувальних компетенцій у студентів ВНЗ. *Вісник Чернігівського НПУ ім. Т. Г. Шевченка*. Педагогічні науки. Чернігів, Вип. 108, Т.1, 114-117.
5. Самусь, Т. В. (2016). Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у процесі професійної підготовки (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04). Глухів.

Павленко Віта

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ПОНЯТТЯ «КРЕАТИВНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Проаналізовано поняття «креативність» у контексті формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Визначено різні об'єкти вивчення креативності. Розглянуто основні компоненти професійної компетентності (соціально-правова компетентність, персональна компетентність, спеціальна (предметна) компетентність, аутокомпетентність, екстремальна компетентність).

Ключові слова: *креативність, професійна компетентність, фахівець, реформування, Нова українська школа.*

В останні десятиліття у зв'язку з прийняттям Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року в Україні відбувається переорієнтація оцінки результатів освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «загальна культура», «вихованість», «компетентність» учнів, зосереджується увага на компетентнісному підході. Реформування освіти передбачає впровадження компетентнісно орієнтованого підходу. Компетентнісний підхід якнайкраще сприяє формуванню ключових компетентностей школярів. Адже «ключові компетентності – це не специфічні предметні вміння та навички, навіть не абстрактні загально предметні мислен-

неві дії чи логічні операції, а конкретні життєві, необхідні людині будь-якої професії, віку – взагалі будь-якій людині» (Гуцан, 2013).

Однак аналіз літератури з цієї проблеми, особливо історії її становлення, показує всю складність, багатовимірність та неоднозначність трактування як самого поняття «компетентність», і заснованого ними підходу до процесу та результату освіти.

Компетентнісний підхід апелює до сучасної парадигми міждисциплінарної науки та освіти. Вперше дане поняття згадувалося у дослідженнях відомого американського професор мовознавства Массачусетського технологічного інституту Н. Хомського. Згодом компетентність екстрапольовано як науковий метод, який застосовано у різних галузях знань, включаючи педагогіку.

Теорія компетентнісного підходу висвітлена у працях зарубіжних учених Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена та ін. Практичну реалізацію компетентнісного підходу – формування компетентностей особистості – розкрили у своїх роботах українські вчені О. Антонова, І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Дубасенюк, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко та інші.

Виходячи з нових тенденцій у розвитку освіти, компетентнісний підхід має велике значення для професійного становлення майбутнього фахівця. Важливе місце у формуванні професійної компетентності студентів грає креативність, яка дозволяє людині використати творчу сторону своєї особистості у розв'язанні різних проблем та вчинення дій. Тому актуальним є розгляд поняття «креативність» в аспекті формування професійної компетенції майбутнього фахівця.

Поняття «компетентність» походить від латинського слова *competere* – відповідати, підходити (Гуцан, 2013).

Вчені вважають, що основними компонентами професійної компетентності є:

- 1) *соціально-правова компетентність* – знання та вміння у сфері взаємодії з громадськими інститутами та людьми, а також володіння прийомами професійного спілкування та поведінки;
- 2) *персональна компетентність* – здатність до постійного професійного зростання та підвищення кваліфікації, а також здатність до реалізації себе у професійній праці;
- 3) *спеціальна (предметна) компетентність* – підготовленість до самостійного виконання конкретних видів діяльності, уміння розв'язувати типові професійні завдання та оцінювати результати своєї

праці, здатність самостійно здобувати нові знання та вміння за спеціальністю;

4) *аутокомпетентність* – адекватне уявлення про свої соціально-професійні характеристики та володіння технологіями подолання професійних деструкцій;

5) *професійно-екстремальна компетентність* – здатність діяти в умовах, що раптово ускладнилися, при аваріях, порушення технологічних процесів та ін.

Для становлення майбутнього фахівця особливо значущою є професійна компетентність, яка визначається як здатність успішно діяти на основі практичного досвіду, вмінь та знань при вирішенні завдань професійного роду діяльності.

Креативність є викликом для системи освіти (ключовою компетентністю). У зв'язку з цим ми вважаємо, що одним із факторів формування професійних компетентностей є креативне мислення (Павленко, 2024, С. 75). Воно сприяє всебічному оцінюванню проблеми, розгляд різних шляхів її вирішення, наприклад, нестандартних.

Термін «креативність» – «creativity» (творчість), який походить від латинського слова «creatio» (створення). Аналіз психолого-педагогічних джерел дав можливість визначити різні об'єкти вивчення креативності:

- 1) співвідношення креативності з інтелектом;
- 2) загальна здібність до творчості;
- 3) якість особистості;
- 4) вплив психологічних властивостей особистості на формування її креативності;
- 5) процес прояву власної індивідуальності;
- 6) здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності;
- 7) обов'язкова характеристика представника педагогічної професії.

Виходячи з вищесказаного, креативність розуміється нами як інтегральна стійка властивість особистості, що визначає її здатність до творчості, прийняття нового, нестандартного творчого мислення, генерування великого числа оригінальних та корисних ідей (Павленко, 2024, С. 140).

Таким чином, креативність дозволяє розвивати нестандартне мислення, творчо підходити до розв'язання професійних завдань. Це відповідає сучасним підходом розвитку освіти та формуванню нових уявлень про компетентність майбутнього фахівця.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуцан, Л.А. (2013). Компетентніший підхід у сучасній освіті. Формування базових компетентностей у вихованців позашкільних навчальних закладів. Матеріали Міжнародної наук.-практ. конференції. ПП «Фірма «Гранмна», Київ.
2. Павленко, В. В. (2024). Теорія і практика розвитку креативності школярів у системі загальної середньої освіти Польщі (дис. ... докт. пед. наук: 13.00.01). Житомир.

Попов Володимир

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ПІДРУЧНИК ЯК КОМПЛЕКСНИЙ ЗАСІБ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

У публікації розкрито важливість використання підручника як комплексного засобу навчання географії в умовах дистанційної освіти. Зосереджено увагу на характерних особливостях сучасних підручників з географії.

Ключові слова: дистанційна освіта, підручник, засіб навчання.

Виклики сучасного світу стимулюють освітнє середовище оперативно адаптуватись до нових умов, що водночас ставить складні завдання в контексті надання учням якісних освітніх послуг, забезпечення безпечного освітнього процесу.

У зв'язку з цим усе більшого поширення набуває дистанційна форма здобуття освіти, що дозволяє забезпечити не лише індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти, а й неперервність процесу опанування навчальних предметів у випадках надзвичайних обставин, що об'єктивно унеможлиблюють відвідування учнями закладів загальної середньої освіти.

Дистанційне навчання потребує від учнів самостійного освоєння навчального матеріалу. У цьому контексті результат навчання учнів залежить від їхнього вміння активно працювати з підручником.

Підручник – один з найважливіших елементів навчально-методичного комплексу, що забезпечує вивчення шкільних курсів географії. Саме через нього реалізуються мета і завдання навчальної програми.

Підручник є важливим комплексним засобом навчання географії, що розкриває зміст певного шкільного курсу та є специфічною моделлю процесу засвоєння цього змісту.

Інформація, що міститься у підручниках, для учня є основою всього шкільного курсу – учень сприймає її як найбільш авторитетну й достовірну (Топузов, Сосса, 2012).

Характерною особливістю сучасних підручників з географії є їх високий науковий рівень, педагогічно обґрунтований методичний апарат, побудова якого направлена на вирішення важливого завдання – навчити учня вчитися. Підручник сповна відображає знання, які мають засвоїти учні, віддзеркалює їх глибину й обсяг, а також зміст умінь і навичок. У підручнику містяться матеріали для виконання самостійної роботи та організації практичних робіт, завдання для проведення спостережень і розв'язання задач, тобто в підручниках у певний спосіб відображено методику навчання географії (Топузов, Самойленко, 2012).

Характерною ознакою сучасного підручника з географії є його орієнтація на формування ключових і предметних географічних компетентностей учнів, розвиток критичного мислення, здатності до самоконтролю та спроможності застосовувати свої знання в реальних ситуаціях.

Варто зазначити, що в підручниках з географії параграфи завершуються рубриками, кожна з яких має компетентнісно-орієнтовані завдання, зокрема:

- «Поміркуйте», «Набуваємо практичних навиків», «Працюємо самостійно» – завдання вимагають висловлення власної думки, обґрунтованої позиції, творчого мислення, самостійного вибору методів дослідження тощо;
- «Міцні знання – стратегічне мислення» – рубрика містить дискусійні питання та завдання, що пропонують учням генерувати власні ідеї щодо обґрунтованого вирішення відповідних проблем;
- «Мої географічні дослідження», «Теми для досліджень та міні-проектів», «Щоденник дослідника» – потребують здійснення самостійних спостережень, сприяють розвитку дослідницьких навиків, залученню до наукової роботи;
- «Робота з картою», «Практична робота» – учить учнів розв'язувати географічні задачі, мандрувати географічними картами, що дозволяє учням краще засвоїти географічні поняття, терміни, назви;
- «Запитання та завдання для самоперевірки», «Перевірте та оцініть себе», «Знаю, розумію, вмію пояснити» – завдання різного рівня складності, що дозволить перевірити та оцінити рівень засвоєння навчального матеріалу.

Є в підручниках і вступні рубрики на кшталт: «Ви дізнаєтесь», «Пригадайте», «Мої орієнтири», що налаштовують на засвоєння навчального матеріалу та допомагають залучити до роботи набуті раніше знання.

Організація дистанційного навчання, що є відповіддю на виклики сьогодення, відкриває нові можливості вчителям для удосконалення освітнього процесу. І робота з підручником тут є особливо важливою.

Водночас специфіка навчання дистанційно передбачає роботу учнів з електронними ресурсами. Освітні платформи є інтерактивними, учневі пропонуються різні навчальні завдання для виконання з використанням електронних підручників: ознайомитися з інформацією, обрати відповідь, коротко записати відповідь, побудувати модель тощо. Електронні підручники виконано у форматі, що допускає гіперпосилання, графіку, анімацію, мову диктора, реєстраційні форми, інтерактивні завдання, мультимедійні ефекти тощо. Такі підручники забезпечують для учнів режим самонавчання та можливість самоконтролю.

Отже, дослідження свідчить, що в умовах дистанційної освіти, що нині є невід'ємною складовою освітнього процесу, підручник набуває вагомого значення як комплексний засіб навчання географії, організації самостійної роботи учнів з опанування навчального матеріалу, посилення їх пізнавальної діяльності, мотивування і формування в них умінь самовдосконалюватися і самореалізовуватися відповідно до своїх здібностей і потреб та водночас є важливим дидактичним інструментом в педагогічній діяльності вчителя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Топузов, О.М., Самойленко, В.М., Вішнікіна, Л.П. (2012). Загальна методика навчання географії: підручник. Київ :ДНВП «Картографія».
2. Топузов, О.М., Сосса, Р.І. (2012). Навчально-методичний комплект для вивчення шкільного курсу географії. *Проблеми безперервної освіти і картографії*: зб. наук. пр. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. № 16. С. 116-119. URL: <https://numl.org/643981>.

Предик Аліна, Москаль Настасія

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК ЗАСІБ РОЗКРИТТЯ ТАЛАНТІВ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

В статті розкрито роль арт-терапії у розвитку та самореалізації молодших школярів. Арт-терапія визначається як ефективний метод, спрямований на розкриття талантів та індивідуальних особливостей молодших школярів через використання мистецтва та творчості. Зазначаються переваги такого підходу, включаючи виразне самовираження, розвиток творчих здібностей, підвищення самооцінки та соціальних навичок. Автори підкреслюють значення арт-терапії як важливого інструменту у формуванні особистості та розвитку дитячого потенціалу.

Ключові слова: *арт-терапія, творчість, самореалізація, таланти, індивідуальність, мистецтво, самооцінка, соціальні навички.*

У науково-педагогічному визначенні арт-терапія розглядається як метод, спрямований на розвиток та зміну особистості, групи або колективу за допомогою різних видів та форм мистецтва та творчості. Хоча творчі аспекти мають велике значення, в арт-терапії головне місце все ж таки відводиться терапевтичним цілям (Козігора, 2018, с.198).

Арт-терапія дозволяє молодшим школярам не лише виявляти свої таланти у мистецтві, але й розвивати важливі психологічні та емоційні навички. Цей метод сприяє самовираженню, виявленню почуттів та думок, що є особливо важливим у формуванні особистості на ранніх стадіях життя.

Крім того, арт-терапія надає можливість індивідуального підходу до кожної дитини. Вона допомагає вчителям та батькам краще розуміти потреби та здібності дитини, щоб забезпечити їй найкращу підтримку та розвиток.

У сучасному світі, де стрес та соціальний тиск можуть впливати на дитину занадто сильно, арт-терапія стає важливим інструментом для збереження психічного здоров'я та підтримки гармонійного розвитку особистості молодшого школяра.

Таким чином, дослідження та застосування арт-терапії в контексті молодших школярів відкриває нові можливості для підвищення їхнього потенціалу та самовираження, що робить цю тему надзвичайно важливою у сучасній педагогіці та психології.

Арт-терапія сприяє вираженню емоцій та почуттів, які дитина може відчувати, але не завжди може адекватно виразити словами. Через використання мистецтва, діти можуть безпосередньо демонструвати свої емоції та відчуття, що сприяє їхньому психологічному вивільненню негативних емоцій, зняттю стресу та забезпеченню психологічного благополуччя.

Арт-терапія також допомагає у виявленні та розвитку певних психологічних аспектів, таких як творчість, уява, сприйняття та аналіз. Через творчий процес діти навчаються мислити за новими шаблонами, розвивають креативність та вміння розв'язувати проблеми.

Крім того, арт-терапія сприяє розвитку самооцінки та самоповаги. Коли діти бачать результати своєї творчості та отримують позитивні відгуки від оточуючих, вони почуваються впевненіше у собі та своїх можливостях.

Іншим важливим аспектом арт-терапії є сприяння розвитку соціальних навичок. Під час спільних творчих процесів діти вчаться спілкуватися, співпрацювати, вміти слухати та розуміти інших. Це сприяє формуванню

позитивних міжособистісних відносин та розвитку емпатії (Козігора, 2018).

Отже, психологічні аспекти арт-терапії у дітей допомагають їм виражати емоції, розвивати творчість та самопізнання, підвищувати самооцінку та соціальну компетентність, що має велике значення для їхнього загального психічного благополуччя та розвитку (Вознесенська, Мова, 2007).

Підходи та методи арт-терапії для розкриття талантів молодших школярів у початковій школі можуть включати різноманітні практики та техніки, які сприяють творчому самовираженню та розвитку мистецьких навичок. Деякі з них: а) Малювання та живопис (діти можуть виражати свої почуття та уявлення за допомогою живописних та графічних малюнків. Це може бути як вільна творчість, так і виконання конкретних завдань або тематичних проектів); б) Ліплення та моделювання (використання глини, пластиліну чи інших матеріалів для ліплення дозволяє дітям виразити свою фантазію та створити об'єкти свого уявлення); в) Музична терапія (залучення дітей до музичних інструментів або спільного співу може стимулювати їхню творчість та виразність); г) Театральна терапія (рольові ігри, імпровізація та інші театральні вправи допомагають дітям розвивати виразність, впевненість у собі та емоційну інтелігентність); д) Творчі проекти (спільні творчі проекти, наприклад, створення колективних картин або скульптур, можуть сприяти співпраці, комунікації та взаєморозумінню між дітьми). Ці методи можуть бути інтегровані у навчальну програму початкової школи, дозволяючи дітям вільно виразити себе та розвивати свій творчий потенціал. Кожен з них має свої унікальні переваги та може бути використаний для стимулювання талантів молодших школярів у початковій школі.

Переваги арт-терапії для молодших школярів є численними і мають значний вплив на їх розвиток та добробут (Вознесенська, Мова 2007). Ось кілька ключових переваг:

- Вираження емоцій та реалізація через мистецтво, навіть якщо словами це важко зробити.
- Розвиток творчого мислення та уяви, що сприяє дослідженням, експериментам та новим ідеям молодших школярів.
- Підвищення самооцінки та самоповаги через успіхи в мистецькій діяльності.
- Розвиток соціальних навичок через роботу в групах та спільну творчість.
- Стресорелаксація та психологічне благополуччя завдяки відпочинку від шкільних турбот та стресу.

- Розвиток когнітивних навичок, таких як увага, концентрація, спостережливість та просторова уява.

Загалом, арт-терапія створює сприятливе середовище для розвитку та самовираження молодших школярів, покращуючи їхнє психологічне, емоційне та соціальне благополуччя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вознесенська, О., Мова, Л. (2007). Арт-терапія в роботі практичного психолога: Використання арт-технологій в освіті. К.: Шк. світ.
2. Козігора, М.А (2018). Арт-терапія як засіб навчання і виховання учнів початкової школи. *Молодий вчений*, 7 (59) липень, 198-201.

Прокопенко Дар'я

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
м.Суми, Україна

ІЗОТЕРАПІЯ ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПРОБЛЕМ У ДІТЕЙ

У публікації розглянуто використання ізотерапії як засобу корекції затримки розвитку мовлення у дітей. Актуальність дослідження зумовлена потребою пошуку нових, ефективних та цікавих методів корекції мовленнєвих та психоемоційних проблем у дітей. Розглядаються різноманітні аспекти використання ізотерапії, зокрема пальчикового живопису та малювання долоньками в логопедичній роботі з дітьми.

Ключові слова: арт-терапія, ізотерапія, пальчиковий живопис, малювання долоньками, корекція мовленнєвих проблем, логопедична робота з дітьми.

Демократизація та гуманізація як провідні тенденції освітньої сфери потребують створення передумов для того, щоб всі діти мали можливість відчувати себе повноцінними особистостями. Тому працівники освітніх установ повинні активно досліджувати та впроваджувати нестандартні методи та засоби для розвитку мовлення у дітей. Важливою складовою роботи з дітьми є використання «гнучких» форм роботи, серед яких варто відзначити арт-терапію.

Застосування арт-терапії в корекційно-педагогічній роботі з дітьми, що мають мовленнєві порушення, було розкрито в працях В. Литвиненко, О. Ростовського, М. Кириченко, Л. Журавльової та інших. Проблемами виховання підростаючого покоління засобами образотворчого мистецтва також займалися М. Чернявська, С. Миронова та інші.

Арт-терапія – це корекція мовленнєвих, психоматичних, психоемоційних процесів та відхилень в особистісному розвитку дитини за допомогою різних видів мистецтва. Корекційно спрямоване мистецтво є джерелом

позитивних емоцій дитини, сприяє зародженню творчих, мовленнєвих здібностей, активізує та прискорює корекцію порушень мовленнєвого розвитку. Мистецька терапія об'єднує розвивальні, діагностичні, виховні та корекційні процеси, що створюють основу для налагодження довірливих відносин між педагогом і дитиною, ефективної соціальної взаємодії та якісного педагогічного впливу. Тому, арт-терапія в інноваціях логопедії є необхідним елементом, який сприяє комплексному розвитку мовлення, покращенню комунікаційних вмінь та підвищенню мотивації дітей.

Загальновідомо, що порушення розвитку мовлення негативно впливає на психофізичний стан дитини, а в подальшому на адаптацію в новому середовищі і, як наслідок, на взаємодію з однолітками. Займаючись творчою діяльністю, діти у своїх роботах проявляють увесь спектр переживань та емоцій. Це особливо яскраво можна простежити у дітей з порушеннями розвитку мовлення, адже вони не можуть достатньою мірою вербалізувати свої відчуття та емоції. У цьому їм дуже вдало допомагає мистецтво, зокрема образотворча діяльність, що в даному випадку виступає й компенсаторним фоном для самореалізації, й засобом спілкування, й опорою у діагностично-корекційній діяльності. Мову образотворчого мистецтва сміливо можна назвати мовою дітей, адже ще К. Ушинський зауважував, що діти мислять образами, кольорами, звуками, відчуттями, тому необхідно спиратися на ці особливості дитячого мислення.

Дослідження підтверджують, що надзвичайно позитивні результати для подолання порушень у розвитку мовлення дає такий метод арт-терапії як ізотерапія. Е. Куцина наголошує, що «з наукової точки зору ізотерапія – зображувальна творчість, що бере участь в узгодженні міжпівкульної взаємодії, яка потребує участі багатьох психічних функцій» (Куцин, 2022, с. 21).

У процесі образотворчої діяльності дитина вчиться користуватися як традиційними, так і нетрадиційними зображувальними техніками. Наприклад, малювання долоньками, пальчиковий живопис – це нетрадиційні техніки малювання, які сприяють розвитку дрібної моторики, творчості, сенсорному та емоційному розвитку, а також включаючи в роботу пальці рук активізуються активні точки на кінчиках пальців, які пов'язані з корою головного мозку і тим самим впливають на покращення розвитку мовлення. Підтвердженням ефективності даних технік є переконання В. Сухомлинського про те, що розум дитини знаходиться на кінчиках її пальців. Тому педагоги, які активно використовують різноманітні вправи, ігри та завдання для розвитку дрібної моторики та координації рухів рук, вирішують кілька

завдань одночасно: сприяють загальному інтелектуальному розвитку дитини, покращують її мовлення та готують до навчання письму. Використовуючи у логопедичній роботі техніки малювання легше та краще буде знайти підхід до дитини та тим самим зняти емоційну напругу, підвищити самооцінку та допомогти дитині виразити свої почуття та емоції.

Як зазначають Т. Корсунська та О. Форостян, «діти, які систематично займаються ізотерапією є більш товариськими, легше йдуть на контакт, не агресивні, і демонструють значно кращі показники розвитку мовлення. Поліпшення починають виявлятися через 6-8 занять» (Корсунская, 2019). Важливим під час ізотерапії є створення невимушеної атмосфери, коли дитина може почувати себе комфортно та вільно виражати свої почуття. Це допомагає знижувати стрес та тривогу, що часто супроводжує затримку розвитку мовлення.

Отже, метод ізотерапії є важливим інструментом у роботі логопедів щодо подолання проблеми затримки розвитку мовлення. Її використання дозволяє дітям вільно виражати свої думки та почуття через мистецтво, не обмежуючись словами. Нетрадиційні техніки малювання сприяють розвитку уяви, сприйняттю кольорів та їх відтінків, дрібної моторики, просторового мислення та відновленню психоемоційного стану, що безпосередньо впливає на покращення мовленнєвих навичок дитини. Таким чином, ізотерапія сприяє не лише загальному психоемоційному розвитку дитини, а і вирішенню конкретної проблеми затримки розвитку мовлення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Корсунская, Т., Форостян, О. І. (2019). Арт-терапія у роботі з дітьми із затримкою мовного розвитку. URL: <http://www.rusnauka.cz/pdf/291184.pdf> (дата звернення 03.02.2024).
2. Куцин, Е. (2022). Корекція мовленнєвих порушень дошкільників засобами ізотерапії як однієї з форм арт-терапії. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал*, 3, 19-24.

Ревенко Катерина

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА РЕФОРМУВАННЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті поданий теоретичний аналіз проблеми розвитку професійної компетентності викладача в умовах реформування вищої освіти. Також розглянуто професійну компетентність викладача як інтегровану професійно-особистісну характеристику.

Ключові слова: професійна компетентність, реформування освіти, вища освіта, викладач.

В Україні, як і в інших розвинених країнах світу, вища освіта є провідною галуззю розвитку суспільства. Державна політика в галузі освіти спрямовується не тільки на оновлення її змісту й організації навчального процесу, відповідно до демократичних цінностей, ринкових засад економіки, сучасних науково-технічних досягнень, але й на створення умов для розвитку особистості, творчої самореалізації кожного громадянина. У реалізації державної освітньої політики провідна роль належить викладачу, професійна діяльність якого в сучасних умовах значно ускладнюється, оскільки задаються нові цільові, змістові та методичні орієнтири. Тому виникає потреба у фахівцях з високим рівнем професійної компетентності.

Структуру та зміст професійної компетентності викладача закладу вищої освіти досліджували Т. Бугайчук, В. Шаріпов, І. Ярмола, О. Гура, С. Грицай, С. Крисюк, А. Кузьмінський, В. Лозова, В. Олійник та ін.

Таким чином, під професійною компетентністю викладача розуміємо інтегровану професійно-особистісну характеристику, яка включає ціннісні орієнтації, фахові й функціональні знання, уміння і навички та особистісні якості, спрямовані на досягнення ефективного результату у професійній діяльності. Більшість науковців вважають за доцільне при визначенні поняття професійної компетентності вводити до її складу не лише знання, уміння та навички, а й мотиваційну, рефлексивну та особистісну складові.

На думку С. Грицай, якщо розглядати структуру професійної компетентності викладача найбільш узагальнено, то в її складі можна виділити такі компоненти:

- а) мотиваційний – сукупність потреб, мотивів, інтересів, ціннісних орієнтацій, ставлень, адекватних цілям і завданням педагогічної діяльності, та їх інтегративних комплексів (пізнавальні потреби й інтереси, гуманістична спрямованість, прагнення реалізуватись у науково-педагогічній діяльності тощо);
- б) когнітивний – сукупність знань, необхідних для здійснення науково-педагогічної діяльності (знання предмета, педагогічні, психологічні, основи організації й управління навчальним процесом тощо);
- в) операційний – сукупність умінь і навичок, необхідних для практичного вирішення навчальних і виховних задач (уміння встановлювати міжособистісний контакт, організовувати міжособистісну взаємодію, упорядковувати і передавати навчальну інформацію тощо);
- г) особистісний – сукупність важливих для професійної педагогічної діяльності особистісних якостей (комунікативність, відповідальність, емпатійність, готовність до рефлексії, здатність до самоаналізу і

самоуправління тощо) (Грицай, 2021, с. 400).

Розглянемо їх детальніше. Мотиваційний компонент включає мотиви, потреби, ціннісні орієнтації. Це своєрідний індикатор, який показує ставлення викладача до засвоєння нових знань, готовність до навчання і професійно-особистісного розвитку, мобільності.

Когнітивний компонент охоплює теоретико-методологічні знання навчального предмета (дисципліни, курсу), педагогіки та психології; нормативно-законодавчі знання; методики навчання (викладання) тощо. Знання стають професійними тоді, коли вони перетворюються та вибудовуються в систему для практичного розв'язання педагогічних завдань, коли їх отримання й набуття вмотивовані індивідуально-особистісними потребами, коли вони виступають джерелом професійного розвитку. Важливим компонентом професійної компетентності викладача є операційний компонент, який розглядається нами як технологічний блок, що містить сукупність педагогічних умінь і навичок. Цей компонент структури професійної компетентності охоплює: способи дій (засоби, форми, методи, прийоми педагогічного впливу), сформовані на рівні умінь, або навичок; тактику особистісно-зорієнтованої поведінки у процесі взаємодії з студентами; прояві педагогічного такту; комунікативні здібності; вміння безконфліктного вирішення педагогічних ситуацій тощо.

Вдалим є висловлювання І.Беха щодо становлення професіонала в сучасних соціальних умовах. Він зазначає, що умовою і засобом реалізації професії виступає людина-професіонал, в особистості якої, з одного боку, втілюється те спільне, що характерне для будь-якого працівника, який зайнятий цим видом праці, з іншого – індивідуальне, привнесене ним самим у кожний конкретний акт, кожний аспект професійної діяльності (Бех, 2021, С. 157).

Виходячи із зазначеного, вважаємо пріоритетним напрямом подальших досліджень проблему розробки діагностичного інструментарію для визначення рівня професійної компетентності викладачів закладу вищої освіти та виокремленні комунікативної компетентності як важливої умови суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладача і студента в сучасному освітньому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех, І.Д. (2021). Становлення професіоналізму в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*, 3-4. 157.
2. Грицай, С. (2021). Теоретичні та методичні засади управління розвитком компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти. *Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі: колективна монографія / за заг. ред. Г. Л. Єфремової*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. С. 384–405.

Рудник Сніжана, Харламенко Валентина

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ПРОФЕСІОГРАФІЧНИЙ КОНЦЕПТ УРОКІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Розкриваються питання важливості профорієнтаційної роботи, змісту профорієнтаційної роботи на уроках технологій, важливість застосування професіографічних матеріалів на уроках технологій в основній школі. Поєднання проєктної діяльності учнів/учениць на уроках технологій із професіографічними матеріалами.

Ключові слова: *профорієнтаційна робота, складові професійної орієнтації, вибір професії, професіографічний матеріал, проєктна діяльність, розвиток кар'єри.*

Вибір майбутньої професії є важливим етапом у житті здобувачів/здобувачок освіти. Вступ до освітнього закладу стає ключовим життєвим, вирішальним проєктом, над яким працюють майбутні абітурієнти спільно з вчителями та батьками. Якісна профорієнтаційна робота в освітніх закладах має велике значення для майбутнього успіху учнів/учениць.

Організація системи професійної орієнтації у освітньому закладі має ґрунтуватися на принципах освітньої діяльності, які визначені у статті 6 Закону України «Про освіту», зокрема це – людиноцентризм; цілісність і наступність системи освіти; інтеграція з ринком праці; єдність навчання, виховання та розвитку; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір та забезпечення рівних можливостей для всіх (Закон України «Про освіту», 2017).

Професійна орієнтація - це комплексна науково-обґрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні, завданнями якої є: ознайомлення здобувачів/здобувачок освіти з професіями та правилами вибору професій; виховання спрямування на самопізнання й власну активність як основу професійного самовизначення; формування вміння зіставляти свої здібності з вимогами, необхідними для набуття конкретної професії та забезпечення розвитку професійно важливих якостей особистості (Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, 1995).

Наскрізна професійна орієнтація запроваджується на всіх рівнях повної загальної середньої освіти; відповідні теми додаються до освітніх програм та передбачаються у навчальних планах; проводиться вчителями-предметниками за умови відповідного підвищення кваліфікації (Професійна орієнтація у новій українській школі, 2020).

Уроки технологій допомагають розкрити творчий потенціал учня/учениці, сформувати у нього ключові та предметні компетентності; розвинути критичне мислення як засіб саморозвитку та здатність до підприємництва, пошуку і застосування знань на практиці; розширити та систематизувати знання про технології й технологічну діяльність як основний засіб проєктної, дизайнерської, творчої, підприємницької та інших видів сучасної діяльності людини; оволодіти вміннями практичного використання нових інформаційно-цифрових технологій; виховати свідому та активну життєву позицію, готовність до співпраці в групі, відповідальність у досягненні поставлених завдань; вміння обґрунтовано відстоювати власну позицію.

Саме уроки технологій можуть стати важливою платформою для проведення профорієнтаційної роботи та відкриття учням/ученицям можливостей у різних сферах праці. Під час дослідження й опанування різних галузей технологій, таких як: програмування, інженерія, дизайн, робототехніка, кулінарія та інші, здобувачі освіти можуть краще зрозуміти свої здібності та інтереси. Можливість працювати над завданнями, які передбачають використання сучасних технологій у реальному світі, наприклад, створення веб-сайтів, мобільних додатків, робототехнічних конструкцій або дизайну продуктів, розвиває в здобувачів освіти аналітичні та інноваційні здібності.

Проєктно-технологічна діяльність учня/учениці сприяє розвитку практичних навичок, творчого мислення та командної співпраці, дозволяє їм застосовувати отримані знання в реальних ситуаціях. Профорієнтаційні конкурси та змагання: «Профорієнтаційні Ted Talks», «Я в професії», «Соціальне підприємництво» та ін. слугують як змагальні та мотиваційні заходи для ознайомлення з професіями.

Однією з провідних умов підвищення ефективності профорієнтаційної роботи на уроках технологій є використання професіографічних матеріалів. Професіографічні матеріали – це інформаційні матеріали, які надають детальні описи різних професій, включаючи вимоги до кваліфікації, обов'язки, можливості кар'єрного зростання та іншу корисну інформацію.

Використання професіографічних матеріалів на уроках технологій допомагає: сформувати вміння самостійно орієнтуватися в світі професій; активізації пізнавальних і професійних інтересів; стимулювати самопізнання й «примірювання» власних інтересів і здібностей до майбутньої професійної діяльності; ознайомитися з сучасними технологіями та тенденціями на ринку праці; розвивати творче та критичне мислення.

Професіографічні матеріали для цілей профінформації повинні мати деяку впливову силу, щоб ці матеріали про професії були привабливими, щоб після ознайомлення з ними хотілося б оволодіти цими професіями. Професіографічна інформація має бути методичною основою змісту всіх профорієнтаційних заходів (Синявський, 2014).

Саме тому, використання професіографічних матеріалів на уроках технологій є важливим кроком у підвищенні ефективності профорієнтаційної роботи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про освіту» (Стаття 6) (2017). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається (Стаття 1, 3) (1995). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/REG734?an=31>
3. Професійна орієнтація у новій українській школі (2020). *Концепція профорієнтації для громадського обговорення*. URL: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczyia-proforientaczii-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf
4. Синявський, В.В. (2014). Професіограми та психограми професій педагогічного спрямування. Кіровоград.

Самусь Тетяна

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів Україна*

РЕАЛІЗАЦІЯ ІНТЕГРОВАНОГО ПІДХОДУ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ АГРОІНЖЕНЕРІВ

Публікація присвячена одній із актуальних проблем становлення та розвитку екологічної освіти у закладах фахової передвищої освіти. Автор звертає увагу на актуальність інтеграції екологічних знань з фаховими навколо об'єкта, процесу чи дисципліни, що вивчається майбутніми агроінженерами для розуміння впливу різного виду їх діяльності та прийнятих рішень під час організації і здійснення виробничих процесів на екологічний стан природних ресурсів.

Ключові слова: агроінженери, інтегративний підхід, екологічна освіта, екологічні знання, фахова підготовка.

Сучасні проблеми екології та впровадження в освітній процес професійної підготовки агроінженерів елементів екологічної освіти висунули інтеграцію знань як необхідне практичне завдання сучасності, як умову підготовки фахівця майбутнього. Саме тому підготовка майбутніх агроінженерів повинна мати екологічну орієнтацію, тобто базуватись на сучасних даних екологічних досліджень. Особливо доцільне формування міжпредметних зв'язків через включення результатів наукових екологічних

досліджень у зміст дисциплін різних галузей наук, які пов'язані зі спеціальністю 208 «Агроінженерія» (Опанасенко, 2023; Самусь, 2023).

Процес інтеграції екологічних знань з фаховими ускладнюється завдяки великому обсягу потенційно важливих природоохоронних знань який ще й постійно зростає, що унеможлиблює їх зосередження в програмі однієї дисципліни оскільки може призвести до перевантаження здобувачів освіти. Аналіз робочих навчальних програм з дисциплін фахової підготовки показав, що їх зміст спрямований на формування професійних компетентностей когнітивна складова яких передбачає озброєння майбутніх агроінженерів професійними знаннями, які взаємопов'язані з проблемами охорони навколишнього середовища. У такому разі їх достатньо пов'язати зі знаннями промислово-природоохоронного спрямування навколо об'єкта чи процесу що вивчається здобувачами. Це сприятиме формуванню у майбутніх агроінженерів розуміння впливу різного виду їх діяльності та прийнятих рішень під час організації і здійснення виробничих процесів на екологічний стан природних ресурсів. Такий підхід розкриває комплексний характер професійної підготовки здобувачів з урахуванням специфіки кожної фахової дисципліни та екологічних знань (Самусь, 2023, С. 804).

Одним із шляхів такої інтеграції є реалізація в освітньому процесі підготовки здобувачів освіти за спеціальністю 208 «Агроінженерія» між-предметних зв'язків між дисциплінами циклу професійної підготовки та предметом «Основи екології». Таким чином, з'являється можливість використовувати дидактичні резерви дисциплін фахової підготовки в екологічній освіті здобувачів.

Досвід закладів фахової передвищої освіти показав, що найбільш часто ними використовується практика введення в освітні програми обов'язкових курсів по охороні природи і збереженню ресурсів, таких як «Основи екології», або спецкурсів та дисциплін вільного вибору студентів. Наприклад, «Енергозберігаючі технології в АПК», «Екологічні технології в АПК», «Ресурсозберігаючі технології» тощо (Авраменко, 2023; Самусь, 2023).

Зауважимо також, що одним із шляхів забезпечення єдності системи екологічних та професійних знань здобувачів закладів фахової передвищої освіти аграрного профілю є створення інтегрованих курсів, які поєднують екологічні та професійні знання. Їх перевага, за правильного використання, у тому, що вони сприяють відокремленню менш важливої інформації із загального матеріалу, зменшення зайвої деталізації та конкретизації, що дозволяє полегшити його засвоєння майбутніми

фахівцями. До того ж інтеграція знань з різних дисциплін в освітній процес підготовки майбутніх агроінженерів усуває низку недоліків: недостатню мотивацію вивчення загальноосвітніх дисциплін, дублювання та неоднакове трактування спорідненого навчального матеріалу, асинхронність у вивченні окремих тем, недотримання наступності у викладанні дисциплін тощо (Burda, 2024; Ihnatenko, 2022).

Саме впровадження інтегративного підходу забезпечує можливість використання єдиного підходу до пізнавальних прийомів, у процесі вивчення суміжних дисциплін. Слід також наголосити на тому, що інтеграція знань, окремих понять чи тем повинна бути теоретично обґрунтованою, а рівні інтеграції можуть бути різними – (повна інтеграції знань, інтеграції модулів чи окремих тем зі збереженням специфіки програм, навчально-методичних посібників тощо).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Yurii, Burda, Tetiana, Samus, Evelina, Bazhmina, Olha, Bondarenko, Dmytro, Myrnyi (2024). Shaping the competencies of the future: the importance of developing soft skills in higher education within the landscape of information technologies. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 14, Issue 1, Special Issue XL. 110-116.
2. Авраменко, Є. В., Опанасенко, В. П., Самусь, Т. В. (2023). Формування професійної компетентності майбутніх агроінженерів щодо використання AgTech-інновацій у сільському господарстві. «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Фізико-математичні науки», Серія «Техніка»), 10(24), 188-197.
3. Ihnatenko, H., Samus, T., Ihnatenko, O., Opanasenko, V., Vovk, B. (2022). Forming intending teachers' health preserving competence in the educational environment of higher educational institution. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 2 (47), 27-34.
4. Опанасенко, В. П., Самусь, Т. В. (2023). Міждисциплінарний підхід як основа компетентнісного підходу в закладах вищої освіти. «Перспективи та інновації науки» (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»), 9(27), 337-347.
5. Самусь, Т. В. (2023). Формування екологічного світогляду майбутніх агроінженерів у процесі фахової підготовки на засадах інтегрованого підходу. «Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)), 10(16). 794-806.

Смаілова Таміла

*Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна*

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті висвітлено погляди і практичний досвід В. Сухомлинського з проблеми громадянського виховання, обґрунтовано їх актуальність для функціонування сучасної системи освіти. Виокремлено основні ідеї В. Сухомлинського щодо сутності та напрямів громадянського виховання у сучасній новій українській школі.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянин, патріот, національна свідомість, учнівська молодь, спадщина В. Сухомлинського.

Відродження незалежної демократичної української держави та виборювання її суверенітету зумовлюють потребу в активізації громадянського, патріотичного і національного виховання молоді. Це вимагає звернення, перш за все, освітян до вивчення і використання досвіду видатних українських учених, які присвятили своє життя і педагогічну діяльність вихованню у молоді – найкращих рис громадянина України. Саме таким був В. Сухомлинський, який залишив нам у спадок, педагогічну спадщину, присвячену проблемам громадянського, патріотичного і національного виховання.

Огляд наукових джерел дає підстави стверджувати, що проблемі громадянського виховання молоді присвячені роботи багатьох сучасних українських учених. Зокрема, ключові поняття громадянської освіти досліджували: М. Боришевський, О. Красовська, О. Пометун, І. Осадчий, С. Якименко, Т. Яцик та ін. Дослідженню поняття «громадянськість як категорія» присвячені роботи: Н. Косаревої, А. Снігур, Л. Корінної та ін. Вітчизняна педагогічна думка значну увагу приділяє вивченню творчої спадщини В. Сухомлинського (С. Денисюк, Н. Дічек, І. Зязюн, О. Коваль, Л. Мілков, О. Сухомлинська та ін.) та зарубіжних учених (В. Іфферт, Р. Штайник, Е. Гартман, М. Біблюк, С. Лашин, Л. Мілков, А. Кокеріль та ін.).

Мету всієї педагогічної діяльності В. Сухомлинський бачив у вихованні всебічно розвиненої, гармонійної особистості, в розквіті всіх її якостей, серед яких найбільш ваговими ті, що характеризують справжнього громадянина. Всебічно розвинена людина – це громадянин, патріот ... мужній захисник рідної землі – чесний, умілий, закоханий у свою справу, трудівник, вірний батько і чоловік. (Сухомлинський, 1976, С. 90.). Громадянин і патріот – це соціально активна людина. Падіння соціальної активності – це страшно, – пише В. Сухомлинський, – особливо серед молоді. Це біда нації. Тому він радив чим раніше ознайомлювати дітей з моральними основами українського суспільства, сформуванню позитивне до них ставлення, викликати загострений інтерес до поняття добра і зла, організовуючи виховний процес так, щоб співпереживання, щирість, співчуття, людяність проявлялися у діяльності.

Громадянські почуття – це найвищі й найблагородніші рухи душі, вони звеличують людину, утверджують у ній суспільну свідомість, честь, гордість. Громадянські почуття є головним джерелом моральної чистоти (Сухомлинський, 1970, С. 227).

Василь Олександрович Сухомлинський наголошував, що, коли школяр вступає в підлітковий вік, вихователі та суспільство, повинні зберігати і розкривати те, що закладено в дитинстві, формувати громадянина, для якого моральні ідеї... перетворюються в норми і правила поведінки. Цей процес, підкреслював він, можливий лише за умови багатогранної духовної діяльності, без якої немає потягу до ідеалу, немає живої людської особистості.

Видатний педагог наполягав на створенні оптимальної системи педагогічного впливу на вихованців, яка спрямована на всебічний розвиток його здібностей і формування основних духовних потреб, які реалізуються в творчій праці. Василь Олександрович підкреслював, лише насичення вільного часу працею, що збагачує духовне життя, може зробити людину щасливою.

У своїх творах В. Сухомлинський надає важливе значення формуванню національної гідності, оволодіння знаннями правдивої історії і культури українського народу, дотриманню звичаїв, які не лише зберігають моральні стосунки людей, а й сприяють формуванню моральних чеснот.

В. Сухомлинський пов'язує громадянське виховання з національним і патріотичним. Він вважає, що школа має триматися на трьох культурах: культ матері, Батьківщини і слова. Світ стає ближчим і ріднішим, коли звернення йде рідною мовою. Зі словом прийде до людини почуття людяності, гуманності, гідності, найкращих і найглибших почуттів, – пише В. Сухомлинський.

Надаючи великого значення формуванню високих моральних якостей і норм поведінки у становленні юного громадянина, В. Сухомлинський сформулював принципи морального виховання, які у Павлівській середній школі називали «Азбукою моральності», тобто тими основами, на яких має ґрунтуватися життя кожної людини. Юнаки і дівчата прагнуть якомога глибше осмислити і правильно оцінити моральну сферу внутрішнього світу, визначити своє місце в сучасному і, особливо, в громадському житті, обрати собі життєвий шлях.

Саме досвід В. Сухомлинського у роботі з молоддю в Павлівській середній школі переконує нас в тому, що людина, яку ми виховуємо, яка є громадянином українського суспільства, здатна берегти й охороняти Батьківщину, приумножувати матеріальні і духовні цінності, має бути духовно багатою і красивою в усіх сферах життя, у всіх багатогранних і невичерпних відношеннях. Через усі праці В. Сухомлинський проводить основну ідею – ідею самоствердження і становлення особистості громадянина у творчій праці на благо суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сухомлинський, В. О. (1976). Вибрані твори в 5-ти т. Т. 1., (с. 90). К.: Рад. школа.
2. Сухомлинський, В. О. (1970). Народження громадянина: [про виховання підлітків]. (288 с.) Київ: Рад. школа.
3. Сухомлинський, В. О. (1977). Павлиська середня школа. Вибр. тв.: в 5 т. (с. 7-390). Київ: Рад. школа.
4. Сухомлинський, В. О. (1977). Як виховати справжню людину. Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 2. (149 с.) Київ: Рад. школа.

Сущенко Мілана

ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж»
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

SLANG AND EVERYDAY LANGUAGE: THE USE OF SLANG IN ENGLISH-SPEAKING COMMUNITIES AND HOW IT CONTRIBUTES TO THE CREATION OF NEOLOGISMS

The study explores the role of slang in English-speaking communities and its contribution to the creation of neologisms. It delves into the origins and characteristics of slang, its sociolinguistic implications, and its influence on the development of neologisms. The study highlights the impact of rapid technological development and popular culture on the formation of neologisms from slang, providing examples.

Key words: *slang, neologisms, digital communication, language evolution, impact.*

The purpose of the study is to delve into the topic of slang and how it contributes to the creation of neologisms.

The use of slang is pervasive in English-speaking communities, serving as a means of informal communication and cultural expression. This study seeks to examine the multifaceted role of slang in everyday language and its influence on the development of neologisms. By delving into the origins and characteristics of slang, as well as its sociolinguistic implications, this research aims to uncover the mechanisms by which slang contributes to the enrichment and diversification of the English lexicon.

Neologisms, or newly coined words and expressions, play a pivotal role in the evolution of language. These linguistic innovations often emerge in response to societal, technological, or cultural shifts, and slang has been a fertile ground for the creation of neologisms. The formation of neologisms from slang involves several processes and phenomena that are essential to understand in the context of everyday language evolution.

The rapid development of technology and the influence of popular culture have significantly impacted the formation of neologisms from slang. As new technologies emerge and cultural trends evolve, slang terms are often coined to

encapsulate these developments. One of the best examples of cultural trends effect on the language is a slang word «delulu». It comes from K-pop culture, when people who were assured that they can become romantically involved with celebrities. «Delulu» is a shorthand of «delusional». It is used when someone is being extremely unrealistic.

Over time, some of these slang terms gain widespread usage and acceptance, ultimately transitioning into mainstream neologisms that become entrenched in the lexicon. Other examples are: «rizz», which is short for «charisma», «ick» is a feeling of disgust toward someone or something and «situationship» is a relationship that is more than a friendship, but still not an actual romantic relationship.

The advent of digital communication has profoundly influenced the creation and dissemination of neologisms, with slang serving as a significant source of innovative linguistic expressions in online discourse. That is how the «Roman Empire» trend from Tik Tok became a neologism. The essence of the trend is that in the end of 2023 it turned out that men think about Roman Empire all the time, how powerful this state was, how it could succeed. Now, someone's Roman Empire is something they cannot stop thinking about.

The dynamic nature of digital communication platforms, such as social media, messaging apps, and online forums, has facilitated the rapid evolution of language, leading to the emergence of neologisms that are rooted in slang and reflective of contemporary communication trends.

Digital communication platforms like Tik Tok and Instagram have transcended geographical boundaries and temporal constraints, enabling real-time interactions and the instantaneous spread of linguistic innovations. A word someone used once can become a neologism in a few days. For example, I am definitely not a gamer, I have no understanding in gaming slang, but term «NPC» now is an abbreviation that everyone uses. «Non-player character» is usually used when we are talking about someone boring, predictable and a person who is blindly following trends. There are some useful abbreviations that are used not only by gamers now, such as: BRB (be right back), AFK (away from keyboard), IRL (in real life). Slang terms and expressions, often characterized by their informality and relevance to current social phenomena, can swiftly gain traction across digital channels, propelling them into the realm of neologisms as they become integral to online conversations and text-based communication.

Digital communication platforms have fostered diverse online communities with distinct subcultures and vernaculars. Slang terms originating within these

communities often undergo processes of neologism formation, as they permeate broader online discourse and gain prominence in mainstream communication. The collaborative and participatory nature of online interactions has contributed to the coining and propagation of slang-based neologisms, reflecting the collective linguistic creativity of digital communities.

The influence of digital communication on neologism formation underscores the transformative impact of technology on language evolution. Slang-based neologisms originating in digital spaces reflect the adaptability and responsiveness of language to the communicative needs of contemporary society. Furthermore, the convergence of slang and digital communication exemplifies the democratization of linguistic innovation, as individuals and communities actively contribute to the expansion and diversification of the lexicon through their digital interactions.

The interplay between digital communication and neologisms, rooted in slang, embodies the dynamic and fluid nature of contemporary language. The digital landscape serves as a fertile ground for linguistic experimentation, creativity, and adaptation, fostering the emergence of novel expressions that seamlessly transition from informal slang to recognized neologisms. Embracing the impact of digital communication on neologism formation provides valuable insights into the evolving dynamics of language and the multifaceted ways in which digital platforms shape linguistic expression in the digital age.

Теміров Набіжон, Болоболова Антоніна

*Ферганський державний університет
Узбекистан*

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ ВУЗУ

У цій статті розглядаються питання необхідної кометенції студентів та ролі інтерактивних методів у розвитку комунікації студентів.

Ключові слова: *навчання, методи, формування, комунікація, спілкування, досвід, технологія, мотивація, особистість, настанови.*

Формування комунікативної компетенції у закладах вищої освіти є найважливішою метою нової Національної програми з підготовки кадрів. Одним із головних аспектів формування нової людини є виховання у підростаючого покоління гуманістичних і у той же час реалістичних установок на повноцінне спілкування.

Формування іншомовної компетенції неможливе без оволодіння студентом способами її здійснення як усіх основних суб'єктів цієї діяльності. Повноцінне оволодіння іноземною мовою та мовленнєвою діяльністю обов'язково передбачає сформованість навичок мовної комунікації стосовно змісту та форм організації мовної діяльності того, хто говорить, слухає, пише і читає. Комплексний підхід до організації інтерактивних занять передбачає формування всіх аспектів мовної діяльності. Основними цілями мовної діяльності є формування та формулювання думки (для продуктивних видів мовної діяльності) та адекватне відтворення чужої, заданої думки (для рецептивних видів мовленнєвої діяльності). (І. А. Зимова). Подібна двоспрямованість процесу іншомовної комунікації також реалізується засобами інтерактивного методу формування іншомовної компетенції. Інтерактивне навчання – це навчання через досвід. Досвід представляється нами і як необхідна умова реалізації інтерактивного методу (досвід гри, тренінгу, взаємодій з багатоваріантним комп'ютерним середовищем) і як досвід комунікації за спеціальністю, що набуває в ході різнопланових взаємодій. Інтерактивне навчання розвивається у напрямі інформатизації навчання, оскільки одним із його аспектів є використання лінгводидактики. Використання комп'ютера у руслі інтерактивного навчання сприяє інтенсифікації формування іншомовної компетенції, оскільки розширює навчальні кордони, наближаючи ситуацію іншомовного спілкування до ситуації природного спілкування іноземною мовою. (М.Г.Воїнова).

Сутність інтерактивного навчання передбачає: переживання учнями конкретного досвіду, осмислення набутого досвіду, узагальнення (рефлексію), застосування навичок на практиці. Простір рольових ігор, тренінгу та комп'ютерних занять є оптимальним у руслі інтерактивного методу навчання іноземної мови. Рольові ігри та тренінг є складно організованою діяльністю, що включає інтерактивну функцію, тобто можливість створювати на основі індивідуальних вкладів кожного студента динаміку розвитку предмета (перехід від старих знань до створення нових).

Педагогічна технологія із застосуванням інтерактивного методу розвивається в руслі особистісно-орієнтованого навчання, оскільки дає унікальні можливості не лише щодо формування іншомовної компетенції, а й у розвитку особистісних якостей та формування соціального «Я». Ефективність навчання із застосуванням інтерактивного методу визначається особистістю студента, ступенем її мотивації, ступенем наближення навчального процесу до умов керованого оволодіння мовою у природній іншомовній ситуації, тобто системою інтерактивних занять, що проводяться

у різних формах (Н.Н.Азізходжаєва).

Педагогічна технологія формування іншомовної компетенції студентів у немовному вузі відповідає критеріям технологічності, а саме: 1) вона спирається на системно-діяльнісний підхід та його окремий випадок – компетентнісний підхід із гарантованим педагогічним результатом сформованої іншомовної компетенції; 2) її характеризує системність, а саме логіка, взаємозв'язок елементів, цілісність; 3) їй властива керованість, тобто поетапність діагностики, варіювання засобами та методами з метою корекції результатів; 4) її якісною характеристикою є ефективність, тобто оптимальність за результатами та витратами; 5) вона є відтворюваною, тобто може застосовуватися в інших закладах освіти іншими суб'єктами.

Технологія може бути розглянута через систему структурних компонентів: мотиваційного (що передбачає систему усвідомлених спонукань до виконання іншомовної діяльності), когнітивного (що має на увазі поінформованість студентів про межі предмета, що вивчається, наявний у студентів обсяг знань, актуальні для студентів аспекти досліджуваного предмета), операційного (у відборі видів діяльності студентів відповідно до ситуативних потреб), результативного (рівні сформованості іншомовної компетенції у студентів: низький, середній, високий). Сутнісною характеристикою педагогічної технології формування іншомовної компетенції студентів немовного вузу є усвідомлена самостійна діяльність тих, хто навчається як в інтелектуальному, так і в емоційно-особистісному плані.

Інтенсифікація усвідомленої діяльності здійснюється за такими напрямками: спеціальне навчання пошукових процедур у процесі занять із застосуванням можливостей Інтернету (робота з пошуковими серверами для підбору необхідної контекстної інформації на задану тему); спеціальне навчання процедур обговорення в процесі організації та проведення тренінгів, ділових та рольових ігор; формування дискусійної культури у процесі підготовки та проведення рольових ігор, ведення сократичного діалогу та організації e-mail-проектів; формування навичок виступу перед аудиторією у процесі спонтанного формування монологічних висловлювань та побудови полілогів у рамках аудиторних інтерактивних занять; емоційна та інтелектуальна рефлексія ходу навчання у процесі осмислення, аналізу та обговорення інтерактивних занять.

Становлення особистості студента як професіонала розвивається відповідно до наступних етапів: емоційне сприйняття, що ґрунтується на інтуїтивному способі професійної діяльності; осмислення, що ґрунтується на рефлексивно-когнітивному способі професійної діяльності; системне

освоєння, засноване на частково-пошуковому способі діяльності; творче застосування, заснований на евристичному способі професійної діяльності. Робота педагога також повинна вибудовуватись поетапно: перший етап – визначення потреб у отриманні нових знань з метою підвищення мотивації; другий етап – систематизація знань студентів та визначення аспектів вивчення предмета; третій етап – організація процесу формування іншомовної компетенції студентів. На підставі співвідношення виділених критеріальних показників у структурі педагогічної технології ми виділяємо такі рівні сформованості іншомовної компетенції у студентів: низький (репродуктивний); середній (продуктивний); високий (творчий). Навчальна взаємодія, яка визначає суть педагогічної технології формування іншомовної компетенції із застосуванням інтерактивного методу, проводиться із застосуванням блочно-модульного підходу, рейтингової системи оцінки знань студентів, інтенсивного навчання. Інтенсифікація має на увазі принцип особистісного спілкування, принцип рольового спілкування, принцип колективної взаємодії, принцип концентрованості та поліфункціональності вправ.

Тимошенко Наталія

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

ФОРМУВАННЯ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСАМОТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ МЕНЕДЖЕРА ОСВІТИ, ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У публікації автор зосереджує свою увагу на проблематиці поширення професійного вигорання, що загострюється в умовах війни. Публікація присвячена профілактиці та подоланню синдрому професійного вигорання, що є наслідком некерованого стресу, викликаного міжособистісним спілкуванням, навантаженням та напруженням в професійній діяльності.

***Ключові слова:** синдром, стрес, профілактика, емоційне вигорання, врівноваженість, саморегуляція, виснаження.*

Специфічні умови сьогодення створюють додатковий тиск на менеджерів освіти через нестабільність, загрози безпеці та велике навантаження. Такі обставини вимагають від фахівця значних психоемоційних зусиль для вміння управляти ситуаціями різного рівня складності. Високі вимоги, гостре емоційне напруження в роботі менеджерів освіти призводять до емоційного вигорання, а умови праці не дозволяють повноцінно відновлювати внутрішні ресурси особистості.

Синдром вигорання – це стан психічного, емоційного, і фізичного виснаження, викликаного надмірним і тривалим стресом. Відповідно до визначення ВООЗ (2001), «синдром вигорання» (burnout syndrome) – це фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі, втомою, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також вживанням алкоголю або інших психоактивних речовин з метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності та суїцидальної поведінки (Авраменко, 2008, с. 267). Цей термін характеризує психічний стан здорових людей, які постійно працюють у форматі «людина-людина», інтенсивно взаємодіють з соціумом, постійно перебувають в емоційній атмосфері: це лікарі, медичні сестри, вчителі, соціальні працівники, психіатри, психологи, менеджери, керівники різних рівнів, журналісти, пожежники, рятувальники, юристи та інші (Аландаренко, 2007, с. 22).

Наразі в Україні до традиційних стресогенів додалися специфічні, викликані станом війни, та які виникли у зв'язку із переміщенням закладів освіти з тимчасово окупованих територій Автономної республіки Крим і Сходу України. Керівники переміщених закладів освіти, які відчувають на собі наслідки стресових ситуацій, зв'язаних із вимушеною зміною місця проживання, повною або частковою втратою майна, обмеженістю у спілкуванні або втратою рідних і близьких, стикаються з проблемами адаптації на новому місті, інтеграції у нові робочі колективи та багатьма іншими. Все це зумовлює підвищення вірогідності проявів життєвих і професійних криз та, на фоні постійних стресів середньої й високої інтенсивності, розвитку професійного вигорання менеджерів закладів освіти.

Розвиток особистісних навичок, таких як емоційний інтелект, лідерство, та вміння ефективно управляти власними емоціями, є важливим аспектом для керівників освітніх закладів.

Розвиток особистісних навичок: важливість визначення своїх сильних і слабких сторін для подальшого саморозвитку; розвиток навичок співпраці та побудови ефективних робочих відносин у команді.

Емоційний інтелект: керівники повинні розвивати свій емоційний інтелект для того, щоб бути свідомими своїх власних емоцій та вміти їх ефективно контролювати; важливість вміння розуміти та співчувати емоціям інших учасників освітнього процесу.

Лідерство: лідер повинен мати чітку мету та візію для закладу освіти і спільноти, яку він обслуговує; лідер повинен бути здатний мотивувати та надихати свій колектив до досягнення високих результатів.

Управління емоціями: керівники повинні мати засоби для ефективного управління стресом та тиском в освітньому середовищі; уміння ефективно комунікувати та управляти своїми емоціями у стресових ситуаціях.

Твердження «Проблеми з перевантаженням в управлінні освітнім закладом та важливість розумного розподілу ресурсів» вказує на одну з ключових труднощів, з якими стикаються керівники освітніх закладів.

Великий обсяг відповідальності: управління освітнім закладом вимагає вирішення різноманітних завдань, таких як фінансове планування, взаємодія з педагогічним персоналом, відносини з батьками, організація подій і багато інших.

Надмірне навантаження на керівників: керівники освітніх закладів часто стикаються з надмірним обсягом роботи, що може веде до стресу та виснаження. Розумний розподіл ресурсів: ефективне управління включає в себе розумний розподіл фінансових, людських та матеріальних ресурсів, щоб забезпечити оптимальне функціонування закладу та вирішення важливих завдань.

Оптимізація робочих процесів: важливість оптимізації робочих процесів та використання ресурсів з максимальною продуктивністю для запобігання перевантаження та підтримки ефективності.

Стратегії протидії стресу: розумний розподіл ресурсів також включає в себе впровадження стратегій для протидії стресу та виснаженню, таких як забезпечення можливостей для відпочинку та відновлення.

Отже, синдром професійного вигорання є реакцією організму, що виникає у наслідок тривалої дії професійних стресів та характеризується поступовою втратою емоційної, когнітивної і фізичної енергії, що виявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичного стомлення та знижені задоволеності від виконання роботи (Бабкова, 2015). Для успішної реалізації професійної діяльності необхідні стійке позитивне самопочуття у роботі з людьми, потреба у спілкуванні, навички розуміння інших, наявність знань про особистісні якості різних людей, широкий кругозір та висока комунікативна культура.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авраменко, М. Л. (2008). Профілактика професійного вигорання працівників соціальної сфери: Метод. рекомендації. Львів.
2. Аландаренко, Ю. В. (2007). Психологічна безпека – вчителю. *Психолог*, 4. 27-29.
3. Бабкова, О.О. (2015). Емоційне вигорання і мотивація професійної діяльності педагогів. URL: <https://nmc-pto.zp.ua/wp-content/uploads/2015/04/Emotsijnevyhorannya-i-motyvatciya-profesijnoji-diyalnosti-pedahohivBabkova-O.O..pdf>.

Черкашина Анна

*Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Тростянецької міської ради
м. Тростянець, Україна*

ШЛЯХИ МІНІМІЗАЦІЇ МАТЕМАТИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ТРУДНОЩІВ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З РОЗЛАДАМИ АУТИЧНОГО СПЕКТРУ

У публікації проаналізовано підходи, методи та вправи інтегрованої терапії сенсорних процесів для покращення математичних навичок у дітей з аутизмом. Розглянуто шляхи мінімізації математичних навчальних труднощів у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутичного спектру, а саме: враховувати індивідуальні особливості дітей, надавати додаткову підтримку, застосовувати інклюзивні підходи.

Ключові слова: *дитина з розладами аутичного спектру, математичні навчальні труднощі, сенсорна інтеграція, шляхи мінімізації труднощів, інтегрована терапія сенсорних процесів.*

З кожним роком у світі збільшується кількість дітей, що мають розлади аутичного спектру. В зв'язку з цим гостро постає питання щодо виховання та навчання таких дітей, адже вони мають свої особливості розвитку. Проблемами навчання дітей з розладами аутичного спектру дослідники займаються вже давно. Через особливості розвитку у дітей виникають різні труднощі при оволодінні програмовим матеріалом під час навчання.

Розкриємо шляхи мінімізації математичних навчальних труднощів у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутичного спектру.

Багато сучасних дослідників вивчають особливості навчання дітей з розладами аутичного спектру, виявляють їх труднощі та знаходять різні шляхи допомоги у засвоєнні навчального матеріалу.

Дослідники О. В. Мельник, Л. Л. Осадчук, Н. В. Мельник радять використовувати сенсорні вправи для покращення сенсорної інтеграції у дітей з аутизмом. Вони пропонують вправи для вдосконалення сприймання та засвоєння навчального матеріалу, які полягають у дослідженні дитиною: різних ароматів для розвитку нюху (аромати ефірних олій, їжі, фруктів та овочів); різних текстур для розвитку дотику (м'яких тканин, жорстких предметів, гладких поверхонь); різних смаків для розвитку смаку (солоних, кислих, солодких, гірких продуктів харчування); різних звуків для розвитку слуху (музики, шумів, голосів); різних кольорів, форм, величин, рухів для розвитку зору (Мельник, Осадчук, 2021).

О. О. Гребенюк, Н. В. Осадчук пропонують використовувати такі методи інтегрованої терапії сенсорних процесів для покращення математичних

навичок у дітей з аутизмом: використання сенсорних ігор та вправ для покращення сенсорної інтеграції; використання сенсорних середовищ для створення безпечного та комфортного середовища для навчання; використання наочності та практичних вправ для покращення розуміння математичних понять (Гребенюк, Осадчук, 2023).

О. В. Скрипник, Н. В. Осадчук пропонують використовувати такі методи та підходи до навчання математики для дітей з аутизмом: використання наочності та практичних вправ; розбиття складних завдань на більш дрібні кроки; надання дитині достатнього часу для виконання завдань; підтримка дитини та заохочення її успіхів (Скрипник, Осадчук, 2022).

Опрацювавши дослідження різних науковців, можна виділити шляхи мінімізації математичних навчальних труднощів у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутичного спектру.

1. Враховувати індивідуальні особливості дітей, щоб прицільно вибирати шляхи навчання. Діти з аутизмом мають різні особливості, які можуть впливати на їхнє математичне навчання. Наприклад, деякі діти можуть мати проблеми з сенсорною обробкою, що може ускладнювати для них розуміння математичних символів і понять. Інші діти можуть мати проблеми з абстрактним мисленням, що може ускладнювати для них розуміння математичних операцій. Отже, у роботі з дітьми варто враховувати індивідуальні особливості кожної дитини.
2. Надавати додаткову підтримку. Діти з аутизмом можуть потребувати додаткової підтримки в математичному навчанні, наприклад, індивідуальних занять з логопедом або психологом, групових занять з іншими дітьми з аутизмом, використання спеціально розроблених навчальних матеріалів.
3. Застосовувати інклюзивні підходи. Діти з аутизмом можуть навчатися разом зі своїми однолітками без розладів аутичного спектру, що допоможе дітям з аутизмом відчувати себе частиною класу і розвивати свої математичні навички.

Важливо пам'ятати, що кожна дитина з аутизмом унікальна, тому шляхи мінімізації математичних навчальних труднощів повинні бути індивідуальними. Але для всіх дітей, що мають розлади аутичного спектру, можна виділити конкретні рекомендації для навчання математичних навичок у дітей молодшого шкільного віку з розладами аутичного спектру: організуйте навчальний простір таким чином, щоб він відповідав сенсорним потребам дитини; використовуйте наочність і практичні вправи, що допоможе дитині краще зрозуміти математичні поняття; розбивайте складні зав-

дання на більш дрібні, що допоможе дитині не відчувати себе перевантаженою; надавайте дитині достатньо часу для виконання завдань; підтримуйте дитину та заохочуйте її успіхи.

Ознайомившись з особливостями розвитку конкретної дитини з розладами аутичного спектру, дотримуючись рекомендацій та підібравши індивідуальний шлях мінімізації математичних навчальних труднощів можна досягнути високих результатів у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гребенюк, О. О., Осадчук, Н. В. (2023). Інтегрована терапія сенсорних процесів як метод покращення математичних навичок у дітей з аутизмом. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Педагогіка, психологія, соціологія, 34, 25-30.
2. Мельник, О. В., Осадчук, Л. Л., Мельник, Н. В. (2021). Особливості сенсорної інтеграції дітей з аутизмом. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Педагогіка, психологія, соціологія, 32, 20-25.
3. Скрипник О. В., Осадчук Н. В. (2022). Особливості математичного навчання дітей з аутизмом. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Педагогіка, психологія, соціологія, 33, 20-25.

Шевчук Ганна, Шевчук Кристина

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS СУЧАСНОЇ ОСОБИСТОСТІ

У публікації акцентовано увагу на актуальності формування «м'яких навичок» (soft-skills) особистості в сучасних соціокультурних умовах. З'ясовано та узагальнено основні «soft-skills», які поряд із ключовими компетентностями визначають самореалізацію особистості. Охарактеризовано основні аспекти формування «м'яких навичок» здобувачів освіти.

Ключові слова: *Soft skills, особистість, м'які навички.*

У сучасному світі зростає актуальність та значимість Soft skills, або м'яких навичок, в особистісному та професійному розвитку. Як відомо, Soft skills визначаються як навички, які не відносяться безпосередньо до специфічної технічної експертизи, але вирішально важливі для успіху в різних сферах життя. Вони включають у себе комунікаційні навички, лідерські якості, емоційний інтелект, творчість, спроможність до співпраці та інші.

Проблема розвитку «м'яких навичок» серед здобувачів освіти українських навчальних закладів є малодослідженою вітчизняною наукою, через обмежену кількість наукових праць у цій області. Вона стала предметом досліджень О. Гури, К. Коваль, Н. Коляди, Г. Корнюш, О. Кравець, О. Кравченко, Н. Мукан, В. Радкевич та ін. Проте, у зв'язку з перетвореннями в сис-

темі освіти, в тому числі за прийнятою новою законодавчою базою та процесами реформування початкової та середньої освіти, що передбачають впровадження концепції «Нової української школи», актуальним стає потреба у науковому осмисленні та практичному використанні інструментів формування цих навичок серед молоді. Освіта, спрямована на розвиток життєвих навичок, є ефективною педагогічною стратегією, спрямованою на формування соціально-здорової особистості. Ця стратегія гармонійно поєднує функції виховання та розвитку соціально-психологічних компетентностей учнів та студентів.

В сучасному науковому дискурсі вітчизняної науки, поняття «soft skills» представлене різними термінами, такими як «м'які навички», «навички успішності», «універсальні навички», «метапредметні навички», «гнучкі навички», «соціальні навички» та інші. Кожна з цих термінологічних одиниць має свої особливості у змістовому визначенні, але всі вони об'єднуються загальною ознакою – надпрофесійністю (Кірдан, 2021, С. 154).

Процес формування Soft skills стає ключовим завданням сучасної освіти, оскільки вимагається готовність індивіда до адаптації в змінному соціально-економічному середовищі. Навчання Soft skills передбачає розвиток креативності, критичного мислення, здатності до рішення проблем, а також уміння працювати в команді та вести ефективні комунікації.

Формування Soft Skills сучасної особистості є складним та багатограним процесом, що відбувається через вплив різноманітних чинників, які включають освітнє середовище, соціальні взаємодії, особисті досвід та внутрішні мотивації. Розглянемо деякі з основних аспектів формування Soft Skills:

1. *Освітнє середовище.* Освітні інституції грають ключову роль у розвитку Soft Skills, надаючи здобувачам освіти можливості для співпраці, комунікації, критичного мислення та самостійної роботи. Програми навчання, які акцентують на інтерактивному навчанні, проектній діяльності та групових проектах, сприяють розвитку комунікативних та лідерських навичок.
2. *Соціальні взаємодії.* Взаємодія з оточуючими людьми, робота в команді, спілкування з різними соціальними групами та культурний обмін допомагають особистості в освоєнні соціальних навичок, емпатії та розуміння різних точок зору.
3. *Особистий розвиток.* Праця над самим собою, самопізнання та рефлексія допомагають в осмисленні власних емоцій, мотивацій та цінностей, що є ключовими складовими Soft Skills, такими як емоційний

інтелект та лідерські якості.

4. *Професійні та практичні навички.* Крім загальних Soft Skills, таких як комунікація та управління часом, важливо також розвивати специфічні навички, пов'язані із обраною сферою діяльності. Навички ведення переговорів, презентації, розв'язання конфліктів та інші стають особливо важливими у професійному контексті.
5. *Підтримка та навчання.* Важливо, щоб освітні інституції, робоче середовище та соціальне оточення сприяли постійному навчанню та розвитку Soft Skills, надаючи можливості для участі в тренінгах, семінарах та інших формах професійного розвитку.

В цілому, формування Soft Skills сучасної особистості вимагає комплексного підходу та поєднання різноманітних зусиль з боку освітніх інституцій, освітнього середовища та самоосвіти.

Чітко розроблена та систематично реалізована освітня система є важливою для формування людського капіталу. Тому процес викладання та навчання в освітніх закладах має бути спрямованим на розвиток та формування знань і навичок, які є перспективними та відповідають майбутнім вимогам до фахівців на всіх рівнях та спеціалізаціях. Таким чином, необхідність розвитку Soft skills обумовлена соціальним попитом та об'єктивними потребами суспільства у фахівцях, які мають розвинуті «м'які навички».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коляда, Н. М., & Кравченко, О. О. (2020). Практичний досвід формування «soft-skills» в умовах закладу вищої освіти. https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/13284/1/Стаття_Коляда%2C_Кравченко.pdf
2. Кірдан, О., & Кірдан, О. (2021). Формування soft skills здобувачів вищої освіти в освітньому процесі закладу вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, (2 (6)), 152-160.
3. Ковальчук, І. Л., & Чемерис, І. В. (2023). Soft-skills здобувачів освіти в системі сучасної освіти ххі століття. *Редакційна колегія: ГВ Старченко, АП Дука..*

Шкурак Валентина

*Чернівецький ліцей №7 Чернівецької міської ради
м. Чернівці, Україна*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ В ЗЗСО: ПЕРЕВАГИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ВЧИТЕЛІВ ТА УЧНІВ

У статті проаналізовано вплив штучного інтелекту на процес навчання математики в загальноосвітній школі, розкрито переваги використання

автоматизованих систем штучного інтелекту як для вчителів, так і для учнів та запропоновано варіанти популярних автоматизованих систем для навчання математики в ЗЗСО.

Ключові слова: *штучний інтелект, автоматизовані системи навчання, онлайн платформи, навчальні сервіси.*

Швидкі темпи змін суспільства та необхідність адаптації у системі освіти, використання штучного інтелекту в навчанні математики в загальноосвітніх школах стає актуальною та необхідною ініціативою сьогодення. По-перше, сучасний світ швидко розвивається, а зміни в технологіях, що використовуються в освіті, є необхідними. Використання штучного інтелекту дозволяє адаптуватися до цих змін. По-друге, автоматизовані системи можуть індивідуалізувати навчання, створюючи програми, що підтримують розвиток кожного учня на його власному індивідуальному рівні. Це підвищує ефективність навчання та мотивацію учнів. Крім того, використання ШІ допомагає підготувати учнів до цифрової епохи, розвиваючи в них навички, необхідні у сучасному світі. Забезпечуючи вчителів додатковими ресурсами та інструментами, автоматизовані системи також підтримують їх у виконанні професійних обов'язків та вдосконаленні методів навчання.

Впровадження штучного інтелекту (ШІ) в навчальний процес математики перетворює уроки на більш інтерактивні та ефективні. Автоматизовані системи пропонують різноманітні можливості, що полегшують як вчителям проведення уроків, так і учням засвоєння складних математичних концепцій (Собченко, Доценко, Боярська-Хоменко, 2023).

Для вчителів, автоматизовані системи штучного інтелекту можуть стати великою допомогою у розробці індивідуалізованих навчальних планів. Вони аналізують поточний рівень знань кожного учня та відповідно до цього рекомендують персоналізовані завдання та матеріали. Завдяки цьому, вчителі можуть краще враховувати індивідуальні потреби кожного учня, забезпечуючи їм оптимальні умови для навчання, створювати індивідуалізовані навчальні плани та отримувати підтримку в підготовці та плануванні уроків (Кривоніжка, Балик, 2022).

Для учнів, використання штучного інтелекту в навчанні математики означає доступ до інтерактивних та цікавих засобів навчання. Автоматизовані системи можуть пропонувати навчальні ігри, відеоуроки, тести та інші інтерактивні засоби, які роблять процес вивчення більш захоплюючим і ефективним. Крім того, деякі системи вміють адаптуватися до індивідуальних потреб кожного учня, надаючи додаткові пояснення або завдання в разі потреби. Необхідно також відзначити, що використання ШІ у навчанні

математики допомагає створити сприятливе середовище для розвитку комп'ютерного мислення учнів. Вони навчаються аналізувати дані, вирішувати проблеми та розробляти алгоритми, що є важливими навичками в сучасному цифровому світі.

Отже, використання штучного інтелекту в навчанні математики виявляється надзвичайно корисним як для вчителів, так і для учнів, сприяючи покращенню якості освіти та підготовці молодого покоління до викликів сучасності.

Штучний інтелект в освіті визначається як застосування комп'ютерних систем і програм, що можуть виконувати завдання, які зазвичай вимагають інтелектуальних здібностей людини (Лукашова, Друшляк, 2023). У контексті навчання математики, це означає використання комп'ютерних програм та інших технологічних засобів для полегшення процесу навчання та засвоєння математичних концепцій учнями. Серед популярних автоматизованих систем для навчання математики можна відзначити такі:

- 1) Khan Academy: це онлайн-платформа, яка пропонує безкоштовні матеріали для навчання математики (і не тільки). Вона включає в себе відеоуроки, вправи та тести, а також систему відстеження прогресу учнів.
- 2) Math Solver – сервіс, який розв'язує різні типи математичних рівнянь, надає до них пояснення, пропонує матеріали для засвоєння теми та створює математичні вікторини.
- 3) DreamBox: освітня програма призначена для молодших учнів і використовує гейміфікацію для навчання математики. Вона пропонує інтерактивні завдання та гри, які стимулюють дітей вивчати математику.
- 4) GeoGebra: це програмне забезпечення, яке дозволяє виконувати математичні обчислення та візуалізації. Воно широко використовується як учнями, так і вчителями для розв'язання математичних завдань та створення візуалізацій.
- 5) Matific: ця платформа розроблена спеціально для навчання математики в початковій школі. Вона пропонує ігри та завдання, які допомагають учням засвоювати базові математичні концепції.

Ці автоматизовані системи відкривають нові можливості для навчання математики, забезпечуючи учням і вчителям інноваційні інструменти та ресурси для покращення якості освіти. Використання штучного інтелекту сприяє розвитку комп'ютерного мислення та навичок цифрової грамотності, що стає все більш важливим у сучасному цифровому світі. Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в навчальний процес є перспективною

стратегією для покращення якості освіти та підготовки учнів до викликів сучасного світу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кривоніжка, А. О., Балик, Н. Р. (2022). Вивчення елементів штучного інтелекту у ЗЗСО. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 212–213.
2. Лукашова, Т., Друшляк, М. (2023). Штучний інтелект як засіб розвитку критичного мислення майбутніх учителів математики. *Фізико-математична освіта*, 38(5), 18-25.
3. Штучний інтелект в освітніх галузях (мовно-літературна та математична освітні галузі). Навчально-методичний посібник. (2023). / Укладачі: Собченко Т.М., Доценко С.О., Боярська-Хоменко А.В., Харків. ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Юань Веньцзін

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ У ГАЛУЗІ «ОСВІТА/ПЕДАГОГІКА» НА ТРЕТЬОМУ РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У публікації окреслено сучасні виклики, які постали перед закладами вищої освіти, і полягають у необхідності адаптації освітньо-наукових програм третього рівня вищої освіти до сучасних цивілізаційних викликів та пошуку ефективних шляхів формування трансверсальних компетентностей майбутніх докторів філософії, здатних працювати в умовах жорсткої конкуренції.

Ключові слова: *майбутній доктор філософії, професійна підготовка, аспірантура, третій рівень вищої освіти, викладач закладу вищої освіти.*

Україна протистоїть військовій агресії та планує повоєнну відбудову. Інституційні зміни, що відбуватимуться в процесі розроблення та реалізації стратегії відновлення, синхронізовані зі змінами, передбаченими планом набуття членства у ЄС. Переорієнтація сучасної вищої освіти на європейські стандарти, забезпечення соціально-економічного і культурного розвитку Української держави зумовлює істотні зміни в організації освіти, зокрема й вищої. «Потреби у сучасних компетентних фахівцях зростають так же швидко, як і розвиваються технології, а заклади освіти мають задовольнити цей попит» (Ткаченко, 2024). З огляду на це, актуальності набуває пошук шляхів підготовки науково-педагогічних, педагогічних кадрів педагогів нової генерації, які є «гарантією формування високоосвічених, національно свідомих і патріотично налаштованих майбутніх фахівців з інноваційним мисленням, які спроможні генерувати нові знання, вміють організувати і керувати інноваційними процесами на різноманітних рівнях,

готових працювати в умовах жорсткої конкуренції, бути мобільними» (Ткаченко, 2022).

Підготовка кадрів для заміщення посад професорсько-викладацького складу закладів вищої та фахової передвищої освіти здійснюється на третьому рівні вищої освіти (в аспірантурі), що має стати основним пріоритетом системи освіти сьогодні.

Чисельність випускників PhD програм в Україні поступово зростає, що є виправданим у контексті реалізації Лісабонської стратегії розвитку Європейського Союзу, Болонського процесу та Стратегії «Європа – 2020», які пропагують розвиток економіки знань серед інших цілей і наголошують на необхідності забезпечення підготовки науковців для економіки знань. Болонський процес та програма Горизонт 2020 також підкреслюють роль випускників докторських програм у перенесенні «великих ідей з лабораторії а ринок праці і навпаки. Проте, зростання кількості випускників аспірантури не відповідає традиційним академічним можливостям закладів освіти та наукових установ України, оскільки кількість вакансій НПП та наукових співробітників з часом зменшується. Тому випускники аспірантури змушені шукати роботу поза академічним середовищем. Така тенденція посилюється і браком кар'єрних можливостей в межах освітніх закладів та наукових установ.

З огляду на зазначене актуалізується проблема підготовки здобувачів освіти, які навчаються за PhD програмами, до неакадемічних видів робіт, формування у них трансверсальних компетентностей, що «забезпечують трансфер навчання та відповідають вимогам XXI століття. Це підвищить конкурентоспроможність випускників PhD програм на ринку праці, уможливить розширення їх працевлаштування, а отже є одним із шляхів подолання проблеми, що наразі склалася в українському суспільстві (Ткаченко, Юань, 2023).

На часі є, зокрема, формування інтелектуальних і творчих здібностей майбутніх докторів філософії у галузі «Освіта/Педагогіка» оскільки, як наголошують Курок В. та ін. (2022), творчість є своєрідним двигуном суспільного розвитку в усіх сферах сучасного суспільства, де особливу роль відіграє освіта. Компетентність та творчі зусилля утворюють стратегічний ресурс у здійсненні інноваційної діяльності.

Підтверджуючи зазначене, Наталія Ткаченко (2022) зазначає, що «тримати руку на пульсі» інновацій є обов'язком справжнього професіонала своєї справи, оскільки вони є вкрай актуальними для сучасних викликів, дозволяють долати їх різними способами та визначають майбутнє

освіти в цілому, а їх запровадження уможливить вирішення суперечності між традиційною системою та потребами в якісно новій освіті».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kurok, V., Tkachenko, N., Burchak, S., Kurok, R., & Burchak, L. (2022). Developing Intending Teachers' Creativity in the Process of Their Professional Training in the Context of Educational Transformations. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1), 246-262.
2. Ткаченко, Н. М. (2022). Оновлення підходів до розвитку людських ресурсів освітньої галузі як вимога часу. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (13 травня 2022 р.) / Глухівський НПУ ім. О. Довженка*. Глухів. 265-267.
3. Ткаченко, Наталія. (2022). Тренди освіти 2022: світовий контекст. *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка»)*, 11 (16), 178-189.
4. Ткаченко, Наталія, Юань, Веньцзін. (2023). До проблеми формування трансверсальних компетентностей майбутніх викладачів вишів у процесі їх підготовки на третьому рівні вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*, 10 (24), 718-731.
5. Ткаченко, Наталія. (2024). Парадигма «індустрія 5.0» як передумова формування інноваційної компетентності майбутніх педагогів». *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (26 грудня 2023 року, м. Суми)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 67-68.

Юдіна Наталія

*Херсонський державний університет
м. Херсон, Україна*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФІЗИЧНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Тези розкривають проблематику та аспекти фізичного самовдосконалення студентської молоді підтримки рівня рухової активності студентів навчальних закладів, в умовах дистанційного навчання. Визначено шляхи запобігання негативним наслідкам обмеження рухового режиму.

Ключові слова: *фізична активність, фізичне самовдосконалення, фізичні вправи, руховий режим.*

Підвищення ефективності фізичного самовдосконалення студентської молоді є важливою складовою здорового способу життя та успішного навчання.

Фізичне самовдосконалення – це процес постійного розвитку та покращення фізичних характеристик, функціональних здібностей та загального стану здоров'я через систематичну фізичну активність, здорове харчування, відпочинок і регулярний відпочинок. Це включає в себе не лише підвищення рівня фізичної сили та витривалості, а й покращення гнучкості, координації, рухливості, а також загального самопочуття.

Українські вчені досліджували різні аспекти фізичного самовдосконалення та його вплив на здоров'я та благополуччя людини: Володимир Придатко – відомий український фахівець у галузі фізичного виховання та спорту, який зосереджується на проблемах фізичного розвитку та самовдосконалення; Тетяна Плахта – вчена, яка вивчає питання спортивної психології та психологічних аспектів фізичного самовдосконалення. Її дослідження спрямовані на вивчення впливу психічного стану на тренування та досягнення спортивних результатів.

Це лише кілька прикладів вчених з України, які активно досліджують різні аспекти фізичного самовдосконалення та його вплив на здоров'я та благополуччя. Їх робота в цій області сприяє розвитку наукових знань і допомагає покращити якість життя людей.

Фізичне самовдосконалення може бути здійснене за допомогою різних видів фізичної активності, таких як тренування, кардіо вправи, йога, пілатес, плавання, біг або будь-які інші види спорту. Важливо, щоб вибраний вид фізичної активності був приємним та відповідав індивідуальним потребам та цілям людини.

Покращення фізичного здоров'я та самовдосконалення також включає в себе збалансоване харчування, яке забезпечує організм необхідними поживними речовинами для збереження енергії та відновлення після тренувань. Достатній відпочинок та регулярний сон також є важливими елементами фізичного самовдосконалення, оскільки вони дозволяють організму відновлювати сили та ефективно пристосовуватися до фізичних навантажень.

Ось декілька шляхів, які можуть допомогти студентам у цьому процесі:

- Планування та встановлення цілей: студентам важливо визначити конкретні цілі, які вони хочуть досягти у фізичному самовдосконаленні.
- Планування кроків для досягнення цих цілей і встановлення конкретних термінів допоможе студентам залишатися мотивованими та наполегливими.
- Регулярна фізична активність: регулярність виконання фізичних вправ є ключем до успішного самовдосконалення. Студентам важливо відвідувати тренування чи займатися фізичною активністю принаймні кілька разів на тиждень.
- Збалансована дієта: правильне харчування важливо для енергії та відновлення після фізичних навантажень. Студентам рекомендується споживати збалансовану дієту, що включає в себе достатню кількість білків, вуглеводів, жирів, вітамінів та мінералів.

- Відпочинок і регенерація: сон та відпочинок дозволяють організму відновлювати сили та розробляти м'язову масу.
- Постійне вдосконалення: самовдосконалення у фізичній сфері – це постійний процес. Студентам важливо ставити перед собою нові виклики та постійно розвиватися, включаючи нові види фізичної активності або покращення техніки виконання вправ. Стрес-менеджмент є ефективним контролем над стресом і є важливим для фізичного та психічного здоров'я.

Загалом, успішне фізичне самовдосконалення вимагає від студентів постійної самодисципліни, мотивації та систематичного підходу до тренувань та здорового способу життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Потапчук, С. М. (2022). Здоровий спосіб життя в системі мотиваційно-ціннісних орієнтацій підлітків. *Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти*: збірник наукових праць, (11), 45–48.
2. Шадрін, Н. В. (2021). Особливості фізичного розвитку підлітків та їх врахування при проведенні занять з фізичної культури. Херсонський державний університет. 31–32.
3. Козетов, І.І. (2005). Самовдосконалення фізичного розвитку школярів та юнацтва у позаурочний час. *Олімпійський спорт і спорт для всіх*: тези доповідей ІХ Міжнародного наукового конгресу. К.: Олімпійська література.

Jikia Ana

*Caucasus International University
Tbilisi, Georgia*

INTELLIGENCE CHARACTER OF INFORMATION WAR IN THE DIGITAL AGE

Social media and information warfare are explicitly relevant in ensuring the operativeness and scope of intelligence processes, which makes social media an object of intelligence and counter-intelligence activities because its use for hostile intelligence purposes is a significant threat to the political stability of the state. As for the information war, it's used under the cover of intelligence services and serves the interests of the country which carries out the intelligence process to form the desired public opinion in the target country and the international arena.

Key words: security, intelligence, media, security, war.

From ancient times, we find elements of information war in the governance processes of states. The information war had target objects, methods, and means of spreading information, and everything served the interests of its implementer country.

It should be noted that the technology of conducting information warfare is characterized by rapid development. It combines with technological

progress and geopolitical changes, which, along with receiving certain benefits for states, creates a significant problem in terms of organizing various categories of threats.

The evolution of technology and communication tools has ushered in a new era where conflicts are no longer confined to the physical battlefield. Information warfare has become as intense as physical battles. Here, both the state and non-state actors and various subjects are actively participating by their intelligence strategies, which makes this war especially intense. In this process, controlled information will again play an important role as a powerful weapon on the battlefield of the future. The development and availability of digital platforms are contributing factors to the increase in intelligence capabilities of information warfare, which is evidenced by such results as disruption of social unity, manipulation of target groups (government, individuals, groups of people, organizations), critical damage to infrastructure by cyber-attacks, provoking social unrest, destabilization of political institutions and others.

Cyber-attacks are the most important component of information warfare because with this process it is possible to disable the target objects of intelligence activities. Accordingly, both employees and spies of the intelligence service organizing the actions may be working under hackers and cybercriminals. The fact that there are objects of intelligence influence and penetration, including government networks, and private institutions, which steal intelligence data, the disruption of the infrastructure important to the state, and the disruption of the system is useful to support the expressed opinions.

To support the above-mentioned opinions, let's review the information available in the open source, [„the Senate presented a preliminary report on Russian interference in the US elections. American Voice. Information was retrieved from: <https://www.amerikiskhma.com/a/senate-intelligence-report/4056564.html>] about the Russian Federation's alleged interference in the 2016 United States presidential election. The analysis of the actions indicates that there is an organization with signs of political intelligence (7 years have passed since the above event, but the influence of Russian interference on the outcome of the elections is still a matter of debate), including from the point of view of conducting information warfare.

The intelligence value of traditional and social media is determined by the following factors:

- Its vulnerability to the spread of intelligence propaganda (including for manipulation of public opinion of the target state, for discrediting-neutralization of undesirable views, etc.)

- Its vulnerability in terms of creating a psychological portrait of an intelligence nature favorable for recruitment and perfect dissemination of information (Social media platforms, including Facebook, and Twitter);
- Its vulnerability to media bias of an intelligence nature (formation of the opinion desired by the spying country in the target state through biased, selective coverage).

In the intelligence organization, the use of printed material within the framework of information war is of particular importance for the formation of religious beliefs and political ideologies to the advantage of the intelligence country, to the detriment of the target state;

The large-scale use of intelligence-type propaganda of posters, radio broadcasts, and newspapers creates favorable conditions for influencing the strategic interest of the country and international public opinion, forming alliances, expanding their influence, and demoralizing the opponent;

The intelligence importance of traditional and social media is determined by their vulnerability, the creation of a psychological portrait of an intelligence nature favorable for intelligence propaganda, disinformation, and recruitment through media bias.

REFERENCES:

1. «The Senate Presented a Preliminary Report on Russian Interference in the US Elections». American Voice. Information was retrieved from: <https://www.amerikiskhma.com/a/senate-intelligence-report/4056564.html>
2. «Facebook, Cambridge Analytica and Data Manipulation». American Voice. Information was retrieved from: <https://www.amerikiskhma.com/a/cambridge-analytica-and-facebook-data-bridge-/4307524.html>
3. Kulkhalashvili, D. (2021). „*Aspects of Information Warfare and Lobbying, Intelligence and Counter-Intelligence Activities*». Tbilisi.
4. Marsoz, J. (2021). «*Terrorism and Media - a Guide for Journalists*» (Georgian edition). Tbilisi.

Sabanadze Oto,

*Humanities Batumi Shota Rustaveli State University
Batumi, Georgia*

«MUHAJIROBA» IN ADJARA

In 1877, another Russo-Turkish war began, which was extremely important for Georgia, as it became possible to annex the historical southwestern lands of Georgia. It was with this motivation that many Georgians took up arms and signed up in the army of their own free will. In 1878, by the decision of the Congress of Berlin, Georgia returned its historical part, Adjara, which was occupied by the Ottoman Empire for three centuries. The Russian Empire did not care at all about the unification of Georgia. He was driven by his colonial goals, and this was evident in the later period. The Russian Empire viewed the

local Muslim Georgians with suspicion and considered them agents of the Turks. Therefore, the tsarism decided to get rid of them, which resulted in harassing the locals, imposing large taxes, etc. The Ottoman Empire also supported their migration. As a result of this policy, about 30,000 Muslim Georgians migrated from the Ajara region to the Ottoman Empire, and the tsarism resettled Sandro elements, Armenians, Greeks, Russians, various small ethnic groups, etc. This tragic event is known as «Muhajirob». This process caused great damage to the Georgian nation and once again showed us the colonial face of the Russian Empire.

Key words: *Muhajiroba, Ottoman Empire, Tsarism, Adjara, Batumi*

After Russia became the winner of the Russo-Turkish War of 1877-1878, its historical southwestern lands were returned to Georgia, including Adjara, although from now on Adjara, like the rest of Georgia, was part of the Russian Empire. Russia's insidious interests became known from the very first days of settlement in Adjara. The Russian government tried to gather Acharis from the coast of Adjara and resettle people from Russian governorates here (H.Kuprashvili, 2011:156). Russian General Sviatopol-Mirsky addressed the newly joined population of Adjara and said that the property and religion of the local population would be inviolable, and the same obligations to the state would remain as they had during the Ottoman Empire. The local self-government would remain unchanged, those willing to emigrate would be given time to sell their property (SCSSA, p. 456, p. 163:11). However, unfortunately, the conditions given by the government were not fulfilled, which led to the migration of the population to Osmanli. More specifically, the reasons for the exodus were the heavy taxes imposed on the population, which they had not seen before. In addition, their emigration was facilitated by the unworthy attitude of the Russian officials towards the locals. They referred to the locals as Turks, while the Ottomans called them Gurjis. Infuriated by this, Iliа Chavchavadze wrote in the Iveria newspaper that if there was anyone worthless and worthless anywhere, the Russian authorities should move everyone to Adjara. The Russian officials did not know anything about the locals and did not care much about their fate.

Their emigration was also facilitated by the calls of the Ottoman Begs and Khojas, who lost their privileges and urged the population to migrate to the Ottomans, where they were promised good conditions, otherwise they would expect to be Russified. The difficult situation created in Adjara was mentioned in «Droeba», where the words of one of the local people were published: «Our area is not abandoned, people are big and small, proud and wealthy, everyone is leaving their homes, mother's estates and rushing to the estate of Khontkari.. If there is justice somewhere and the government wants to put an end to this violence, stop the continued emigration and make our

people happy - nothing more than the introduction of something will be needed. This one is called something called justice. We want nothing more than the law. It will satisfy us completely. He will turn our heart, stop us from emigrating, make us fall in love with the Russian government, and even bring back the crying Muhajirs («Time», 1881: #4).

The true face of the Russian Empire was clearly shown by Gen. In the letter sent by Sviatopolk-Mirski to the Imperial Court on October 15, 1878, where he writes: «With the annexation of Batumi, we acquired a natural stronghold in all the weak corners of the empire's Caucasian dominions.» Unfortunately, this fortress is inhabited by unruly and very warlike people. Besides, they are religiously connected with Turkey, which makes them more dangerous for us. Therefore, leaving them within the empire, and even more so, in the border zone, is completely unacceptable. This population needs to be assimilated or resettled. It is necessary to carry out a number of measures, the most important of which is the removal of the population of Batumi District. All the more so, as Article 21 of the «San Stefano» Armistice Agreement allows us to do so. The strictest possible measures should be taken against the population, even the use of weapons, in order to bring them into absolute obedience. Such an event will allow us to clean the site from elements that are unacceptable to us. If someone remains after such an action, he will be much less dangerous for us and as obedient as possible (J. Vardmanidze, 2013:122-124).

In order to speed up the process of emigration and increase the number of exiles, Russia used the difficult economic situation created after the war in Adjara. In 1876, the Ottoman authorities paid a tax of 2 years to the population of Adjara, and all this was added to the heavy consequences caused by the war. The war destroyed and razed several villages of Adjara to the ground, the arable lands of the population were destroyed, which was the main source of the well-being of the population. The population in a difficult situation was added to the fact that the Russian Empire forced them to pay tribute, and the Ottoman government promised the population a number of benefits in case of emigration. Tsarism did everything to create unbearable conditions for the population.

The well-known Georgian public figure Niko Nikoladze wrote about this fact: «The people did not even have time to get rid of the misfortunes and raids of the war, that last year they took a tax from 6 to 10 manats and at the same time they used the most rude methods to collect it. It was necessary to give benefits to the people for several years... at least during the three years

of exile established by the «Berlin Congress» (ibid., 2013:126-127).

The reasons why Russia was facilitating the emigration of the population to the Ottoman Empire can be seen in the letters sent by the Crown Prince Romanov. Crown Prince Mikhail Romanov wrote in a letter to Military Minister Miliutin: «The main goal of exile in Turkey is to get rid of the hostile population, and he wrote to Emperor Alexander II: We will act cautiously but boldly in order to finally clear the Black Sea coast. The final subjugation of the eastern coast of the Black Sea depends most of all on how quickly we evict the local inhabitants. (H. Kuprashvili, 2011, 155-156).

It is interesting how the money collected from the population was spent. As is known, by the beginning of 1800, the Russian authorities allocated funds to arrange the conditions of the Russian and German colonists who settled in Batumi, who settled where Georgian Muslims used to live.

The representatives of the Georgian elite circle of that time were appalled by such policy of Russia. They gave advice to the authorities on how to stop the process of «emigration». Giorgi Tsereteli and Sergi Meskhi called on the authorities to avoid paying taxes to the population for 3-4 years, so that this beautiful area would not turn into a desert, and also to give the begs suitable positions that would make them loyal servants of the empire. The authorities certainly did not listen to their calls, because they acted according to their plan and wanted as many Muslims as possible to leave this area, so that in the future people of other nationalities who would be loyal to the Russians would settle on their settlements.

Begs representing the dominant circle urged the population to leave. Until now, they did everything they wanted: robbers, robbing people, smuggling, etc. And after the establishment of the Russian government, they were deprived of all privileges. Begs received a pension during their stay in the Ottoman Empire, but the Russian authorities canceled this privilege. The subject of their dissatisfaction was also the issue of land ownership.

The declaration of Batumi as «Porto-Franco» played its negative role in the process of «emigration». In paragraphs 14 and 15 of the «Porto-Franco» charter, which was drawn up by the Russians, it is written that when passing from Batumi by land, people had to be checked at the checkpoint, and they could take out goods only through customs. A tax was imposed on the goods, except for Russian products. Whoever violated the rules was punished according to the law. Therefore, the economic and trade interests of the population of Adjara were completely ignored. This difficult situation was compounded by the arbitrariness of the Russian officials, who treated the

local population insolently. This is confirmed by the words of one of the locals: «When the city belonged to the Sultan, we used to sell eggs, milk, cheese, honey, and generally everything we wanted to sell from the village, in return we bought what we needed in the city and returned home.» No one touched us, but now we are all searched like thieves, and most offensively, our women are searched. All this is contrary to our custom, it is unbearable for us to stay here, so we must leave this place» (J. Vardmanidze, 2013, 142-143).

As it is determined based on the comparison of archival data, the total number of refugees from Adjara varies between 28-30 thousand and they settled in different Ottoman provinces. As a result of the Russian colonization policy, the lands of southwestern Georgia were emptied of the local population, where people suitable for the Russian policy, Russian generals and foreign merchants immediately settled. «Muhajiroba» is one of the most tragic events in the history of Georgia.

REFERENCES:

1. Bendianishvili, Aleksandre, Aleksandre, Daushvili, Mikheil, Samsonadze, Khatuna, Kokrashvili, Dodo, Chumburidze, Otari, Janelidze (2008)., «Russian Colonialism in Georgia», Tbilisi.
2. Batumi Khariton Akhvlediani Museum, Museum Bulletin VIII (2016). Chief Editor Otari Gogolishvili, Batumi.
3. Kuprashvili, Henry (2011). «Great Russianness in Georgia (in the first half of the 19th century)», Tbilisi.
4. Vardmanidze, Jumber (2013). «Migration in South-West Georgia», Batumi.
5. Central Historical Archive of Georgia, Fund 426, Case 163, p: 11
6. «Time», 1881 , # 4

Somkhashvili Otari

*Caucasus International University
Tbilisi, Georgia*

THE IMPACT OF INTELLIGENCE LOBBYING ON INTERNATIONAL POLITICAL SECURITY

The organization of safe relations between countries is incredible without intelligence activities, in the process of establishing the world order, states have been using this security methodology since ancient times. Over the centuries, human and technical resources were developed, along with which the methodology of intelligence activities was refined. Intelligence lobbying is one of the important directions of intelligence methodology, through which intelligence states are given the opportunity to implement their country's strategic and vital interests in the international arena. The effective use of lobbying by a spying state can become the basis for the success of its intelligence objectives.

Key words: *Intelligence Activity, Lobbying, Intelligence lobbying, Lobby groups, Managed crisis, International actors.*

Under the guise of intelligence activities, methods of psychological and informational warfare have been refined over the centuries. In order to gain hegemony, intelligence activities allowed states to use such methods of struggle against each other as disinformation, propaganda, lobbying, compromise, recruitment and others.

One of the important prerequisites for the success of intelligence activities is the organization of lobbying activities under its cover. The synthesis of intelligence and lobbying has practically given rise to intelligence lobbying, which has kept pace with technological progress and has become more complex than it has ever been.

The above-mentioned opinions are supported by the activities of lobby groups of Armenia, Israel and China in the United States of America. By analyzing the information available in open sources, it becomes clear that the success of their work was determined by the establishment of a coordinated system of information exchange with their own states, the organization of which would be impossible without the participation of intelligence services. This opinion is supported by the fact that intelligence activity is a strictly conspiratorial process (protected by a seal of high secrecy). Accordingly, activity under the guise of lobby groups is a contributing factor to the protection of the terms of the conspiracy.

The purpose of influence of intelligence lobbying groups is to influence the political-economic and other campaigns initiated by the legislative and executive authorities, in order to make certain changes in the process and receive appropriate benefits.

We can consider lobbying of an intelligence nature as one of the facilitating methods of intelligence influence/pressure in the target state. It can be characterized by the creation of manageable crises and continuous control of the process.

Intelligence lobbying is carried out by lobbying groups subordinate to the intelligence state (possible: under the guise of the corporate sector, political parties, non-governmental organizations, organized criminal groups and other associations), with special operations that may have a political, economic, military, ethnic, religious character.

The active involvement of special services in the process makes it possible to use both legal (for example, monetary contribution, charity, propaganda, etc.) and illegal methods (for example, bribery, compromising, disinformation, recruitment, intimidation, coercion, etc.), which increases the effect of obtaining benefits for the intelligence state. And in the target state, it

helps the government to give up its own country's strategic interests.

REFERENCES:

1. Adams, J. (2014). «The Armenian-American Lobby and Its Impact on U.S. Foreign Policy». (pp. 7-15).
2. Buzan, B.(1998). Waever O., J. de Wilde, «Security: A New Framework for Analysis» (pp. 45-47). Lynne Rienner Publishers.
3. Council of Europe. (2008) «Activity Report 2007». (pp.17-19) Working Papers.
4. Lieberman, R. C. (2009). «The «Israel Lobby» and American Politics» (pp.235). Vol. 7, No. 2.
5. Mao, J. (2015). «Asia First No Such Thing: The China Lobby». (pp. 44-77).
6. Maharramov, I. (2021). «The Role of Armenian Lobby in US Foreign Policy Decision Making of Recognizing the Armenian Genocide». (pp. 2-5) Policy Memo.
7. Meriem Dalila, S. (2022). «The American Jewish Lobby's Method of Influence on American Politics» (pp. 457-459) Vol:11 No:01.

РОЗДІЛ II
**СТРАТЕГІЇ УСПІХУ: ІННОВАЦІЇ У БІЗНЕСІ,
ЕКОНОМІЦІ ТА МЕНЕДЖМЕНТІ**

PART 2
**SUCCESS STRATEGIES: INNOVATIONS IN BUSINESS,
ECONOMICS AND MANAGEMENT**

Бардаков Андрій

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

**ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Проаналізовано та визначено існуючі проблеми та ризики функціонування підприємства в Україні за умов воєнного стану, що впливають на стабільність виробничої діяльності та розвитку підприємства в умовах прифронтового регіону Сумщини.

***Ключові слова:** підприємництво, проблеми підприємництва, ризики підприємства.*

Сьогодні промислові підприємства в Україні зазнають різного впливу воєнних дій, насамперед, в залежності від свого місця розташування, тому окреслились відповідні проблеми їх ефективного функціонування. Зокрема надзвичайно актуальними стали питання визначення ключових проблем та ризиків функціонування промислового підприємства в умовах прифронтового регіону України, до якого наразі відноситься Сумщина.

Зазначимо, що різні аспекти стабілізації та розвитку підприємництва в Україні в сьогоденні умовах досліджувалися та представлені у працях як закордонних, так і вітчизняних науковців. Зокрема, А. Зінченко та Л. Філіпчук здійснили аналіз актуального стану підприємництва в Україні та розробили пропозиції щодо створення сприятливих умов для їх розвитку. Вивчення питань ризику підприємств зустрічається у наукових роботах М. Балджи, Н. Верхоглядова, О. Турко, В. Гранатуров, О. Шевчук та ін.. Зокрема, питання управління підприємницьким ризиком (Д. Штефанич), управління та зниження рівня ризиків енергозабезпечення підприємств

(Н. Подольчак). Ризики і загрози у формуванні підприємницького потенціалу регіону з'ясовували О. Комеліна, А. Чайкіна та ін..

Питання кадрового ризику досліджували І. Горбачова, Є. Гончаров та ін.. Основні аспекти управління персоналом в умовах високих ризиків, які спричинені воєнним станом, зокрема мотиваційний аспект досліджував Г. Захарчин та ін.. Разом із тим чимало питань стосовно ефективного функціонування підприємництва в Україні на сьогодні, насамперед в умовах прифронтового регіону, залишаються недостатньо вивченими, що обумовлює необхідність подальшого розгляду цієї теми.

Наразі великі підприємства досить швидко пристосовуються до нових обставин, але для ефективної підтримки і розвитку своєї діяльності необхідно визначити та оцінити кризові проблеми, які виникли в умовах воєнного стану. Насамперед важливо визначити ризики та потенційні можливості регіону, в якому розташовано підприємство. Сьогодні, на думку Дмитра Ливча, керівника аналітичного напрямку Центру економічного відновлення, регіони України можна поділити за чотирма категоріями: «частково окуповані регіони» (зона ведення бойових дій), «прифронтові регіони» (під загрозою вторгнення), «опорні регіони» (відіграють вирішальну роль у логістиці оборонних та гуманітарних вантажів) та «безпечні регіони» (регіони, які є умовно безпечними для підприємницької діяльності та мають мінімальний ризик вторгнення) (Ливч, 2022).

Орієнтуючись на окреслений підхід до визначення категорії регіону, Сумщина наразі відноситься до «прифронтового регіону», якому безпосередньо загрожує військове вторгнення і підприємницька діяльність на цій території обмежена. Але не зважаючи на певну обмеженість можливостей функціонування підприємств на території Сумщини вони першочергово зберігають і/або відновлюють виробництво в різних галузях. Цей процес для керівників підприємств викликає гостру необхідність з'ясування проблем та ризиків можливого функціонування підприємств. Так, за даними опитування Американської торгівельної палати в Україні і Citi Україна (Гундер, МакУортер, 2023) найголовнішими проблемами ведення і розвитку бізнеса в Україні, що включає і виробничу діяльність підприємств, наразі є:

- ракетні атаки на бізнес-активи і об'єкти критичної інфраструктури;
- здоров'я і психічний стан робітників;
- зниження економічної і споживчої активності;
- доступ до електроенергії, водо- та теплопостачання, мобільного зв'язку;

- залучення і збереження топ-кадрів;
- проблемі із транспортом і логістикою.

Також серед основних проблем, які не дозволяють ефективно відновлюватися та розвивати підприємство під час воєнного стану варто віднести непрогнозованість розвитку ситуації в країні та відсутність достатнього капіталу. Серед проблем, які потребують особливої уваги, Український союз промисловців та підприємців визначив критичний імпорт обладнання та матеріалів, що потрібні для ОПК, модернізації промисловості та не виготовляються в Україні, прискорена амортизація, доступ виробників до фінансових ресурсів (Слуцький, 2022). Варто зазначити і проблеми зі збутом на внутрішньому ринку та проблеми з експортом товарів.

Отже, щоб підприємства у прифронтовому регіоні могли адаптуватися до сьогоднішніх умов та знайти ресурси й продовжити ефективно функціонувати в умовах нових реалій необхідно чітко визначити і оцінити існуючі проблеми та ризики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гундер, Андрій, Мак Уортер, Олександр. (2023). Citi survey doing business in wartime Ukraine. URL: <https://chamber.ua/ua/news/84-kompaniy-povnistiu-funktsionuiut-pislia-1-5-roku-povnomasshtabnoi-viyny-rosii-v-ukraini-nove-opytuvannia-amerykanskoi-torhovelnoi-palaty-v-ukraini-ta-citi-ukraina/>
2. Ливч, Дмитро. (2022). Нове обличчя українського підприємництва. Як війна вплинула на малий і середній бізнес у різних регіонах України? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/>
3. Слуцький, Богдан. (2022). Бізнес в умовах війни: що заважає підприємцям працювати. URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/stalo-vidomo-yak-ukrajinskiy-biznes-ogovtuyetsya-vid-pershogo-shoku-viyni-novini-ukrajina-11874339.html#id-1001323819>

Величко Павло

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У публікації розглядається актуальна проблема формування іміджу державного службовця в сучасному українському суспільстві. Досліджується вплив засобів масової інформації, політичних та соціокультурних факторів на становлення та розвиток іміджу представників державної влади. Автори аналізують стратегії формування позитивного іміджу та способи протидії негативному стереотипу державного службовця. Зокрема, акцентується увага на важливості професійної етики, комунікаційних навичках та взаємодії з громадськістю для підвищення рівня довіри до державних структур. Робота має на меті виявлення ключових аспектів формування іміджу державного службовця та розробку рекомендацій щодо покращення цього процесу в українському суспільстві.

Ключові слова: імідж, державний службовець, суспільство,

Формування іміджу державного службовця в сучасному українському суспільстві є складним та багатограним процесом, який впливає на сприйняття громадянами влади, рівень довіри до державних інститутів та ефективність їх роботи. Ця тема набуває особливої актуальності в контексті перехідного періоду, який Україна пройшла з моменту отримання незалежності. Перш за все, варто зазначити, що імідж державного службовця формується під впливом різноманітних факторів. Мас-медіа, зокрема, відіграють значну роль у формуванні публічної думки щодо представників державної влади. Засоби масової інформації впливають на створення позитивного або негативного іміджу через вибір тематики, стиль подання матеріалів та відображення діяльності держслужбовців. Політичне середовище також має великий вплив на формування іміджу державного службовця. Умови роботи в політичних структурах, ставлення політиків до державних службовців, а також політичні скандали часто визначають сприйняття громадянами діяльності представників державної влади. Крім того, важливу роль у формуванні іміджу грає сам державний службовець. Його професійна компетентність, етика поведінки, взаємодія з громадськістю – усе це визначає сприйняття особи як представника владних структур.

Сучасні українські державні службовці також стикаються з викликами нових соціокультурних реалій. Інформаційне суспільство, активна роль громадських організацій та інших суб'єктів цивільного суспільства створюють нові умови для сприйняття діяльності державних службовців та формування їх іміджу.

На формування іміджу державного службовця в сучасному українському суспільстві впливають такі аспекти і стратегії: Професійна етика та стандарти поведінки: Державний службовець повинен дотримуватися високих стандартів етики та моралі у своїй діяльності. Це включає чесність, прозорість, відповідальність перед громадянами та державою. Розвиток комунікаційних навичок: Ефективна комунікація є ключовою для побудови позитивного іміджу. Державні службовці повинні вміти чітко та зрозуміло комунікувати з громадськістю, виявляти відкритість до діалогу та зворотнього зв'язку. Транспарентність та відкритість: Важливо, щоб діяльність державних службовців була максимальною транспарентною та відкритою для громадськості. Це сприяє підвищенню довіри до владних структур. Участь у соціальних проектах та ініціативах: Активна участь у соціально значимих проектах та програмах сприяє покращенню іміджу державного службовця та підвищує його авторитет серед громадян. Професійний

розвиток та самосприйняття: Постійне підвищення кваліфікації, вивчення нових методів та підходів у своїй галузі дозволяє державним службовцям залишатися актуальними та конкурентоспроможними. Ефективне взаємодія з громадськістю та ЗМІ: Співпраця з представниками ЗМІ та активність у спільному розв'язанні проблем сприяє побудові позитивного іміджу та зміцненню відносин з громадськістю. Розглянувши ці аспекти, можна сформуванати комплексну стратегію для формування позитивного іміджу державного службовця в сучасному українському суспільстві. Така стратегія буде сприяти підвищенню довіри громадян до державних інститутів та покращенню якості державного управління.

Для ефективного формування позитивного іміджу державного службовця в сучасному українському суспільстві, можна врахувати такі рекомендації:

Створення програм підвищення обізнаності громадян: Проведення освітніх заходів, семінарів та тренінгів для громадян щодо ролі та функцій державних службовців сприятиме кращому розумінню їхньої роботи та значення для суспільства. Залучення до роботи громадських рад та консультаційних органів: Участь у громадських ініціативах та консультаційних органах допомагає державним службовцям бути ближчими до потреб громадян та брати до уваги їхні думки та пропозиції. Активне використання інформаційних технологій: Розробка веб-порталів, мобільних додатків та інших інтерактивних інструментів сприятиме забезпеченню відкритого доступу до інформації про діяльність державних структур та підвищенню рівня їхньої відкритості. Впровадження системи електронного врядування: Автоматизація процесів державного управління дозволить підвищити ефективність роботи державних службовців, зменшити можливість корупції та покращити взаємодію з громадськістю. Стимулювання внутрішньої культури в органах державного управління: Створення сприятливої атмосфери в колективі, підтримка ініціатив та розвиток професійних навичок сприяє формуванню позитивного іміджу як окремих службовців, так і установ в цілому. Моніторинг та аналіз реакції громадськості та медіа: Постійний аналіз реакції громадськості та медіа на діяльність державних службовців дозволяє вчасно коригувати стратегії формування іміджу та вживати необхідні заходи для підтримки позитивного сприйняття.

Ці рекомендації допоможуть державним службовцям в Україні побудувати позитивний імідж, збільшити рівень довіри громадян та підвищити ефективність їхньої діяльності в інтересах суспільства.

Отже, формування іміджу державного службовця в сучасному українському суспільстві є складним та багатограним процесом, що вимагає

уваги до різноманітних аспектів – від медіастратегій до професійної етики та взаємодії з громадськістю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. ОРІДУ (2014). / голов. ред. М. М. Іжа. Вип. 4 (60). Одеса: ОРІДУ НАДУ.
2. Арсенович, Л. А. (2018). Формування позитивного іміджу державних інституцій у сфері зв'язку та цифровізації: досвід країн ЄС. *Державне управління: теорія та практика*. 100 – 106.
3. Даниленко, Ю. С. (2015). Стан правового регулювання етики поведінки державних службовців в Україні. *Вісник Чернівецького факультету*: зб. наук. праць НУ «ОЮА». Чернівці, 4, 66-78.

Вовк Богдан

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

У публікації описується важливість інноваційного менеджменту для успішного функціонування аграрних підприємств у сучасному економічному середовищі. Наведено приклади інноваційних технологій, що використовуються в аграрному менеджменті, таких як блокчейн, штучний інтелект, віртуальна реальність, чат-боти, Big Data та Agile-методології

Ключові слова: *аграрний сектор, інноваційний менеджмент, аграрні підприємства, інноваційні технології, конкурентоспроможність.*

У зв'язку зі стрімким розвитком науково-технічного прогресу, активним впровадженням цифрових технологій та штучного інтелекту, аграрні підприємства стикаються з гострою потребою в оновленні своїх стратегій та методів ведення бізнесу. Традиційна модель індустріальної економіки, спрямована на класичне виробництво, втрачає актуальність і не забезпечує повного задоволення попиту та потреб сучасного суспільства.

Для ефективного вирішення цього завдання потрібно створення нового економічного середовища, спрямованого на стимулювання інновацій та розвиток високотехнологічних аграрних виробництв. Це означає перехід від традиційних методів до сучасних стратегій, що базуватимуться на використанні передових технологій.

Поліпшення діяльності аграрних підприємств на основі інновацій завжди пов'язане зі створенням такої системи виробництва та управління, яка на базі кооперації та агропромислової інтеграції могла б забезпечити зв'язок доходів агропромислових формувань з результатами кінцевої реалізації продукту. Для найефективнішого управління інноваційним підприємством

необхідний удосконалений та спеціалізований інноваційний менеджмент.

Одним із найважливіших завдань інноваційного менеджменту сьогодні є вміння швидко реагувати на будь-які зміни у зовнішньому середовищі та адаптація під нові економічні умови. Сучасний аграрний сектор постійно стикається з нестабільністю спричиненою факторами, такими як пандемія COVID-19, війна та фінансові коливання, які безпосередньо впливають на запровадження агробізнесу.

Щоб успішно опанувати ці виклики, агробізнес повинен активно інвестувати в дослідження та розробки, стимулювати талановиті кадри у сфері інновацій та укладати стратегічні партнерства з науковими установами та стартапами. Підприємцям та менеджерам доводиться постійно вдосконалювати свої підходи та методи управління, щоб забезпечити ефективність своєї діяльності в умовах постійної зміни.

В інноваційній діяльності існує безліч інноваційних технологій, що сприяють удосконаленню процесу управління та сприятливого впливу на діяльність та продуктивність співробітників. Прикладами таких технологій є (табл. 1):

Таблиця 1.

Інноваційні технології, що впроваджуються у процеси управління аграрного підприємства

Інноваційні технології	Опис	Вплив на аграрний менеджмент	Приклади використання в аграрному секторі
Блокчейн	Розподілена база даних, що забезпечує безпечно та прозоре зберігання та передачу інформації	Підвищення прозорості ланцюгів поставок, забезпечення довіри між учасниками, відстеження походження продукції	Відстеження поставок сільськогосподарської продукції, контроль якості, гарантування безпечності продуктів харчування
Штучний інтелект	Автоматизація аналізу даних, прогнозування та оптимізація процесів	Оптимізація управлінських рішень, прогнозування врожайності, управління ресурсами, підвищення ефективності виробництва	Прогнозування попиту на аграрну продукцію, оптимізація використання добрив та ЗЗР, прогнозування ризиків
Віртуальна реальність	Використання симуляцій та візуалізацій для навчання персоналу, моделювання процесів, візуального аналізу даних	Підвищення кваліфікації персоналу, моделювання врожайності, планування виробничих операцій	Віртуальні тренажери для навчання землеробів, моделювання впливу різних методів вирощування на врожайність
Програмні роботи	Автоматизація рутинних операцій в управлінні, таких	Ефективне використання часу та ресурсів, зниження	Автоматизація обліку та звітності, ведення кадрового діловодст-

INNOVATIONS IN SCIENCE: MODERN DIMENSION

	як збір даних, обробка інформації, аналіз та генерація звітності	витрат, підвищення продуктивності	ва, аналіз фінансових показників
Чат-боти	Автоматизовані агенти, які можуть спілкуватися зі співробітниками та клієнтами	Забезпечення обслуговування клієнтів, керування замовленнями, збір зворотного зв'язку	Надання інформації про агропродукцію, прийом замовлень на сільськогосподарську продукцію, консультування фермерів
Впровадження систем ERP, CRM та SCM	Інтегровані програмні комплекси для управління ресурсами підприємства, взаємовідносинами з клієнтами та ланцюжками поставок	Підвищення ефективності та прозорості управлінських процесів, оптимізація ресурсів, кращий контроль за виробництвом	Автоматизація обліку та звітності, управління замовленнями, ведення кадрового діловодства
Використання Big Data та аналітики даних	Збір, аналіз та візуалізація великих обсягів даних для прийняття кращих управлінських рішень	Підвищення ефективності виробництва, оптимізація ресурсів, кращий контроль за ризиками	Прогнозування попиту на аграрну продукцію, оптимізація використання добрив та ЗЗР, прогнозування ризиків
Застосування Agile-методологій	Ітераційний підхід до управління проектами, що дозволяє гнучко реагувати на зміни середовища	Підвищення гнучкості та адаптивності до мінливих умов, кращий контроль за проектами	Управління проектами з розробки нових продуктів, впровадження нових технологій, оптимізація виробничих процесів

Завдяки активному використанню та впровадженню даних технологій в інноваційний менеджмент, аграрне підприємство ефективно функціонуватиме і досягатиме всіх запланованих стратегічних цілей. Виходячи з проведеного аналізу можна дійти таких висновків: завдяки розвитку та впровадженню інновацій у діяльність підприємства створюють базу для подальшого розвитку свого бізнесу, формуючи умови збільшення економічної ефективності та зростання фінансового результату. І завдяки цьому підприємство одержує нові необхідні матеріальні та нематеріальні ресурси для подальшого ефективного ведення інноваційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Величко, О. М. (2013). Особливості інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств Ефективна економіка 3, 74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_3_74.
2. Мазур, К.В., Кубай, О.Г. (2020). Менеджмент аграрного підприємства: навч. посібник. Вінниця: ТВОРИ.
3. Дудар, Т.Г., Мельниченко, В.В. (2009). Інноваційний менеджмент: навч. посібник. Київ. : Центр учбової літератури.

Глюза Владислав

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ТРАНСФОРМАЦІЯ ІННОВАЦІЙ ТА МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Розглянуто і проаналізовано деякі основні питання, які постали перед вітчизняними менеджерами в умовах воєнного стану. Схарактеризовано засоби підвищення ефективності інновацій з врахуванням сучасних умов господарювання, акцентовано увагу на забезпеченні інтенсивного зростання інноваційної активності на міжнародному рівні.

Ключові слова: держава, воєнний стан, інноваційний процес, нововведення, стимулювання праці.

У результаті повномасштабного вторгнення Росії на територію України зазнали змін всі аспекти економічного, політичного, соціального, громадського життя в країні та за її межами. Інноваційний менеджмент завжди був актуальним у всіх галузях господарської діяльності та державного управління. Він являє собою самостійну галузь управлінської науки та професійної діяльності, яка спрямована на формування й забезпечення умов інноваційного розвитку будь-якої організації. В умовах орієнтації сучасної економіки України на забезпечення обороноздатності, розміщення внутрішньо-переміщених осіб та надання їм робочих місць, надзвичайно важливого значення набуває активізація інноваційної діяльності, оскільки без цього є неможливим перехід економіки на військові рейки.

Ключового значення для підвищення ефективності інновацій та менеджменту в різних галузях економіки набуває комплекс використання таких принципів менеджменту, як:

- створення атмосфери творчості, що стимулює пошук і втілення нових ідей, позаяк на сході України зруйновано значну частину виробничої та сировинної бази, розірвані логістичні ланцюги;
- націленість усієї інноваційної діяльності на потреби Збройних сил України;
- визначення пріоритетних напрямів інноваційних змін, виходячи з цілей і завдань підприємств;
- скорочення кількості рівнів в управлінській структурі з метою прискорення процесу;
- прийняття рішень у системі «дослідження – виробництво – збут» (Микитюк, 2019).

Сучасні умови існування української держави вимагають нововведень, як охоплюють усі сфери людської діяльності, радикально впливають на процес господарювання, змінюють соціально-економічні відносини в суспільстві. Постійні й безперервні інновації стають необхідною та природною формою існування суспільства, цивільно-правових угод (електронні кабінети, «Дія»), державних органів влади, будь-якого підприємства, забезпечуючи їх конкурентоспроможність і виживання в умовах воєнного стану.

Забезпечення обороноздатності України вимагає інтенсивного зростання інноваційної активності на міжнародному рівні: збільшення державних витрат на науково-дослідні розробки; зміна системи освіти і професійної підготовки спеціалістів, включаючи стажування їх за кордоном; стимулювання процесів введення і поширення інновацій, особливо у військово-промисловому комплексі, засобах зв'язку, логістичних системах.

Менеджмент – це мультифункціональна структура, яка має багато рівнів та інструментів. Вирішальну роль в умовах турбулентних змін відіграють інновації в управлінні, ними теж потрібно володіти та користуватися з метою одержання найоптимальнішим шляхом економічних результатів діяльності будівельного підприємства.

Менеджмент підприємства в умовах воєнного стану передбачає постійне врахування змін у постачанні, збуті, логістиці, нормативно-правовому забезпеченні (Менеджмент і безпека в умовах війни, 2022).

Упровадження інновацій в бізнесі процес трудомісткий, ресурсоємний та вимагає більше мобільності за умов воєнного стану. Важливим фактором є єдність трудового колективу та згуртованість його в процесі модернізації виробництва. Інноваційний менеджмент має враховувати та акцентувати увагу на:

- підвищення стійкості організму співробітників до впливу несприятливих факторів діяльності та навколишнього середовища;
- формування готовності до перенесення екстремальних фізичних і психологічних навантажень у період виробництва, або підготовки та ведення бойових дій, виховання морально-вольових якостей;
- розвиток та вдосконалення професійно-важливих і спеціальних фізичних – якостей, покращення фізичного розвитку, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності та професійного довголіття;
- виховання морально вольових і психологічних якостей, згуртування - в колективі структурних підрозділів підприємства;
- необхідність врахування плинності кадрів, викликаних мобілізацією та вимушеним звільненням (Нігуренко, 2022).

Стимулювання праці в інноваційній сфері на основі сучасного підходу ставить перед керівниками керівників підприємств наступні завдання:

- максимально активізувати творчі здібності кожної особистості;
- спрямувати цю активність у русло досягнення конкретних та економічних результатів.

Здобувачам вищої освіти важливо усвідомлювати, що управління нововведеннями є серцевиною підприємницької діяльності та необхідною умовою успішного бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Микитюк, П. П., Брич, В. Я., Шкільняк, М. М., Микитюк, Ю. І. (2019). Інноваційний менеджмент: підручник. Тернопіль: Екон. думка ТНЕУ.
2. Менеджмент і безпека в умовах війни: теоретичні та прикладні аспекти: матеріали науково-практичної інтернет-конференції. / упоряд. В.С. Бліхар. 13 травня 2022 року. Львів : ЛьвДУВС.
3. Нігуренко, А. С. (2022). Кризовий менеджмент в умовах війни. *Економіко-правовий розвиток сучасної України* : матеріали XI Всеукр. наук. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-й річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія» (с. 157-159). (ред. О. М. Кібік). 25 лист. 2022 р. Одеса.

Голото Сергій

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ПОТРЕБИ ТА ІНІЦІАТИВИ ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ Й РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Проаналізовано та визначено існуючі проблеми і потреби підприємств (компаній) малого і середнього бізнесу в Україні в сьгоднішніх умовах; окреслено ініціативи антикризового менеджменту, що сприятимуть відновленню їх діяльності та можливого розвитку.

Ключові слова: підприємництво, малий і середній бізнес, розвиток.

В нових складних умовах, які наразі є реаліями життя в Україні, підприємства середнього і малого бізнесу сьогодні працюють в режимі виживання. Тому проблема повернення підприємств (компаній) на економічний ринок, повернення робочих кадрів на тлі прилаштування їх діяльності до нових умов є надзвичайно актуальною і потребує пошуку нових підходів до управління, організації діяльності, а також ефективних технологій функціонування та розвитку підприємств (компаній) середнього і малого бізнесу.

Варто зазначити, що за останній рік ситуація з функціонуванням підприємств (компаній) середнього і малого бізнесу кардинально змінилась. Поступово підприємства (компанії) середнього і малого бізнесу повертаються на ринок праці, що дає можливість для створення робочих місць та сприяє важливому прогнозуванню й побудові планів щодо їх діяльності та розвитку.

За висновками аналітиків (Ливч, 2022; Український, 2023) сьогодні на ринок повертаються і активізують свою діяльність здебільшого підприємства (компанії) середнього і малого бізнесу такого профілю як:

- сільськогосподарський;
- малі підприємства харчової промисловості;
- харчування і кав'ярні;
- малі підприємства легкої промисловості;
- малі підприємства з виготовлення різноманітної продукції тощо.

Але, наразі існує спектр проблем і потреб, які представники малого і середнього бізнесу, переважна більшість підприємців, вирішує самотійно. Від початку війни для підтримки роботи велика кількість підприємств (компаній) малого і середнього бізнесу вжила наступних заходів:

- пристосування до територіальних умов функціонування;
- адаптація продукції та послуг до сучасних потреб (перекваліфікація на товари та послуги, що мають великий попит саме зараз)
- збільшення обсягів товарів на імпорт;
- отримання кредитування на пільгових умовах;
- пошук ринку збуту та його розширення;
- налагодження ефективної логістики та ін.

Сьогодні дійсно важливо для функціонування й подальшого розвитку підприємства (компанії) середнього і малого бізнесу географічна прив'язка до свого споживача. А також, не менш важливий, пошук можливої ресурсної допомоги держави та приватних інцест-бізнес компаній у розвитку підприємств (компаній) середнього і малого бізнесу. Фахівці (Український, 2023) розглядають таку допомогу через інвестування в малий та середній бізнес, під час воєнного стану, яке відбувається на різних рівнях (державні грантові програми, які пропонують певні кошти на певних умовах для відкриття або підтримки існуючого бізнесу; інвестування приватних осіб, наприклад, купівля приватних облігацій). А також фінансування бізнесу через гранти, що стало одним з найбільш ефективних шляхів для бізнес-проектів (пекарні, кав'ярні, малі виробництва тощо), донорську допомогу, страхування воєнних ризиків.

Ватро зазначити, що наразі в країні вже планується або діє низка урядових програм:

- Платформа для допомоги роздрібним торговцям продуктів харчування у пошуку регіональних постачальників (<https://pererobka.org.ua/>);
- Платформа для координації виробників та роздрібних торговців з військово-цивільними адміністраціями та міжнародними організаціями (<https://www.creatio.com/>);
- Платформа державної підтримки аграріїв (<https://www.dar.gov.ua/>);
- Єдиний експортний веб-портал для бізнесу у за стосунку Дія (<https://export.gov.ua/>);
- Декілька програм пільгового кредитування.

Але велика кількість підприємців досі вважає такі заходи недостатніми для підтримки підприємництва та організації економіки воєнного часу. Тому, на думку Д. Ливча та експертів ЦЕВ (Центру економічного відновлення) В. Федчишина, І. Хоменко (Ливч, Федчишин, Хоменко, 2022), урядові програми варто підсилити додатковими ініціативами: ввести адресну підтримку малого і середнього бізнесу; створювати виробничі кластери, які об'єднують переміщений бізнес із місцевим; підтримка підприємств при виході на ринки ЄС; перекваліфікація внутрішньо переміщених осіб.

Отже, маємо зазначити, що сьогоденне функціонування та можливий розвиток підприємств (компаній) середнього і малого бізнесу відбувається завдяки винахідливості підприємців, які навіть у складні часи не готові закрити власну справу та запровадженню ефективного антикризового менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ливч, Д., Федчишин, В., Хоменко, І. (2022). Нове обличчя українського підприємництва. Як війна вплинула на малий і середній бізнес у різних регіонах України? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/08/29/690937/>
2. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. (2023). URL: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznes-pid-chas-vijny-analilyka/>

Горевий Андрій

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

У публікації розглянуто поняття охорони праці як складової безпеки життєдіяльності, її структура охорони праці. Наведені основні терміни та визначення в сфері охорони праці. Приділено увагу правовим та організаційним основам охорони праці, нормативне регулювання національним та європейським законодавством.

Ключові слова: охорона праці, безпека життєдіяльності, нормативно – правові акти, законодавство, правове поле.

Умови та безпека праці, їх стан та покращення – самостійна і важлива задача соціальної політики будь-якої сучасної промислово розвинутої держави, яку вирішує така невід’ємна складова безпеки життєдіяльності, як охорона праці. Рівень безпеки будь-яких робіт у суспільному виробництві значною мірою залежить від рівня правового забезпечення цих питань, тобто від якості та повноти викладення відповідних вимог в законах та інших нормативно-правових актах.

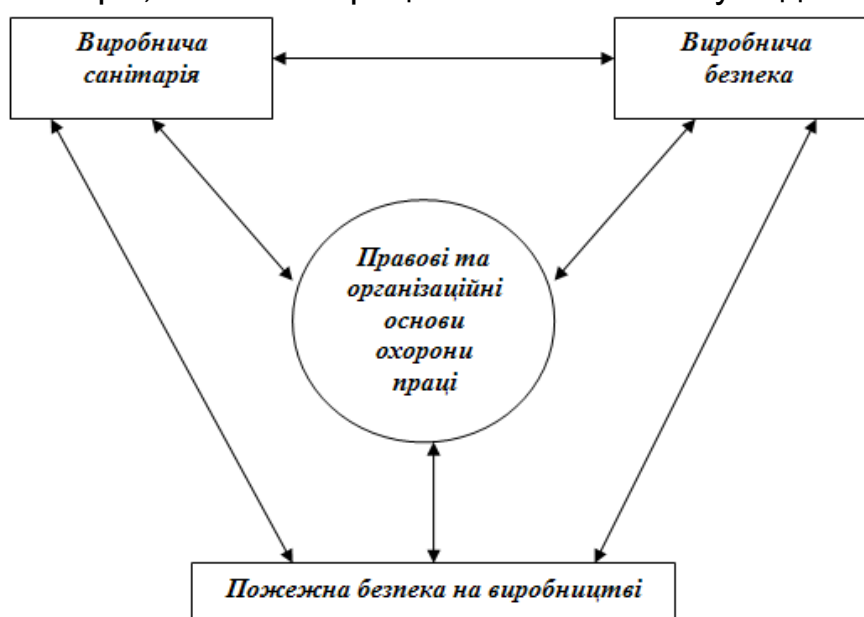
Для вирішення існуючих проблем в сфері охорони праці необхідна ефективна взаємодія всіх органів державної влади та громадськості, а також реалізація як на державному, так і на місцевих рівнях відповідних програм, спрямованих на корінне покращення умов і охорони праці.

Реалізація цих програм дозволить розробити і впровадити науково обґрунтовану державну систему наглядової, навчально-методичної та контрольної діяльності у сфері охорони праці; адаптувати нормативно-правову базу з питань охорони праці до вимог директив Європейського Союзу; вирішити питання науково-методичного та інформаційного забезпечення з питань охорони праці на національному та регіональному рівнях та багато іншого, що дозволить здійснити комплексне вирішення задач охорони праці, забезпечити пріоритет життя і здоров’я працюючих по відношенню до результатів виробничої діяльності і створити безпечні та здорові умови праці на підприємствах і в організаціях усіх форм власності.

Охорона праці водночас вирішує два основних завдання: інженерно-технічне – передбачає запобігання небезпечним подіям під час трудового процесу та соціальне – пов’язане з відшкодуванням матеріальної, моральної чи соціальної шкоди, завданої внаслідок нещасного випадку або професійного захворювання, тобто це захист працівника та його прав.

З наведеної на малюнку структурної схеми охорони праці видно, що правові та організаційні основи охорони праці є тією базою, яка забезпечує соціальний захист працівників і на якій будуються санітарно-гігієнічна та інженерно-технічна складові охорони праці.

Правові та організаційні основи охорони праці – це комплекс взаємопов'язаних законів та інших нормативно-правових актів, соціально-економічних та організаційних заходів, спрямованих на правильну і безпечну організацію праці, забезпечення працюючих засобами захисту, компенсацію за важку роботу та роботу в шкідливих умовах, регламентацію відповідальності та відшкодування збитків у разі ушкодження здоров'я працівника або його смерті, навчання працівників безпечному веденню робіт.

Малюнок 1. Структурна схема охорони праці

Виробнича санітарія – комплекс організаційних, гігієнічних і санітарно-технічних заходів та засобів, спрямованих на запобігання або зменшення дії на працюючих шкідливих виробничих факторів.

Виробнича безпека – комплекс організаційних та технічних заходів і засобів, спрямованих на запобігання або зменшення дії на працюючих небезпечних виробничих факторів.

Пожежна безпека та профілактика на виробництві – комплекс заходів та засобів, спрямованих на запобігання запалювань, пожеж та вибухів у виробничому середовищі, а також на зменшення негативної дії небезпечних та шкідливих факторів, які утворюються в разі їх виникнення.

Законодавство України про охорону праці – це система взаємопов'язаних нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері соціального захисту громадян у процесі трудової діяльності.

Базується законодавство України про охорону праці на конституційному праві всіх громадян України на належні, безпечні і здорові умови праці, гарантовані статтею 43 Конституції України.

Основоположним документом в галузі охорони праці є Закон України «Про охорону праці», який визначає основні положення щодо реалізації права на охорону життя і здоров'я у процесі трудової діяльності, на належні, безпечні і здорові умови праці, регулює відносини між роботодавцем і працівником з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища і встановлює єдиний порядок організації охорони праці в Україні. Стаття 2 Закону України «Про охорону праці» встановлює, що дія його поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та на всіх працюючих.

До основних законодавчих актів, що мають безпосереднє відношення до охорони праці слід також віднести Основи законодавства України про охорону здоров'я, Кодекс законів про працю України, Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», Закон України «Про пожежну безпеку», Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» тощо. Окремо питання правового регулювання охорони праці містяться і в багатьох інших законодавчих актах України. Це стосується таких законодавчих актів, як Цивільний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Закон України «Про колективні угоди і угоди», технічні Регламенти з безпеки промислового обладнання та продукції, що розроблені згідно існуючих вимог Директив ЄС у цій сфері і мають статус Законів, тощо. Крім вищезазначених законів, правові відносини у сфері охорони праці регулюють інші національні законодавчі акти, міжнародні договори та угоди, до яких Україна приєдналася в установленому порядку, підзаконні нормативні акти: Укази і розпорядження Президента, рішення Уряду, нормативні акти міністерств та інших центральних органів державної влади. Всі ці документи створюють єдине правове поле охорони праці в нашій країні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «Типове положення про службу охорони праці», затверджене наказом Державного комітету України по нагляду за охороною праці від 15.11. 2004 р. №255, зареєстрованому в Міністерстві Юстиції України 01.12. 2004 р. за №1526/10125.
2. Закон України «Про охорону праці» (1992). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Конституція України(1996). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Кримінальний кодекс України (2001). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

5. Одарченко, М.С., Одарченко, А.М., Степанов, В.І., Черненко, Я.М. (2017), Основи охорони праці / Підручник. Харківський державний університет харчування та торгівлі. Харків: Стиль-Іздат.
6. Цивільний кодекс України (2003). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

Гриценко Олексій

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК СКЛАДОВА УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У публікації розглянуто особливості розвитку емоційного інтелекту менеджера з огляду на виклики та загрози, що стоять перед сучасним українським суспільством. Визначено, що управлінці, які здатні керувати власними емоціями та розуміють емоції інших, успішніші в діяльності, оскільки вміють продуктивно використовувати означену здатність для оптимального вирішення управлінських завдань.

Ключові слова: емоційний інтелект, менеджер, управлінська компетентність, управлінські рішення.

Для українського суспільства, як ніколи раніше, надзвичайні ситуації стали частиною повсякденного життя: війна та спричинені нею техногенні катастрофи, аварії, пожежі; люди втрачають близьких, домівки, здоров'я, виявляються відірваними від сім'ї і звичного оточення або стають свідками насильства, руйнувань і смерті. Як в такій «буденності» продовжувати жити, розвиватись, прагнути самореалізації? Тож, на перший план виходить здатність особистості адаптуватися до мінливих умов, а також розуміння як власних емоцій, так і емоцій свого оточення. У даному контексті варто звернути увагу на «Теорію емоційного інтелекту» (EQ), що бере свій початок з 90-х рр. ХХ ст. (Джон Мейер, Пітер Селовей, Девід Карузо). Автори теорії увели в науковий дискурс поняття «емоційний інтелект» як чітко вимірювану спроможність особистості розпізнавати та інтерпретувати емоції, а також продуктивно їх використовувати для оптимального вирішення проблем.

Здатність усвідомлювати та керувати власними емоціями в критичний момент, не піддаватись гніву, роздратуванню та розпачу, безпосередньо впливає на успішність діяльності людини як в особистому, так і в професійному житті. Наукові дослідження доводять, що ті, хто здатні керувати власними емоціями та розуміють емоції інших, успішніші в усіх сферах діяльності. Вони «підключають» до розуму емоції, на противагу тим, хто не може контролювати свої емоції, а отже постійно знаходиться в стані внутрішньої боротьби і, як наслідок, не може сконцентруватись на виконан-

ні поставлених завдань (Чернобай, Широн, 2019, С. 228). Погоджуємось із думкою М. Корман, що високий емоційний інтелект є важливою складовою управлінської компетентності, оскільки дає можливість керівникові легко долати стресові ситуації за допомогою соціально прийнятних дій, уникати агресивних моделей поведінки, адекватно оцінювати, розуміти і управляти своїми та чужими емоціями (Корман, 2013, С. 89).

Науковці, виділяючи складові емоційного інтелекту (самосвідомість, саморегуляцію, соціальна обізнаність і соціальні навички), пропонують розвивати їх таким чином:

- практикувати самосвідомість через відстеження найяскравіших емоцій, отриманих протягом дня, фіксувати їх;
- дізнаватися як вас сприймають близькі, колеги, підлеглі. Запитайте їх про те, як ви реагуєте на складні ситуації, наскільки ви здатні пристосовуватися чи співпереживати, як ви поведетеся в конфліктних ситуаціях тощо;
- використовувати асертивний стиль спілкування (здатність відстоювати свою думку, не порушуючи моральних прав іншої людини);
- розвивати лідерські якості та бути відкритими для спілкування, послуговуватись навичками активного слухання;
- практикувати способи збереження позитивного ставлення за будь-яких обставин; сприймати конструктивну критику, щоб зрозуміти, що впливає на продуктивність професійних взаємин і як змінити ситуацію за потреби;
- хвалити інших, оскільки ця звичка привчає мозок зосереджуватися на позитивних рисах людини, що сприяє емпатії. Похвала також створює основу для обговорень спірних питань, оскільки зменшує захисну реакцію опонента та заохочує до діалогу (Бабяк, 2020; Корман, 2013; Книш, 2016).

Розвинений емоційний інтелект дозволить керівникові знаходитися в гармонії з власними намірами та переживаннями; забезпечувати довіру підлеглих і впевненість в успішності власного майбутнього; створювати комфортний психологічний клімат; керувати мотивацією підлеглих та підтримувати у підлеглих високий рівень креативності та готовності до прийняття здорового ризику; підвищувати продуктивність праці за рахунок раціонального управління емоційними станами в колективі.

Вважаємо, що достатній рівень емоційного інтелекту є важливою характеристикою сучасного менеджера. У важких умовах, в яких наразі опинились усі суспільні інституції та сфери діяльності, саме керівник бере

на себе відповідальність за ефективність прийняття управлінських рішень, визначає вектор та шляхи розвитку організації/установи/структури, якою керує; делегує свої обов'язки підлеглим, мотивує, здійснює контроль, попереджає або вирішує міжособистісні конфлікти. Емоційний інтелект допомагає приймати дієві рішення шляхом відображення та осмислення емоцій, які мають для особистості певний зміст, що є однією з головних складових у досягненні максимального успіху в управлінській діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабяк, О. (2020). Проблема емоційного інтелекту в психологічній науці. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови, Т. 1, 16, 1–16.
2. Корман, М. М. (2013). Емоційний інтелект персоналу як основа ефективного розвитку організації. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 24, 88–94.
3. Книш, А. Є. (2016). Емоційний інтелект лідера у сфері бізнесу: навч. посіб. Київ: Пріоритети.
4. Чернобай, Л. І., Широн, Ю. О. (2019). Емоційний інтелект в системі менеджменту. Бізнесінформ, 5, 227–232.

Кваша Арсеній

*Школа імені Іоани Жаботинської
м. Беер Яаків, Ізраїль*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОДЕЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ІЗРАЇЛЮ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У публікації розглянуті особливості розвитку моделі національної інноваційної системи Ізраїлю. Наведено характеристики базових елементів у розвитку інноваційної економіки Ізраїлю. А також охарактеризовано успішність застосування інновацій у більшості секторів економіки країни. Зроблені відповідні висновки.

Ключові слова: *національна інноваційна система; державна підтримка інновацій; комерціалізація технологій; Відомство головного вченого, військово-промисловий комплекс.*

Сьогодні одним із завдань України є підтримка та розвиток власної моделі інноваційної економіки. Для її вирішення важливо використовувати досвід передових індустріальних країн, до яких належить Ізраїль. Цю країну можна з упевненістю назвати інноваційною державою, яка створює високі технології та сприяє глобальному економічному процвітання. Ізраїльська модель національної інноваційної системи (НІС) є цікавою для України ще й тому, що в обох країнах економіка перебуває під сильним впливом військових конфліктів.

На початку ХХІ ст. НІС Ізраїлю загалом завершила своє формування, і сьогодні вона складається із чотирьох базових елементів: державний

сектор, вишів та НДІ, військово-промисловий комплекс (ВПК), підприємницький сектор.

Головні вчені та їх відомства у низці міністерств країни становлять основу системи державної підтримки промислових інновацій в Ізраїлі. Головний вчений відповідає за всі науково-технічні питання, з якими пов'язано діяльність міністерства. «Сьогодні відомство головного вченого (ВГВ) має дванадцять міністерств, які здійснюють науково-технічну діяльність. Це міністерства: оборони; освіти; охорони здоров'я; науки, технології та космосу; економіки; національних інфраструктур, енергетики та водних ресурсів; сільського господарства та розвитку села; захисту довкілля; комунікацій та захисту тилу; громадської безпеки; транспорту та дорожньої безпеки; імміграції та абсорбції.

Головні вчені формують та реалізують програми науково-технічного розвитку довірених їм міністерств. При цьому завдання головних учених – виявити найперспективніші проєкти, які стануть загальноновизнаними трендами, принесуть прибуток.

На початку 1990-х років. в Ізраїлі було прийнято дві програми (програма технологічних інкубаторів та програма «Магнет»), які дуже вплинули на становлення в країні економіки інновацій. Сьогодні в Ізраїлі діє понад 20 технологічних інкубаторів, через які з початку програми пройшло понад 3000 стартапів. Таким чином, більшість стартапів в Ізраїлі народжуються саме в інкубаторах – близько 80 на рік, а технологічні інкубатори стали потужним інструментом для залучення приватного капіталу в інноваційну економіку.

В Ізраїлі велике значення приділяється залученню до інноваційних процесів школярів. Для цього з 2011 р. в країні діє спеціальна програма, яка включає створення технологічних інкубаторів для старшокласників. Фінансує програму у розмірі 900 тис. шекелів на рік.

Діяльність ВГВ на міжнародному напрямі полягає у створенні двосторонніх фондів НДДКР разом із США, Канадою, Німеччиною, Сінгапуром, Кореєю. В даний час у подібних програмах беруть участь близько 40 найбільших компаній (IBM, Intel, HP, NEC, Cisco, Alcatel та ін.).

Державна підтримка інновацій у країні зводиться до стимулювання широкого спектра прикладних НДДКР за допомогою адресного фінансування та спеціально створених програм.

Важливою перевагою НІС Ізраїлю є система комерціалізації ноу-хау, яка функціонує у більшості національних університетів. Заснована вона на тому, що у виші створюється компанія, фахівці якої оцінюють комерційний

потенціал майбутнього продукту та розробляють бізнес-план просування його на ринок. Потім для цього проєкту шукають інвестора, і у разі успіху нового продукту на ринку його творці отримують роялті.

Оскільки Ізраїль завжди воює, наявність свого розвиненого військово-промислового комплексу (ВПК) є необхідним і звідси впливає рішення про фінансування прикладних НДДКР у сфері національної безпеки. Відповідно, як припустили британські дослідники, якщо в якійсь країні витрати на ВПК і мають позитивний результуючий ефект на розвиток національної економіки – це стосується Ізраїлю (Mark Broude, Saadet Deger, Somnath Sen).

ВПК грає найважливішу роль формуванні НІС Ізраїлю. Це виявляється у тому, що високі технології, розроблені для Армії оборони Ізраїлю (АОІ), адаптуються надалі громадянського ринку. АОІ також є постачальником висококваліфікованих кадрів для цивільних галузей промисловості. Військові НДДКР активно проводять як державні (Israel Aerospace Industries, Israel Military Industries), і приватні компанії (Tadiran, Elron Electronic Industries), домагаючись технологічного лідерства АОІ у регіоні, а й у деяких галузях і світовому рівні.

На основі аналізу було обґрунтовано, що досвід Ізраїлю може бути використаний для розроблення державної стратегії України щодо нарощування власного інноваційного потенціалу у таких секторах інноваційної економіки, як: державна підтримка інновацій; комерціалізація та трансфер технологій; міжнародне науково-технологічне співробітництво; впровадження технологій подвійного призначення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ізраїль: нація технологічних інновацій. URL: <http://iii.ua/uk/izrayil-naciya-tehnologichnih-innovaciy>
2. Leading countries by research and development (R&D) (2022) URL: <https://www.statista.com/study/82392/israel-the-tech-innovation-nation>.
3. Mark Broude, Saadet Deger, Somnath Sen (2013). Defence, innovation and development: the case of Israel. *Dans Journal of Innovation Economics & Management* URL: <https://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2013-2-page-37.htm>
4. The Innovation Authority's (2018) Retrieved from: URL: <https://innovationisrael.org.il/en/report/the-innovation-authority/>.

Кропова Катерина, Цебро Яна

*Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

Автором визначено особливості управління персоналом на сільськогосподарському підприємстві, визначено основні тенденції підвищення ефективності системи менеджменту в умовах поглиблення євроінтеграції.

Ключові слова: *управління, керівник, персонал, євроінтеграція, сільськогосподарське підприємство.*

На даному етапі розвитку сільське господарство України характеризується трансформаційними процесами, пов'язаними зі змінами форм господарювання, збільшенням частки підприємств, створенням принципово нових сільськогосподарських формувань. Переважна більшість підприємств аграрної галузі значно зменшила обсяги виробництва, змінила спеціалізацію, що обумовило потребу у сумісництві посад окремих спеціалістів та фахівців і загострило проблему ефективного використання наявного робочого персоналу.

Загальновідомим є той факт, що побудова ефективної системи управління персоналом, достатня забезпеченість підприємства працівниками справляє позитивний вплив на основні економічні показники їх діяльності, такі як: продуктивність праці, прибуток, рентабельність тощо (Циганенко, 2020).

Варто також зазначити, що управління персоналом підприємств аграрного сектору має деякі особливості. Наприклад, Т. Ніщенко виділяє такі: створення на підприємстві системи навчання працівників, підготовки та перепідготовки, направлення на додаткове навчання й підвищення кваліфікації, направлення на тренінги та семінари, враховуючи конкретні особливості діяльності (при чому варто створити таку систему на базі підприємства); нематеріальне стимулювання праці в рамках удосконалення ведення соціально-трудова відносин; створення умов для підвищення продуктивності праці; управління кар'єрним ростом працівників; введення системи оцінювання працівників (Махначова, 2016).

Стосовно управління персоналом сільськогосподарських підприємств в умовах поглиблення євроінтеграції, то цей процес здійснюється, враховуючи особливості діяльності підприємств, основні засади та принципи управління персоналом (у тому числі принципи ефективності). І має

свої особливості. Підбір персоналу має ґрунтуватись не лише на його кваліфікації в межах своєї професії, а й на володінні основними навиками крос-культурного менеджменту. Адже встановлення ефективних зовнішньоекономічних зв'язків з європейськими партнерами неможливе без розуміння специфіки їх ділової культури, менталітету, звичаїв.

Доцільним є підбір персоналу, який володіє знаннями та навичками роботи на європейському ринку, включаючи особливості впровадження гармонізованих санітарних та фітосанітарних заходів. Зважаючи на довготривалий процес технічного переоснащення або переорієнтації виробництва, необхідно постійно підвищувати кваліфікацію персоналу. Управління персоналом має здійснюватися, враховуючи підвищення стандартів безпеки праці. З метою збільшення продуктивності праці персоналу необхідно передбачити підвищення заробітної плати. При тому, що середньостатистичний працівник українського підприємства працює більше годин в рік, ніж західноєвропейський працівник, його продуктивність залишається у декілька разів меншою. Необхідно переглянути систему мотивації персоналу, що забезпечить формування сучасної структури менеджменту на підприємстві.

Управління персоналом має бути інноваційним. На відміну від класичного, інноваційне управління персоналом підприємства має характерні особливості, що полягають у формуванні та розвитку інноваційного потенціалу працівників, а також стимулюванні їх інноваційної поведінки. Інноваційне управління має такі характеристики: орієнтація на висококваліфікований персонал, особливі вимоги до психологічних характеристик працівників, наявність у персоналу творчих здібностей, відповідна система відбору працівників, можливість реалізації потреб вищого рівня. Інновації в управлінні персоналом повинні бути спрямовані на перетворення знань на виробничі, управлінські та соціальні технології (Шитікова, 2019). Необхідно впроваджувати довго- та короткострокові програми обміну персоналом з європейськими партнерами. Важливим є володіння персоналом іноземними мовами.

Таким чином, управління персоналом відіграє важливу роль в адаптації сільськогосподарських підприємств до умов поглиблення євроінтеграційного процесу та має певні особливості. Оскільки в економічній літературі це питання є недостатньо висвітленим, подальші наукові дослідження у цьому напрямі є досить перспективними з метою створення механізмів активізації освоєння нових ринків збуту сільськогосподарської продукції.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Махначова, Н. М. (2016). Особливості управління персоналом сільськогосподарських

- підприємств в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Сер. : Економічні науки, 17(3), 55-57.
2. Циганенко, Г. В., Місевич, М. А., Ходаківський, В. М. (2020). Управління удосконаленням мотивації персоналу сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7899>
 3. Шитікова, Л.В. (2019). Теоретичні аспекти ефективного управління персоналом в сучасних економічних умовах. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Сер.: Економіка, 2 (12), 86-90.

Крючко Володимир

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІЛЬСЬКИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Здійснено детальний аналіз існуючих проблем функціонування сільських закладів загальної середньої освіти в умовах прикордонного регіону країни та окреслено пропозиції щодо можливого формату їх стратегічного розвитку та ефективної діяльності.

Ключові слова: *сільський заклад освіти, управління закладом, кризові умови, стратегія розвитку закладу освіти.*

Проблеми функціонування сільських закладів загальної середньої освіти в сучасних кризових умовах істотно різняться залежно від регіону розташування, типу населеного пункту, рівня безпеки, кількості учнів, наявності матеріально-технічної бази закладів освіти, наявності автономії, можливостей громади, державної й зовнішньої допомоги та інших факторів, а тому можуть потребувати застосування принципово відмінних підходів до управління закладами та організації їх діяльності.

Питання існуючих проблем та потреб закладів загальної середньої освіти в сучасних кризових умовах активно розглядаються на державному рівні. Здійснюються аналітичні дослідження Громадськими організаціями (ГО «Центр інноваційної освіти «Про.Світ» та ін.), Державною службою якістю освіти України розроблено Стратегію розвитку закладів освіти в громаді (2022), надаються рекомендації і пропозиції щодо відновлення освітньої діяльності та можливості функціонування сільських закладів загальної середньої освіти в сучасних умовах.

Актуальні проблеми управління закладами освіти в координатах стратегії модернізації освітньої галузі досліджуються фахівцями у різних аспектах: практика управління освітнім процесом (Винничук, 2020), управління розвитком компетентностей учителя (Чайка, Писарчук, 2020). Зокрема сучасні фахівці досліджували пріоритети розвитку сільської освіти

у контексті формування високопрофесійного фахівця (Ярмоленко, 2018). Але сьогоднішня кризова ситуація в країні змушує набути досвід функціонування сільських закладів загальної середньої освіти в сучасних умовах, зокрема на прикордонних територіях країни і надає можливість визначити найбільші перешкоди для повноцінної роботи сільських закладів загальної середньої освіти.

Так, враховуючи дослідження ГО «Центр інноваційної освіти «Про.Світ», проведене у 2024 році (Основні, 2024), можемо зазначити, що найбільш гострими потребами сільських закладів загальної середньої освіти на прикордонних територіях освітяни вважають:

- створення чи облаштування укриттів для убезпечення учасників освітнього процесу під час активних бойових дій та/чи ракетних обстрілів;
- наявність засобів для навчання (ноутбуків, планшетів, підручників тощо);
- наявність достатньої кількості учнів для повноцінного укомплектування класів;
- забезпечення закладу освіти підключенням до оптоволокна та роботи під час ймовірних відключень електроенергії;
- організація належної психоемоційної підтримки усіх учасників освітнього процесу;
- створення чи відновлення можливостей для позашкільної діяльності (гуртки, секції тощо);
- забезпечення закладу освіти належною кількістю педагогічних кадрів;
- забезпечення організованого підвозу дітей та працівників закладу;
- налагодження контакту з батьками для організації оптимального освітнього процесу в умовах, що склалися;
- належна комунікація з органами управління освітою.

Окреслені проблеми у сьогоднішньому функціонуванні сільських закладів освіти сформулювали пропозиції щодо їх вирішення. Такими пропозиціями вважаємо, насамперед, розроблення стратегії розвитку сільського закладу освіти, яке має відбуватися з ініціативи його керівництва, адже формування стратегічного бачення розвитку школи – важлива частина роботи директора як управлінця. Наступним кроком має бути залучення усіх учасників освітнього процесу і, що надзвичайно важливо, засновника. Адже стратегія не буде дієвою, якщо до її розроблення не долучена місцева влада, від якої, зокрема, залежить і створення можливостей

для її реалізації.

Залученість засновника до процесу стратегічного управління є запорукою успішної реалізації стратегії закладу освіти завдяки забезпеченню ресурсами, пошуку альтернативних джерел фінансування запланованих заходів, а також підтримки ініціатив з розвитку закладу освіти (Державна, 2022).

Важливою частиною успіху є і інтеграція стратегій розвитку шкіл у стратегію розвитку громади. У такому випадку заклади освіти не залишаться без уваги, а їх ефективне функціонування буде частиною стратегічної діяльності громади. Водночас керівникам шкіл та їх засновникам важливо пам'ятати, що роль громади у розвитку закладів освіти не обмежується фінансуванням базових потреб і ремонту покрівлі чи кабінетів. Стратегічний розвиток школи – це також про спрямованість на активний професійний розвиток педагогів, запровадження ІКТ в управлінський та освітній процес закладу освіти, створення інклюзивного середовища та безпечного освітнього середовища.

Такий підхід до вирішення існуючих проблем функціонування сільських закладів загальної середньої освіти на прикордонних територіях надасть їм можливість для забезпечення якісних освітніх послуг та мінімізації освітніх втрат, які викликані сьогоdnішніми кризовими умовами в країні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Винничук, О. Т. (2020). Педагогічний менеджмент як теорія і практика управління освітнім процесом. Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі: колективна монографія. В. П. Кравця, Г. М. Мешко (заг. ред.), (сс. 19-31). Тернопіль : ТИПУ ім. В. Гнатюка.
2. Державна служба якості освіти про роль засновника у розробленні стратегії розвитку закладу освіти в громаді. (2022). URL: <https://sqe.gov.ua/strategia-shkoly-zasnovnyk-gromada/>
3. Основні проблеми та потреби закладів загальної середньої освіти на деокупованих територіях і пропозиції щодо їх розв'язання. (2024). Дослідження Центру інноваційної освіти «Про.Світ». Освітній омбудсмен України. URL: <https://eo.gov.ua/osnovni-problemy-ta-potreby-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity-na-deokupovanykh-terytoriiakh-i-propozytsii-shchodo-ikh-rozv-iazannia-nsbp-doslidzhennia-tsentru-innovatsiynoi-osvity-prosvit/2024/01/09/>
4. Ярмоленко, О. Ю. (2018). Пріоритети розвитку сільської освіти у контексті формування високопрофесійного фахівця аграрного сектору. Агросвіт. 6. 51-57.
5. Чайка, В.М., Писарчук, В.Т. (2020). Управління розвитком дидактико-технологічних компетентностей учителя в процесі його професійної підготовки та діяльності в закладі загальної середньої освіти. *Актуальні проблеми управління закладами освіти в контексті стратегії модернізації освітньої галузі*: колективна монографія. В. П. Кравця, Г. М. Мешко (заг. ред.), (сс. 97-114). Тернопіль : Т ИПУ ім. В. Гнатюка.

Кучер Олег

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

СПІВПРАЦЯ МІЖ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ І РОБОТОДАВЦЕМ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ

У роботі розглядається вимоги ринку праці до кваліфікації працівників. Особливу увагу акцентовано на впровадженні дуальної форми здобуття освіти. Визначено роль закладу освіти і підприємства при організації дуальної освіти. Звертається увага на важливості розроблення дорожньої карти, як засобу планування та стратегічного керівництва процесом дуальної освіти.

Ключові слова: *дуальної форми здобуття освіти, кваліфікаційний розрив, заклад освіти, роботодавець, дорожня карта.*

З кожним роком темпи розвитку різних галузей економіки стрімко зростають, проте рівень підготовки та кількість кваліфікованих фахівців залишаються на відносно низькому рівні порівняно з наявними потребами. Це спричиняє кваліфікаційний розрив (Ковальчук, 2021).

Завдання закладів освіти полягає у зменшенні кваліфікаційного розриву через запровадження ефективних практик підготовки фахівців. Створення тісних партнерських зв'язків між установами освіти та комерційним сектором через імплементацію дуальної форми освіти є одним із ефективних засобів досягнення цієї мети. Дуальна освіта розглядається як один із стратегічних інструментів подолання недоліків у кваліфікаційній сфері.

Дуальна форма здобуття освіти (далі – ДФЗО) може бути здійснена на рівні фахової передвищої освіти у відповідності з конкретною спеціальністю, а також на рівні вищої освіти або в межах освітніх програм, що передбачають отримання професійної кваліфікації у певних професіях, що підлягають додатковому регулюванню (Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти, 2023).

ДФЗО сприяє глибшій інтеграції здобувачів освіти у реальне виробниче середовище, де вони можуть набувати не лише теоретичних знань, але й практичний досвід роботи. Цей підхід сприяє підготовці здобувачів освіти до викликів сучасного ринку праці, дозволяючи бізнесу мати доступ до висококваліфікованих кадрів, які відповідають його потребам. Така взаємодія сприяє ефективному використанню ресурсів і сприяє сталому економічному зростанню.

ДФЗО спрямована на покращення підготовки майбутніх фахівців та адаптацію їхніх компетенцій до вимог ринку праці. Ця модель навчання передбачає активну співпрацю між закладами освіти і роботодавцями.

Наукові дослідження (Ковальчук, Ігнатенко, 2019; Гайдук, Герлянд, Гоме-нюк, Кулалаєва, Пятничук, Шимановський, 2023; Герлянд, Дрозіч, Кула-лаєва, Романова, Шимановський, 2019; Lavrentieva, Rybalko, Lakomova, 2019) підтверджують, що такий підхід дозволяє здобувачам освіти отримати не лише теоретичні знання, але й цінний практичний досвід в реальних умовах роботи.

Співпраця між закладами освіти та підприємствами сприяє адаптації освітніх програм до актуальних вимог ринку праці, що надає випускникам конкурентні переваги на ринку праці. Особливу вагу має інтеграція здо-бувачів освіти у виробничий процес, що сприяє їхньому професійному зростанню та стимулює розвиток професійних навичок затребуваних на ринку праці.

Співпраця з роботодавцями також сприяє інноваційному розвитку, забезпечуючи обмін досвідом та знаннями між секторами. За результатами досліджень (Концепт розвитку дуальної освіти, 2023; Герлянд, Дрозіч, Кулалаєва, Романова, Шимановський, 2019), такий підхід до навчання сприяє підвищенню якості освіти та забезпечує випускникам широкий спектр професійних навичок, необхідних для успішної кар'єри на ринку праці. В умовах ДФЗО добувач освіти одночасно є здобувачем освіти та працівником підприємства чи організації.

Заклад освіти відіграє важливу роль у взаємодії з роботодавцями, що полягає в забезпеченні постійної комунікації та досягнення цілей освіти, відповідає за удосконалення освітніх програм. Крім того, заклад освіти видає документи, які підтверджують отримання здобувачами освіти від-повідних кваліфікацій. У свою чергу, роботодавець зобов'язаний організо-вувати навчання на робочому місці згідно з укладеним договором, що регулює умови навчання.

У процесі інтеграції ДФЗО важливим етапом є розробка чіткої та струк-турованої дорожньої карти. Цей стратегічний документ визначає послідов-ність кроків, необхідних для успішного запуску програми та досягнення її цілей. Дорожня карта акцентує на ключових аспектах, таких як аналіз потреб ринку праці, вибір партнерів, розробка навчальних програм, укла-дання договорів і підготовка персоналу. Цей документ визначає важливість та мету кожного етапу впровадження дуальної освіти. Такий підхід сприяє систематичності та ефективності в реалізації програми, а також дозволяє контролювати її прогрес та досягнення очікуваних результатів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ковальчук, В. І. (2021). Проблеми кваліфікаційного розриву та роль університетів у їх вирішенні. Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного

- навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій. матеріали V Всеукраїнського науково-методичного семінару (5 листопада 2021 р.) Глухівський НПУ ім. О. Довженка. Глухів, 14-16.
2. Ковальчук, В. І., Ігнатенко, С. В. (2019). Упровадження дуальної освіти в професійній (професійно-технічній) освіті. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Глухів, 1, 120–132.
 3. Концепт розвитку дуальної освіти. Методичний посібник з організації та підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти в закладах вищої та фахової передвищої освіти (2023). URL: <http://surl.li/rdvgy>
 4. Гайдук, О. В., Герлянд, Т. М., Гоменюк, Д. В., Кулалаєва, Н. В., Пятничук, Т. В., Шимановський, М. М. (2023). Методичні засади впровадження елементів дуальної форми навчання в професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників будівельної, машинобудівної галузей, сфери обслуговування та громадського харчування.
 5. Герлянд, Т. М., Кулалаєва, Н. В., Романова, Г. М., Шимановський, М. М., Дрозіч, І. (2019). Організація дуальної форми навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.
 6. Положення про дуальну форму здобуття фахової передвищої та вищої освіти (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0929-23#Text>
 7. Lavrentieva, O., Rybalko, L., Lakomova, O. (2019). Implementation of the dual system of vocational education: history, trends, perspectives. The Actual Problems of the World Today: Collective Monograph. London, 114-124.

Ляшенко Андрій, Цебро Яна

*Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Автором проаналізовано трактування корпоративного управління і визначено як систему загальних правил, процедур та політики, за допомогою яких планується регулюється та контролюється діяльність підприємства. Були виявлені відмінності між категоріями «корпоративне управління» та «корпоративний менеджмент».

***Ключові слова:** корпоративне управління, корпоративний менеджмент, підприємство, система управління,*

Становлення інноваційної економіки України обумовлює більш високий рівень конкурентоспроможності промисловості як її ключової складової. Однією з ефективних форм виробничого управління вітчизняними підприємствами виступає система корпоративного управління, яка забезпечує реалізацію моделі довгострокового стійкого розвитку.

В економічній літературі визначено різні управлінські системи корпоративного регулювання за тими чи іншими критеріальними ознаками, зокрема: за функціональним призначенням (англо-саксонська, континентальна); за ознакою структури наглядових і виконавчих органів (унітарна,

подвійних рад); за ступенем концентрації власності (інсайдерська, аутсайдерська) тощо (Боковець, 2016). Найбільш розповсюдженим є розподіл. Моделі корпоративного управління розрізняються структурою власності, законодавчою базою, складом основних учасників, формами і способами фінансування, вимогами до розкриття інформації про діяльність компанії та іншими елементами. Саме порівняння цих основних елементів корпоративного управління як в Україні так і в інших країнах надасть змогу визначити основні риси моделі корпоративного управління в Україні.

Досить часто під корпоративним управлінням розуміють корпоративний менеджмент. Разом з тим, важливо виокремлювати поняття корпоративний менеджмент і корпоративне управління. Під першим терміном мається на увазі професійних фахівців в ході проведення ділових операцій. Іншими словами, менеджмент зосереджений на механізмах ведення бізнесу. Друге поняття набагато ширше: воно означає взаємодію безлічі осіб і організацій, які мають відношення до найрізноманітніших аспектів функціонування фірми.

Термін «менеджмент» в країнах з розвинутою ринковою економікою використовується стосовно корпоративно-господарському, виробничому управлінню. Менеджмент компанії - це інструменти, якими користуються менеджери корпоративних структур та їх підрозділів. Він охоплює такі питання, як інструментарій наукового управління організацією, формування системи управління в корпоративній структурі і управлінська діагностика, створення системи управління виробничо-господарською діяльністю в компанії, корпоративні інформаційні системи управління в організації та деякі інші (Атаманчук, 2021).

Таким чином, корпоративний менеджмент в своїй основі займається питаннями ефективного управління корпоративною структурою та її підрозділами.

Корпоративне управління як система взаємовідносин у відомому трикутнику «акціонери – рада директорів – менеджмент» є основою як для забезпечення ефективної діяльності компанії в середньостроковій перспективі, так і для успішного стратегічного розвитку. Сформована система взаємовідносин між акціонерами та менеджментом далеко не завжди прозора, ефективна і захищає права інвесторів. Тому численні законодавчі вимоги і правила, так само як і передові принципи корпоративного управління, націлені не стільки на поліпшення результатів діяльності компанії, скільки на забезпечення максимального ступеня захисту вкладень інвесторів (Атаманчук, 2022).

Таким чином, корпоративне управління об'єктивно знаходиться на більш високому рівні в системі управління компанією, включаючи в себе широкий спектр відносин, який стосується не лише структури органів управління, а й усіх зацікавлених сторін, і забезпечує управління корпорацією в інтересах її акціонерів. З певною часткою умовності можна відзначити, що в ідеальній моделі управління компанією корпоративне управління і менеджмент – це два самостійних напрямки в управлінні організацією, чиї функції перетинаються при розробці стратегії розвитку компанії та управління ризиками. Перетин функцій залежить від механізму розподілу повноважень за рівнями управління компанією між радою директорів і одноосібним виконавчим органом, закріпленого в статуті компанії (Фаріон, 2015).

Отже, розглянуте тлумачення поняття корпоративного управління підприємства у взаємодії з механізмом його реалізації забезпечить довгострокові конкурентні переваги, високу інвестиційну привабливість та стабільний розвиток підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Атаманчук, З.А. (2021). Проблеми та перспективи розвитку корпоративного управління в Україні. *Бізнес Інформ*, 8, 184-189.
2. Атаманчук, З.А., Макогін, З.Я. (2022). Моделі корпоративного управління: світовий досвід та проблеми формування в Україні в умовах сучасних викликів та загроз. *Економіка і організація управління*, 2 (46), 67-75.
3. Боковець, В.В. (2016). Управління корпоративною власністю та правами в сучасних умовах господарювання. *Економіка і суспільство*, 7, 220-226.
4. Фаріон, Н.О. (2015). Принципи корпоративного управління: міжнародний та вітчизняний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*, 22, 134-138.

Мартоліс Михайло, Цебро Яна

*Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

У статті досліджуються напрями забезпечення та методи оцінки рівня конкурентоспроможності підприємств в умовах військового стану. Систематизовано основні визначення конкурентоспроможності підприємств, та запропоновано розуміти під конкурентоспроможністю такий рівень безпеки, що надасть можливість здобувати стійкі економічні та брендові переваги у важкопрогнозованих та кризових умовах.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємств, управління, безпека бізнесу, динамічна логістика, умови невизначеності.

Конкуренція є надзвичайно важливим елементом ринкового механізму, що дає змогу розвиватися аграрним підприємствам і при цьому максимально враховувати потреби споживачів. Конкурентоспроможність є мірилом успіху будь-якої компанії та прямо впливає на економічний бренд країни, заробітки людей та їх добробут. У 2023 р. Institute for Management Development (IMD) оприлюднив Світовий рейтинг конкурентоспроможності (World Competitiveness Ranking). Україна зайняла 54 місце з-поміж 64 учасників рейтингу. Раніше, у 2022 р., Україна посіла 55 місце серед 63, а у 2017 р. займала 60 місце з 63 (Конкурентоспроможність України 2020-2021, 2021). Поряд із цим, повномасштабний напад Російської Федерації на нашу країну зумовив значні зміни у функціонуванні та забезпеченні конкурентоспроможності багатьох вітчизняних підприємств, що в подальшому може призвести до кризового стану всієї економіки.

Традиційно конкурентоспроможність підприємства визначається як комплексна ознака, що характеризує його здатність успішно конкурувати на ринку та здобувати при цьому економічні вигоди. Для її оцінки прийнято використовувати групові, інтегральні та узагальнені показники (Конкурентоспроможність України 2020-2021, 2021).

Пропонуємо під конкурентоспроможністю підприємства розуміти здатність досягнути такого рівня безпеки, що надасть змогу здобувати стійкі економічні та брендові переваги у важкопрогнозованих та кризових умовах. Зрозуміло, що запропоноване нами визначення потребує обґрунтування його сутності. Під економічними перевагами ми розуміємо отримання більшого прибутку ніж конкуренти, за рахунок використання інтелектуального капіталу та динамічної логістики, а під брендovими – здобута прихильність споживача, яка мотивує його обирати продукт підприємства, а не конкурента, за рахунок правильно сформованої маркетингової стратегії та бренд-менеджменту в умовах кризи або активізації соціально-відповідальний дій під час військового вторгнення. Ураховуючи це, серед основних напрямів конкурентоспроможності в умовах війни, поруч із широко вживаними можна виокремити (Купріна, 2023): безпеку ведення бізнесу; динамічну логістику; збереження якості інтелектуального капіталу; активізацію соціально-відповідальних дій усіх заінтересованих сторін.

Активне використання запропонованих напрямів підвищення конкурентоспроможності підприємств (які поєднують як якісні, так і кількісні параметри функціонування підприємств, охоплюють матеріальні та нематеріальні (зокрема важко вимірні) цінності) має певною мірою впливати і на методику оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конкуренентоспроможність України 2020-2021. (2021). URL: file:///C:/Users/Natali/Downloads/2020_Конкуренентоспроможність_ІКТ_України.pdf.
2. Купріна, Н.М. (2023). Глобальна конкурентоспроможність і економічна трансформація національної економіки та її суб'єктів: теоретичний та практичний аналіз. *Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету*, 2(7), 22-31.

Медведь Валентина

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ЗАКЛАДОМ

В даній публікації розглянуто стратегії та методи управління навчальним закладом з метою підвищення якості освіти. Аналіз досліджень, щодо сучасних тенденцій управління та їхнього впливу на розвиток закладу. Робота надає практичні рекомендації для керівників з метою підвищення ефективності управління.

***Ключові слова:** навчальний заклад, управління персоналом, оптимізація процесів, моніторинг, оцінювання результатів.*

Управління навчальним закладом в сучасному освітньому контексті необхідне не лише для забезпечення ефективного функціонування навчального процесу, але й для відповіді на виклики, що ставляться перед освітою в епоху активної технологічної трансформації та швидкозмінного соціокультурного середовища. Зміни в економіці, суспільстві та технологіях вимагають від керівників освітніх установ не лише адаптації, але й активного впровадження новаторських стратегій управління, спрямованих на забезпечення якості освіти та відповіді на потреби сучасного суспільства. Така актуальність стимулює наукову спільноту до розробки та впровадження нових підходів до управління, а також до вивчення кращих практик у цій сфері. Наукове дослідження у цій області має на меті не лише виявлення проблем та викликів, що постають перед керівництвом навчальних закладів, але й розробку конкретних рекомендацій та стратегій, спрямованих на оптимізацію управлінського процесу та підвищення якості освіти.

Ефективне керівництво навчальним закладом вимагає належного управління людськими ресурсами. Педагогічний персонал є основною складовою успіху будь-якого освітнього закладу, оскільки від них залежить не лише якість навчання, але й загальна атмосфера та клімат в школі чи університеті. Дослідження показують, що правильне управління персоналом включає ретельний відбір кваліфікованих кадрів, їх професійний розвиток та створення сприятливого робочого середовища. Навчальні заклади, які мають високу результативність, частіше вдаються до стратегій

найму та збереження кваліфікованих вчителів (Ямполь, 2023, С. 230-232).

Крім того, успішні навчальні заклади враховують індивідуальні потреби та інтереси персоналу, створюючи стимули для їхнього професійного зростання. Систематичні програми навчання та розвитку допомагають педагогічному персоналу покращувати свої навички та впроваджувати нові методи навчання. Такий підхід дозволяє не лише залучати талановитих вчителів, а й стимулює їх до тривалої та успішної кар'єри в освітній галузі.

Інформаційні технології в сучасному світі стали необхідним інструментом для оптимізації процесів управління навчальними закладами. Впровадження електронних систем управління навчальним процесом сприяє значному зменшенню адміністративних витрат та полегшує звітність і контроль. Наприклад, електронні журнали та системи автоматизації управління ресурсами дозволяють ефективно вести облік та контролювати різні аспекти шкільного життя, від розкладу занять до фінансових операцій (Шпінталь, Крисак, 2023, С. 11).

Застосування інформаційних технологій також полегшує комунікацію між учасниками освітнього процесу. Вчителі можуть легко спілкуватися з адміністрацією, учнями та їх батьками, ділитися інформацією та результатами. Це сприяє підвищенню загального рівня ефективності навчального процесу.

Системний моніторинг та оцінювання результатів діяльності навчального закладу відіграють ключову роль у забезпеченні якості освіти. Цей процес дозволяє керівництву навчального закладу здійснювати інформовані рішення, орієнтовані на досягнення мети та покращення якості навчання. Систематичний аналіз результатів навчання учнів, якість навчально-методичного забезпечення та рівень задоволеності учасників освітнього процесу - це лише деякі аспекти, які варто враховувати при моніторингу (Ямковий, Ямкова, 2023, С. 364-366).

Оцінювання результатів діяльності навчального закладу може здійснюватися різними способами, включаючи проведення стандартизованих тестів, внутрішні оцінки та зворотний зв'язок від учнів, вчителів та батьків. Важливою складовою цього процесу є також порівняння результатів з іншими навчальними закладами на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Такий підхід дозволяє ідентифікувати сильні та слабкі сторони навчального закладу, а також виявляти можливості для покращення та розвитку.

Отже, вивчення питань управління навчальним закладом є невід'ємною частиною сучасної освітньої практики. Для того, щоб досягти успішного

керівництва необхідно глибокого розуміти принципи та практики, що лежать в основі ефективного функціонування навчального закладу. Дослідження у галузі управління навчальними закладами розширює ці знання та допомагає розробляти оптимальні стратегії для підвищення якості освіти та покращення результатів всіх учасників освітнього процесу. Таким чином, подальші дослідження у цій області є важливим напрямком розвитку, який сприятиме створенню ефективних моделей управління навчальними закладами, що відповідають потребам сучасного світу і сприяють розвитку освіти в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ямполь, Ю. (2023). Удосконалення якості освіти в навчальних закладах через підвищення рівня управлінських компетенцій майбутніх менеджерів освіти. *Комплексний підхід до модернізації науки: методи, моделі та мультидисциплінарність*: Матеріали конференцій МЦНД, 230–232.
2. Шпінталь, М.Я., Крисак, Д.М (2023). Математичне та програмне забезпечення системи документообігу та адміністративних процесів університету. *Комп'ютерні інформаційні технології*: Матеріали школи-семінару молодих вчених і студентів СІТ'. 11.
3. Ямковий, О. Ямкова, Т. (2023). Моніторинг якості професійної підготовки фахівців у закладах фахової передвищої освіти. *Сучасна наука та освіта: стан, проблеми, перспективи*. III Міжнародна науково-практична конференція м. Полтава, 364-366.

Музиченко Вадим

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

КРЕАТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ФАКТОР УСПІШНОСТІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ

У тезах досліджується роль креативного менеджменту як пріоритетного напрямку розвитку управлінської діяльності у сучасних умовах глобалізації ринку та зростаючої конкуренції. Розглядаються ключові аспекти, які зумовлюють потребу в управлінцях, здатних на креативне мислення та швидке прийняття нетрадиційних рішень. Основна увага приділяється аналізу ефективності креативних методів і технологій в управлінні, інтеграції досягнень з різних сфер для створення унікальних стратегій та визначення нових точок зростання. Подано огляд теоретичних та прикладних аспектів креативного менеджменту, зокрема щодо формування креативних управлінських структур і командної роботи, які сприяють реалізації творчого потенціалу співробітників та досягненню синергетичного ефекту в організаціях.

Ключові слова: *креативний менеджмент, інноваційні зміни, креативне мислення, управлінські рішення, творчий потенціал, командна робота, організаційне проектування, менеджмент інновацій, кадрове управління, теорія творчості.*

За сучасних умов глобалізації ринку і конкуренції найважливішим ресурсом організацій є управлінці, здатні пропонувати нові, нетрадиційні

рішення, генерувати оригінальні ідеї й пропозиції, розробляти унікальні стратегії та швидко реагувати на зміни. У зв'язку з цим зростають вимоги до управлінців, зокрема, до навичок розробки й реалізації нестандартних, інноваційних ідей рішень і навіть до творчого потенціалу організацій і адміністративних структур, оскільки творчий потенціал грає ключову роль визначенні місця підприємства у інформаційному суспільстві.

Зростання вимог до управлінців багато в чому пов'язано з ескалацією процесів реформування та інноваційних змін в Україні. Високі вимоги до креативності зумовлені також збільшенням кількості організацій, що спеціалізуються на розробці нових технологій і запровадженні концепцій креативного менеджменту – рекламних агентств, архітектурних і дизайнерських бюро, науково-виробничих комплексів, консалтингових компаній тощо. Про збільшення попиту на управлінців з розвиненими творчими здібностями свідчить поява вакансій «креативних менеджерів» на ринку праці (Свидрук, 2012).

Креативний менеджмент – це управління процесом креативного мислення, орієнтованого на креативний результат. Креативний менеджмент реалізується з допомогою креативних методів і технологій. Креативний (від англійського «creative») – це буквально «творчий, творчість».

В основі концепції креативного менеджменту лежить творча інтеграція всіх досягнень, використовуючи які організація може стати унікальною, несхожою на інші, здатною передбачити мету споживача.

Креативний менеджмент необхідний при розробці безперервних інновацій в продуктах і послугах, модернізації, поліпшенні просування товарів на ринки, визначенні викликів і точок зростання підприємств.

Креативний менеджмент, об'єднуючи досягнення з різних областей діяльності, нестандартно використовуючи інформацію та технології приймає нові, оригінальні рішення, які налагоджують прогресивні взаємозв'язки між зовнішнім і внутрішнім середовищем.

Формування креативного підходу до управління висуває нові вимоги до організаційного проектування і визначає необхідність побудови сучасних управлінських структур, що дозволяє створити конкурентні переваги, розкрити творчий та підвищити мотиваційний потенціал персоналу організації, посилити результативність співпраці.

Креативний менеджмент ґрунтується на ідеї якомога більшого впровадження командної роботи. Використання команд дозволяє отримати синергетичний ефект, нових якісних результатів від спільної праці, створює умови для реалізації творчого потенціалу співробітників. У основі побудови

креативних структур має бути належний функціональний розподіл організації у відповідності до основних напрямів роботи, належне цільове управління, послідовне здійснення кадрового та командного проектування. Креативне управління може бути реалізовано з урахуванням формування креативних структур управління, які мають креативний потенціал. Креативний менеджмент «працює» там, де створюваний інтелектуальний продукт є результатом діяльності колективу (Кузьмін, 2010).

Займатися проблемами креативного менеджменту потрібно, оскільки необхідно підвищувати якість управлінських рішень та їх інтенсифікацію на всіх рівнях – від загальнодержавного до окремого робочого місця. Необхідно знаходити й запроваджувати нові, обґрунтовані з наукових позицій і психологічно досконаліші методи підготовки управлінців. Такі методи покликаний дати креативний менеджмент.

Під час створення системи креативного менеджменту керівники підприємства здійснюють аналіз доцільності реалізації тієї чи іншої стратегії розвитку. Розвиток системи креативного менеджменту вимагає щоб керівники підприємств і організацій дотримувались певних принципів, тобто вихідних положень, які з одного боку, є критерієм оцінювання раціональності креативних управлінських рішень, з іншого – сукупністю вимог до вироблення алгоритму формування системи креативного менеджменту.

В креативному менеджменті, як і на будь-якій іншій науці, виділяють теоретичний та прикладний аспекти. Теорія креативного менеджменту є складовою теорії творчості. Прикладний аспект креативного менеджменту пов'язують насамперед із інноваціями і нововведеннями. Проблеми креативного менеджменту організаційно перетинаються з кадровим управлінням, коли потрібно створювати тимчасові творчі колективи для розв'язування різних задач. З іншими галузями науки креативний менеджмент об'єднує те, що він переслідує певні цілі, а саме:

- оцінка творчого потенціалу особистості;
- створення творчої атмосфери у колективі;
- формування груп експертів, покликаних оцінювати ті чи інші попередньо розроблені пропозиції, які орієнтовані на поліпшення стану речей й попередження кризових ситуацій;
- визначення евристичних методів, операцій та прийомів, які потрібно освоїти для якісного та оперативного рішення творчих завдань (Мала, 2011).

Менеджмент, як особливий вид діяльності, використовує творчість для спонукання підлеглих до дій. Таке спонукання передбачає постійну

апеляцію до закладених у кожному працівнику творчих якостей.

Методи креативного менеджменту можна поділити на дві групи: створені для посилення креативних і евристичних здібностей людини; службовці формалізації аналітичної діяльності.

Ці групи методів не протиставляються одне одному і не відгороджені один від одного, навпаки, вони тісно взаємодіють, одна група доповнює та підсилює іншу. Кожна з них має власну область використання, складність та ефективність. Як їх використовувати вирішується у межах креативного менеджменту з урахуванням усіх обставин. Отже, креативний менеджмент визначає оптимальне використання методів активації творчого потенціалу робітників.

Сучасний менеджмент пронизаний творчістю. Перехід на новий щабель розвитку відбувається плавно, без порушення видимої цілісності створеної системи, але з глибинною деформацією багатьох сталих стереотипів. Система менеджменту входить у нову фазу розвитку, коли інноваційні ідеї перестали бути долею індивідуалістів, а стали результатом колективної праці груп фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кузьмін, О.Є. (2010). Креативний менеджмент: навч. посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки.
2. Мала, Н.Т. (2011). Креативність як складова ефективного управління. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 704, 18-23.
3. Свидрук, І.І. (2012). Креативний менеджмент: навч. посібник. К. Центр учбової літератури.

Нестеренко Володимир

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

РОЗВИТОК ЕФЕКТИВНОГО ЛІДЕРСТВА У ГЛОБАЛЬНОМУ КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО СВІТУ

У публікації розглянуті особливості ефективного використання лідерства, як засобу досягнення цілей організацій та окремих осіб.

Надані характеристики та приклади лідерства. А також схарактеризовано сутність та класифікація видів лідерства. Зроблені відповідні висновки.

***Ключові слова:** лідерство, ефективність, менеджмент, управління, етичність, мотивація, інноваційність, штучний інтелект.*

У 21-му сторіччі світ зазнав значних змін, що безпосередньо вплинули на розуміння та практику лідерства. Швидкий розвиток технологій, глобалізація, зміни соціальних норм та цінностей вимагають від лідерів адаптації

до нових умов і використання ефективних стратегій для успішного управління та надихання своїх команд. Розглянемо ключові аспекти ефективного лідерства у 21-му сторіччі, включаючи адаптивність, інноваційність, етичність та здатність до розвитку інших.

Адаптивність є критично важливою якістю для сучасного лідера. У світі, що швидко змінюється, лідери повинні мати здатність швидко реагувати на нові виклики, адаптувати стратегії та підходи, а також ефективно керувати змінами у своїх організаціях. Це означає, що лідери мають бути готові вчитися, відмовлятися від застарілих практик і приймати інновації.

У 21-му сторіччі лідерство нерозривно пов'язане з інноваціями. Лідери повинні не тільки впроваджувати нові технології, але й сприяти культурі інновацій у своїх командах. Це означає заохочення креативності, експериментування та ризикованої поведінки, а також вміння бачити можливості там, де інші бачать лише перешкоди. Вже зараз бачимо, що лідери які впроваджують штучний інтелект (ШІ) у своїх компаніях стають успішними.

Етичність. Етичне лідерство набуває особливої актуальності у 21-му сторіччі. У світі, де бізнес-практики та рішення компаній розглядаються через призму їхнього впливу на суспільство, довкілля та майбутні покоління, лідери повинні діяти з високою моральною відповідальністю. Етичне лідерство передбачає прозорість, чесність та справедливість у прийнятті рішень.

Сучасне лідерство також вимагає від лідерів здатності розвивати потенціал своїх підлеглих. Це означає не лише делегування завдань, а й менторство, коучинг та підтримку у професійному зростанні. Лідери, які інвестують у розвиток своїх команд, створюють мотивовані, високо-ефективні групи, здатні досягати значних результатів.

Опитування показують, що організації потребують нового формату лідерства (рис. 1).

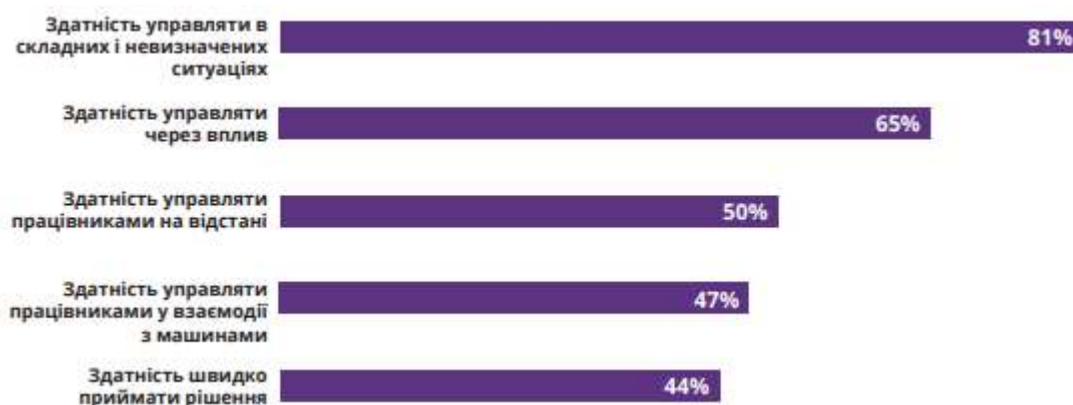

Рис. 1 Результати опитування: які унікальні вимоги до лідерів 21-го століття?
Джерело: Deloitte Global Human Capital Trends, 2019 р.

Ефективне лідерство у 21-му сторіччі демонструють лідери, які змогли адаптуватися до світу, що швидко змінюється, впроваджуючи інновації, сприяючи сталому розвитку та будуючи інклюзивну культуру. Ось декілька прикладів лідерів та їхніх підходів (табл.1).

Таблиця 1.

Приклади лідерів 21 – го сторіччя.

1. Сатья Наделла, CEO Microsoft.	Після призначення на посаду CEO у 2014 році, Сатья Наделла зосередився на трансформації корпоративної культури Microsoft, просуваючи ідеї співпраці, навчання та інновацій. Він активно працював над переорієнтацією компанії на хмарні технології та штучний інтелект, значно підвищивши її ринкову капіталізацію. Його лідерство демонструє, як адаптивність та відкритість до нового перетворюють бізнес.
2. Ілон Маск, засновник Tesla та SpaceX	Ілон Маск відомий своїм інноваційним підходом у таких компаніях, як Tesla і SpaceX. Він не лише відкрив нові горизонти для автомобільної та космічної промисловостей, але й активно просуває ідеї сталого розвитку та дослідження космосу. Маск втілює в собі лідера, який не боїться ризикувати та веде за собою команду до досягнення амбітних цілей.
3. Джек Ма, засновник Alibaba Group.	Джек Ма використовував своє лідерство для створення однієї з найбільших електронних торговельних платформ у світі, активно сприяючи розвитку електронної комерції в Китаї та по всьому світу. Його здатність бачити можливості там, де інші бачать лише перешкоди, а також його підхід до розвитку бізнесу та інвестування в освіту та молодь, робить його прикладом ефективного лідера.
4. Шеріл Сандберг, колишній COO Facebook.	Як головний операційний директор Facebook (тепер Meta), Шеріл Сандберг сприяла не лише зростанню компанії, але й активно виступала за інклюзивність та рівність у технологічній галузі. Її зусилля зосереджені на підтримці жінок у кар'єрному рості та лідерстві, що є важливим аспектом сучасного лідерства.
5. Мелінда Гейтс, Bill & Melinda Gates Foundation	Через роботу свого благодійного фонду Мелінда Гейтс показала, як ефективне лідерство може бути використане для розв'язання глобальних проблем, таких як боротьба з бідністю, підтримка освіти та поліпшення охорони здоров'я. Вона втілює в собі лідера, який використовує свою позицію для здійснення позитивних соціальних змін.

Отже, ефективне лідерство у 21-му сторіччі вимагає комплексного підходу, який включає адаптивність, інноваційність, високі етичні стандарти та здатність до розвитку інших. Успішні лідери цього сторіччя ті, хто може швидко адаптуватися до змін, надихати на інновації, діяти етично та відповідально, а також розвивати потенціал своїх команд. Ці якості є ключовими для створення стійких та успішних організацій у складному і динамічному світі 21-го сторіччя.

Ніколаєнко Павло

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

УПРАВЛІННЯ ГРОМАДСЬКИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

У статті висвітлено історію становлення, роль і місце громадських організацій, сфера правових відносин, основні характеристики, проаналізовано головні напрямки їх діяльності, показано основні важелі впливу на вирішення актуальних проблем.

Ключові слова: *громадська організація, благодійні фонди, творчі спілки, структура ГО, актуальні потреби, ГО України.*

Історія виникнення громадських організацій має довгу та різноманітну історію, яка сягає далеко в минуле. Однак загальні поняття громадських організацій можна відстежити в різних формах громадської активності та організаційних структурах протягом століть.

У давні часи існували різноманітні форми об'єднань та організацій, що відповідали потребам суспільства. Наприклад, давні греки мали політичні об'єднання, такі як афінська демократія, а також різноманітні товариства, що спрямовувалися на культурну, релігійну та професійну діяльність.

В епоху Середньовіччя з'явилися гільдії та цехи, що об'єднували ремісників та майстрів для захисту їхніх прав та інтересів.

У XVIII столітті на тлі ідеї індивідуальних прав та свобод виникли різноманітні філософські об'єднання та громадські товариства, що спрямовувалися на розумовий розвиток та поширення освіти.

У XIX столітті розвиток промисловості та зростання міського населення сприяли формуванню різних благодійних та соціальних організацій, спрямованих на допомогу бідним та нужденним.

XX століття принесло появу багатьох різноманітних громадських організацій, таких як правозахисні групи, екологічні організації, громадські фонди тощо.

Формування та діяльність громадських організацій в Україні відбувалося у кілька етапів, безпосередньо пов'язаних зі змінами та перетвореннями у політико-правовому статусі республіки – країни, суспільними трансформаціями та розвитком демократичних процесів. Кризові явища поглибилися після розпаду СРСР. Серед основних причин занепаду – не лише загальноекономічні кризові явища, а й відсутність державної політики (Шпак, 2013).

Політику держави у сфері діяльності громадських об'єднань, правові, економічні та соціальні гарантії їх реалізацію, систему соціального захисту

працівників визначає Верховна Рада України (Закон України, 2023). Закон «Про громадські об'єднання» визначає правові та організаційні засади реалізації права на свободу об'єднання, гарантованого Конституцією України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, порядок утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань.

Структура громадських організацій може варіюватися в залежності від кількості членів організації, типу діяльності та специфічних потреб. Проте більшість громадських організацій мають схожі елементи у своїй структурі. Основні компоненти структури громадських організацій включають: збори членів, керівний орган, виконавчий директор, різні відділи, які відповідають за конкретні аспекти їх діяльності, такі як фінанси, програми та проекти, зв'язки з громадськістю тощо (Сила, 2020).

Польський політолог Є. Вятр виділяє чотири стадії, які проходить громадське формування у своєму розвитку. На першій створюються передумови виникнення суспільного об'єднання і створюється ініціативна група. Друга включає формування програмних документів, які віддзеркалюють об'єднані індивідуальні прагнення. Третя – це перевірка життєздатності громадського об'єднання, його відповідності потребам людей. Четверта – це затухання діяльності, коли завдання виконані, або життя довело неможливість реалізації цілей.

Основними характеристиками утворення громадських організацій є:

- добровільність – участь у громадських організаціях здійснюється на добровільній основі;
- суспільна спрямованість – громадські організації спрямовані на вирішення різних соціальних, культурних, екологічних та економічних проблем;
- незалежність – громадські організації мають свою внутрішню структуру та не залежать від державних органів;
- публічність – діяльність громадських організацій відкрита для громадськості та має певний рівень прозорості.

Онлайн-форум UkraineLab у межах проекту «Сила тут: Стала багаточентрова екосистема культури», проаналізував діяльність громадських організацій та інституцій у перші місяці повномасштабної війни (Медіа великих історій, 2022). Визначені актуальні потреби, цілі організації, шляхи планування та реалізації діяльності; дії на випадок 2-3 варіантів розвитку ситуації; новітній підхід до планування діяльності, замість детального планування на пів року вперед, прийняття швидких рішень та їх адаптація у

процесі виконання.

Громадські організації стали надійним тилом для забезпечення військових і гуманітарних потреб. Вистоявши у перші, надскладні тижні війни, ці спільноти шукають способи залишатися ефективними в новій реальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про громадські об'єднання» (2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Сила, Т.І. (2020). Менеджмент волонтерських програм: посібник для підготовки менеджерів волонтерських програм / За заг. ред. Т.І. Сила, Т.Л. Лях; авт. кол.: Т. Журавель, Т. Лях, К. Пуха та ін. К.: ФОП Буря О.Д.
3. Шпак, Віктор. (2013). Історія створення та функціонування громадських організацій України. *Український науковий журнал «ОСВІТА РЕГІОНУ»*, 3, 105-110.
4. Медіа великих історій. Як громадським організаціям залишатись ефективними під час війни. Онлайн-форум UkraineLab (10 Листопад, 2022). URL: <https://media.zagoriy.foundation/>.

Пахомов Михайло

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АНТИКРИЗОВОМУ УПРАВЛІННІ ЗАКЛАДОМ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Окреслені проблеми управління організацією освітньої діяльності закладу загальної середньої освіти в кризових умовах та визначені можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного антикризового управління закладом загальної середньої освіти.

Ключові слова: *заклад загальної середньої освіти, інформаційно-комунікаційні технології, кризові умови.*

Кризові ситуації можуть виникнути з різних причин, таких як епідемії, природні катастрофи або інші непередбачувані обставини, і вимагають швидких та ефективних рішень в управлінні закладом освіти. Зокрема, в умовах воєнного стану, незважаючи на складні обставини, в яких сьогодні знаходиться Україна, важливим є продовжувати освітній процес, який насамперед має бути максимально безпечним і комфортним як для здобувачів освіти, так і для педагогічних працівників.

Проблема організації освітнього процесу в умовах воєнного стану і необхідність створення нової моделі освітньої взаємодії досліджувалася в роботах Л. Кравець (2017), Л. Петько (2022) та ін.. Питання організації дистанційного навчання вивчали О. Гнатюк (2022), О. Корбут (2013) та ін.

Організація освітньої діяльності, функціонування і розвиток закладів загальної середньої освіти в умовах локдаунів та карантинів, введення в

Україні воєнного стану потребують антикризового управління, яке полягатиме у системній комплексній роботі із запобігання чи усунення деструктивних для закладу загальної середньої освіти тенденцій і явищ за допомогою використання всього арсеналу техніки управління, що буде спрямований на реалізацію стратегії антикризового управління. На нашу думку, антикризова стратегія управління закладом загальної середньої освіти однозначно повинна містити наступні завдання:

- 1) регулярний моніторинг виникнення і розвитку кризових ситуацій;
- 2) профілактику виникнення і загострення кризових ситуацій;
- 3) підтримування раціонального функціонування закладу освіти у кризових станах;
- 4) забезпечення виходу закладу освіти із кризового стану, мінімізуючи втрати.

Досить ефективним фактором у реалізації стратегії антикризового управління закладом освіти може бути використання інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні закладом освіти та організації методичної, навчальної й виховної діяльності у закладі (Птахіна, 2017).

Існуючий досвід функціонування закладів освіти в кризових умовах дозволив визначити можливості та стратегії використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для ефективного антикризового управління закладом загальної середньої освіти в умовах кризи. Серед них можуть бути:

- 1. Віддалена робота та дистанційне навчання.** Використання віддалених платформ та електронних систем для організації дистанційного навчання та роботи вчителів і учнів у разі кризи. Розгортання відповідних платформ для віртуальних уроків, забезпечення доступу до навчальних матеріалів та комунікації між учасниками освітнього процесу.
- 2. Ефективне внутрішнє та зовнішнє спілкування.** Застосування ІКТ для покращення системи спілкування всередині закладу та взаємодії з іншими освітніми установами, органами влади та громадськістю. Використання електронних засобів для оперативної інформаційної взаємодії та координації дій в умовах кризи.
- 3. Моніторинг та управління ресурсами.** Використання систем автоматизованого моніторингу для відстеження стану ресурсів закладу, таких як кадри, фінансові засоби, навчальні матеріали тощо. Це дозволяє директору швидко реагувати на зміни та ефективно розподіляти ресурси в кризових умовах.

4. Захист інформації та кібербезпека. Впровадження заходів з кібербезпеки для захисту конфіденційної інформації та персональних даних учасників освітнього процесу. Забезпечення безпеки електронних платформ та інших інформаційних ресурсів закладу.

5. Залучення громадськості через ІКТ. Використання ІКТ для взаємодії з громадськістю, родинами учнів та іншими зацікавленими сторонами. Організація віртуальних зборів, консультацій та обговорень для залучення громадськості до прийняття рішень у кризових умовах.

Отже, зазначимо, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій в управлінні закладом загальної середньої освіти в кризових умовах є ключовим фактором для забезпечення ефективної роботи закладу та збереження якості освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гнатюк, О. В. (2022). Дистанційна освіта в умовах воєнного стану. URL : http://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2022/Hnatiuk_Olga2022.pdf
2. Корбут, О. Г. (2013). Дистанційне навчання: моделі, технології, перспективи. URL : <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/%201123>
3. Кравець, Л. В. (2017). Інформаційні технології й мовна комунікація сьогодення. Вивчаємо українську мову та літературу, 4, 8-12.
4. Петько, Л. В. (2022). Дистанційне навчання. Воєнний стан. Викладач – Студент. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року, (сс. 342–347). Одеса : Видавничий дім «Гельветика». URL : http://enpuir.npu.edu.ua/handle/12345_6789/37782
5. Птахіна, О. М. (2017). Антикризове управління : навч.-метод. посіб. для самост. роботи магістрів спец. 074 «Публічне управління та адміністрування» Старобільськ : ЛНУ ім. Тараса Шевченка.

Пінчук Ігор

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ДЕРЖАВИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Управління екологічною безпекою є важливим аспектом сталого розвитку країни. У даній статті розглянуто основні принципи управління екологічною безпекою, принцип запобігання забрудненню та інтегрований підхід. Зазначено, що європейський досвід у цій сфері може бути корисним для України, оскільки містить цінні принципи та інструменти для покращення екологічної політики. Підкреслено, що правильне впровадження цих принципів може сприяти покращенню екологічної безпеки та збереженню природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Ключові слова: екологія, екологічна безпека, управління, Європейський досвід, екологічна політика, природні ресурси.

На сьогоднішній день Україна стикається зі значними екологічними проблемами, зокрема, забрудненням повітря, води та ґрунтів, неефективним управлінням відходами, втратою біорізноманіття та іншими. Нестабільна політична ситуація, відсутність ефективних механізмів контролю та недостатнє фінансування призводять до збільшення цих проблем.

Екологічна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки будь-якої держави. Україна, як країна, що прагне до інтеграції з Європейським Союзом, повинна активно вдосконалювати свою систему управління екологічною безпекою. Одним із шляхів досягнення цієї мети є вивчення та впровадження європейського досвіду у цій сфері.

У країнах Європейського Союзу екологічна безпека вважається пріоритетним завданням. За допомогою суворих екологічних стандартів, контролю за викидами шкідливих речовин та ефективного впровадження зелених технологій країни ЄС досягли значного прогресу в забезпеченні сталого розвитку та захисту навколишнього середовища.

Такі країни Європейського Союзу, як Німеччина, Швеція та Норвегія, відомі своєю високою якістю навколишнього середовища та ефективними системами управління екологічною безпекою. Вони вкладають чимало зусиль у використання екологічно чистих технологій, розвиток альтернативних джерел енергії та регулювання викидів шкідливих речовин.

У Німеччині, крім Федерального відомства з охорони навколишнього середовища, діє Федеральне міністерство навколишнього середовища та радіаційної безпеки. Більшість федеральних земель також мають власні міністерства навколишнього середовища. Характерною рисою природокористування є те, що правове регулювання в галузі охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів зосереджено на рівні федеральних земель і муніципалітетів. У Німеччині, крім Федерального відомства з охорони навколишнього середовища, діє Федеральне міністерство навколишнього середовища та радіаційної безпеки. Більшість федеральних земель також мають власні міністерства охорони навколишнього середовища (Загорський, 2014).

Характерною рисою природокористування є те, що правове регулювання в галузі охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів зосереджено на рівні федеральних земель і муніципалітетів.

Франція вже кілька десятиліть проводить політику безпечного використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища. Варто зазначити, що у 1971 році Франція стала однією з перших країн світу, яка створила Міністерство навколишнього середовища. Це міні-

стерство координує діяльність інших відомств, розробляє проекти нормативних актів у сфері екології та бере участь у міжнародних ініціативах, присвячених екології. питань (Екологічна безпека в європейських країнах: методи економічного регулювання й досвід для України, 2020).

Правова система захисту навколишнього середовища в Польщі, відома як «prawna ochrona srodowiska», спрямована на забезпечення раціонального управління навколишнім середовищем, ефективного використання природних ресурсів, боротьби із забрудненням і відновлення природних елементів відповідно до принципів сталого розвитку. Одним із головних пріоритетів екологічної політики Польщі є сталий розвиток, що відображено в законодавстві країни як члена Європейського Союзу. Польща ретельно дотримується принципу сталого розвитку навколишнього середовища. Крім того, він надає великого значення головному пріоритету екологічної політики, який є спільним для всіх країн ЄС, а саме запобіганню забрудненню природного середовища шляхом використання «найкращих доступних технологій» з огляду на екологічне передбачення та обачність. Це означає використання методів виробництва, що базуються на сучасних науково-технічних знаннях, що забезпечують максимальний рівень екологічної безпеки (Досвід Польщі у формуванні системи економічних інструментів екологічної політики, 2021).

Для успішного впровадження європейських підходів до управління екологічною безпекою в Україні необхідно проводити реформи у сфері екології, підвищувати ефективність контролю викидів, стимулювати використання зелених технологій у промисловості та підтримувати наукові дослідження в цій сфері. охорона навколишнього середовища.

Аналіз законодавства країн ЄС свідчить про сформовані та функціонуючі адміністративно-правові системи у сфері довкілля. Слід зазначити, що правова система країн ЄС подібна до української і представлена Конституціями країн, законом про охорону навколишнього середовища та законами за спеціалізацією (про охорону води, ґрунту, повітря тощо). Вітчизняна кодифікація екологічних стандартів подібна до існуючої у Франції, що є позитивним показником для України. Систему органів, що забезпечують охорону навколишнього природного середовища в країнах ЄС, представляють профільні міністерства, інспекції, агентства та відомства.

Щодо стану забезпечення законодавчих стандартів та чисельності державного апарату, відповідального за їх виконання, то Україна більше схильється до практики Словаччини, яку багато в чому можна стверджувати як спадок радянської моделі державного управління. Корисною

практикою для України, як країни, 70% території якої займають сільськогосподарські угіддя, може бути політика Данії щодо правил використання добрив, затвердження та реалізації програм використання нітратів (з перевагами, наприклад, сільськогосподарські підприємства, які не використовують нітрати тощо), а також поступова екологізація економіки та використання відновлюваних джерел енергії (Андрієнко, 2017).

Отже, управління екологічною безпекою є важливим аспектом сталого розвитку країни. Україна може скористатися європейським досвідом у цій сфері для покращення своєї екологічної політики та забезпечення безпеки навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрієнко, М.В. (2017). Аналіз і адаптація кращих європейських практик щодо реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. *Інвестиції: практика та досвід*, 19, 51-58.
2. Досвід Польщі у формуванні системи економічних інструментів екологічної політики. (2021). *Прес-служба Ecobusiness Group*. URL: <https://ecologua.com/news/dosvid-polshchi-u-formuvanni-systemy-ekonomichnyh-instrumentivekologichnoyi-polityky>
3. Екологічна безпека в європейських країнах: методи економічного регулювання й досвід для України. (2020). наукова доповідь [В. С. Кравців, П. В. Жук, Ю. І. Стадницький та ін.]; ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; [наук. ред. В.С. Кравців]. Львів.
4. Загорський, В. С. (2014). Екологічна політика ЄС і проблеми формування системи екологічного управління в Україні. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 3 (107), 210-221.

Пісоцька Віталіна, Цебро Яна

*Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МЕНЕДЖМЕНТУ АВТОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Автором узагальнено особливості системи менеджменту на автотранспортному підприємстві. З'ясовано, що оптимальна організаційна структура автотранспортного підприємства є однією з умов ефективної діяльності, а основним показником ефективності діяльності підприємства є правильно сформовані функціональні обов'язки підрозділів.

Ключові слова: *менеджмент, керівник, автотранспортне підприємство, організаційна структура, рівень управління, функціональний підрозділ.*

Правильно налагоджене управління підприємством завжди було одним із найважливіших факторів у роботі організації. Удосконалення технологій, збільшення конкуренції та зростання якості продукції змушують по-новому поглянути на низку питань управління. Одним із важливих

питань тут є висока соціальна відповідальність, яка лежить на керуючих (Балабанова, 2018).

Транспорт є галуззю матеріального виробництва з особливим характером трудових процесів та специфічною формою виробництва продуктів, він нероздільний з виробництвом продуктів. Засобами транспорту створюється виробничий процес, який відповідає за переміщення вантажів та людей. Споживчою вартістю транспортної продукції є перевезення вантажів, доставка продукції від виробника до споживачів (як пряма доставка, і доставка у місця продажу), і навіть перевезення людей. Основне завдання транспорту – це своєчасне, якісне, а також повне задоволення потреб підприємств і населення у перевезеннях, підвищення економічної ефективності його роботи, забезпечення узгодженого розвитку єдиної транспортної системи країни, її взаємодія з іншими галузями.

Функції управління персоналом обумовлені завданнями системи менеджменту. Склад функцій визначає ефективність формування та використання персоналу, його розвиток. У сучасній літературі із загального та кадрового менеджменту пропонуються різні за складом групи функцій управління персоналом. Побудова правильної організаційної структури для підприємства є головним завданням керівника. Від раціонального складу та взаємодії підрозділів залежить злагоджена робота організації (Ситник, 2019).

Класична організаційна структура автотранспортного підприємства (АТП) складається із трьох самостійних підрозділів управління: експлуатаційний; технічний; економічний. Вони тісно пов'язані між собою, але кожен блок підпорядковується своєму керівнику від підприємства. Організаційна структура управління класичних АТП є лінійно-функціональною. Лінійні підрозділи управління мають функції управління та прийняття рішень, а функціональні підрозділи займаються підготовкою та реалізацією рішень щодо планування, організації, обліку, контролю та аналізу за всіма функціями виробничо-господарської діяльності ((Ситник, 2019, Каличева, 2020).

Така система заснована на використанні інструкцій і правил. Кожен виконавець підпорядковується лише одному керівнику. У організаціях, які з багатьох частин, повинна здійснюватися певним чином координація своєї діяльності. Саме вона виступає основою структури організації, що зазвичай визначають як сукупність стійких зв'язків у організації.

Розглянемо роботу служб автотранспортного підприємства.

Експлуатаційна служба АТП займається насамперед організацією транспортного процесу та ефективним використанням транспортних

засобів. Вона знаходить та вивчає можливості для найбільш раціонального здійснення перевезень з найменшими витратами. У цілому нині, на АТП служба експлуатації з урахуванням всебічного вивчення потреб покликана забезпечувати повніше задоволення потреб замовників (Prokudin, 2023).

Технічна служба АТП розглядає питання підтримки транспортних засобів у технічно справному стані та забезпечення розвитку виробничої бази, а також здійснює керівництво матеріально-технічним постачанням підприємства.

Важливе місце у господарському керівництві та покращенні якісних показників роботи підприємства відводиться й *економічній службі*. На основі систематичного аналізу роботи підприємства та виходячи з об'ємних показників перевезень, їх ресурсного забезпечення, економічна служба визначає шляхи, якими повинні розроблятися технічні та організаційні заходи, спрямовані на підвищення технічної готовності рухомого складу та вдосконалення експлуатаційної та комерційної діяльності АТП (Prokudin, 2023).

Отже, для підвищення ефективності діяльності АТП потрібне створення оптимальної організаційної структури управління підприємством, здійснення оцінки ефективності управління кадрами підприємства, пошуку, підбору та відбору персоналу за обмежених фінансових та тимчасових ресурсів. Також, необхідно пам'ятати, що оцінка ефективності управління персоналом є складним видом прогнозу, оскільки передбачає врахування ціннісних орієнтацій підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балабанова, Л. В. (2018). Управління персоналом: Підручник. К. Центр учбової літератури.
2. Ситник, Н. І. (2019). Управління персоналом: Навч. посіб. Фірма «ІНКОС».
3. Каличева, Н.Є., Маслова, В.О. (2020). Удосконалення транспортного обслуговування як фактор забезпечення товарних характеристик продукції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*, 69, 128-134.
4. Georgii, Prokudin, Oleksii, Chupaylenko, Iryna, Lebid, Arkadii Kozlov. (2023). Methods of increasing the efficiency of management of a motor vehicle enterprise. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. 2(2): 100-109. <https://isg-journal.com/isjmef/>.

Сахно Віталій

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

СКЛАДОВІ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ КЕРІВНИКА

Публікація присвячена аналізу складових позитивного іміджу керівника в сучасному бізнес-середовищі і управлінні. Зокрема, розглянуто ключові аспекти, такі як лідерські якості, комунікативні навички, етичні стандарти та професійна компетентність. Визначено, що успішний керівник має бути не лише ефективним організатором та стратегом, а й відмінним комунікатором, етичним лідером та професіоналом у своїй галузі.

Ключові слова: *імідж керівника, лідерство, комунікативні навички, професійна компетентність.*

У сучасному світі роль керівника в організації визначається не лише його професійними навичками та стратегічним баченням, але й особистим іміджем, який він проявляє перед своїми підлеглими, колегами та партнерами. Позитивний імідж керівника стає основою успішного лідерства та впливає на ефективність роботи всієї команди, а також на репутацію організації в цілому.

З моменту появи наукового підходу до вивчення керівництва багато досліджень було присвячено розумінню складових позитивного іміджу керівника та його впливу на успішність організаційного управління. Ця тема набула особливої актуальності в сучасному світі, де конкуренція на ринку праці стала надзвичайною, а зовнішнє враження про керівника визначає його успіх як фахівця та лідера.

У своїх дослідження деякі вітчизняні і зарубіжні вчені, зокрема В. Шепель, І. Криксунов, Е. Соловйов, Г. Почепцова, Є. Солових, А. Шатохіна, П. Друкер, Д. Фрасер та ін., пропонуються різні підходи до трактування іміджу. У структурі іміджу, одні виділяють: візуальний образ (костюм, зачіска, пластика, міміка, голос); інші – професіоналізм, компетентність, моральну надійність, гуманітарну освіченість; треті – внутрішній образ (темперамент, настрій, особистісні якості) і менталітет (духовна практика, інтелект). Однак до сих пір відсутнє чітке наукове розуміння складових іміджу сучасного керівника.

Якимова Н., Марценюк О., Кремінський В. стурдують, що важливим компонентом успішного іміджу керівника є його лідерські якості. Ефективний лідер не тільки має високий рівень професійних компетенцій, але й володіє рядом особистісних рис, які роблять його авторитетною та впливовою фігурою в організації.

Деякі з ключових лідерських якостей, які сприяють формуванню позитивного іміджу керівника, включають здатність визначити мету та напрямок розвитку організації, створюючи візію майбутнього, яка мотивує співробітників та стимулює їх до досягнення спільних цілей (Солових, 2023).

Ефективне володіння комунікативними навичками дозволяє керівнику створити сприятливий клімат в колективі, забезпечити якісну інформаційну взаємодію та підвищити рівень довіри до себе. Комунікативна взаємодія керівника з колективом починається зі здатності слухати та розуміти погляди, потреби та думки співробітників (Якімова, 2022). Емпатичне сприйняття дозволяє керівнику відчувати настрої та потреби команди, що сприяє побудові довірчих відносин. Комунікативні навички допомагають керівнику мотивувати та вдячно висловлювати вдячність своїй команді.

Браєвська А.І. вважає, що етичність у поведінці та діяльності керівника визначає не лише його професійний стиль, але й його імідж як лідера. Виважена етична позиція сприяє підвищенню довіри співробітників, партнерів та клієнтів, зміцненню репутації та позитивного сприйняття в організації та громадськості. Керівник, який дотримується високих стандартів інтегритету та прозорості в своїй діяльності, надає приклад етичної поведінки для своєї команди. Етичний керівник бере на себе відповідальність за свої дії та рішення, приймає важкі рішення на користь загального добробуту. Він демонструє відкритість до критики та готовність виправляти помилки (Браєвська, 2021).

Професійна компетентність є однією з ключових складових успішного іміджу керівника. Ця характеристика визначається не лише рівнем знань і навичок у своїй області, але і здатністю ефективно використовувати їх у реальних ситуаціях, приймати обґрунтовані рішення та досягати поставлених цілей. Компетентний керівник володіє глибокими знаннями та досвідом у своїй сфері діяльності. Він розуміє актуальні тенденції, інновації та виклики, з якими зіштовхується його галузь, і може прогнозувати їхні наслідки. Стратегічне мислення дозволяє бачити далекоглядно, розробляти стратегії розвитку та плани дій, а також адаптуватися до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Узагальнюючи викладений матеріал варто зазначити, що успішний лідер має багато аспектів, що впливають на сприйняття його командою та оточенням. Ключові складові, такі як лідерські якості, комунікативні навички, етична поведінка та професійна компетентність, виявилися критичними для формування позитивного іміджу керівника. За результатами дослідження можна зробити висновок, що успішний керівник повинен

поєднувати в собі ряд важливих якостей та вмінь. Він має бути не лише ефективним організатором та стратегом, а й відмінним комунікатором, етичним лідером та професіоналом у своїй галузі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Браєвська, А.І., Браєвський, С.Й., Артеменко, Л.П. (2021). Формування успішного іміджу керівника в дистанційних умовах роботи. «Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»», 18, 152-158.
2. Солових, Є., Шатохіна, А. (2023). Складові іміджу сучасного керівника *The 9th International scientific and practical conference «Scientific progress: innovations, achievements and prospects»* (May 29-31, 2023) MDPC Publishing, Munich, Germany. 298-303.
3. Якимова, Наталія, Марценюк, Олеся, Кремінський, Віктор (2022). Роль лідера у формуванні внутрішнього іміджу організації URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-57>

Середа Дмитро

*КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
м. Суми, Україна*

УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ЛОГІСТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У публікації охарактеризовано управління системою логістики, проаналізовано етапи логістичної системи на підприємстві. Розглянуто шляхи поліпшення системи логістики на підприємстві. Показано, що ефективне функціонування логістичних систем сприяє розвитку стратегічних і тактичних цілей розвитку підприємства.

Ключові слова: логістичне управління, управління на підприємстві, етапи логістичної системи.

Сучасне логістичне управління – це процес формулювання стратегії, планування, управління і контролю за переміщенням і складуванням сировини, матеріалів, виробничих запасів, готових виробів та формуванням інформації від пункту виникнення до пункту використання (споживання) з метою найефективнішого пристосування та задоволення потреб споживача.

Організація логістики на підприємствах, у логістичних системах, логістичних ланцюгах поставок є істотним чинником організаційного забезпечення ефективного логістичного управління як у вузькому (управління переміщеннями матеріальних ресурсів), так і в широкому розумінні, як сутність управління підприємством, філософія управління. Зростання значення організації логістики в ефективності логістичного управління відбувалося у безпосередньому зв'язку з масштабами поширення концепції логістики на процеси та сфери діяльності підприємства (Міщук, 2012).

Розвиток ідеї сучасною системою логістики в управлінні підприємствами супроводжується розвитком та впровадженням логістичних систем на підприємствах. Причому становлення логістичної системи на підприємстві проходить декілька етапів: 1 етап – формування певної бази даних, яка описує основні характеристики середовища створеної логістичної системи; 2 етап – виділення основних завдань майбутньої логістичної системи та визначення методів та принципів моделювання (формування або створення); 3 етап – безпосередня побудова логістичної системи; 4 етап – тестування отриманих результатів та доопрацювання за необхідності; 5 етап – впровадження логістичної системи на підприємстві (Іванова, 2016).

Підвищення ефективності управління логістичною діяльністю визначається як те, наскільки безперервно підприємство веде свою діяльність.

Управління логістикою є важливою складовою ділових операцій, оскільки її діяльність впливає не тільки на внутрішні процеси, але і на відносини з клієнтами. Визначальною функцією служби логістики є доставка матеріалів, сировини і комплектуючих у цех, безпосередньо до робочих місць і переміщення виготовленої продукції в місця зберігання (склади та ангари) з подальшим транспортуванням до споживача.

Слабкий взаємозв'язок логістики з виробництвом при реалізації функції забезпечення призводить до збільшення запасів на різних ділянках, створення додаткового навантаження на виробництво (Смирнова, 2018).

Отже, у зв'язку зі стрімким розвитком сучасних технологій та постійними змінами у глобальному економічному середовищі, важливо ретельно визначити ключові виклики, які стоять перед управлінням системою логістики на підприємстві, а саме: **зміни у споживчих попитах** (ринкова динаміка та зміни у споживчих вимогах вимагають постійної адаптації логістичних систем до нових вимог та швидкої реакції на зміни попиту); **глобалізація та складність логістичних мереж** (збільшення обсягів міжнародної торгівлі створює складніші логістичні ланцюги з більшою кількістю учасників, що ускладнює управління цими системами); **підвищення конкуренції** (зростання конкуренції на ринку змушує підприємства шукати ефективніші та інноваційні підходи до управління логістичними процесами для збереження своєї конкурентоспроможності); **ризиків та невизначеність** (логістичні системи підприємств піддаються ризикам, пов'язаним зі змінами в умовах постачання, транспортування та зберігання товарів, а також політичним та економічним чинникам); **технологічні виклики** (використання новітніх технологій, таких як штучний інтелект, Інтернет речей та автоматизація процесів, потребує значних інвестицій та ресурсів).

Для підвищення ефективності логістичної діяльності на підприємстві також є важливим і правове забезпечення. До нього відноситься розробка нормативних документів для підприємства та створення бази даних, супроводження логістичної діяльності з юридичного боку та ін.

Інформаційне забезпечення суттєво впливає на ефективність логістичної діяльності підприємства, оскільки сюди відносяться дії та заходи, спрямовані на оптимізацію інформаційних потоків.

У контексті означених викликів, які постають перед управлінням системою логістики на підприємстві, наступає час розглянути потенційні перспективи, які можуть відкритися завдяки вирішенню цих проблем. Таким чином, розв'язання визначених проблем ми бачимо через використання технологій для оптимізації логістичних процесів, що дозволить підприємствам підвищити ефективність та знизити витрати; перехід до сталого та екологічно чистого логістичного управління сприяє зменшенню викидів та збільшенню екологічної відповідальності підприємств; створення стратегічних партнерств та співпраці з постачальниками та клієнтами сприяє підвищенню ефективності логістичних систем; вдосконалення кваліфікації та навичок працівників в галузі логістики дозволяє забезпечити високий рівень професійної експертизи; розвиток гнучких та адаптивних логістичних систем, здатних швидко реагувати на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства (Бутов, 2012).

Отже, управління системою логістики на сучасних підприємствах є складним та багатогранним процесом, який стикається з різноманітними викликами та проблемами. Однак, відповідне управління цими викликами може відкрити перед підприємствами значні перспективи розвитку. Впровадження інноваційних технологій, зеленої логістики, стратегічне партнерство та навчання персоналу є лише деякими із можливих шляхів вирішення цих проблем та досягнення успіху в управлінні логістичною системою. Варто пам'ятати, що адаптивність та гнучкість відіграють ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування логістичних процесів у сучасному бізнес-середовищі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Міщук, І.П. (2012). Оцінювання ефективності системи логістики підприємства торгівлі. *Механізм регулювання економіки*, 4, 102-110.
2. Іванова, М. І. (2016). Етапи формування логістичної системи. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. *Логістика*, 846, 67-72.
3. Смирнова, Н.В. (2018). Сутність і значення логістичної діяльності в системі менеджменту організації. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету*, 20, 54-59.
4. Бутов, А. (2012). Формування ефективної системи управління логістикою на підприємствах. *Галицький економічний вісник*, 3 (36), 161-166.

Харитонова Наталія

*Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

СТИМУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В БЮДЖЕТНІЙ СФЕРІ

Дослідження впливу державного регулювання інноваційного процесу. Вплив регулювань бюджетної політики місцевого та державного бюджетів. Передумова ефективного використання ресурсів та регуляторів для інноваційної активізації. Дослідження економічної програм підтримки співробітництва країни. Визначення механізму розподілу бюджетних асигнувань для інноваційних програм та проектів до інноваційної діяльності.

Ключові слова: державне регулювання, бюджетна сфера, інновації, економіка, суб'єкт господарювання, ресурс

Економічний розвиток країни залежить від державного регулювання політики всередині країни, що здійснюється за допомогою різноманітних інструментів господарської діяльності та суспільства. Державне регулювання України трансформується в сферах індустріального, екологічного, соціального, політичного та економічного впливів.

Впровадження інноваційної діяльності у різних сферах частіше сприяє змінам виконання бюджету країни, що сприяє поліпшенню сталого розвитку як у національному, так і у міжнародному середовищі.

Детальніше про бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання завдань, функцій органами державної влади чи місцевим самоврядуванням.

За рахунок інноваційної діяльності може змінюватися економічна ситуація. Інноваційна діяльність стосується практичних аспектів, тобто це: новітні послуги; товари; технології, що ґрунтуються на інтелектуальній основі, а саме – інноваційного проєкту.

Бюджетна сфера стосується економічних категорій, де визначаються доходи і видатки за економічними відносинами, що виникають в бюджетному устрої країни та набувають важливого значення при механізмі регулювання економічних процесів в законодавчих та правових рішеннях, щодо фінансування.

Для забезпечення ефективних економічних відносин в країні визначаються пріоритетні напрямки розвитку. Пріоритетні напрямки інноваційної діяльності включають: забезпечення національної та економічної безпеки; створення високотехнологічної конкурентоспроможної та екологічно чистої продукції; надання високоякісних послуг та збільшення експортного потенціалу держави з урахуванням науково - технічного простору на

будь-якому рівні.

Напрямки інноваційної діяльності спрямовані на досягнення стратегічних пріоритетів до 10 років або середньострокових цілей до 5 років.

Для активізації інноваційної діяльності важливо мати розуміння правових, економічних та організаційних принципів, визначених державним регулюванням відповідно до закону України «Про інноваційну діяльність». Фінансування для стимулу інноваційної діяльності здійснюється за рахунок місцевого та державного бюджетів.

Інновація може стосуватися різноманітних ресурсів, такі як трудові, фінансові, матеріальні або нематеріальні відносно бажань суб'єкта господарювання щодо інноваційного продукту.

Визначення стратегічних цілей залежить від ресурсу, до якого буде впроваджується фінансово - господарська діяльність. Тому важливо, щоб до інноваційного продукту застосовувалися прогнозування та планування.

Для кращого розуміння, бюджетне фінансування враховує принципи, форми та методи надання бюджетних асигнувань суб'єктам господарювання, і здійснюється до бюджетної класифікації та розмежовуються від державного чи місцевого бюджету. Згодом щорічно звітується про зміни виконання бюджету за цільовими програми та проектами, які були запроваджені та прийняті.

Державний потенціал країни визначає такі об'єкти фінансової підтримки, а саме: програми та проекти інноваційного характеру; нові знання та продукти інтелектуальної праці; обладнання та виробничі процеси; інфраструктура виробництва і підприємства; товарна продукція; організаційно-технічні рішення відповідного характеру, які поліпшують якість виробництва чи соціальну сферу; сировинні ресурси, та засоби видобування й переробки.

Стимулюванням інноваційного процесу в бюджетній сфері є розподіл фінансових ресурсів державного проекту на підтримку інноваційних проектів у формі грантів, субсидій, податкових пільг чи інших фінансових інструментів.

Місцевими об'єктами щодо стимулювання інноваційного процесу виступають: розвиток інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубатори, інноваційні центри, технологічні парки, наукові парки, центр трансферу технологій); підвищення енергосистеми та інші стратегічні рішення.

Підсумовуючи можливо зазначити, що бюджетна сфера, має потребу в екологічно чистих, безпечних, енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологіях, виробництві та реалізації нових видів конку-

рентоздатної продукції для забезпечення комерційного або некомерційного характеру діяльності.

Головна проблема, що заважає нормальному розвитку інноваційної сфери виступає війна в Україні. Для забезпечення інновацій бюджетної сфери необхідно: посилити контроль державного бюджету; забезпечити освітню кваліфікації для інноваційних продуктів та програм; забезпечити взаємодію освіти, науки, приватного та державного сектору економіки через об'єднання технологічних, фінансових та організаційних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дегтяренко, О. Г. (2019). Економіка : навчальний посібник. Суми: Сумський державний університет.
2. Закон «Про інноваційну діяльність» (2002). Верховна Рада України від 04.07.2002 р. – №40-IV. Ст. 266.
3. Тропіна, В. Б. (2016). Оптимізація системи бюджетного забезпечення інноваційної діяльності в Україні. *Науковий вісник Полісся*, 5, 64-68.

Харченко Тетяна, Вовк Богдан

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
м. Глухів, Україна*

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ У ВДОСКОНАЛЕННІ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА МАРКЕТИНГУ В АГРОБІЗНЕСІ

У публікації описується важливість цифровізації в удосконаленні менеджменту та маркетингу агробізнесу. Використання цифрових інструментів сприяє ефективному управлінню даними, автоматизації та доступу до інформації. Цифровий маркетинг допомагає аграрним підприємствам залучати нових клієнтів та персоналізувати кампанії. Наведені приклади успішного впровадження цифрових технологій в агробізнес підкреслено їх потенціал для підвищення ефективності та конкурентоспроможності галузі.

Ключові слова: *цифрові технології, агробізнес, управління, маркетинг, оптимізація, ефективність, конкурентоспроможність, аналіз даних, автоматизація.*

Цифрові технології та їх вплив на сучасність виявляються надзвичайно значущими, особливо у сфері агробізнесу. Цифровізація проникає в усі сфери життя, включаючи управління та маркетинг в сільському господарстві. В умовах стрімкого темпу технологічного розвитку, а також зростання конкуренції на ринках, аграрний сектор відчуває потребу у використанні сучасних цифрових інструментів для оптимізації процесів управління та підвищення ефективності маркетингових стратегій (Кобернюк, 2023).

Аналіз останніх досліджень та публікацій з проблеми свідчить про наростаючий інтерес до вивчення впливу цифровізації на менеджмент та маркетинг в агробізнесі. Вчені активно досліджують можливості викорис-

тання цифрових технологій для оптимізації процесів управління сільськогосподарськими підприємствами та забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку, проводиться аналіз ефективності застосування цифрових маркетингових інструментів для залучення клієнтів, розширення аудиторії та підвищення обсягів продажів сільськогосподарської продукції.

Цифрові інструменти можуть допомогти аграрним підприємствам вдосконалити менеджмент у багатьох аспектах, таких як:

- *Управління даними:* Збір та аналіз даних про ґрунти, погоду, врожайність, використання ресурсів тощо може допомогти приймати більш обґрунтовані та ефективні управлінські рішення.
- *Автоматизація:* Автоматизація рутинних завдань, таких як бухгалтерський облік, ведення документації, контроль за поголів'ям худоби, може звільнити час для більш стратегічних завдань.
- *Віддалений доступ:* Мобільні додатки та хмарні сервіси дозволяють керівникам аграрних підприємств отримувати доступ до інформації та керувати своїм господарством з будь-якого місця.

Цифрові канали стають все більш важливими для просування аграрної продукції. Цифровізація маркетингу може допомогти аграрним підприємствам:

- *Отримати доступ до нових ринків:* Онлайн-платформи та соціальні мережі дозволяють аграрним підприємствам виходити на нові ринки та знаходити нових клієнтів.
- *Персоналізувати маркетинг:* Аналіз даних про клієнтів може допомогти аграрним підприємствам створювати більш персоналізовані маркетингові кампанії, які краще відповідають потребам та запитам клієнтів.
- *Збільшити рентабельність інвестицій:* Цифрові маркетингові кампанії, як правило, більш рентабельні, ніж традиційні маркетингові методи.

Приклади успішного використання цифрових інструментів в агробізнесі

- Агрохолдинг «Агропросперіс» використовує систему точного землеробства, яка дозволяє йому оптимізувати внесення добрив та пестицидів, що призвело до значної економії ресурсів та підвищення врожайності.
- Українська компанія «Grainfield» розробила онлайн-платформу для торгівлі зерном, яка дає можливість аграрним виробникам продавати свою продукцію за кращими цінами.
- Американська компанія John Deere пропонує фермерам систему

JDLink, яка дозволяє їм віддалено відстежувати роботу сільсько-господарської техніки та отримувати дані про її стан.

Отже цифровізація має значний потенціал для вдосконалення менеджменту та маркетингу в агробізнесі. Впровадження цифрових інструментів допомагає аграрним підприємствам підвищити свою ефективність, конкурентоспроможність та рентабельність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кобернюк, С.О., Карпенко, В.Л. (2023). Напрями цифровізації маркетингу аграрних підприємств. *Innovation and Sustainability*, (1), 204–212.
2. Горобець, Н. М., Хомякова, Д. О., Стариковська, Д. О. (2021). Перспективи використання цифрових технологій в діяльності аграрних підприємств. *Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання*. 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/92.pdf.
3. Руденко, М. В. (2019) Вплив цифрових технологій на аграрне виробництво: методичний аспект. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 30 (69), 6, 30–37.

РОЗДІЛ III **ТЕХНОЛОГІЧНІ ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ** **У ГЛОБАЛЬНОМУ СВІТІ**

PART 3 **TECHNOLOGICAL CHALLENGES AND OPPORTUNITIES** **IN THE GLOBAL WORLD**

Беспаль Тамара

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У НАССР: НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ **ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ** **В ХАРЧОВІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ**

Публікація розглядає роль штучного інтелекту у вдосконаленні системи аналізу ризиків та критичних контрольних точок (Hazard Analysis and Critical Control Points, НАССР) в харчовій промисловості. Обговорюється вплив автоматизації процесів контролю якості на підвищення ефективності та безпеки продуктів, а також пропонуються конкретні приклади використання штучного інтелекту, такі як моніторинг параметрів якості, прогнозування ризиків, виявлення контамінантів та оптимізація виробничих процесів.

Ключові слова: *штучний інтелект, НАССР, безпека харчових продуктів, контроль якості, автоматизація, машинне навчання, аналіз ризиків, контамінанти, оптимізація виробничих процесів.*

Зв'язок штучного інтелекту (ШІ) з системою аналізу ризиків та критичних контрольних точок (Hazard Analysis and Critical Control Points, НАССР) в харчовій промисловості відкриває нові перспективи для автоматизації та підвищення ефективності контролю якості продуктів. Впровадження штучного інтелекту в систему НАССР дозволяє не лише автоматизувати процес моніторингу параметрів якості харчових продуктів на кожному етапі виробництва, але й виявляти потенційні ризики шляхом аналізу великих обсягів даних. Це сприяє оперативному реагуванню на можливі загрози та забезпечує попередження виникнення проблем у виробничих процесах.

Алгоритми машинного навчання можуть виявляти навіть найменші забруднення чи контамінанти в харчових продуктах, що робить можливим

швидке та точне реагування на потенційно небезпечні ситуації. Такий підхід до контролю якості допомагає підвищити рівень безпеки продуктів та забезпечити відповідність з вимогами стандартів безпеки харчових продуктів.

Наприклад, технологічна компанія «AgShift», (Ciklum) яка заснована в США, що спеціалізується на використанні штучного інтелекту та машинного навчання для поліпшення процесів у сільському господарстві та харчовій промисловості. Одним з їхніх продуктів є система аналізу зображень для виявлення недоліків та контамінантів у харчових продуктах. Вони використовують алгоритми машинного навчання для автоматичного аналізу зображень та виявлення аномалій, що можуть вказувати на проблеми з якістю чи безпекою продуктів. Цей підхід дозволяє виявляти навіть дрібні забруднення чи дефекти, які можуть бути невидимі для людського ока або важко виявляти вручну.

Україна має декілька технологічних компаній, які займаються штучним інтелектом та машинним навчанням, серед яких: «SoftServe» (SoftServe), «Infopulse» (Infopulse Ukraine), «N-iX» (N-iX), «Ciklum» (Ciklum) та інші. Ці компанії працюють з клієнтами у харчовій промисловості та надають їм послуги в області інформаційних технологій, вони можуть розробляти або підтримувати програмне забезпечення, яке використовується компаніями у харчовій промисловості для впровадження систем управління безпечністю харчових продуктів на основі HACCP.

Успішність цих компаній у своїх галузях свідчить про важливість ІТ-інновацій у харчовій промисловості та силу міжнародного співробітництва в цих сферах. Їхні технології та рішення вносять суттєвий вклад у підвищення продуктивності, якості та безпеки у харчовій промисловості, що є критичними аспектами для забезпечення задоволення потреб споживачів і дотримання високих стандартів безпеки та якості продукції (Корець, 2022).

Застосування штучного інтелекту в системі HACCP також дозволяє підприємствам харчової промисловості оптимізувати виробничі процеси та знижувати витрати. Алгоритми машинного навчання аналізують дані про виробничі процеси, виявляючи можливість їх оптимізації з метою підвищення ефективності та зниження ризиків для безпеки продуктів. Це може включати автоматизоване регулювання температури, вологості та інших параметрів у виробничому середовищі, щоб забезпечити оптимальні умови для зберігання та виробництва продуктів (Штучний інтелект в Україні, 2024).

Додатковим аспектом використання штучного інтелекту у системі

НАССР є його здатність до постійного вдосконалення та самонавчання. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати інформацію про нові типи загроз або виявлені проблеми, щоб удосконалювати процес контролю якості та підвищувати рівень безпеки продукції. Це дозволяє системі НАССР бути адаптивною до змін у виробничих умовах та потенційних загрозах для безпеки харчових продуктів (Штучний інтелект, 2024).

За допомогою штучного інтелекту можна збирати та аналізувати великі обсяги даних, які можуть бути важкі або неможливі для обробки вручну. Це може включати дані з датчиків у виробничих лініях, інформацію про попередні випадки контамінації або забруднення продукції, а також результати лабораторних аналізів. Алгоритми штучного інтелекту можуть швидко обробляти ці дані та надавати рекомендації щодо подальших дій для забезпечення безпеки та якості продукції.

Технології штучного інтелекту дозволяють не лише ефективно виявляти потенційні ризики та контамінанти, але й удосконалювати процеси виробництва та адаптуватися до змін у ринкових умовах та вимогах споживачів.

Отже, штучний інтелект відіграє ключову роль у вдосконаленні контролю якості, забезпечуючи ефективну і ретельну моніторингову систему, підприємства харчової промисловості можуть ефективно реагувати на потенційні загрози та забезпечувати високу якість і безпеку своїх продуктів, що стає важливим кроком у покращенні умов життя та здоров'я споживачів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ciklum URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Ciklum> (дата звернення 27.03.2024).
2. Infopulse Ukraine URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Infopulse_Ukraine (дата звернення 27.03.2024).
3. N-iX URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/N-iX> (дата звернення 27.03.2024).
4. SoftServe URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/SoftServe> (дата звернення 27.03.2024).
5. Корець, Олександр; Іщенко, Світлана. (2022). Інформаційне забезпечення навчального процесу при вивченні питань управління якістю продукції та послуг готельно-ресторанного господарства. URL: <http://surl.li/rzqtu> (дата звернення 27.03.2024).
6. Штучний інтелект в Україні: досвід використання, перспективи, тренди в медіа. (2024). URL: <https://cpc.com.ua/articles/shtuchnij-intelekt-v-ukraini-dosvid-vikoristannya-perspektivi-trendi-v-media> (дата звернення 27.03.2024).
7. Штучний інтелект. Застосування штучного інтелекту в обслуговуванні клієнтів. (2024). URL: <https://ccig.ua/blog/shtuchnij-intelekt-zastosuvannya-shtuchnogo-intelektu-v-obslugovuvannya-klijentiv/> (дата звернення 27.03.2024).

Комарова Дар'я

*Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова
м. Харків, Україна*

ЗИМОВИЙ САД У ВІКТОРІАНСЬКОМУ СТИЛІ: КОНЦЕПЦІЯ ОФОРМЛЕННЯ РЕСТОРАНУ

У роботі охарактеризовано зимові сади часів вікторіанської епохи. Проаналізовано конструктивні особливості об'єктів та їх призначення. Грунтуючись на аналітичних матеріалах та сучасних досягненнях галузі, запропоновано концепцію зимового саду, як складову частину закладу громадського харчування.

Ключові слова: *фітодизайн, зимовий сад, Вікторіанський стиль, громадський простір.*

На перетині архітектури та ботаніки в Європі початку ХІХ століття почали з'являтися оранжереї. Спроектовані для культивування та розмноження екзотичних рослин, зібраних з усього світу, оранжереї стали місцем для розмірковувань про природу в світі, атмосферних і фізіологічних експериментів, в яких інженери та садівники намагалися оновити природу, створюючи штучний клімат всередині скляних споруд (Valen, 2016).

Оранжереї Вікторіанської епохи (1837–1901 р.) були призначені для вирощування екзотичних рослин, які не могли б вижити в умовах звичайного клімату Великої Британії. Оранжереї зазвичай мали скляні стіни та стелю, що забезпечувало необхідне освітлення (Nemali, 2022).

Оранжереї часто були розташовані на території особняків або замків та були частиною загального ландшафтного дизайну саду. Ці споруди були популярними серед заможних осіб, ставилися як символ статусу та смаку (The Crystal Palace).

У Вікторіанській оранжереї встановлювали опалювальні системи або пічки, щоб забезпечити необхідну температуру для рослин, особливо в зимовий період. Багато оранжерей мали складну архітектуру та були прикрашені віконними рамами й іншими деталями, що дозволяли створити унікальний естетичний вигляд (Nemali, 202; The Crystal Palace).

Завданням роботи було створення оранжереї як складової частини комплексу закладу харчування з дещо осучасненими елементами. Архітектурною ідеєю є велика оранжерея Джозефа Пакстона в Чатсуорті (Велика Британія), збудована в 1851 році (The Crystal Palace).

На території сучасної України також будувалися оранжереї в більш пізній період. Прикладом є оранжерейний павільйон в Білій Церкві, площею 112,4 кв.м, збудований в середині 20 ст..

Подібна оранжерея планується і в межах проекту. Визначений асортимент рослин включає в себе 11 видів тропічного та субтропічного клімату: хамедорея витончена, агава американська, ломиніс гірський 'Mayleen', кліторія трійчаста, корифа зонтоносна, карликова фінікова пальма, саговник пониклий, хлорофітум чубатий, монстера делікатесна, плющ звичайний, фатсхедера Лізі Variegata. Добір рослин виконувався з урахуванням екологічних особливостей рослин та морфологічних ознак для створення

Для підтримки життєдіяльності рослин пропонується зробити опалення за принципом електропідігріву ґрунту та вертикальних радіаторів. Доцільним буде встановлення системи автоматичного відкриття вікон для вентиляції та системи туманоутворення для підтримки оптимальної вологості повітря як для рослин, так і для відвідувачів.

Центральна вісь споруди зимового саду простягається з півдня на північ. Дефіцит світла в зимовий період планується нівелювати використанням додаткового освітлення. В якості декоративних елементів у нішах еркерів планується встановити чоловічу та жіночу скульптури, а по центру оранжереї – фонтан.

Рисунок 1. Візуалізація концепції зимового саду у Вікторіанському стилі

Сучасні технології дозволяють регулювати мікроклімат в середині приміщення та рівень освітлення з меншими енергетичними витратами, порівняно з XIX ст., коли втрати тепла були значними через слабку термоізоляцію. Запропонована концепція поєднує естетику Вікторіанського стилю та технологічні досягнення сьогодення, створюючи неповторний простір для відпочинку відвідувачів закладу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Valen, D. (2016). On the Horticultural Origins of Victorian Glasshouse Culture. *Journal of the Society of Architectural Historians*, 75(4), 403–423. doi:10.1525/jsah.2016.75.4.403
2. Nemali, K. (2022). History of Controlled Environment Horticulture: Greenhouses. *HortScience*, 57(2), 239-246.
3. The Crystal Palace. Wikipedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Crystal_Palace

Пернак Сергій

Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ НА АТОМНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯХ

У публікації розглянуті заходи безпеки, що використовуються при роботі на атомних електростанціях, стратегія глибоко ешелонованого захисту, детермінований та стохастичний принципи виключення аварій, план дій МАГАТЕ з ядерної безпеки. Зроблені висновки, що, оскільки для України область атомної енергії є однією з найперспективніших, стандарти безпеки підтримуються на міжнародно встановленому рівні.

Ключові слова: стратегія глибоко ешелонного захисту, інновації, невраховані небезпекам, план дій МАГАТЕ, ядерна безпека.

Людство, оволодівши атомною енергією, неусвідомлено ставить під загрозу сам факт свого існування, тому що розщеплення атомного ядра - найнебезпечніший з освоєних людиною процесів, за допомогою якого можна не тільки обернути землю пустелею, а й змусити пустелю розквітнути буйними фарбами. Навіть найзапекліші прихильники атомної енергетики визнають, що існує безліч проблем, пов'язаних з її виробництвом, які, в свою чергу, створюють безліч небезпек для людини.

Понад 50% відсотків електроенергії України постачають атомні електростанції (Матеріали Держатомрегулювання), через що вихід з ладу хоч одній з них завдасть суттєвих збитків енергосистемі країни. Тому заходи безпеки на кожному з блоків встановлюються відповідно до найвищого рівня безпеки.

Виробництво ядерної енергії вимагає висококваліфікованого персоналу для обслуговування ядерних реакторів. У той же час люди недосконалі. Можливість викиду радіоактивних матеріалів робить атомні електростанції дуже привабливими для саботажу та зовнішніх атак. Тому атомні електростанції потребують значного захисту. Враховуючи всі ці фактори, була сформована стратегія глибоко ешелонного захисту, заснована на 64 критеріях, «Загальних критеріях проектування АЕС (зведення федеральних правил США, 10 CFR 50, додаток А) (International Atomic Energy Agency).

Ця стратегія була перенята для використання після трагедії на ЧАЕС.

Аварії на атомній електростанції Три-Майл-Айленд та Чорнобильській атомній електростанції мали серйозний вплив на розвиток ядерної енергетики, що призвело до суттєвого перегляду вимог безпеки, і вжиті заходи, як видається, виключили серйозну аварію на атомній електростанції. Однак в 2011 році аварія на атомній електростанції «Фукусіма» продемонструвала ще одну особливість, яка полягає в тому, що практично неможливо заздалегідь передбачити поєднання початкових подій і порядок їх розвитку, особливо якщо значний вплив роблять так звані людські фактори.

Аварія на Чорнобильській АЕС і АЕС «Фукусіма» сталася не тому, що їх не можна було передбачити, а через сценарії, які не були враховані в проекті. Це розуміння послужило поштовхом для подальшого вдосконалення вимог безпеки атомних електростанцій. Існує 2 принципи виключення аварій (Кайоль, Безпека атомних станцій, 2023). Один з них є детермінованим – якщо внутрішні характеристики самозахисту реактора дозволяють виключити аварію з розгляду, як правило, аварій не буває. Другий, стохастичний принцип, встановлює, що слід докладати зусиль для забезпечення того, щоб ймовірність максимального аварійного викиду становила не більше 10^{-7} на рік для кожного реактора. Якщо ця вимога не виконується, необхідно вжити додаткових технічних заходів з управління аварією, щоб пом'якшити наслідки аварії.

Важливо відзначити, що як глобальні регулюючі органи, так і експлуатуючі організації досягли угоди щодо основних стандартів безпеки. Узгоджена позиція полягає в тому, щоб у разі можливої аварії викид радіоактивного матеріалу за межі атомної електростанції не перевищував значення, яке могло б привести до необхідності прийняття оперативних заходів втручання (евакуації або евакуації населення), обмежуючи заходи втручання на короткий період часу, але тільки в обмежених областях.

План дій МАГАТЕ з ядерної безпеки окреслив заходи щодо посилення безпеки за 12 напрямками (Международное агентство по атомной энергии, 2008): оцінка безпеки АЕС; експертні перевірки МАГАТЕ; готовність та реагування на надзвичайні ситуації; національні регуляторні органи; експлуатаційні організації; стандарти безпеки МАГАТЕ; міжнародно-правова база; Держави-члени, які планують розпочати ядерно-енергетичну програму; нарощування потенціалу; захист людей і навколишнього середовища від іонізуючого випромінювання; спілкування та поширення інформації.

Підтримання норм безпеки при експлуатації атомних електростанцій є високим пріоритетом світової громадськості через необхідність не допустити помилки минулого, що призвели до великих екологічних катастроф. Незважаючи на те, що деякі країни для повного уникнення ризиків поступово відмовляються від атомної енергії, для України ця область є однією з найперспективніших і тому стандарти безпеки підтримуються на міжнародно встановленому рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Матеріали Держатомрегулювання. URL: <https://snriu.gov.ua/timeline>
2. International Atomic Energy Agency. Retrieved from: <http://www-pub.iaea.org/books/IAEABooks/Series/167/Action-Plan-on-Nuclear-Safety-Series>
3. Кайоль А., Щапю К., Щосідон Ф., Кюра Б., Дюонг П., Пелль П., Ріще Ф., Воронін Л. М., Засорін Р. Є., Іванов Є. С., Козенюк А. А., Куваєв Ю. М., Філімонцев Ю. М. (2023). Безпека атомних станцій.
4. Международное агентство по атомной энергии (2008). Экологические последствия аварии на Чернобыльской АЭС и их преодоление. Двадцатилетний опыт. Доклад экспертной группы «Экология» Чернобыльского форума. Vienna: IAEA.

Строганов Олексій

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
м. Київ, Україна*

FUNDAMENTALS ON DESIGNING A GENETIC VECTOR FOR MICROALGAE BIOFUEL PRODUCTION

In recent years, the issue of global warming has escalated to critical conditions, necessitating the reduction of abnormal carbon dioxide emissions. A possible solution to this problem involves transitioning from fossil fuels to renewable biofuels. This study aims to develop a novel approach for the production of isobutanol biofuels using microalgae. In particular, it is related to the construction of a genetic vector, pSESV-PFI-YFP, engineered to provide a new metabolic pathway for the synthesis of isobutyraldehyde, a precursor of isobutanol. This innovative approach to biofuel production presents a potentially sustainable and environmentally friendly alternative to traditional fossil fuels.

Key words: *genetic engineering, genetic vector, biofuels, cyanobacteria, plasmids, metabolic engineering, isobutanol.*

This thesis is focused on developing a genetic vector, circular DNA molecule, with the capability to produce isobutanol, a 4-carbon alcohol. Isobutanol was selected for its superior fuel characteristics, including its compatibility with gasoline to form effective fuel blends, which simultaneously can reduce the contents of fossil fuels and decrease the cost of the end fuel. The isobutanol as an alcohol shows high toxicity to microalgae, which significantly affects production yields. To overcome this issue the precursor of

isobutanol, isobutyraldehyde (IBAL), was used as it exhibits considerably lower toxicity, thereby improving the production rate (Atsumi, 2009, pp. 1177–1180).

For the vector to function, it requires an origin of replication (ORI), selective markers, and a gene for IBAL synthesis. The components of the vector were sourced from existing plasmids, with the exceptions of the Pyruvate Fermentation to Isobutyraldehyde (PFI) synthesis and Yellow Fluorescent Protein (YFP) reporter genes, which were developed specifically for this project.

The organisms selected for this study were the bacteria *Escherichia coli* and the cyanobacteria *Synechococcus* sp. PCC 7002, the ORI(pUC18) and Open Reading Frame 943 (ORF943) for vector functionality respectively (Norrander, 1983; Akiyama, 1998).

Selective markers included resistance to spectinomycin and streptomycin antibiotics, proven effective against the targeted cyanobacteria strain (Aliye, 2015, pp. 1205–1216). The list of referenced plasmid and their parts of interest outlined in Table 1.

Table 1.

List of plasmids used in this work.

Plasmids	Part of interest	Genbank ID	References
pUC18	ORI(pUC18)	L08752.1	Norrander et al.
pAQ1	ORF943	NZ_D13972.1	Akiyama et al.
pPZP200	Sm ^r /Sp ^r	U10460.1	Aliye et al.
pSESV-PFI-YFP	Sm ^r /Sp ^r ; ORI(pUC18); ORF943; YFP; PFI	–	This work

All genetic operations, such as genetic vector construction and primers design, were conducted using OpenVectorEditor software. (Willheim, 2022). The pathway for IBAL synthesis was sourced from the MetaCyc database (Caspi, 2014, pp. 459–471).

In this study the Gibson Assembly method was used for a genetic vector synthesis. This method requires a minimum overlap of 30 base pairs (bp) at the end of each fragment, which is achieved through polymerase chain reaction (PCR) with specific primers (Gibson, 2009, pp. 343–345). A total of eight primers were designed, including a forward and a reverse primer for the annealing of each fragment.

In conclusion, the resulting genetic vector, pSESV-PFI-YFP, includes all the characteristics as discussed above. Additionally, the process of synthesizing genetic vectors has been described.

The succeeding works of this research will focus on identifying the superior biofuels among the existing alcohol fuels as well as assessing the selected cyanobacterial strain's limitations, and developing genetic enhancements to increase biofuel yield. Furthermore, the constructed genetic vector can be redesigned, to incorporate the modern genetic modification approaches and new metabolic pathways for the scope of future study.

REFERENCES:

1. Gibson D. G., Young L., Chuang R.-Y., Venter J. C., Hutchison C. A., and Smith H. O.. (2009). Enzymatic assembly of DNA molecules up to several hundred kilobases. *Nature methods*, 6(5):343–345.
2. Norrander J., Kempe T., and Messing J.. (1983). Construction of improved m13 vectors using oligodeoxynucleotide-directed mutagenesis. *Gene*, 26(1):101–106.
3. Akiyama H., Kanai S., Hirano M., and Miyasaka H.. (1998) A novel plasmid recombination mechanism of the marine cyanobacterium *Synechococcus* sp. PCC 7002. *DNA Research*, 5(6):327–334.
4. Aliye N., Fabbretti A., Lupidi G., Tsekoa T., and Spurio R.. (2015). Engineering color variants of green fluorescent protein (gfp) for thermostability, ph-sensitivity, and improved folding kinetics. *Applied microbiology and biotechnology*, 99(3):1205–1216.
5. Willheim T. OVE-electron. (2022). GitHub. URL: <https://github.com/TeselaGen/ove-electron>
6. Caspi R., Altman T., Billington R., Dreher K., Foerster H., Fulcher C. A., Holland T. A., Keseler, I. M., Kothari A., Kubo A., et al. (2014). The metacyc database of metabolic pathways and enzymes and the biocyc collection of pathway/genome databases. *Nucleic acids research*, 42(D1):D459–D471.
7. Atsumi S., Higashide W., and Liao J. C.. (2009). Direct photosynthetic recycling of carbon dioxide to isobutyraldehyde. *Nature biotechnology*, 27(12):1177–1180.

Сущенко Павло

ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж»
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна

THE IMPACT OF 5G TECHNOLOGY ON COMMUNICATION NETWORKS

This comprehensive study explores the transformative potential of 5G technology on communication networks by delving into its technological advancements, economic implications, and societal influence. It highlights 5G's capacity to deliver unprecedented speed and bandwidth, its catalyzing effect on IoT integration, and its potential to drive significant industry transformations. The study also underscores the economic opportunities arising from 5G's rollout and its pivotal role in bridging the digital divide, fostering inclusivity and equitable access to information and resources.

Key words: 5G technology, communication networks, technological advancements, economic implications, societal influence

The emergence of 5G technology has ushered in a new era of connectivity, promising to revolutionize communication networks across the globe. With its

potential to deliver unparalleled speed, capacity, and reliability, 5G stands poised to transform the way we communicate, conduct business, and interact with our surroundings. This study aims to comprehensively explore the multifaceted impacts of 5G on communication networks, delving into its technological advancements, economic implications, and societal influence.

5G technology represents a significant leap forward in the realm of communication networks. With its capability to deliver data rates of up to 10 Gbps and ultra-low latency, 5G will enable users to access and transmit information at unprecedented speeds. This enhancement in speed and bandwidth holds the potential to redefine the way we engage with digital content, from high-definition video streaming to real-time gaming experiences.

The widespread deployment of 5G is set to catalyze the integration of billions of Internet of Things (IoT) devices into communication networks. The technology's robust connectivity and low latency will lay the groundwork for a more interconnected world, where smart cities, autonomous vehicles, and industrial automation systems seamlessly communicate and interact. This integration of IoT devices will not only transform the way we live and work but also create new opportunities for innovation and efficiency across various sectors.

The impact of 5G on communication networks extends beyond technological advancements, permeating into various industries. From manufacturing and healthcare to transportation and entertainment, 5G's influence is poised to drive significant transformations. The enhanced connectivity and reliability offered by 5G will fuel the proliferation of IoT applications, enabling advanced remote monitoring, predictive maintenance, and real-time data analytics. This, in turn, has the potential to revolutionize industrial processes, optimize resource utilization, and drive operational efficiencies across sectors.

The rollout of 5G technology presents a myriad of new market opportunities for telecommunication companies, infrastructure providers, and technology developers. As the demand for 5G infrastructure and services surges, stakeholders across the industry are positioned to capitalize on this burgeoning market. From the deployment of 5G-compatible hardware to the development of innovative applications and services, the economic landscape is poised for a significant shift. Moreover, the emergence of 5G is likely to reshape the competitive dynamics within the telecommunications sector, fostering new entrants and novel business models.

One of the most compelling societal impacts of 5G technology lies in its potential to bridge the digital divide. By extending high-speed internet access to underserved and remote areas, 5G has the capacity to promote digital inclusion and equitable access to information and resources. With improved connectivity, individuals and communities previously hindered by inadequate infrastructure stand to benefit from enhanced educational resources, telemedicine services, and economic opportunities, thereby fostering greater inclusivity and social equity.

The advent of 5G is expected to usher in a wave of new communication services and applications, fundamentally influencing how individuals and communities interact with technology. From augmented reality experiences to immersive virtual communication platforms, the possibilities presented by 5G are vast. This technological shift has the potential to reshape entertainment, education, and social interactions, offering new avenues for engagement and collaboration. Additionally, as 5G enables the seamless integration of diverse devices and services, it paves the way for innovative solutions that cater to evolving societal needs and preferences.

In conclusion, the multifaceted impacts of 5G on communication networks are poised to permeate virtually every aspect of our lives. From its technological advancements and economic implications to its profound societal influence, 5G represents a transformative force that will shape the future of connectivity. This study has sought to provide a comprehensive understanding of the far-reaching implications of 5G, shedding light on its potential to redefine communication networks, foster economic growth, and promote social inclusion. As 5G technology continues to proliferate, its impacts will continue to unfold, fundamentally altering the fabric of our interconnected world.

Ткаченко Іванна

*учасник програми Data Analytics Engineering в EPAM University (EPAM University, корпоративний університет EPAM Systems, міжнародної ІТ компанії EPAM)
м. Київ, Україна*

РОЗРОБКА МОДЕЛЕЙ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ ЗАГРОЗ СТАЛОМУ РОЗВИТКУ КРАЇН ЄВРОПИ

У публікації запропоновано власне алгоритмічне забезпечення для прогнозування рівня загроз сталому розвитку, яке засновано на поєднанні штучних нейронних мереж та методів прогнозування часових рядів. Цей алгоритм відрізняється тим, що рівень загроз визначаємо через групу соціально-економічних показників, що збільшує точність прогнозування.

Ключові слова: сталий розвиток, країни Європи, машинне навчання, нейронні мережі, кластеризація, глобальні загрози, прогнозування.

Методи машинного навчання стали важливим інструментом оцінки, вибору моделей і прогнозування для дослідників, які займаються розв'язанням прикладних проблем у різних галузях. Але питання прогнозування рівня загроз сталому розвитку з використанням методів штучних нейронних мереж залишається малодослідженим, що доводить його актуальність.

У межах дослідження прогнозування рівня загроз сталому розвитку відбувалося для країн Європи. Всього було розглянуто 38 країн. Проведення дослідження було можливим завдяки використанню даних Світового центру даних (за період 2005-2020 рр.). Прогнозування рівня загроз сталому розвитку країн Європи розраховано на 2 періоди майбутнього. Вирішення поставленої задачі досягнуто завдяки використанню:

- методів K-means та SOM для задачі кластеризації даних;
- моделі ARIMA для прогнозування часових рядів показників;
- моделей Random Forest, XGBRegressor, SVR для прогнозування рівня загроз;
- моделі нейронної мережі з кастомними налаштуваннями для прогнозування рівня загроз.

Результати дослідження було отримано та проаналізовано у застосунку Visual Studio Code мовою програмування Python.

З метою вирішення задачі прогнозування рівня загроз сталому розвитку на основі відкритих даних першим кроком є здійснення відбору показників різних аспектів сталого розвитку. Для цього нами було використано методику кореляційного аналізу зв'язків між багатьма складовими, а саме розглядалося три загрози та різноманітні показники сталого розвитку. Аналіз отриманих результатів відповідно до природи та структури всіх показників та зв'язків між ними дозволив сформулювати остаточний список даних для подальшої роботи, який включає лише 26 показників.

У дослідженні використовуються дані у формі часових рядів, які мають достатньо різні траєкторії розвитку. Саме тому ми визнали за необхідне провести кластеризацію даних по країнах Європи. Для цього нами було використано два алгоритми: кластеризацію на основі алгоритму машинного навчання K-means (`n_clusters: 4, metric: dtw`) та алгоритму штучної нейронної мережі SOM (`sigma: 0.3, learning_rate: 0.5, random weight initialization, 50000 iterations, map size: 2*2`).

У таблиці 1 нижче можна ознайомитися з результатами кластеризації у розрізі розподілу країн. Аналіз отриманих результатів дає підстави зробити висновок, що обидва алгоритми майже однаково кластеризували вибрані нами країни Європи на основі даних часових рядів.

Для прогнозування складових сталого розвитку, а саме 26 показників, описаних вище, ми обрали розподіл за кластерами на основі результатів роботи SOM. За допомогою авторегресійної моделі ARIMA було передбачено значення кожного показника на два кроки вперед. При чому на кожному кроці застосування алгоритму відбувався підбір найкращої конфігурації моделі (значення параметрів p , d , q) на основі мінімізації середньоквадратичної помилки RMSE на тестовому наборі даних.

Створення моделі для прогнозування рівня загроз задача комплексна зважаючи на різну поведінку даних в різних кластерах. Зважаючи на це, нами було прийнято рішення порівняти результати навчання різних моделей. Для аналізу було обрано моделі Random Forest, XGB Regressor, Support Vector Regression, а також дві моделі багатозарового перцептронну MLP з різними гіперпараметрами.

Таблиця 1

Порівняння результатів кластеризації країн Європи

Номер кластеру	Алгоритм	
	<i>K-means</i>	<i>SOM</i>
Кластер 1	Австрія, Данія, Фінляндія, Німеччина, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Швейцарія, Велика Британія	Австрія, Бельгія, Естонія, Франція, Німеччина, Ірландія, Велика Британія
Кластер 2	Хорватія, Кіпр, Чехія, Греція, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина	Данія, Фінляндія, Люксембург, Нідерланди, Норвегія, Швеція, Швейцарія
Кластер 3	Албанія, Білорусь, Боснія та Герцоговина, Болгарія, Казахстан, Македонія, Молдова, Чорногорія, Румунія, Сербія, Україна	Кіпр, Чехія, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Польща, Португалія, Словаччина, Словенія, Іспанія
Кластер 4	Бельгія, Естонія, Франція, Ірландія, Португалія, Словенія, Іспанія	Албанія, Білорусь, Боснія та Герцоговина, Болгарія, Хорватія, Греція, Казахстан, Македонія, Молдова, Чорногорія, Румунія, Сербія, Україна

Для першої моделі було обрано сигмоїдну функцію активації на вихідному шарі, використано оптимізатор Adam з рівнем навчання 0,01. Гіперпараметрами для другої моделі було обрано лінійну функцію активації на вихідному шарі, оптимізатор RMSprop з рівнем навчання 0,001. На всіх

внутрішніх шарах функцією активації є ReLu, а кількість нейронів визначається за формулою $(n + 1)/2$, де n – кількість вхідних параметрів.

Дані в кожному кластері було розділено на навчальну та тестову вибірку. Спільними гіперпараметрами та метриками для навчання обрано наступне: loss function – MSE, metric function – MAE, batch size – 10, epochs – 50, validation size – 0.2. Після процесу навчання на навчальній та тестовій вибірці також розраховано RMSE та MAE. На основі отриманих результатів також розглянуто комбінацію двох моделей, які характеризуються найменшими показниками втрат.

Результати навчання для всіх кластерів представлено у табл. 2.

Таблиця 2

Результати навчання моделей

Cluster	Model	Train		Test	
		RMSE	MAE	RMSE	MAE
Cluster 1	RF	0,0002	0,0105	0,0007	0,0211
	XGBR	0,0000	0,0005	0,0010	0,0229
	SVR	0,0034	0,0492	0,0032	0,0468
	MLP1	0,0020	0,0341	0,0016	0,0322
	MLP2	0,0044	0,0529	0,0036	0,0523
	RF+MLP1	0,0008	0,0217	0,0010	0,0258
Cluster 2	RF	0,0001	0,0077	0,0212	0,0475
	XGBR	0,0000	0,0004	0,0210	0,0500
	SVR	0,0025	0,0424	0,0196	0,0621
	MLP1	0,0014	0,0293	0,0193	0,0557
	MLP2	0,0064	0,0678	0,0194	0,0900
	MLP1+MLP2	0,0029	0,0436	0,0184	0,0703
Cluster 3	RF	0,0003	0,0125	0,0017	0,0331
	XGBR	0,0000	0,0005	0,0014	0,0320
	SVR	0,0039	0,0538	0,0057	0,0650
	MLP1	0,0024	0,0402	0,0043	0,0481
	MLP2	0,0071	0,0686	0,0081	0,0735
	XGBR+MLP1	0,0006	0,0202	0,0017	0,0332
Cluster 4	RF	0,0002	0,0110	0,0010	0,0235
	XGBR	0,0000	0,0004	0,0008	0,0220
	SVR	0,0033	0,0498	0,0024	0,0386
	MLP1	0,0015	0,0312	0,0023	0,0344
	MLP2	0,0026	0,0417	0,0028	0,0372
	XGBR+MLP1	0,0004	0,0157	0,0012	0,0243

Аналіз отриманих результатів показав, що вектором подальшого дослідження стане оптимізація моделей та збір більшої кількості даних для покращення результатів прогнозування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз сталого розвитку – глобальний і регіональний контексти / Міжнар. рада з науки (ISC) та ін.; наук. кер. проекту М. З. Згуровський. К. : КПІ ім. Ігоря Сікорського, (2019). Ч. 1. Глобальний аналіз якості і безпеки життя (2019). 216 с. URL: <http://wdc.org.ua/sites/default/files/SD2019-P1-FULL-UA.pdf>
2. Ткаченко, І. О. (2024). Розробка моделей машинного навчання для прогнозування рівня загроз сталому розвитку країн Європи : магістерська дис. : 122 Комп'ютерні науки / Ткаченко Іванна Олексіївна. Київ, 104 с. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/65060>

Mchedluri Tea, Kartlelishvili Nana,

*Telavi State University
Georgia*

Khokhobashvili Tinatin

*International Academy of Sciences.
Georgia*

**CONTENT OF COMBINED PESTICIDES IN WATER,
SHORELINE, AND BOTTOM SEDIMENTS
OF THE RIVER ALAZANI**

Pesticide pollution of rivers from agricultural fields is a widespread problem. Pesticides accumulated in excessive amounts after rain will be washed into surface water bodies or seep into groundwater, as a result of which it is possible to deteriorate the ecological condition of rivers.

Based on the mentioned problem, we have studied the content of pesticides – DDT, Decis, and Belaphos in the water, coastal soil, and bottom sediments of the Alazani River of Eastern Georgia. Sampling was done in the fall of 2023 from 3 points selected as research objects (Akhmeta, Tsnori, Gurjaani). Based on the results of the research, we can conclude that the increased amount of DDT brought by water is observed in the soil of the river coast. As for Decese and Belaphos, their numbers were found in all three points. This indicates that due to the low sanitary education of the population, the rules of storage and use of poisonous chemicals are not being observed. Their excessive and uncontrolled use has a negative impact on the ecological condition of the river and its ecosystem. Therefore, it is of great importance to strictly observe the rules of use during its usage.

Key words: *River Alazani, Pesticide Decis, Belaphos, DDT*

The goal of our research was to determine the content of combined pesticides Decis, Belaphos, and DDT in the water, coastal zone and bottom sediments of the Alazani River. Researches were conducted in 3 points (Akhmeta, Tsnori, Gurjaani) in the fall of 2023.

Pesticides have a negative influence on human health damaging the nervous system, and liver functioning, promoting cancer development, affecting reproductional and endocrinological systems, etc. The great amount of fertilizers in reservoirs causes the accumulation of an additional amount of phosphorus and Nitrogen often causing eutrophication. As we know rivers flow by agricultural lands and, naturally, the normal eco condition of the river is affected by fertilizers used for agricultural purposes. Sometimes guidelines for pesticide use are ignored which has a negative effect on environmental components (including water). Hence, we decided to study the combined effects of those pesticides allowed by the Rotterdam Convention and which are often used in violation of norms. These pesticides are Decis - pyrethroid organic fertilizer (P) and Belafos(Fop). It is known that nowadays, combined effects of pesticides are often used in agriculture for their toxic effect on flies. But we shouldn't forget that their intensified usage becomes more dangerous for humans and animals in the water. That is why we decided to study the combined effect of Delafos and Decis

The conducted studies showed that a greater amount of DDT brought by water appeared in the coastal soil of the river. As for Decis and Belaphos, they are found in all three regions studied by us. The combined effect of DDT, Decis, and Belaphos in the Alazani River and soil are given in Tables №1, 2.

Tables №1.

№	Place and time of sampling Autumn. 2023.	Pesticides		
		Decis	Belaphos	DDT
1	Akhmeta	0,012	0,0030	0,005
2	Tsnori	0,032	0,0036	0,007
3	Gurjaani	0,033	0,0054	0,008
MAC		0,05	0,006	0,1

Tables №2

№	Place and time of sampling Autumn. 2023.	Pesticides		
		Decis	Belaphos	DDT
1	Akhmeta	0,008	0,059	0,009
2	Tsnori	0,008	0,078	0,010
3	Gurjaani	0,010	0,089	0,015
MAC		0,1	0,1	0,1

Increased combined effects of Decis and Belaphos are noticed in the bottom sediments. Though they do not exceed the permissible concentration limit but are significantly increased which is disturbing (table 17). Though the usage of DDT is prohibited, the period of its decomposition takes a long time so its traces are still found in soil and bottom sediments.

№	Place and time of sampling Autumn. 2023.	Pesticides		
		Decis	Belaphos	DDT
1	Akhmeta	0,097	0,019	0,011
2	Tsnori	0,149	0,167	0,078
3	Gurjaani	0,167	0,078	0,098

Thus, we can conclude that people actually neglect to keep to regulation norms on using pesticides, as the level of their sanitary education is low. Most pesticides are toxic for human beings and animals causing their involvement in the live systems food chain existing in the river. As for the combined effects of Decis and Belafos, they are neurotoxins and damage neurons, human memory and develop stress. So it is essential to keep to norms of usage during their utilization.

REFERENCES:

1. Degradation of Water Resources in Georgia, 2010, p. 6. Available at: ecofact.com
2. Ghogoberidze M, «Protection and rational use of water ecosystems». Tbilisi
3. Mchedluri, T. (2020). Hydrobiology. Tbilisi
4. The integrative management of natural resources of water collecting basins of Georgia. The Technical Report-The Detail Estimation of Natural Resources of the Lower Part of Alazani-iori Water Collecting Basin. The Pilot Project (2013), p. 132 (in Georgian).
5. Zurab Lomsadze, Ketevan Makharadze, Marat Tsitskishvili Water resources of Kakheti and ecological problems. Annals of Agrarian Science. Annals of Agrarian Science. Volume 15, Issue 2, June 2017, Pages 204-208

НАШІ АВТОРИ

Jikia Ana, Doctoral student of the political science doctoral educational program of the Caucasus International University, 1st year. (Tbilisi.Georgia)

Kartlelishvili Nana, Student Iakob Gogebashvili Telavi State University, Georgia

Khokhobashvili Tinatin, Doctor of biology. Jumber Lezhava Multi Profile International Academy of Sciences. sciences. Georgia.

Mchedluri Tea, Doctor of Biological Sciences. Professor. Iakob Gogebashvili Telavi State University

Sabanadze Oto, master of History Faculty of Humanities Batumi Shota Rustaveli State University, Batumi, Georgia

Somkhishvili Otar, Caucasus International University, Program of Political Science, PH.D. Student (TBILISI, GEORGIA)

Арич Наталія Дмитрівна, асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Бавикін Денис Миколайович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування) КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Бардаков Андрій Іванович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування) КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Беспаль Тамара Олексіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 015.37 Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Бигар Ганна Павлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Болоболова Антоніна Володимирівна, здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 13.00.01 Теорія та історія педагогіки Ферганський державний університет, Узбекистан

Величко Павло Анатолійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування) КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Вітвицька Світлана Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Навчально-науковий інститут педагогіки, Житомирський державний університет імені Івана Франка м. Житомир, Україна

Вовк Богдан Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри кафедра професійної освіти та технологій сільськогосподарського виробництва, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

Глюза Владислав Володимирович, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Голото Сергій Васильович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Горевий Андрій Володимирович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Гриценко Олексій Михайлович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Гуніна Альона Сергіївна, спеціаліст першої кваліфікаційної категорії, учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури, Сумський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №26 Сумської міської ради м. Суми, Україна

Дідух Віталія Віталіївна, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Зенченко Антон Віталійович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Історія) Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка; ОП «Право» Сумський державний університет, м. Глухів, Суми, Україна

Єфремова Галина Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Йовбак Анастасія Віталіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, Мукачівський державний університет, м.Мукачево, Україна

Капленко Анна Валеріївна, спеціаліст другої кваліфікаційної категорії, учитель географії, основ здоров'я, Сумський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів №26 Сумської міської ради м. Суми, Україна

Кваша Арсеній Сергійович, здобувач освіти 11 класу Школа імені Іоани Жаботинської (*Беер Яків, Ізраїль*)

Кищик Юлія Олександрівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Комарова Дар'я Юріївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 206 Садово-паркове господарство Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова (*Харків, Україна*)

Кондрашкін Максим Юрійович, здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Українська-інженерно-педагогічна академія м. Харків, Україна

Кононова Олена Юріївна, здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Херсонський державний університет / ВСП «Морський фаховий коледж Херсонської державної морської академії» м. Херсон, Україна

Корнійчук Михайло Валерійович, здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Житомирський державний університет імені Івана Франка м. Житомир, Україна

Костащук Оксана Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, асистент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Котелевський Іван Володимирович, здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, м. Суми, Україна

Котяхова Наталія Валеріївна, директор, Школа I-III ступенів №284 Дарницького району м. Києва, м. Київ, Україна

Коханий Олексій Олександрович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Кропова Катерина, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», Сумський національний аграрний університет

Крючко Володимир_Вікторович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Кубрак Олег Вікторович, старший викладач кафедри правосуддя та філософії, Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Кузьменко Юлія Василівна, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри загальноправових дисциплін, Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ;

Кучер Олег Анатолійович, здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

Ляшенко Андрій, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Мартиненко Лариса Анатоліївна, здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 015 Професійна освіта, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Мартінова Діана Олексіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 262 Правоохоронна діяльність, Херсонський факультет Одеського державного університету внутрішніх справ, м. Херсон, Україна

Мартолїс Михайло, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», Сумський національний аграрний університет

Мафтин Лариса Василівна, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Медведь Валентина Вікторівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Москаль Настасія Михайлівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта Чернівецький

національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Музиченко Вадим Олексійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Назирів Родіон Шавкатович, здобувач третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів Україна

Невмержицька Тетяна Миколаївна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Нестеренко Володимир Іванович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Ніколаєнко Павло Михайлович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування) КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти м. Суми, Україна

Нурай Жамбул, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності Психологія, Казахський національний університет імені Аль-Фарабі, м. Алмати, Казахстан

Опанасенко Віталій Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійної освіти та технології сільськогосподарського виробництва, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів Україна

Павленко Віта Віталіївна, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Навчально-науковий інститут педагогіки, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Пахомов Михайло Олександрович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Пернак Сергій Володимирович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 141 Електроенергетика, електротехніка та електромеханіка Інститут електромеханіки і енергоменеджменту, кафедра електромеханічної інженерії, Національний університет «Одеська

політехніка» м. Одеса, Україна

Пінчук Ігор Віталійович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Пісоцька Віталіна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент», Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Попов Володимир Денисович, методист з географії та економіки навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку, КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Предик Аліна Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти факультет педагогіки, психології та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Прокопенко Дар'я Сергіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 016 Спеціальна освіта (Логопедія), Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, м. Суми, Україна

Ревенко Катерина Олегівна, здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Рудник Сніжана Миколаївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Самусь Тетяна Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та технології сільськогосподарського виробництва, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів Україна

Сахно Віталій Васильович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністрування), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Середа Дмитро Володимирович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент (Менеджмент і адміністру-

вання), КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, м. Суми, Україна

Смаїлова Таміла Усеїнівна, асистент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління, Навчально-науковий інститут педагогіки, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, Україна

Строганов Олексій Олексійович, здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 162 Біотехнологія та біотехніка Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»; учасник програми стажування в: Enamine Ltd. (Bienta), Kyiv, Ukraine (*Київ, Україна*)

Сущенко Мілана Романівна, здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 061 Журналістика, ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж» Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна

Сущенко Павло Романович, здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення, ВСП «Економіко-правничий фаховий коледж» Запорізького національного університету, м. Запоріжжя, Україна

Теміров Набіжон Солієвіч, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки Ферганського державного університету (Узбекистан)

Тимошенко Наталія Валеріївна, здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 073 Менеджмент, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів Україна

Ткаченко Іванна Олексіївна, магістр зі спеціальності 122 Комп'ютерні науки (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»); учасник програми Data Analytics Engineering в EPAM University (EPAM University, корпоративний університет EPAM Systems, міжнародної ІТ компанії EPAM), м. Київ, Україна

Фенчак Любов Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики початкової освіти, Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

Харитоновна Наталія Геннадіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м.Дніпро, Україна

Харламенко Валентина Борисівна, кандидат педагогічних наук, (PhD), доцент, завідувач кафедри технологічної освіти, Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Харченко Тетяна Іванівна, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна

Цebro Яна Ігорівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової, Сумський національний аграрний університет, м. Суми, Україна

Черкашина Анна Олексіївна, фахівець (консультант) ІРЦ, вчитель-дефектолог, Комунальна установа «Інклюзивно-ресурсний центр» Тростянецької міської ради, м. Тростянець, Україна

Шевчук Ганна Сергіївна, здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації і регіональні студії за ОП «Міжнародна інформація», Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Шевчук Кристина Дмитрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики початкової освіти факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

Шкурак Валентина Станіславівна, вчитель математики, Чернівецький ліцей №7 Чернівецької міської ради, м. Чернівці, Україна

Юань Веньцзін, здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, м. Глухів Україна

Юдіна Наталія Анатоліївна, здобувачка третього (PhD) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, Херсонський державний університет, м. Херсон, Україна

Наукове видання

ІННОВАЦІЇ В НАУЦІ: СУЧАСНИЙ ВИМІР

INNOVATIONS IN SCIENCE: MODERN DIMENSION

*Матеріали Міжнародної
науково-практичної інтернет-конференції молодих дослідників*

*Proceedings of International
Scientific and Practical Internet Conference of Young Researchers*

Комп'ютерна верстка С.П. Цьома

Підп. до друку 27.04.2024 р.
Формат 60x84/16. Гарнітура Arial.
Папір офсетний. Друк офсетний. Обл.вид.арк. 12,03.
Ум.фарб.відб. 12,03. Ум. друк. 11,94.
Тираж 100 пр. Вид. №17.

Видавець:

СумДПУ імені А. С. Макаренка
40002, м.Суми, вул.Роменська, 87
Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Виготовлювач:

ФОП Цьома С.П. 40002, м. Суми, вул. Роменська, 100.
Тел.: 066-293-34-29.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
серія ДК, № 5050 від 23.02.2016.